ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ

До 100-річчя створення навчального закладу

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(25 БЕРЕЗНЯ 2020 РОКУ)

ЧАСТИНА 2

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ Ч. 1

СЕРІЯ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ»

Серію «Митна справа в Україні» засновано в 2001 р.
Її продовженням є серія «Податкова та митна справа в Україні»,
яку започатковано в 2015 р.

Редакційна колегія:
Пашко П. В., д.е.н. (голова)
Бережнюк І. Г., д.е.н.
Деркач Л. В., к.ю.н.
Крисоватий А. І., д.е.н.
Мазаракі А. А., д.е.н.
Ченцов В. В., д.н.держ.упр., д.іст.н.

У СЕРІЇ «МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2002

«Основи митної справи»

«Митний контроль та митне оформлення»

2003

«Таможенное оформление морских грузов»

«Основы таможенного дела в Украине»

«Митний контроль на автомобільному транспорті»

2004

«Митний контроль на залізничному транспорті»

«Митне оформлення автотранспортних засобів»

«Основи митної справи в Україні»

«Митний кодекс України та нормативно-правові акти, що регулюють його застосування»

«Митний контроль на повітряному транспорті»

«Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні»

«Коментар до Митного кодексу України»

2005

«Порядок заповнення вантажної митної декларації»

2006

«Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей»

«Історія митної справи в Україні»

«Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні»

2008

«Основи митної справи в Україні»

2009

«Таможенный контроль: на пути к международным стандартам»

«Таможенный контроль в морских пунктах пропуска»

«Митне оформлення енергоносіїв»

«Митна безпека»

«Міжнародні перевезення товарів автомобільним транспортом: теорія і практика»

«Підготовка та підвищення кваліфікації митних брокерів і декларантів: збірник нормативних документів і відомчих роз'яснень»

2010

«Святий Матфей. Митар. Апостол. Євангеліст»

«Історія митної діяльності: Україна в європейському контексті»

2011

«Митні інформаційні технології»

«Особливості митної класифікації товарів»

«Інфраструктура відкритих ключів: технології, архітектура, побудова та впровадження»

«Розподілені бази даних»

2012

«Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності митних органів»

«Митний кодекс України» / Коментар до ст. 6»

«Митна політика та митна безпека: концептуальне визначення та шляхи забезпечення»

«Архітектура комп'ютера»

«Комп'ютерна схемотехніка»

2013

«Актуальні питання теорії та практики митної справи»

«Історія митної діяльності»

«Механізми державного управління митною справою»

«Формування системи митного аудиту»

2014

«Митна енциклопедія, т. 1»

«Митна енциклопедія, т. 2»

«Митна енциклопедія, т. 3»

У СЕРІЇ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2015

«Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти»
«Українська митниця: вчора, сьогодні, завтра»
«Митна політика держави та її реалізація митними органами»
«Механізми державного управління митною справою»
«Історія митної діяльності»
«Митне право України»
«Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири»
«Митна справа»
«Міжнародні економічні відносини: у 2-х частинах»
«Адміністративно-правове сприяння соціально-економічному розвитку в Україні: теоретико-методологічні засади»
«Бухгалтерський облік в умовах застосування інформаційних технологій: історія та практика»
«Розслідування злочинів, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичними працівниками: сучасний стан, проблеми та напрями удосконалення»
«Формування управлінської компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки: теорія і практика»
«Let Develor English skills»
«Кримінальний процес України»
«Європейська інтеграція»
«Протидія розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері оподаткування: теорія та практика»
«Інформатика та обчислювальна техніка: практикум»

2016

«Регулятивний потенціал фінансового ринку в умовах глобальних викликів»
«Правовий статус фіскальних органів України та держав-членів Європейського Союзу»
«Психологічні основи у професійній підготовці фахівців ПМ»
«Математика для економістів. Вища математика. Частина І. Лінійна алгебра. Аналітична геометрія»
«Сучасні інформаційні системи і технології: управління знаннями»
«Економічна кібернетика: введення в спеціальність»
«Інформаційні системи та технології у фінансових установах»
«Фінансове забезпечення інноваційного розвитку»
«Практикум з інформаційних систем в економіці»
«Практикум з WEB-програмування»
«Малий та середній бізнес у взаємовідносинах із податковими органами: соціологічна інтерпретація»
«Моделювання систем захисту інформації»
«Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика»
«Актуальні питання розвитку банківської системи України»
«Система державного фінансового контролю: формування та розвиток в Україні»
«Соціалізація студентської молоді у процесі професійної підготовки»
«Розвиток бухгалтерського обліку в умовах інтеграційних процесів»
«Правове забезпечення фінансової безпеки України»
«Grammar for Students of Economics (для економістів)»
«English Grammar for law Students (для юристів)»

2016

«Алгоритмізація та програмування»

«Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів»

«Проблеми соціологічного, психологічного та педагогічного забезпечення податкових відносин в Україні»

«Математика для економістів. Функція багатьох змінних. Ряди»

«Інформаційні системи і технології»

«Інформаційні системи і технології на підприємстві»

«Теорія ймовірностей та математична статистика: практикум»

«Економічні перспективи підприємництва України»

«Актуальні проблеми теорії держави і права»

2017

«Теорія держави і права»

«Історія митної діяльності»

«Механізм державного управління митною справою»

«Митна політика держави та її реалізація»

«Митне право України»

«Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні»

«Державні цільові фонди»

«Аналітично-контрольні аспекти регулювання фінансово-господарської діяльності суб'єктів економіки»

«Міжнародне фінансове право»

«Концептуалізація інституту уповноважених економічних операторів: проблеми забезпечення безпеки та спрощення міжнародної торгівлі»

«Тактика розслідування фінансових злочинів, вчинених із використанням зареєстрованих у зоні пільгового оподаткування компаній»

«Інститут митної вартості імпортних товарів в Україні: актуальні питання та вектори розвитку»

«Державна фіскальна служба України: управління кадровим потенціалом в умовах інституційних змін»

«Фінансовий ринок України: розбудова інфраструктурної компоненти»

«Податкова політика України: теоретико-правовий аспект»

«Митна статистика України»

«Запобігання митним правопорушенням: охорона і захист прав інтелектуальної власності на митному кордоні України»

«Інформаційні системи і технології в податковій справі»

«Митна справа України»

«Україна – територія можливостей для розвитку підприємництва»

«Актуальні проблеми приватного права»

«Антикризове управління фінансовими корпораціями»

«Оподаткування електронної комерції в Україні»

«Протидія агресивному податковому плануванню: світовий досвід та виклики для України»

2018

«Податкова діяльність держави в умовах становлення інформаційної постіндустріальної економіки»

«Зовнішня торгівля України. Митна статистика (1991–2016 роки)»

«Митна логістика»

«Інноватика на фінансових ринках»

2018

«Особливості документування махінацій у сфері державних фінансів, при вчиненні яких використовуються зареєстровані на територіях з пільговим оподаткуванням компанії»

«Міжнародне співробітництво держав у сфері захисту національних меншин»

«Адміністрування податків і платежів»

«Регулювання фінансових ринків в умовах глобалізації» «Управління митними ризиками: теорія та практика»

«Митна вартість транспортних засобів: теоретико-методологічні засади контролю в Україні та міжнародна практика»

«Фінансовий ринок»

«Підприємництво в умовах формування нової економічної і технологічної нормальності суспільства»

«Актуальні проблеми удосконалення системи протидії митним правопорушенням»

«Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності»

«Фіскальна політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної практики»

2019

«Електронний аудит – сучасна форма електронного контролю»

«Розвиток постмитного аудиту в Україні»

«Податок на доходи фізичних осіб та єдиний соціальний внесок: новації реформ та їх наслідки»

«Підприємницька діяльність»

«Основи оподаткування»

«Інформаційно-аналітичні технології в оподаткуванні»

«Основи зовнішньоекономічної діяльності»

«Актуальні питання запобігання і протидії незаконному обігу тютюнових виробів»

«Управління фінансовими активами»

«Дослідження підприємництва: ключові механізми організації, основні драйвери та перспективи»

«Підприємництво в епоху глобальних трансформацій: виклики та перспективи розвитку»

«Система управління ризиками у державній митній справі»

«Фіскальна політика України в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика»

«Митна наука. Анотований покажчик результатів наукових досліджень (2009–2018 рр.): у 2 т.»

«Приватний і публічний інтерес у системі податкових правовідносин»

«Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки»

2020

«Митна статистика України»

«Управлінські інформаційні системи в обліку та оподаткуванні»

«Митне право»

«Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки»

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
BUNDESFINANZAKADEMIE DES BUNDESMINISTERIUMS DER FINANZEN (DEUTSCHLAND)
UNIWERSYTET WARMIŃSKO MAZURSKI W OLSZTYNIE (ПОЛЬЩА)

СЕРІЯ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ»
Заснована 2015 року і є продовженням започаткованої 2001 року серії «Митна справа в Україні»

До 100-річчя створення навчального закладу

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Збірник матеріалів
ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(25 березня 2020 року)

У двох частинах
Частина 2

Ірпінь
2020

УДК 336.02:34(06)
ББК 65.261.1я431
Ф59

Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту права
(протокол № 11 від 11 березня 2020 року)

Редакційна колегія:

Топчій Василь Васильович, доктор юридичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту права, заслужений юрист України;

Шакірова Олена Вадимівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового права, заступник директора Навчально-наукового інституту права з наукової роботи та міжнародного співробітництва;

Бойко-Слобожан Олена Олександрівна, кандидат юридичних наук, заступник директора Навчально-наукового інституту права з з навчальної та методичної роботи;

Грицюк Ігор Васильович, кандидат юридичних наук, доцент, заступник директора Навчально-наукового інституту права з адміністративної та організаційної роботи;

Лаговська Наталія Валеріївна, заступник директора Навчально-наукового інституту права з виховної та профорієнтаційної роботи.

Тези подано в авторській редакції

Редакційна колегія не завжди поділяє думку авторів і не несе відповідальності за недостовірність опублікованих даних. Тези друкуються у авторській редакції. За точність викладеного матеріалу відповідальність покладена на авторів. Переклади і передруки дозволяються лише за згодою авторів.

Ф59 **Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки** : збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (25 березня 2020 року) : у 2-х ч. Ч. 2. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. – 326 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 143).

ISBN 978-966-337-572-4

УДК 336.02:34(06)
ББК 65.261.1я431

© Навчально-науковий інститут права Університету ДФС України, 202

ISBN 978-966-337-572-4

ЗМІСТ

Секція 4. Правове регулювання публічної фінансової діяльності

Heller R. Führungskräfte in der finanzverwaltung 8

Аністратенко Ю. І. Порівняльно-правова характеристика попередження та протидії фінансовим правопорушенням (на прикладі України та Канади) 12

Бейгул М. А. Верницький Ю. С. Податок на доходи фізичних осіб, сучасний стан та перспективи розвитку 17

Білько Т. О. Система фінансового моніторингу в банківських установах: проблемні аспекти та шляхи вдосконалення 22

Бригінець О. О. Проблеми забезпечення фінансової безпеки держави 26

Варшамян Т. Г. Особливості оподаткування ІТ-сектору в Україні 30

Волощук Д. О. Загальна характеристика підходів до оподаткування інвестиційної діяльності 32

Гарбінська-Руденко А. В. Сучасний стан управління золотовалютними резервами України 34

Глух М. В., Швидкий С. С. Taxation of individual entrepreneurs 39

Гончарова Ю. Ю. Необхідність запровадження податкових стимулів для підтримки розвитку комбінованих перевезень в Україні 43

Гончаров М. В. До питання щодо визначення сутності інформаційної безпеки 49

Губський К. О. Фінансові процедури в бюджетному праві 51

Данило О. Р. Конституційно-правові засади фінансової політики держави 55

Данілов С. О. Напрями вдосконалення фінансово-правового статусу об'єднаних територіальних громад як суб'єктів податкових правовідносин 60

Дунаєв Е. В. Фінансова безпека держави та її складові 64

Кабанов В. І. Позови податкових органів. Нормативно-правове регулювання 68

Касьяненко Л. М., Атаманчук Н. І. Правове регулювання акцизного податку на транспортні засоби в Україні 72

Клочко М. О. Правове регулювання валютних відносин в Україні 77

Корінна Н. М. Правове регулювання сплати платежів адвокатським об'єднанням 80

Мельник О. П., Лихолат Я. А. Окремі аспекти функціонування механізму захисту прав споживачів фінансових послуг: національні реалії та зарубіжний досвід 84

Монаєнко А. О. Застосування штрафних санкцій в різних розмірах суми податку, що підлягає нарахуванню та/або сплаті до бюджету.....88

Падалко О. Р. Банківські установи як посередники на ринку фінансових послуг.....92

Пилипенко В. А. Забезпечення прозорості публічних фінансів як один із інструментів боротьби з корупцією у фінансовому секторі 95

Поляков О. П. Фіскальний потенціал інституту місцевого оподаткування: правовий аспект 98

Попович О. В. Загальна характеристика принципів верховенства права, справедливості та рівності у податковій системі 101

Сіряк Ю. А. Адміністративно-правове регулювання фінансового моніторингу в Україні 105

Сластьоненко О. О., Горова С. В. Державне мито – збір чи податок.....108

Сливка А. В. Актуальні питання мінімізації ПДВ 112

Стадник Д. М. Теоретико-правові підходи до визначення фінансової безпеки у митній сфері 115

Стріяшко Г. М., Змитрович Д. І. Державної підтримки малого та середнього підприємництва в Україні: ефективний механізм розвитку чи проблема її відсутності 118

Токарєва К. О. Вектори розвитку поняття «бюджетний процес» в Україні 122

Філіпович І. О. Проблеми правового регулювання податкових відносин в умовах сучасного розвитку України 126

Чечетт С. В. Особливості профілактичних дій у сфері фінансових правопорушень 129

Чуприна В. С. Проблемні аспекти оподаткування в контексті інституційної реорганізації правоохоронних підрозділів контролюючих органів 133

Шакірова О. В., Лученко Л. О. Систематизація фінансового законодавства України 137

Яковенко І. Л. Подвійне оподаткування: його причини та правила усунення 140

Orłowski J., Subina T. Specyfika polskiego i ukraińskiego podatku dochodowego od osób fizycznych (opodatkowanie wybranych dochodów) 144

Секція 5. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення фіскальної політики в Україні

Білько О. П. Особливості протидії злочинам у кредитно-фінансовій сфері 155

Вереша Р. В. Мета злочину у фінансовій сфері: психологічні, кримінально-правові та кримінальні процесуальні аспекти 159

Гаврилішин А. П., Кубай М. С. Соціальна зумовленість кримінальної відповідальності за самовільне будівництво та самовільне зайняття земельної ділянки 163

Гмирін А. А. Криміногенні чинники податкової системи в Україні 169

Деревянко М. В., Павленко Ю. А. Проблеми протидії втягненню дітей у жебрацтво 172

Драган О. В., Гурін Д. П. Кримінально-правова протидія корупції в зарубіжних країнах 176

Забарний М. М. Кримінологічний аналіз у дослідження регіональної злочинності 179

Кузнєцова П. О. Банківські кредитні картки як предмет вчинення шахрайства 182

Лугіна Н. А., Жандик Д. О. Детермінанти виникнення дитячого жебрацтва як організованого та прибуткового бізнесу 186

Лугіна Н. А., Кубишина А. С. Характеристика особи рецидивіста 190

Лугіна Н. А., Ворона А. О. Перевищення службових повноважень як один із способів корупційних злочинів 193

Максіменцев М. Г. Фіскальний вплив протидії злочинності у сфері надрокористування на фінансову політику в Україні 198

Мельник Т. Р. Аналіз стану тіньового сектору в економіці України 203

Павлишин Ю. П., Лазоришин Я. Т. Зарубіжний досвід в контексті декриміналізації фіктивного підприємництва в Україні.....206

Топчій В. В. Кримінологічна характеристика поняття економічної злочинності.....211

Шевчук В. Р. Транспарентність як засіб протидії корупції 214

Секція 6. Роль кримінального процесу та криміналістики в реалізації економічної політики

Антонюк А. Б. Деякі аспекти планування розслідування економічних злочинів 218

Бірюкова І. Г., Шепель Ж. А. Правове регулювання інституту екстрадиції в кримінально-процесуальному та міжнародному праві 221

Безух І. Ю. Застава як альтернативний запобіжний захід 224

Бортник Р. О. Окремі питання криміналістичної характеристики шахрайства з фінансовими ресурсами 229

Грицюк І. В., Тимошенко Д. Ю. Актуальні питання розшуку осіб як форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження 233

Завидняк В. І. Особливості кримінальної процесуальної політики в сфері економічної діяльності України 236

Кремінський О. В. До питання зарубіжного досвіду боротьби з незаконним обігом криптовалют 239

Лоза Т. В. Кримінальна процесуальна політика в сфері економічної діяльності України 242

Лук'янчиков Є. Д. Нормативне регулювання використання спеціальних знань у кримінальному провадженні 246

Мікулін Д. М. Відшкодування шкоди, завданої військовими злочинами в порядку подання цивільного позову у кримінальному провадженні 251

Мурза І. В. Процесуальний статус слідчого судді за законодавством зарубіжних держав: порівняльний аналіз.....255

Омельчук Л. В., Бичок Т. П. Актуальні питання регулювання судово-економічної експертизи в Україні 259

Полінкевич О. В. Міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності під час розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи 263

Цимбал П. В., Влад В. Ф. Слідчі версії під час розслідування втечі з місць позбавлення волі 268

Шильнікова А. О. Проблема допустимості доказів у кримінальному провадженні: досвід окремих країн, які відносяться до континентальної та англосаксонської правових систем 272

Шкелебей В. А., Яцик Т. П. Підслідність корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень 276

Секція 7. Концептуальні підходи до формування фінансової політики держави: міжнародний досвід

Анісімова М. Ф. ПДВ: удосконалення порядку бюджетного відшкодування на шляху України до ЄС 280

Бабенко А. Ю., Куровська А. В. Нормативні засади забезпечення фінансової безпеки України в умовах євроінтеграції 284

Куртинець М. І., Комнацький А. В. Регулювання питання подвійного оподаткування між Україною та Польщею 289

Русецька В. А. Особливості формування фінансової політики окремих країн 294

Сердюк В. О., Гончарук Т. В. Структура органів, що здійснюють фінансову діяльність у США та Великобританії 298

Сливка Б. М. Співпраця з іноземними державами в сфері протидії контрабанди 303

Тесляр М. В. Формування податкової політики в Європейському Союзі 307

Тітко Е. В., Лученко Л. О. Практика Європейського Суду з прав людини щодо вирішення питань податкових спорів 311

Фрідман-Козаченко М. М., Пасюк Т. В. Особливості проведення слідчих та інших процесуальних дій у режимі відеоконференції в умовах міжнародного співробітництва під час кримінального провадження 317

Яцишин М. Ю., Берестень О. О. Сучасні тенденції протидії кіберзлочинності у фінансовій сфері 321

СЕКЦІЯ 4
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Dr. Robert Heller,
Präsident der Bundesfinanzakademie
im Bundesministerium der Finanzen,
Deutschland

FÜHRUNGSKRÄFTE IN DER FINANZVERWALTUNG

Führungskräfte in der Finanzverwaltung haben Handlungskompetenz, wenn sie befähigt sind, sicher und erfolgreich in ihrer Funktion und in spezifischen Situationen zu handeln. Sie müssen fähig sein, sich den ständig verändernden Gegebenheiten anpassen zu können, da die Steuerfälle komplexer, die Digitalisierung und Internationalisierung erhöht und die Formen der Zusammenarbeit vielfältiger werden.

Die Handlungskompetenz wird durch das Zusammenwirken von hierfür jeweils erforderlichen Kompetenzen bestimmt. Jede Führungskraft in der Finanzverwaltung benötigt zur sachgerechten Aufgabenerfüllung grundsätzlich fünf zentrale Kompetenzen. Sie werden daher als Basiskompetenzen bezeichnet: Fachkompetenz, Methodenkompetenz, Personale Kompetenz, soziale Kompetenz und die Führungskompetenz. Jede Kompetenz wiederum ist das Zusammenspiel von Wissen, Können und Einstellungen. In diesem Sinne wird unter Kompetenz die Befähigung und Bereitschaft verstanden, individuelles Wissen, Fähigkeiten, Fertigkeiten auf der Grundlage von Werten und Einstellungen in der beruflichen Praxis anzuwenden. Durch die damit erworbene Handlungskompetenz können Führungskräfte ihre Aufgaben gesetzmäßig und verantwortlich erfüllen.

Die Ausbildung ermöglicht den Erwerb von Kompetenzen vor allem durch beispielhaftes Handeln der Auszubildenden in Lernsituationen, die Tätigkeiten von Führungskräften in der Finanzverwaltung entsprechen. Erwerb von Wissen ist insoweit erforderlich, als es dem Erwerb von Kompetenzen dient. Durch konkretes Handeln in den arrangierten Lernsituationen können die Kompetenzen beobachtet und bewertet werden. Das dafür notwendige didaktisch-methodische, handlungsorientierte Lehr-

und Lernprinzip wird als kompetenzorientierte Ausbildung bezeichnet. Die Kompetenzorientierte Ausbildung zielt auf die Wirkung bzw. das Ergebnis der Ausbildung, d. h. deren Nutzen und deren Relevanz für die Erfüllung der Aufgaben in den Finanzbehörden. Darauf wird die Bundesfinanzakademie die Ausbildung[1] von Führungskräften ausrichten, um handlungssichere Führungskräfte auszubilden.

Es geht um etwas Grundlegendes: den Erhalt der Handlungssicherheit der Führungskräfte in der Finanzverwaltung, damit auch in Zukunft Steuergesetze einheitlich angewendet und Steuern gleichmäßig in Deutschland vollzogen werden. Die BFA will Vorbild bei der Evolution der Ausbildung sein – getreu ihrem Leitspruch: „Vivant Sequentes“ – zum Wohle der Nachfolgenden [1]. Jetzt muss begonnen werden, damit in ein paar Jahren die kompetenten Finanzbeamten/innen handlungssicher ihre Aufgaben bewältigen können.

Der Beitrag beantwortet u. a. folgende Fragen: Warum wird die Umstellung auf die kompetenzorientierte Ausbildung als notwendig angesehen? Was sind die Vorteile bzw. was ist der Nutzen der Kompetenzorientierung gegenüber der bisher praktizierten Stoff- bzw. überwiegend wissensorientierten Ausbildung? Wie wird die Ausbildung kompetenz- orientiert gestaltet? Wie kann überprüft werden, ob die Auszubildende Kompetenzen erworben haben? Warum müssen für die kompetenzorientierte Ausbildung nicht mehr Ressourcen (Zeit, Personal, Geld) eingesetzt werden? Müssen für die Kompetenzorientierte Ausbildung Rechtsgrundlagen der Steuerbeamtenausbildung angepasst werden?

„Den Führungskräften in einer modernen Verwaltung kommt eine Schlüsselposition zu“ [2]. Führungskräfte, wie sie in diesem Beitrag betrachtet werden, sind Personen mit Sachleitungs- und Personalführungsverantwortung in Finanzbehörden. Führung ist personenbezogen; dazu zählt der sachgerechte Einsatz von Mitarbeiterinnen und Mitarbeitern. Leitung ist sachbezogen; dazu zählt die eigenverantwortliche fachliche Entscheidung von Steuerfällen, aber auch die Beteiligung an organisatorischen Maßnahmen wie die Weiterentwicklung neuer Steuerungsinstrumente (z. B. Controlling, Qualitätssicherung oder Budgetierung) [3].

[1] In diesem Beitrag wird „Ausbildung“ als Oberbegriff verwendet, der auch die „Fortbildung“ umfasst.

Führungskräfte, sind vor allem Beamte/innen, die im Finanzamt als Sachgebietsleiter/-innen[2] und Vorsteher/innen eingesetzt sind sowie Beamte/innen in den Mittelbehörden (Oberfinanzdirektionen), den Oberbehörden (Landesämter für Steuern; BZSt) und der Finanzministerien als Dezernats-/Referats-/Gruppen- oder (Abteilungs-)Leiter[3] [4]. Insgesamt zählen zu den Führungskräften in der Finanzverwaltung der Länder und des Bundes (insbes. BZSt) rd. 4% der Finanzbeamten/innen, also rd. 4.500 Personen [5]. Zahlenmäßig sind die meisten Führungskräfte in den rd. 530 Finanzämtern als Sachgebietsleitungen tätig [6]. Führungskräfte sind in der Regel Amtsträger i. S. d. § 7 AO. Die Aufgaben und nicht die Zugehörigkeit zu einer Laufbahngruppe sind Voraussetzung für die Einstufung als Führungskraft; in der Regel sind Angehörige des höheren Dienstes oder vergleichbarer Gruppen in einem Finanzamt auch als Führungskräfte eingesetzt[4].

Für die einheitliche Ausbildung und Fortbildung der Führungskräfte der Finanzverwaltung ist auf der Grundlage von Art. 108 Abs. 2 Satz 2 GG i. V. m. dem StBAG seit 1951 die BFA verantwortlich[5].

Der Leitspruch der Bundesfinanzakademie gibt die Orientierung für die einheitliche Aus- und Fortbildung der Führungskräfte und der Steuerbeamtinnen und Beamten, für die die Bund – Länder – übergreifende Zusammenarbeit und der Erfahrungsaustausch besonders bedeutsam sind.

Sie erwerben in den Veranstaltungen der BFA die notwendigen Kompetenzen, um auch in Zukunft die Steuergesetze gleichmäßig in Deutschland zu vollziehen und damit das Steueraufkommen für die Erfüllung der staatlichen Aufgaben zu sichern. Die Arbeitsabläufe werden zunehmend von der Digitalisierung und Automatisierung bestimmt. Die

---

[2] Zu den Führungskräften gehören aber nicht nur die Angehörigen des höheren Dienstes, sondern auch die des gehobenen Dienstes in vergleichbarer Position (z. B. Oberamtsräte/innen als Sachgebietsleiter/innen); dazu Heller DStR 2016, 154 (157) m. w. N.

[3] „Führung“ ist ein eigenes Berufsbild (neben den Berufsbildern Betriebsprüfung, Betrugsbekämpfung, fachliche Steuerung, interne Services sowie Veranlagung und Kundenbetreuung) mit besonderen Aufgaben und Anforderungen.

[4] Vergleichende Übersicht zu den Laufbahngruppen der Länder im Deutschen Qualitätsrahmen (DQR), S. 184.

[5] Zu den Aufgaben der BFA und der Zuständigkeit für Führungskräfte eingehend. Heller, DStR 2016, 154 ff.

Steuerfälle und das Steuerrecht werden zunehmend internationaler und komplizierter; die Änderungsgeschwindigkeit nimmt nicht ab. Schließlich führt die demographische Entwicklung dazu, dass bei der Gewinnung von Personal die Finanzbehörden im Wettbewerb mit anderen Arbeitgebern sind und Erwartungen des Personals an flexible Formen der Arbeit hinsichtlich Zeit und Ort erfüllt werden sollen.

Die Veranstaltungen der BFA bieten die zu fordernde Qualität, um durch die Entwicklung von Kompetenzen die umfassende Handlungssicherheit in der beruflichen Praxis zu erwerben.

Ermöglicht wird das vielfältige Angebot dank der Leistungen der hauptamtlich Lehrenden der BFA, die vor allem in den ergänzenden Studien den Kompetenzerwerb der jungen Führungskräfte begleiten; in der Fortbildung übernehmen diese Aufgabe mehr als 800 Gastdozentinnen und Gastdozenten aus der Praxis. Die Angehörigen der Verwaltung der BFA sorgen für die gleichwertige Unterstützung der Lehrenden an den Standorten der BFA.

Fazit. Die Finanzverwaltung ist in einem ständigen Prozess der Veränderung, um die Steuergesetze gleichmäßig in Deutschland zu vollziehen und damit das Steueraufkommen für die Erfüllung der staatlichen Aufgaben zu sichern. Der Veränderungsprozess in den nächsten Jahren wird maßgeblich von den nachfolgenden Bedingungen bestimmt.

LITERATUR

1. Heller R. Die Bundesfinanzakademie im 66. Jahr der einheitlichen Ausbildung für Führungskräfte der Finanzbehörden, in: DStR 2016, 154 ff. m. w. N. zur Geschichte und zu den Aufgaben der BFA.

2. Nordrhein-Westfalen, Finanzministerium, Finanzverwaltung der Zukunft, Bericht des Lenkungskreises (Finanzministerium NRW) vom 28.10.2015, vorgestellt am 26.11.2015, https://www.finanzverwaltung.nrw.de/sites/default/files/asset/document/lk_abschlussbericht_vom_28_10_2015; S. 15.

3. Nordrhein-Westfalen, Finanzministerium. Einstieg als Regierungsrätin/Regierungsrat – Führungskraft in der Finanzverwaltung Nordrhein – Westfalen, Stand: Mai 2018, www.finanzverwaltung.nrw.de, Nolte/Zimmermann, Managementwissen für eine innovative und lernende öffentliche Verwaltung, Grundlagen eines wirkungsorientierten, kreativen und ganzheitlichen Verwaltungsmanagements, 2015, S. 38 ff. zur Personal- (Führung) und Sachdimension (Steuerung) des Managementbegriffs.

4. Vgl. BMF (Österreich): Talent Management in der Finanzverwaltung – Berufsbilder und Laufbahnpfade. Version 1.6. 2014.

5. BMF, Steuerverwaltung in Deutschland (2018), S. 15 ohne das Personal der übrigen Bundesfinanzverwaltung (Zoll).

6. BMF, Steuerverwaltung in Deutschland (2018), S. 14: 535 Finanzämter (2016).

Аністратенко Юлія Ігорівна,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА КАНАДИ)

Останні десятиліття в найбільш економічно розвинених країнах світу часто називають періодом «податкового вибуху». Вирішення цілого ряду складних соціальних проблем, фінансування крупних загальнонаціональних програм, забезпечення ефективного функціонування інститутів влади і основних державних структур викликали стійку тенденцію постійно зростаючого втручання держави в господарське життя, яке здійснюється, зокрема, через жорстку податкову політику і вдосконалення взаємовідносин платника податків та податкових органів.

Дослідження різних аспектів фінансових правопорушень, що передбачають відповідальність за порушення даного законодавства проводилося з урахуванням робіт відомих вітчизняних учених, з-поміж яких: І. Арістова, А. Берлач, В. Білоус, В. Грохольський, Є. Додін, А. Іванський, С. Єсімов, Р. Ігонін, Р. Калюжний, Л. Касьяненко, С. Ківалов, Л. Коваль, Т. Коломоєць, А. Комзюк, М. Корнієнко, М. Кучерявенко, І. Личенко, О. Музика-Стефанчук, Н. Нижник, О. Орлюк, В. Пєтков, Л. Савченко, А. Суббот, І. Хомишин та ін.

Більшість країн з розвиненим податковим адмініструванням прийшло до висновку, що побудова податкових правовідносин на основі зазначених вище принципів позитивно впливає на підвищення

законослухняності платників податків, добровільну сплату ними податків і в кінцевому рахунку на податкові надходження. Крім того, рівень добровільного дотримання податкового законодавства росте за рахунок роботи над правовою грамотністю і інформованістю суспільства, впровадження на рівні громадянського обов'язку в свідомість громадян виконання податкових зобов'язань[1].

При дослідженні міжнародного досвіду податкового адміністрування та оцінці можливості його застосування у вітчизняній практиці значний інтерес становлять системи податкового адміністрування США і Канади. Такий інтерес зумовлений тим, що США і Канада є федеративними країнами, в яких місцеві органи влади мають традиційно високий рівень автономії в управлінні місцевими справами. Україна, як відомо, хоча і є унітарною державою, але проголосила курс на децентралізацію та спрощення державного управління, розширення прав та повноважень регіональних органів у реалізації регіональної соціально-економічної політики, ширшому представленні місцевих громад в управлінні державними справами на конкретній території. Вказане проявлятиметься і у сфері податкового адміністрування[2].

У контексті предмета нашого дослідження доцільно дати стислу характеристику системі податкового адміністрування Канади. Податкова система Канади має трирівневу ієрархічну структуру, яка відповідає загальній моделі організації виконавчої влади (федеральний рівень, провінції, територіальні утворення та муніципалітети), та побудована на принципах податкового федералізму, що передбачає наявність значних повноважень регіональних та місцевих органів влади у сфері оподаткування. Водночас, система податкового адміністрування Канади має такі особливості:

– наявність конституційного розмежування податкових повноважень різних органів влади – федеральних та регіональних (провінційних);

– федеральні та регіональні (провінційні) органи можуть запроваджувати податки різного рівня, але з однаковою базою оподаткування;

– у Канаді діють дві незалежні підсистеми податкового адміністрування з власними податковими органами: федеральна та регіональні (провінційні), взаємодія між якими здійснюється на основі укладених юридичних угод [1].

До федерального (центрального) бюджету надходить близько 63– 65 % від загальної суми податкових платежів, зібраних на території країни. На федеральному рівні переважає пряме оподаткування. Основним федеральним податком є податок на доходи населення (забезпечує близько 40 % податкових надходжень, що зараховуються до федерального бюджету). Пільги за цим податком мають здебільшого соціальне призначення (з бази оподаткування вираховуються витрати на сплату аліментів, догляд за дітьми, внески до пенсійного фондів та ін.)[1].

У Канаді є чинними доволі високі ставки акцизного оподаткування. Акцизи мають не лише фіскальне та соціальне значення, але й виступають способом контролю з боку держави за переміщенням підакцизних товарів. Проблемою організації акцизного оподаткування в Канаді є наявність значної кількості контрабандних тютюнових виробів (у східних та південних провінціях країни), що постачаються переважно з США та окремих резервацій [3].

Основні податкові надходження місцевих бюджетів формуються за рахунок оподаткування нерухомості (різні податки на нерухомість формують до 40 % доходів місцевих бюджетів) та підприємницької діяльності.

Адміністрування податків у Канаді здійснюють Канадське агентство митниці та зборів, яке є підзвітним парламенту через міністра по національних доходах. Це агентство також адмініструє більшість місцевих податків, але місцеві органи влади вносять за таку послугу певну плату. В окремих провінціях адміністрування місцевих податків здійснюють регіональні органи влади (міністерство доходів певного регіону)[3].

Витрати на адміністрування податкового законодавства Канади становлять приблизно 1 % обсягу зібраних податків.

Щороку податкові органи перевіряють з виїздом на місце приблизно 2% платників податків. Усі платники за групами ризику виявлення правопорушень розподілені на чотири категорії (при ідентифікації платника враховуються 150 показників для фізичних осіб і 30 показників для юридичних осіб). Найчастіше перевіряють діяльність платників з найвищим рівнем ризику.

Великі корпорації (компанії, які отримують дохід понад 250 млн. дол. на рік) укладають з податковою службою спеціальні угоди, в яких обумовлені деякі питання проведення планових

перевірок (строки, методи перевірок, порядок вирішення спорів та ін.). Строк такої перевірки, як правило, становить від 3 до 8 місяців, при цьому предметом перевірки може бути діяльність лише за останні 4 роки[4].

У зв'язку з економічними процесами, що відбуваються на сучасному етапі розвитку України, доцільно буде розглянути системи податкового адміністрування у країнах-сусідах та країнах-членах Європейського Союзу.

Цікавим для України має стати досвід Канади в частині де, платники податків, яких вважають запровадження Єдиного рахунку для сплати податків найважливішим досягненням податкової служби, яке значно покращило взаємовідносини з податковою службою, скоротило бюрократичні процедури та витрати, пов'язані зі сплатою податків. На сьогоднішній день в Україні відсутні технічні можливості для запровадження Єдиного рахунку для сплати податків, але ведеться робота щодо їх створення.

За результатами дослідження зарубіжного досвіду профілактики та попередження податковим правопорушенням Канади та порівняння його з досвідом України, приходимо до висновку, що у система податкового адміністрування України недосконала, тому впровадження міжнародного досвіду в податкову систему України повинне сприяти більш швидшому переходу до нової, сталої та дієвої системи оподаткування. Взяття до уваги міжнародного досвіду у вітчизняну практику повинно відбуватися шляхом підвищення ефективності системи адміністрування податків, а також забезпечити всіх учасників податкових відносин повною інформацією про сплату податків. Це сприятиме досягненню ефективного результату і призведе до посилення соціальної складової системи оподаткування.

Проте слід зазначити, що головним напрямом боротьби з податковими правопорушеннями з погляду забезпечення спокою, безпеки, стабільності суспільства, прав, свобод і законних інтересів громадян залишається їх профілактика, яка розглядається як багаторівнева система державних і суспільних заходів, спрямованих на виявлення, усунення, послаблення або нейтралізацію причин і умов правопорушень окремих видів і конкретних правопорушень, що має відповідати принципам законності, демократизму, гуманізму і справедливості.

Таким чином, нерівномірність і несправедливість, притаманні чинній податковій системі, є серйозним поштовхом до функціонування тіньової економіки, штучних структурно-галузевих викривлень у національному виробництві та інвестиціях, обмеженні бюджетних рахунків держави до вчинення податкових правопорушень. У нашій країні проблема ухилення від сплати податків стала актуальною з поширенням підприємницької діяльності, і з року в рік стає дедалі серйознішою. Незважаючи на поширення вказаного антисоціального явища, уповноваженим органам державної влади стає все складніше захистити законні інтереси держави і суспільства та притягти винних до встановленої законом, здебільшого кримінальної, відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сучасна правова енциклопедія. О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко та ін. К. : *Юрінком Інтер*. 2009. 384 с;

2. Ясько І.В. Принципи оподаткування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2015. № 824. с. 339.

3. Теорія держави і права : навч. посіб. С.К. Бостан, С.Д. Гусарєв, Н.М. Пархоменко та ін. К. : *ВЦ «Академія».* 2013. 348 с.

4. Музичук О.М. Організаційно – правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями: Дис… канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків. 2003. 193с.

Бейгул Микита Адрійович,
Верницький Юрій Сергійович,
здобувачі першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Сластьоненко Оксана Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент, с.н.с.,
доцент кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В більшості розвинених країн світу основу наповнення бюджету становлять три податки: податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість і податок на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО). В Україні формування бюджету здійснюється за рахунок ПДВ і податку на прибуток підприємств. У країнах ОЕСР доходи від ПДФО становлять близько третини загальних податкових надходжень, а в Україні відзначається низький рівень частки податків на заробітну плату у валовому внутрішньому продукті держави [1]. Тіньова економіка, офіційно неоформлені працівники, низька заробітна плата, розрив в суспільстві між бідними та багатими, які сплачують даний податок однаково, – призводить до значних втрат держави. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на дослідження щодо вдосконалення податку на доходи фізичних осіб, а саме запровадження нових ставок, які б відповідали сучасним реаліям та були справедливими щодо платників.

Вагомим внеском у комплексне дослідження напрямів удосконалення сплати податку на доходи фізичних осіб присвячено численні наукові публікації вітчизняних науковців Г. М. Білецької, Л. К. Воронової, Д. І. Деми, А. І. Крисоватого, Т. М. Мельник, Т. В. Проценко, К. С. Пугачевської, А. М. Соколовської, О. В. Сторожук, Л. Л. Тарангул, О. В. Тимошенко, Л. Д. Тулуша, В. А. Устименко, І. В. Шевчука, І. Я. Чугунова та інших. Однак, потребують дослідження можливості запровадження прогресивної ставки даного податку, а також обґрунтування потреби встановлення справедливих ставок, залежно від доходу платника.

У більшості країн світу дохідна частина бюджету значною мірою залежить від надходжень ПДФО (прибуткового податку), а тому йому надається особливе значення у вирішенні соціальних проблем суспільства. Кожна держава обирає власні методичні підходи для здійснення оподаткування доходів фізичних осіб, однак визначальною ознакою такого оподаткування є те, що воно повинне сприяти зростанню заощаджень населення країни, які в подальшому слугують одним з джерел фінансування економіки країни та повинна носити справедливий характер. Ще А. Сміт дотримувався такої тези, що «…справедливість є однією з найбільш важливих принципів оподаткування». На даний момент в Україні, в чинному податковому законодавстві не врахована основна особливість цього податку – розмір отриманих доходів кожною окремо взятою особою та її платоспроможність.

Прогресивна ставка податку на доходи фізичних осіб існувала в Україні до 2005 р. Вона базувалося на використанні шкали ставок оподаткування, тобто: хто отримував більші доходи, сплачував більші податки як за рахунок розміру доходу, так і за рахунок ставки податку, а хто отримував менші доходи сплачував, відповідно, менше податків. Закон України, який втратив чинність «Про податок з доходів фізичних осіб» змінив шкалу оподаткування єдиною основною ставкою 13 %, а з 2007 р. – 15 %. У такий спосіб виконання соціальної функції цього податку з прогресивної було змінено на лінійну, тобто на суму сплачених податків впливає лише сума доходу, а ставка податку є сталою [2]. Спробою відновити соціальне значення цього стало впровадження Податковим кодексом двох основних ставок 15 % та, за відповідних умов – 17 %. З 2015 року ставки були наступними: 15 % та за відповідних умов уже 20 %. Тобто, знову виконання соціальної функції цього податку розгорнули в бік прогресивності. З 2016 року ставка податку на доходи фізичних осіб стала універсальною і становила 18 % для всіх без виключення. У зв’язку з цим, протягом останніх років йдуть дискусії про запровадження в Україні такої ставки податку яка б була справедливою до всіх груп населення [3].

У Верховній Раді України 17 лютого 2020 року, було зареєстровано проект Закону №3076. Згідно даного законопроекту розмір податку буде залежати від рівня місячного доходуякий вимірюється у мінімальній заробітній платі, яка станом на 1 січня

2020 року становить 4723 грн [4]. Даним законопроектом пропонується внести зміни в ПКУ, а саме: викласти в новій редакції 167 статтю. Ставка податку становить 18% бази оподаткування щодо будь-яких нарахованих (виплачених, наданих) доходів, крім випадків, визначених у пунктах: 1) якщо база оподаткування звітного (податкового) місяця не перевищує 5-кратний розмір мінімальної заробітної плати, ставка податку становить 15 відсотків бази оподаткування; 2) якщо база оподаткування звітного (податкового) місяця перевищує 5-кратний розмір мінімальної заробітної плати, але не перевищує 15-кратний розмір мінімальної заробітної плати, ставка податку становить 18 відсотків бази оподаткування; 3) якщо база оподаткування звітного (податкового) місяця перевищує 15-кратний розмір мінімальної заробітної плати, але не перевищує 50-кратний розмір мінімальної заробітної плати, ставка податку становить 21 відсоток бази оподаткування та застосовується до суми перевищення над базою оподаткування; 4) якщо база оподаткування звітного (податкового) місяця перевищує 50-кратний розмір мінімальної заробітної плати, але не перевищує 200-кратний розмір мінімальної заробітної плати, ставка податку становить 24 відсотки бази оподаткування та застосовується до суми перевищення над базою оподаткування; 5) якщо база оподаткування звітного (податкового) місяця перевищує 200-кратний розмір мінімальної заробітної плати, ставка податку становить 27 відсотків бази оподаткування та застосовується до суми перевищення над базою оподаткування [5].

Також, зареєстрований інший проект Закону №2758, який прив’язує ставку податку до мінімальної заробітної плати та пропонує запровадити наступні ставки: 1) для доходів менше 10 мінімальних зарплат – 18 %; 2) для доходів більше 10, але менше 20 мінімальних зарплат 36 %; 3) для доходів вище 20 мінімальних зарплат – 54 % [6].

Тобто, даними законопроектами пропонується запровадити в Україні прогресивну ставку оподаткування доходів фізичних осіб для доходу від 15% до 54 %, залежно від доходу, за системою «більше заробляєш – більше сплачуєш, менше заробляєш менше сплачуєш». Автори даних законопроектів, пояснюють свої пропозиції тим, що приблизно 93% українців отримують не більше 20 тисяч гривень на місяць і тому на них це ніяким чином не вплине.

Закордонний досвід оподаткування доходів фізичних осіб свідчить, що в більшості країн світу шкала ставок прибуткового

податку з громадян прогресивна і максимальний їх розмір сягає значних величин. У Франції передбачається 6 рівнів ПДФО залежно від отриманої за 1 рік заробітної плати. Варто також відзначити, що специфікою ПДФО у Франції є те, що такий податок розраховується на родину і, як уже було зазначено, визначається за прогресивною шкалою. Мінімальною ставкою є 10% – при наявності річного доходу від 26 000 до 51 000 євро, максимальною – 75%, коли річний дохід понад 300 000 євро [7]. Схожа ситуація і в Німеччині, де оподаткування доходів фізичних осіб здійснюється на основі тарифної прогресії: мінімальна ставка ПДФО становить 19 %, а максимальна – 51 %. Мінімальна зона лімітної прогресії передбачає дохід розміром 5 616 євро для самотніх осіб та 11 233 євро для сімейних осіб, до яких відповідно застосовують ставку у 19 %. Другий рівень прогресії передбачає застосування ставки у 22 % для самотніх осіб, дохід яких становить 8 200 євро і для сімейних пар із доходом 16 300 євро. Максимальною ставкою ПДФО є 51 %, яку застосовують до осіб чиї доходи перевищують 120 000 євро за 1 рік [8].

В результаті проведеного дослідження вважаємо за необхідне відзначити, що на нашу думку, беручи до уваги низький рівень доходів більшості громадян, а також враховуючи рівень безробіття в нашій країні, при оподаткуванні доходів фізичних осіб за базу оподаткування доцільно використовувати сукупний дохід усієї родини. Тобто сім’я може оподатковувати доходи як окремо, так і сумарний дохід усіх членів родини. Також, вважаємо за можливе встановлення шкали коефіцієнтів сімейного оподаткування, основним призначенням якої є виявлення фактичної здатності окремого платника до сплати податку, враховуючи його сімейний стан і кількість непрацездатних осіб, що перебувають на його утриманні. Отже,в результаті проведеного дослідження визначаємо, що для стабільного та справедливого справляння податку на доходи фізичних осіб потрібно встановити прогресивну ставку даного податку, а також дозволити платникам обирати порядок визначення бази справляння цього податку, як сукупні доходи всіх членів родини, або ж як доходи окремого громадянина та запровадження ряду пільг для громадян з сім’єю, тобто сімейного оподаткування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Піонтківська І. Податки у світі: навіщо нам потрібні податки та як створити ефективну систему оподаткування? *Вісник. Офіційне видання ДФС України.* 2020. URL: http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100016559-podatki-u-sviti-navischo-nam-potribni-podatki-ta-yak-stvoriti-efektivnu-sistemu-opodatkuvannya (дата звернення: 03.03.2020)

2. Верзун А., Ковалів В. Необхідність впровадження прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. URL: http://goo.gl/mcrVXM (дата звернення: 03.03.2020).

3. Податковий кодекс України: Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 03.03.2020.)

4. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14.11.2019 № 294-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294 (дата звернення: 03.03.2020).

5. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо звільнення від оподаткування податком на доходи фізичних осіб та військовим збором окремих доходів та запровадження справедливої прогресивної шкали податку на доходи фізичних осіб) №3076 від 17.02.2020. Офіційний веб-сайтВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1 (дата звернення: 03.03.2020).

6. Проект Закону про внесення змін до статті 167 Податкового кодексу України (щодо запровадження справедливої прогресивної шкали податку на доходи фізичних осіб) №2758 від 16.01.2020. Офіційний веб-сайт ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67920 (дата звернення: 03.03.2020).

7. Загальний податковий кодекс Франції (Numéro d'identification fiscale France) URL: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte (дата звернення: 03.03.2020).

8. Закон Федеративної Республіки Німеччини «Про податок на прибуток» (Einkommensteuerrechner dasDeutschland) від 14.08.2017. URL: https://www.gesetze-iminternet.de/estg (дата звернення: 03.03.2020).

Білько Тетяна Олександрівна,
викладач кафедри теорії, історії права і держави та конституційного права (ННІ права Університету ДФС України)

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Увійшовши в міжнародний процес глобалізації, Україна зіткнулась з такими проблемами як нелегальний сектор економіки, фінансовий тероризм, легалізація (відмивання) доходів. Важливим є вжити всіх необхідних заходів для запобігання поширення легалізації незаконних доході та розвитку нелегального сектору економіки. Одним із основних методів протидії є фінансовий моніторинг в банківських установах, оскільки саме через банки проходить 80% нелегальних грошових потоків.

Проблему здійснення фінансового моніторингу в банках України досліджували О. Барановський, С. Дмитров, А. Єжов, В. Коваленко, М. Колдовський , Т. Медвідь, О. Меренкова, А. Мещеряков, В. Рисін, І. Ткачук, М. Прошунін та інші.

Відповідно до Положення «Про здійснення банками фінансового моніторингу» [1], а також Закону України «Про банки і банківську діяльність» до загальних вимог здійснення фінансового моніторингу в банку відносять:

- виявлення і реєстрація банками фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу;
- ідентифікація клієнтів;
- надання банками спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу інформації у відповідності з вимогами законів України з питань протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. [2]

На даний час існує ряд проблем, вирішення яких є необхідною умовою побудови ефективної системи фінансового моніторингу. Їх умовно можна поділити на проблеми загальнодержавного характеру та проблеми внутрішньобанківського характеру.

До першої групи відносять:

- відсутність погоджених нормативних визначень понять «легалізація» (чи «відмивання»), «незаконний дохід», «злочинний дохід» і багатьох інших понять;

- відсутність погоджених процедур попередження, розслідування і покарання за злочини відповідної категорії;

- відсутність ефективної стабільної системи підготовки фахівців, які володіють технологіями розслідування злочинів, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) незаконних доходів, включаючи навичку пошуку та ідентифікації коштів, розташованих в офшорних зонах;

- обмежена можливість обміну інформацією з міжнародними правоохоронними органами та Інтерполом, а також недостатня практика спостереження за сумнівними фінансовими операціями;

- невідповідність чинних законодавчих та нормативно-правових актів, які мають бути спрямовані на зміну різних процедур фінансового моніторингу в державних органах і в суб'єктах первинного фінансового моніторингу, рекомендаціям FATF. [3]

Проаналізувавши різні підходи до вирішення даних проблем, ми пропонуємо наступні кроки до вдосконалення системи фінансового моніторингу:

- необхідно розробити методології та методики порівняльного аналізу норм кримінально-правового законодавства, складання порівняльно-термінологічні словників, які мають досить точно позначати міру збігу (ототожнення) понять, що використовуються у правозастосуванні;

- розробка та прийняття погоджених процедур попередження окремих видів злочинів, боротьба з якими відноситься до міжнародних пріоритетів, може набути необхідного рівня ефективності лише у випадку прийняття спеціальних міждержавних програм боротьби зі злочинністю, що мають статус нормативного правового акта;

- створення мережі базових закладів освіти, розробку спеціалізованого навчального курсу, учбово-методичного комплексу до нього, що включає можливість дистанційного навчання з використанням глобальної комп'ютерної мережі, створення механізму підготовки та підвищення кваліфікації викладачів з юридичних та економічних дисциплін;

- розробка і впровадження програм обміну навичками та досвідом з іншими державами у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;

- удосконалення нормативно-законодавчої бази у сфері фінансового тероризму орієнтуючись на закордонний та світовий досвід.

Основними внутрішньобанківськими проблемами здійснення ефективного фінансового моніторингу є:

- ідентифікація клієнта та виявлення операцій, належних до легалізації незаконних доходів. Досвід західних банків, аналіз і оцінка їх підходів до боротьби з легалізацією незаконних доходів та протидії фінансуванню тероризму дозволив виділити наступні внутрішньобанківські інструменти (політики): «знай свого клієнта»; «знай операції свого клієнта»; «знай клієнтів свого клієнта»; «знай своїх партнерів по бізнесу»; «знай своїх співробітників».

Політика «знай свого клієнта» стосується ідентифікації клієнта і розуміння суті діяльності. Політка «знай операції свого клієнта» передбачає оцінку відповідності операції, що хоче провести клієнт, суті його діяльності. Політика «знай клієнтів свого клієнта» пересікається з ідентифікацією клієнтів, однак має дещо іншу направленість. Згідно з цією політикою банки повинні ідентифікувати осіб з якими має справу клієнт банку. Політика «знай своїх партнерів по бізнесу» має на увазі створення єдиних правил, за якими б діяли банки. Це дозволить скоротити витрати часу і праці на повторну ідентифікацію клієнта, що вже був ідентифікований в іншій установі. Політика «знай своїх співробітників» застосовується при прийнятті на роботу співробітника, особливо на відповідальну посаду. Згідно з даним підходом банк створює власну базу даних недоброзичливих співробітників – осіб що були замішані у операціях з відмивання грошей або інших фінансових махінаціях. Дана система ідентифікації клієнтів є досить простою та ефективною. Для підтвердження достовірності фактів легальності операції рекомендуємо застосовувати додаткові заходи щодо ідентифікації клієнтів, а саме: перевірку ідентифікаційних даних; витребування додаткових документів, зокрема про фінансовий стан; встановлення складу засновників юридичної особи; з’ясування дійсних власників; зіставлення розміру зареєстрованого та сформованого статутного капіталу; перевірку відповідності фінансових операцій звичайній діяльності клієнта; встановлення відповідності фінансових операцій фінансовому стану клієнта; встановлення мети проведення фінансових операцій; оцінку розміру та джерел існуючих та очікуваних надходжень; встановлення

джерела походження і способів переказу (внесення) грошей, що використовуються в операціях; встановлення пов'язаних осіб. [3]

Ми також підтримуємо думку вчених які пропонують досить інноваційний метод виявлення осіб, що намагаються легалізувати незаконні доходи – проведення анкетування використовуючи психологічні методики; використання новітніх технологій, за допомогою яких фіксується психо-фізіологічний стан особи та визначається ступінь нервового напруження, що і говорить про приховування фактів щодо джерел одержання доходів. Розробка таких систем відбувається у науково-дослідних інститутах і є досить витратною. В першу чергу, в інноваційних проектах має бути зацікавлена держава. Адже саме до Держбюджету щорічно не потрапляють мільярди гривень. Схожі системи запровадженні в найбільших розвинених державах світу та успішно працюють. Розглядаючи проблему щодо виявлення операцій легалізації доходів, ми пришли наступних висновків: у світі діє 3 моделі моніторингу операцій. Перша модель – повідомлення уповноваженого органу про всі операції, сума яких перевищує нормативно встановлену межу. Друга модель – інформування про операції, що викликають підозру. Третя модель – заборона на здійснення великих операцій з готівковими коштами. Поєднання усіх трьох моделей забезпечить найефективнішу та найдієвішу систему моніторингу операцій клієнтів банку. Існує чимало питань, які потребують ґрунтовного аналізу. [4]

На основі аналізу умов поділених проблем здійснення фінансового моніторингу в Україні можна зробити висновок про те, що фінансовий моніторинг в Україні доцільно розглянути в рамках фінансово-правового законодавства з його віднесенням до інституту фінансового контролю. В цілому, нормативно-правова база системи фінансового моніторингу в Україні формується і відповідає міжнародним стандартам. Але вона потребує вдосконалення в аспекті критеріїв віднесення операцій до об'єктів фінансового моніторингу і процедури його здійснення та попередження відмивання грошей та фінансування тероризму через банківські установи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова НБУ від 26.06.2015р. № 417.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15 (дата звернення: 05.03.2020).

2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000р. № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 (дата звернення: 08.03.2020).

3. Буткевич С.А. Фінансовий моніторинг: зарубіжний досвід та українська модель. Сімферополь: Кримнавчпеддержвидав, 2012. 314 с.

4. Проблеми та шляхи вдосконалення системи фінансового моніторингу в банківській установі. URL:http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1858/1/270.pdf

Бригінець Олександр Олексійович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного,
господарського, адміністративного права
та правоохоронної діяльності
(Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Важливим завданням для регулювання фінансової безпеки держави є визначення ступеня глобальних ризиків. Їх можна розглядати з об’єктивної та суб’єктивної сторін. Об’єктивна сторона визначається ситуацією невизначеності в стані глобалізованого середовища в цілому, а суб’єктивна – визначає ступінь готовності людства ухвалювати рішення щодо усунення та нейтралізації загроз фінансовій безпеці.

Фінансову безпеку будь-якої держави визначають такі фактори: рівень фінансової незалежності; характер фінансово-кредитної політики, яку проводить держава; політичний клімат у країні; рівень законодавчого забезпечення функціонування фінансової сфери.

Фінансова безпека держави має як внутрішній, так і зовнішній аспекти. Щодо зовнішнього, то це, передусім, фінансовий суверенітет країни, незалежність національної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних організацій і транснаціонального

капіталу. Проте вести розмову про абсолютну фінансову незалежність в умовах глобалізації не коректно. Адже на фінансовій безпеці України позначаються процеси фінансової глобалізації, що посилюються у світовому співтоваристві. Відтак проблема фінансової безпеки нині виходить за національні межі. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, зростають масштаби мобільності капіталу і посилюється інтенсивність його обігу. Як стверджують фахівці, «у світі сформувалися грандіозні потоки «світових грошей», що не підпорядковуються ні національним урядам, ні будь-яким іншим політичним інституціям. Вони не утворилися як вияв потреб виробництва, торгівлі, інвестування чи споживання. Головним їх джерелом є переважно торгівля грішми». Тому при розробці стратегії фінансової безпеки держави важливо прискіпливо аналізувати і враховувати поточну та ймовірну ситуацію на світових валютних ринках і ринках капіталу.

Безпека внутрішньої фінансової сфери України визначається досконалістю правової, організаційної та інституціональної бази, а також політичною стабільністю, рівнем ризиків ринкової кон'юнктури, масштабами тіньової економіки та рівнем корупції в державі. Найбільші загрози фінансової безпеки України криються у сфері зовнішньої заборгованості, високої вартості банківських кредитів, значного рівня доларизації економіки, зростання тіньового її сектору, від'ємного платіжного балансу.

Сучасні умови розвитку економіки будь-якої країни нині враховують усі небезпеки, ризики й переваги процесу глобалізації. Процес глобалізації зараз надає величезні необмежені можливості, де є всі необхідні умови для забезпечення економічного розвитку держави. В умовах суперечливості глобалізації отримує новий вид розвиток фінансового сектору, який характеризується величезними темпами його зростання, що істотно випереджають динаміку капіталу у сфері реального виробництва. за таких умов, умов глобалізації фінансових потоків і глобальних інтеграційних процесів, насамперед, для країни з перехідною економікою — а саме України, гостро визначилися накопичені за попередні роки системні проблеми забезпечення належного рівня економічної безпеки, зокрема її складника — фінансового. Фінансова безпека розкриває стан фінансово-кредитної сфери, яка повинна характеризуватися збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю

цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання. Розвиток України в наступні 10 років, на нашу думку, буде проходити в надзвичайно складних міжнародних умовах, в умовах жорсткої конкуренції на фінансових ринках, і в жорстких міжнародних відносинах. Для вдосконалення концепції фінансової безпеки вважаємо, що необхідно більше уваги приділити стратегії дотримання фінансової безпеки України; розробити та впровадити ефективну систему фінансового контролю; створити умови для збільшення реальних грошових доходів населення; запровадити чіткий порядок у процес отримання та відшкодування кредитів для господарських суб'єктів усіх форм власності. Загалом світова фінансова криза, світова енергетична й екологічна криза, посилення конкурентної боротьби на глобалізованих ринках, подальший вплив глобалізації на держави світу, зростання ролі глобалізаційних тенденцій — усе це ставить питання про новий розвиток держав, які були б здатні реалізувати внутрішні трансформації, а також були б спроможні інтегруватись у новий світовий економічний простір і протистояти зовнішнім загрозам. Саме тому подальшим перспективним напрямом дослідження цієї проблематики в майбутньому є основні форми глобальної інтеграції, враховуючи глобальні інтеграційні процеси та механізми забезпечення державами своєї безпеки.

Дослідники бачать декілька варіантів виходу із цієї ситуації. З одного боку, пропонується створити світове керівництво, яке має відповідати за розв'язання всіх глобальних проблем людства. Також пропонується почекати, поки суперечності між державами та іншими суб'єктами не перестануть існувати самі собою. Тобто природний процес розвитку людства приведе до усвідомлення своєї єдності та єдності інтересів. Інша група дослідників вважає, що управління глобальними проблемами можливе на основі діалогу. Але формування діалогу передбачає існування шанобливого ставлення до усіх сторін і шанування їхніх відмінностей. На жаль, дані проекти поки що не знаходять практичної реалізації, що створює необхідність вироблення механізмів глобального регулювання.

Нині основним завданням глобальної фінансової безпеки є протидія дестабілізації міжнародних відносин і забезпечення можливостей стабільного фінансового зростання всіх держав. Нині функції міжнародної фінансової безпеки частково виконують різні структури,

а також система міжнародного права. Існуюча система міжнародного права включає в себе загальновизнані принципи і норми, що регулюють міждержавні відносини в різних сферах. Роль і значення міжнародних договорів в епоху глобалізації значно розширюється. Набирають популярності угоди між двома або кількома суб'єктами міжнародного права. Крім того, міжнародне право регулює і фінансові відносини між державами, що не входять до внутрішньої компетенції держав. За допомогою міжнародного права регулюються питання міжнародної фінансової безпеки, правового становища держав, міжнародного регулювання режиму державної власності, міжнародних фінансових відносин і порядку переміщення фінансів. Наявні окремі правові положення, що регулюють елементи міжнародних фінансових відносин: фінансове право, банківське право, бюджетне право та інші. Крім того, фінансові відносини регулюються нормами інших галузей міжнародного права, наприклад, режим боротьби з фінансовою злочинністю в міжнародній сфері та інші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нечипорук Л. В. Посилення загроз фінансовій безпеці держави в умовах фінансової глобалізації. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України.* 2012. № 1. С. 281–298.

2. Бригінець О.О. Правове регулювання фінансової безпеки України: монографія. Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. 362 с.

3. Шепелєв М. А. Теоретико-методологічні засади політологічного аналізу глобалізації управління: дис. ... докт. політ. наук: 23.00.04 / М. А. Шепелєв; Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, спец. рада Д.76.051.03. Чернівці, 2007. 419 с.

4. Чешков М. Глобалізація: сутність, сучасна фаза, перспективи. *ProetContra.* 2010. № 19. С. 178–194.

Варшамян Тигран Гарушович,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Білоус Віктор Тарасович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ IT-СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

На даному етапі розвитку світового розвитку глобалізація включає в себе створення своєрідного «нового міжнародного економічного порядку», який вимагає організації або перебудови інституту правового забезпечення багатьох процесів, що відбуваються у нашій державі. Одним з них виступає процес цифрової трансформації (діджиталізації) суспільно-правових відносин та економічних процесів у державі. Діджиталізація приходить на заміну старим засобам електронної комунікації – телефону, факсу, телеграфу. І діджиталізація означає зміну не тільки в тому, як ми комунікуємо, але й що ми комунікуємо. Нові цифрові технології дозволяють створювати і поширювати величезні обсяги інформації майже необмеженому колу осіб – швидко, якісно, без будь-яких істотних витрат. Все це свого часу призвело до необхідності створення та подальшої автоматизації процесів в рамках, зокрема, економічних та правових відносин. Інструментами автоматизації і є ті самі цифрові продукти, що працюють в локальних та глобальній інформаційно-телекомунікаційній мережі, і які є кінцевим продуктом діяльності суб'єктів господарювання IT-сектору економіки.

Стрімкий розвиток сфери IT-бізнесу ставить перед юридичною практикою багато практичних завдань, у т.ч. й щодо вибору оптимальної моделі податкового планування.

У сьогоднішніх ринкових умовах найбільш оптимальним варіантом здійснення господарської діяльності в сфері IT, є здійснення такої діяльності на умовах спрощеної системи оподаткування – (єдиний податок).

Для надання IT-послуг за допомогою спрощеної системи оподаткування, зазвичай, обирають дві групи єдиного податку – II і III

групи. Щоб вибрати оптимальну для себе систему, з цих двох варто розрахувати навантаження, яке буде покладатися на компанію. Групи єдиного податку відрізняються між собою такими критеріями: сумою річного доходу; кількістю найманих працівників; можливістю отримати статус платника ПДВ. Підприємці на ІІ групі єдиного податку, не можуть надавати послуги нерезидентам.

Але незважаючи на те, що ІТ-сектор приносить до бюджету держави значні надходження, наразі в Україні спостерігається відсутність інтересу з боку держави у наданні суб'єктам господарювання на ринку Інтернет технологій преференцій у податковому полі, а тому діяльність, що ними здійснюється, та доходи отримані від такої діяльності, не виділені в окрему пільгову категорію як об'єкт податкового регулювання. Лише 16.01.2020 року Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» був прийнятий. З поміж іншого в ньому закладено можливість подвійного оподаткування прибутку в тому числі ІТ компаній, а саме – оподаткування прибутку контрольованих іноземних компаній. Єдиною позитивною нормою для сектору ІТ у згаданому законі є норма, якою «піднята планка» максимального доходу протягом календарного року для платників єдиного податку третьої групи з 5 до 7 мільйонів гривень, що буде оподатковуватись за відсотковою ставкою, визначеною для цієї групи.

Відзначимо, що сфера ІТ є однією з найбільш глобалізованих у світі. У світовій практиці глобалізаційні процеси, в першу чергу, виражаються в посиленні економічного впливу розвинених держав на інші держави. Даний вплив здійснюється великими транснаціональними корпораціями та міжнародними фінансовими інститутами. Саме завдяки глобалізації значна частина великих компаній, в т.ч. ІТ, можуть заходити на наш ринок та інвестувати кошти в розвиток бізнесу на території України.

Дійсно, процеси глобалізації обумовлені багато в чому фінансовими чинниками. Водночас ці процеси, охоплюючи весь світ, породжують безліч нових небезпек. Складні проблеми глобалізації осмислюються філософами, юристами, економістами, громадськими діячами, політиками. Глобалізація змушує по-новому поглянути не тільки на можливості держави в сучасному світі.

На сьогодні застосування інформаційних технологій на ринку України є невід'ємною частиною ведення будь-якого виду господарської діяльності. Відповідно, спостерігається стрімкий розвиток сфери ІТ-бізнесу, яка забезпечує економіку послугами з впровадження таких інформаційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хоменко С. В. Глобализация: взгляд с периферии / отв. ред. С.В.Хоменко. К.: Агентство гуманит. технологий, 2002. 61 с.

2. Втрата ВВП, згортання офісів ІТ-компаній і посилення умов для бізнесу, – Амелін про наслідки ухвалення законопроєкту 1210. URL: https://censor.net.ua/ua/news/3169726/vtrata_vvp_zgortannya_ofisiv_itkompaniyi_i_posylennya_umov_dlya_biznesu_amelin_pro_naslidky_uhvalennya.

3. Єфименко А.В. Виклики глобалізації та цивілізаційний вибір України. *Юридичний журнал.* 2006. № 5. С. 68-74.

Волощук Даниїл Олександрович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Мацелик Тетяна Олександрівна,
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри фінансового права (ННІ права Університету ДФС України)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДХОДІВ ДО ОПОДАТКУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інвестиційна діяльність являє собою багатовекторний процес, адже йдеться, з одного боку, про різноманітні зовнішні та внутрішні джерела інвестування, а з другого – про численні напрями інвестування. За таких обставин надзвичайно важливою стає регулятивна роль державної фінансової політики, реалізація якої спрямована на стимулювання здійснення інвестицій, їх оптимальний галузевий і територіальний розподіл, підтримку розвитку інвестиційної діяльності малого та середнього бізнесу [1, с. 115].

Загалом під податковим регулюванням розуміють сукупність заходів у податковій сфері (зміна ставок оподаткування, надання податкових пільг, скасування певних видів податків і т.д.), що забезпечують державний вплив на перерозподіл державного доходу в інтересах окремих соціальних верств, а також на інвестиції, науково-технічний розвиток, економічне зростання тощо.

Узагальнюючи сучасні теоретичні напрацювання, багатьма науковцями виділяється три характерні особливості податкової політики, які власне, і визначають її зміст та роль у економічній системі:

- забезпечення необхідних надходжень до бюджету;
- регулювання процесу створення та розподілу доданої вартості;
- стимулювання економічного зростання, яке визначається обраною моделлю економічного розвитку [2, с. 27].

Вагомими інструментами регулювання доходної частини бюджету є регулювання кількості податків, структури податкового навантаження у розрізі галузей економіки, прямого та непрямого оподаткування, фізичних і юридичних осіб, зміни значень податкових ставок, запровадження податкових пільг тощо. Необхідно відзначити, що регулювання податкових ставок є традиційним та широко розповсюдженим механізмом впливу на обсяг бюджетних доходів, рівень ділової активності та інвестування.

Більшістю науковців проблема податкового регулювання зводиться в основному до надання податкових пільг. Проте, використання податкових пільг як інструменту податкового регулювання потребує виваженого обґрунтування, вчасності застосування та високого рівня довіри між бізнесом, населенням та владою за відсутності таких умов головним напрямом податкової політики, як, наприклад, зазначає Буркат Т.Л., «...повинно бути не створення спеціальних податкових преференцій для тих чи інших галузей, територій, підприємств, соціальних груп і т.д., оскільки такі преференції спотворюють умови господарської діяльності, враховуючи можливості перекладання податків та інші важко передбачувані наслідки таких дій, можуть призвести до управлінських помилок, стагнації і подальшого збільшення техніко-технологічного відставання національної економіки від світових лідерів…[3, с. 12]».

Узагальнюючи вищезазначене, слід відмітити, що застосування податкових інструментів для стимулювання інвестиційної діяльності та економічного розвитку загалом можливе лише в разі дотримання

таких принципів оподаткування, як: рівність і справедливість в оподаткуванні, що дозволить уникнути дискримінації платників податків щодо виду та обсягів діяльності; стабільність та прозорість податкового законодавства з метою встановлення незмінних умов оподаткування, зрозумілих усім платникам податків; узгодженість та системний підхід [3, с. 13-14].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герчаківський С.Д., Ткачик Ф.П. Податкові аспекти державного регулювання інвестиційної діяльності в регіоні. *Збірник наукових праць «Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку*. К.: ДКС Центр, 2015. 238 с.

2. Грушко В.І. Податкове регулювання інвестиційної активності. *Фінанси України*. 2015. № 2.115 с.

3. Буркат Т.Л. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні і США. *Зб. наук. праць УАЗТ «Зовнішня торгівля: право та економіка*. № 5-6 (9-10). К.: УАЗТ, 2013. С. 38.

Глух Марина Василівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства,
Швидкий Сергій Сергійович,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

TAXATION OF INDIVIDUAL ENTREPRENEURS

Adoption of the Tax Code of Ukraine was not the end of the reform, but only the starting point. It becomes the norm when an entrepreneur does business without knowing the answers to many questions about taxing their business. He knows not because he does not want to know, but because at the legislative level the issues are simply not settled.

To carry out entrepreneurial activity, the entrepreneur (while only in the soul and plans) is obliged to register in the manner established by the Law of Ukraine "On State Registration of Legal Entities and

Entrepreneurs". Of course, you can not register by referring to what you "did not know", "did not hear", etc. However, the well-known truth here is "no knowledge of the law – does not release from responsibility." Therefore, in order not to have any trouble, you should register and obtain a Certificate of State Registration of an individual entrepreneur. Then you will be faced with the choice of tax system.

The traditional common system of taxation for individuals has existed since the emergence of private enterprise. Working conditions on the general system of taxation established by Art. 177 of the Tax Code of Ukraine. The entrepreneur's income tax is paid at the rate of 18%.

In addition to income tax, entrepreneurs pay a single social contribution (hereinafter ESU) of 22% of net income. Private entrepreneurs who choose this method of taxation of their income do not have privileges, full or partial exemption from payment of certain types of taxes and fees.

The undeniable advantage of the general system of taxation is that the amount of income paid depends largely on the amount of income received and expenses incurred. In other words, if the entrepreneur did not receive income from his activity during the reporting period, he would not pay the corresponding taxes.

In the general system, unlike the single tax, there are no restrictions on the volume of sales, the type of activity performed, the number of employees.

The main disadvantage of this method of taxing the income of a private entrepreneur is its complexity. Entrepreneurs are required to keep records and document their income and expenses. The costs include those expenses that are documented and relate to the costs of operating activities in accordance with section III of the Tax Code of Ukraine. The complexity is most likely due to the fact that the specified section of the code does not take into account the peculiarities of conducting business activities by private entrepreneurs. For an understanding, see a comparison of the general and simplified system for individuals[1, p.32].

This system of income taxation is not systematic for private entrepreneurs. Its advantages are indisputable at low profitability of sales as the object of taxation is the net income (gross income – expense)

An entrepreneur may end up on a general system of "punishment" – if he violates the conditions of stay on a single tax. These violations include:

- the implementation of activities not specified in the certificate of the single tax payer entrepreneurs 1 and 2 groups;

- use of non-monetary payments;
- exceeding of the set limit of sales income for the respective group of single tax payers;
- other violations of the conditions of stay on a single tax.

If the entrepreneur commits the above offenses, he will pay income tax at the rate of 15% and be forced to switch to the general system of taxation.

A simplified taxation system for individuals

A simplified system for taxing the income of a private entrepreneur is a single tax, the primary purpose of which is to simplify the taxation system by replacing a set of taxes and duties with a single tax. Today, the single tax has lost its original purpose and no longer replaces all taxes, so payers of a single tax pay in addition to the basic and a number of other taxes.

When choosing a sole proprietor for a single tax, he is exempted from paying part of the taxes and fees determined by law. For example: income tax on income, VAT (if the entrepreneur did not choose the rate of 3% or 5%), the levy on the development of viticulture, land tax (except tax for land that is not used for business activities).

The calculation of the single tax base was so complicated that the tax ceased to be a simplified tax system. Because, if desired, any entrepreneur can find a breach that can "throw" the entrepreneur out of single tax payers, which will result in unforeseen taxes and penalties on the general tax system.

A simplified system has significant advantages over the general system:

- entrepreneurs pay a flat amount of a single tax (for groups 1 and 2, a single tax is paid in the amount of 10-20% of the minimum wage, or a percentage of turnover – 3 or 5% of income);
- entrepreneurs pay a single social contribution (ESU) of 22% of the minimum wage;
- simplified accounting of income and expenses;
- Entrepreneurs are mainly provided with only two forms of reporting – a single tax payer declaration and tax calculation of the amount of income accrued (paid) in favor of the taxpayers and the amount of tax withheld from them (f. № 1DF). Single rate tax payers submit a value added tax return of 3%.

Taxpayers on the general taxation system may be citizens of Ukraine, stateless persons (stateless persons), foreign nationals who are not limited

by law in their legal capacity and capacity. The application of a simplified taxation system involves a number of conditions and restrictions[2, p. 11].

In addition to the above conditions, the current legislation of Ukraine provides for a number of other restrictions on the possibility of transition or application of a simplified system of taxation.

In order to be registered as a single tax payer, an entrepreneur must submit to the tax authority at the place of state registration a statement of the established sample. Thereafter, within ten days from the date of filing the application, the applicant shall be issued, without additional state duties and payments, an extract from the register of single tax payers or a motivated refusal to issue[3, p. 19].

In case of transition to a simplified system of taxation after the application of the general system, the application shall be submitted no later than 15 days before the beginning of the next reporting period, subject to payment of all established taxes and payments for the previous reporting period. The decision to apply a simplified taxation system can be made no more than once a year.

The amount of taxes and mandatory payments for entrepreneurs depends on the minimum wage and the subsistence minimum set by the budget for the relevant period.

From January 1, 2019, the minimum and subsistence rates have been adjusted in line with the new 2019 budget. Due to this, budgetary payments for individual entrepreneurs have also been adjusted accordingly.

So, the minimum wage for 2019 is 4 173 UAH. (instead of UAH 3 723 in 2018), and the subsistence minimum since January 1, 2019 – UAH 1853. The subsistence level will increase during the year: from July 1, 2019 to UAH 1936, from December 1, 2019 to UAH 2027. Accordingly, the size of the relevant budget payments will change.

For the single tax, the first and second groups have a clear tax rate per month (10% of the minimum subsistence wage for the first group and 20% of the minimum wage for the second) regardless of income, and the third tax is set at 5% income. The ESA still accounts for 22% of the minimum wage for entrepreneurs in the general tax system, and for the simplified second and third groups.

For FLP on the simplified system of the 1st group the size is 0,5 from 22%. Thus, from January 1, 2019, the entrepreneur will be obliged to pay taxes and fees in the following amounts: 1) general system: tax – 18% of income (if any), ECU – UAH 918.06. per month; 2) Single tax, 1st group:

tax – 185.30 UAH. per month, ERU – 459.03 UAH. per month, total – 644,33 UAH. monthly; 3) Single tax, group 2: tax – UAH 834.60. per month, ERU – 918.06 UAH. per month, total – 1 752,66 UAH. monthly; 4) Single tax, group 3: tax – 5% of income (if any), ECU – UAH 918.06. per month.

Income of a physical person is paid, if they are not paid when they are paid, they will be reimbursed with a single surcharge, but they will not be included in the warehouse of a full reckoned income for paychecks. Analysts are aware that two thirds of Ukraine's taxes are paid to a single tax payable to legally give their credit. The liquidation of this type of system is necessary to cause the mass market to enter the small and medium business in the economy.

The transition to market conditions of the economy required the use of economic methods of management of social production, changes in the system of formation of revenue revenues in the budget. This system began to be built on the basis of tax payments, and the relationship between businesses and the budget was transferred to the legal basis regulated by law.

The major drawback of budget revenue formation was the lack of objective criteria according to which the share of each entity's participation in the centralized monetary fund of the country would be determined. This has inevitably led to the undermining of the financial autonomy of enterprises, the decrease in interest in the results of collective work.

Further development of Ukraine as a social organization of a legal power, straightforwardly integrated into the European Partnership, is the effective implementation of all the instruments of the state, as well as a system of subsidized subactivities – physical entities (FOP). A clear system of business support of the FOP will require it to be brought into line with the priorities of the state policy of social and economic development of the region[4, p. 78].

For the sake of this, it is important to further reform the way the FOP's activities are supported by mechanics, as well as the importance of ensuring that they are adequately equipped to cope with the challenges of their particular activities. In addition, we are filled with inexhaustible nutrition and short supply of other FOP business support systems in Ukraine in the minds of the Ukrainian Batting Code's administration. Also, the purpose of nutrition is relevant and requires more people to go further.

REFERENCES

1. Babichuk A.B. Directions for improving the taxation system in Ukraine. *Finance of Ukraine*. 1998.
2. Zlatkin B. Taxation – a stimulating role. *Finance of Ukraine*. 2018.
3. Koshsky V. Ways of tax reform. *Finance of Ukraine*. 2016.
4. Senchukov V. Optimal taxation system. *Economy of Ukraine*. 2017.
5. Periodicals of Ukraine and countries of the world. Internet. Sites from around the world.

Гарбінська-Руденко Альона Валеріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ ЗОЛОТОВАЛЮТНИМИ РЕЗЕРВАМИ УКРАЇНИ

Золотовалютні резерви – це запаси золота й грошові ресурси, номіновані у вільно конвертованій валюті, що є власністю держави (суспільства) та призначені для вирішення особливо важливих, проблемних завдань, і насамперед забезпечення внутрішньої та зовнішньої стабільності національної валюти. Зазвичай золото-валютні резерви знаходяться в управлінні (розпорядженні) центрального банку. Однак принципові рішення щодо їх обсягу, розміщення і використання в переважній більшості цивілізованих країн приймає парламент та уряд. Такою є світова практика, і вона цілком себе виправдала. Загрози та виклики фінансової кризи змушують звернути прискіпливу увагу на проблему формування валютних резервів, а також доцільність та умови їх розміщення за межами країни [1, с. 13].

Вітчизняні вчені почали досліджувати цю проблему лише наприкінці 1990-х років. Окремі аспекти управління золотовалют-ними резервами аналізували у своїх наукових працях такі українські економісти, як Аксьонов Д., Бєляєв Д., Боринець С., Гальчинський А., Геєць В., Задорожній Г., Костіна Н., Савлук М.І. та ін.

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» [2], золотовалютні резерви в Україні мають таку структуру активів: монетарне золото; спеціальні права запозичення; резервна позиція в МВФ; іноземна валюта у вигляді банкнот та монет або кошти на рахунках за кордоном; цінні папери (крім акцій), що оплачуються в іноземній валюті; будь-які інші визнані на міжнародному рівні резервні активи за умови забезпечення їх надійності та ліквідності. Зберігачем державного золотого запасу, а також дорогоцінних металів і каменів, інших коштовностей є Національний банк [2]. Необхідний для країни обсяг валютних резервів прийнято розраховувати виходячи із суми назрілих виплат за зовнішніми позиками та кредитами, а також прогнозованого від'ємного платіжного балансу експортно-імпортних операцій.

Міжнародні резерви – високоліквідні активи Національного банку України в іноземній валюті та золоті, які використовуються для проведення валютних інтервенцій та забезпечення платежів органів державної влади. Резерви зберігаються в першокласних іноземних банках та надійних фінансових інструментах.

Згідно Положення про політику управління міжнародними (золотовалютними) резервами України, що затверджене Рішенням Правління НБУ від 26.04.2018 № 229-рш, основними критеріями при управлінні резервами в порядку пріоритетності є безпечність, ліквідність та доходність [3].

Цілями управління міжнародними резервами в порядку зниження їх пріоритету є:

1) захищеність міжнародних резервів, яка забезпечується за допомогою ефективного управління та контролю за ризиком ліквідності, ринковим, кредитним (включаючи розрахунковий) та операційним (включаючи правовий) ризиками під час здійснення операцій з міжнародними резервами;

2) ліквідність міжнародних резервів;

3) дохідність міжнародних резервів, яка забезпечується відповідно до поточних ринкових умов у межах обмежень ризиків та ліквідності [3].

За повідомленням НБУ, станом на 01 березня 2020 року міжнародні резерви України, за попередніми даними, становили 26 622,8 млн дол. США (в еквіваленті). У лютому вони зросли на 1,3%. Збільшення міжнародних резервів у лютому зумовлене насамперед збереженням сприятливої ситуації на валютному ринку [4].

Загалом динаміку резервів упродовж минулого місяця визначали такі чинники:

- операції Національного банку на міжбанківському валютному ринку. У лютому чиста пропозиція валюти збільшилася внаслідок збереження на достатньому рівні надходжень від експорту та одночасного зменшення попиту на валюту з боку імпортерів через нижчі ціни та потребу в енергоносіях на тлі теплої зими, а також поширення світом коронавірусу, яке ускладнило світову торгівлю і стримувало міжнародний туризм. Як результат, обсяги купівлі валюти НБУ на міжбанківському валютному ринку перевищили обсяги продажу на 689,0 млн дол. США. Національний банк поповнював міжнародні резерви в окремі дні, коли пропозиція валюти була більшою за попит, і загалом купив 734,0 млн дол. США. Водночас для згладжування надмірних коливань гривні в бік знецінення Національний банк також провів валютну інтервенцію з продажу валюти на 45,0 млн. дол. США [4];

- операції уряду з управління державним боргом. На обслуговування та погашення державного боргу в іноземній валюті загалом було спрямовано 768,8 млн дол. США (в еквіваленті). З них 417,2 млн дол. США сплачено за облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП), номінованими у валюті, 213,6 млн дол. США – за зобов'язаннями уряду та Національного банку на користь Міжнародного валютного фонду, 33,7 млн дол. США – за єврооблігаціями (ОЗДП). Решта коштів сплачена за іншими зобов'язаннями перед іноземними кредиторами та міжнародними фінансовими організаціями. Водночас упродовж місяця уряд залучив 202,3 млн дол. США за рахунок розміщення валютних ОВДП [4];

- переоцінка фінансових інструментів (зміна ринкової вартості та курсу гривні до іноземних валют). У минулому місяці їх вартість збільшилася на 207,2 млн дол. США (в еквіваленті).

Поточний обсяг міжнародних резервів покриває 4,0 місяці майбутнього імпорту, що є достатнім для виконання зобов'язань України та поточних операцій уряду і Національного банку.

Варто зазначити що дані про міжнародні резерви та ліквідність у іноземній валюті складаються та оприлюднюються НБУ щомісяця:

• не пізніше 7-го дня місяця, наступного за звітним – попередні дані;

• не пізніше 21-го дня місяця, наступного за звітним – уточнені дані.

Отже, управління золовалютними резервами має бути спрямовано на попередження надмірних коливань валютного курсу та пом'якшення негативних наслідків від таких коливань. Для вдосконалення правового регулювання відносин у сфері золотовалютних резервів України та чіткого їх визначення через систему державних централізованих фондів коштів необхідно встановити співвідношення між поняттями «золотовалютних резервів» та «офіційних валютних резервів».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковальчук А.Т., Матіос А. В. Валютні резерви: проблеми формування, розміщення та використання. *Економічний часопис*. 2009. № 21. С. 13-16

2. Про Національний банк України. Закон України від 20051999 №679-XIV. URL.https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14 (дата звернення: 05.03.2020).

3. Положення про політику управління міжнародними (золотовалютними) резервами України: Рішення Правління НБУ від 26.04.2018 № 229-рш. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr229500-18 (дата звернення: 05.03.2020).

4. Міжнародні резерви України у лютому зросли на 0,3 млрд дол. США.URL. https://bank.gov.ua/news/all/mijnarodni-rezervi-ukrayini-u-lyutomu-zrosli-na-03-mlrd-dol-ssha

Гончарова Юлія Юрівна,
аспірант
Науковий керівник:
Касьяненко Любов Михайлівна,
доктор юридичних наук,
професор кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКОВИХ СТИМУЛІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ КОМБІНОВАНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В УКРАЇНІ

Одним з пріоритетів для українських промисловців є налагодження надійного та стабільного товарообігу з державами-членами ЄС.

Для досягнення сталості торгівлі необхідно розвивати сучасну систему логістики, яка відповідає цілям транспортного розвитку та законодавчим вимогам України та ЄС оскільки із запровадженням зони вільної торгівлі товарообіг між Україною та ЄС постійно зростає.

Основним способом переміщення товарів на сьогоднішній день є автомобільний транспорт. Однак, з метою забезпечення безпеки руху, дотримання екологічних вимог в ЄС вживаються заходи для зменшення автомобільних перевезень.

Так, Білою книгою щодо транспорту ЄС т.з. «Дорожня карта щодо єдиного Європейського транспортного простору – у напрямку конкурентоспроможної та ресурсоефективної транспортної системи»[6], ухваленої у 2011 р., передбачено, що з метою оптимізації функціонування мультимодальних логістичних схем, зокрема за рахунок широкого використання більш енергоефективних видів транспорту, 30% автомобільних вантажних перевезень на відстань більш 300 км повинні бути переведені на інші види транспорту, наприклад залізницю або морський транспорт, до 2030 року та більш 50% – до 2050 року.

На сьогоднішній день автомобільні перевізники, які перевозять до ЄС переважну більшість товарів постійно стикаються не тільки з

[6] URL: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0144:FIN:en:PDF (дата звернення: 09.03.2020)

проблемою нестачі дозволів на міжнародні автомобільні перевезення, а і з чергами у пунктах пропуску, що призводить до збільшення часу та відповідно нерентабельності перевезень та втрати конкурентоздатності українських товарів, скороченню робочих місць в Україні.

Звичайно, що така ситуація призводить до падіння митних платежів та сплати податків до Державного бюджету України.

Виходячи із сучасних світових тенденцій щодо місця транспорту в економіці та напрямків розвитку транспортної системи ЄС, абсолютно очевидною є необхідність модернізації усієї транспортної системи України, в першу чергу розвитку комбінованих перевезень, для збільшення внутрішнього та міжнародного товарообігу і реалізації транзитного потенціалу України.

Розвиток комбінованих перевезень неможливий без системного та послідовного впровадження цілого комплексу заходів, зокрема державного стимулювання у вигляді податкових преференцій.

У цьому зв'язку досвід країн-членів ЄС може бути використаний при розробці аналогічних заходів в Україні, оскільки розвиток комбінованих видів транспорту на довгих відстанях, а також транспортно – логістичної інфраструктури сприяють економічному зростанню в цілому.

Слід зазначити, що 18 з 28 країн ЄС запровадили на національному рівні низку податкових пільг, 4 з 28 країн – зменшили плату за доступ до залізничної мережі, а також впровадили систему заходів державних стимулів для обладнання терміналів мультимодальних перевезень. Європейський Союз заохочує країни-члени звільняти перевізників від сплати транспортного податку, плати за користування платними автомобільними дорогами, дорожнього податку[7] під час здійснення комбінованих перевезень.

Податкові системи держав-членів ЄС врегульовують такі пільги на національному рівні і країни визначають залежність податкової знижки чи пільги від обсягу перевезень, здійснених транспортним засобом під час комбінованих перевезень. При цьому зменшення податкового навантаження є лише частиною можливостей, які уряд може використовувати для розвитку мультимодальних перевезень.

---

[7] URL: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1999L0062:20070101:EN:PDF (дата звернення: 09.03.2020).

Враховуючи інтенсивність перевезень, зайнятості населення в транспортних компаніях держави-члени застосовують різні підходи, але які базуються на загальних принципах ЄС, зокрема, які стосуються мультимодальних перевезень.

Так, наприклад у Чеській Республіці діє Акт № 16/1993 щодо дорожнього податку зі змінами від 2013 року[8], який врегульовує питання податкових пільг для мультимодальних перевезень.

Мультимодальні перевезення передбачають перевезення вантажів однією транспортною одиницею автомобільного транспорту лише на початковому або кінцевому етапі перевезення та залізницею або внутрішнім водним транспортом на відстань, що перевищує 100 кілометрів: між пунктом навантаження/ розвантаження вантажу та найближчою залізничною станцією, зручною для розміщення терміналів мультимодальних перевезень з метою перенавантаження вантажу та/або 150 кілометрів навпростець: між пунктом навантаження/розвантаження вантажу та найближчим річковим портом.

У цьому випадку, дорожній податок, який сплачують за вантажні автомобілі, може бути зменшений до 100%.

Крім цього, до вантажних автомобілів, що здійснюють мультимодальні перевезення протягом податкового періоду, застосовуються наступні податкові знижки:

- від 31 до 60 поїздок – податкова знижка до 25%;
- від 61 до 90 поїздок – податкова знижка до 50%;
- від 91 до 120 поїздок – податкова знижка до 75%;
- понад 120 поїздок – податкова знижка до 90%.

Для того, щоб отримати податкову знижку, платник податків має надати документи на підтвердження поїздок з усіма необхідними даними щодо підтвердження операцій у терміналах мультимодальних перевезень, станціях перенавантаження вантажу, річкових портах.

Так, Словацька Республіка теж має спеціальне врегулювання податкових пільг дорожнього податку, який встановлено Актом № 361/2014 (зі змінами)[9].

---

[8] URL: http://www.czechlegislation.com/law-no-16-1993-coll-road-tax/ (дата звернення: 09.03.2020).

[9] URL: http://www1.mfsr.sk/en/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=723&documentId=733 (дата звернення: 09.03.2020).

Згідно з цим актом, до вантажівок, які були залучені до мультимодальних перевезень на початковому або кінцевому етапі принаймні 60 разів, застосовується податкова знижка до 50%.

В Австрійській Республіці дорожній податок справляється на підставі Акту 1992 року (BGBI № 449/1992 зі змінами від 28.09.2017)[10]. зазначений документ також встановлює особливі критерії для автомобільного транспорту, для отримання податкової пільги (тоннаж, задіяність в мультимодальних перевезеннях тощо). Для вантажівок з причепом або напівпричепом, максимальна допустима маса яких перевищує 3,5 тони, які використовуються для мультимодальних перевезень, за кожне перевезення залізницею застосовується 15% податкова знижка. При цьому надана податкова знижка не може перевищувати суму, яка сплачується у вигляді податку за певний календарний рік.

У Федеративній Республіці Німеччина дорожній податок сплачується відповідно до Закону про податок з автомобільних транспортних засобів із змінами, внесеними 26 вересня 2002 року, який останній раз був змінений статтею 2 Закону від 6 червня 2017 року[11] і, який визначає 4 категорії податкових знижок для мультимодальних перевезень, зокрема у вигляді відшкодувань.

Для 100% відшкодування податку подається письмова заява, за умови, що вантажний автомобіль (завантажений або пустий) здійснив понад 124 поїздки залізницею.

Для часткового відшкодування дорожнього податку, вантажний автомобіль має здійснити:

- від 32 до 62 поїздок – 25% від обсягу щорічного податку;
- від 63 до 93 поїздок – 50% від обсягу щорічного податку;
- від 94 до 123 поїздок – 75% від обсягу щорічного податку.

Якщо відстань, подолана залізницею, перевищує 400 км, така поїздка подвоюється. А якщо відстань, подолана залізницею перевищує 800 км, то така поїздка потроюється.

У Польщі діє аналогічна система податкових пільг для перевізників.

---

[10] URL: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1992_449_0/1992_449_0.pdf (дата звернення: 09.03.2020).

[11] URL: https://www.gesetze-im-internet.de/kraftstg/BJNR005090927.html (дата звернення: 09.03.2020).

Республіка Хорватія має низку нормативних актів, які встановлюють порядок перевезення вантажів та регулюють дорожній податок. Проте основним є Акт про дороги від 8 липня 2011 р.[12]

Власники вантажних автомобілів мають право на звільнення від сплати податку, якщо вони здійснили принаймні 80 подорожей із залученням певного вантажного автомобіля на початковому або кінцевому етапі мультимодального перевезення (з або до терміналу мультимодального перевезення) протягом року з моменту останньої перевірки.

Вантажівки, які використовуються виключно для мультимодальних перевезень повністю звільняються від сплати дорожнього податку, якщо вони оподатковуються індивідуально.

На відміну від європейських країн, в Україні на законодавчому рівні не врегульовано такі поняття як «мультимодальні перевезення» так і «комбіновані перевезення». Звичайно, що не існує і будь-яких стимулів

Податкове законодавство України не передбачає сплати *«дорожнього податку»* з транспортних засобів максимально допустимою масою понад 3,5 тони у розумінні Директиви Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу: 1999/62 / ЄС від 17 червня 1999 року про стягнення зборів з вантажного транспорту за використання деяких інфраструктур.

Але слід зазначити, що Міністерством інфраструктури України було розроблено проект Закону «Про мультимодальні перевезення» та проект змін до Податкового кодексу України з метою стимулювання розвитку такого виду перевезень.

Зазначенні законодавчі ініціативи необхідні для модернізації системи перевезень в Україні, вирішення нагальних проблем конкуренції транспортних послуг по відношенню до іноземних перевізників, розбудови відповідної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Roadmap to a Single European Transport Area – Towards a competitive and resource efficient transport system, Brussels, 28. 3.2011 COM(2011) 144 final. – Mode of access: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0144:FIN:en:PDF – Title from the screen.

[12] URL: https://www.zakon.hr/z/244/Zakon-o-cestama (дата звернення: 09.03.2020).

2. Directive 1999/62/EC of the European Parliament and of the Council of 17 June 1999 on the charging of heavy goods vehicles for the use of certain infrastructures (Official Journal of the European Communities L 187, 20.7.1999, pp. 42-50). – Mode of access: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1999L0062:20070101:EN:PDF – Title from the screen.

3. Law No. 16/1993 Coll. Road Tax of the Czech National Council of 21 December 1992. – Mode of access: http://www.czechlegislation.com/law-no-16-1993-coll-road-tax/ – Title from the screen.

4. Act No. 361/2014 Coll. of 26 November 2014 on Motor Vehicle Tax and on Amendments and Supplements to Certain Acts of the National Council of the Slovak Republic. – Mode of access: http://www1.mfsr.sk/en/Components/CategoryDocuments/s_LoadDocument.aspx?categoryId=723&documentId=733 – Title from the screen.

5. Kraftfahrzeugsteuergesetz 1992 — KfzStG 1992 und Änderung des Versicherungs-steuergesetzes 1953, des Einkommensteuergesetzes 1988, der Bundesabgabenord-nung, des Abgabenverwaltungsorganisationsgesetzes, des Finanzstrafgesetzes, desNormverbrauchsabgabegesetzes und des Kraftfahrgesetzes 1967 (NR: GP XVIII RV 582 AB 617 S. 77. BR: AB 4316 S. 557.) (Ausgegeben, 154. Stück, 30. Juli 1992, pp. 1752-1759). – Mode of access: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1992_449_0/1992_449_0.pdf – Title from the screen.

6. Kraftfahrzeugsteuergesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 26. September 2002 (BGBl. I S. 3818), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 6. Juni 2017 (BGBl. I S. 1491) geändert worden ist. – Mode of access: https://www.gesetze-im-internet.de/kraftstg/BJNR005090927.html – Title from the screen.

7. Zakon o cestama No 84/11 od 8 srpnja 2011, Hrvatski Sabor. – Mode of access: https://www.zakon.hr/z/244/Zakon-o-cestama – Title from the screen.

Гончаров Микола Вікторович,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Шевченко Анатолій Євгенійович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
завідувач кафедри теорії, історії права
і держави та конституційного права
(ННІ права Університету ДФС України)

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Необхідною умовою розвитку сучасного суспільства є високий рівень інформаційної безпеки. Саме тому ст. 17 Конституції України визначає, що «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1]. Інформаційна безпека є важливою складовою системи національної безпеки, і від успішного вирішення питань даної сфери залежить забезпечення загальносвітової безпеки.

Р. Калюжний вважає, що інформаційна безпека – це вид суспільних інформаційних правовідносин стосовно створення, підтримки, охорони та захисту бажаних для людини, суспільства й держави безпечних умов життєдіяльності, спеціальних правовідносин, які пов’язані зі створенням, зберіганням, поширенням і використанням інформації [2, с. 18–19].

Використовує категорію національних інтересів і О. Баранов, визначаючи інформаційну безпеку як стан захищеності національних інтересів України в інформаційному середовищі, за якого не допускається (або зводиться до мінімуму) завдання шкоди особі, суспільству, державі через неповноту, несвоєчасність, недостовірність інформації й несанкціоноване її поширення та використання, а також через негативний інформаційний вплив і негативні наслідки функціонування інформаційних технологій [3, с. 60–62].

Інформаційну безпеку як стан захищеності національних інтересів України в інформаційній сфері від загроз особі, суспільству,

державі через неповноту, несвоєчасність інформації, несанкціоноване поширення та використання інформації, негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій визначають також В. Шатун та О. Гладун [4, с. 175].

Також можна зазначити, що чинне законодавство України не містить відповідного розгорнутого тлумачення визначення інформаційної безпеки, проте нормативні акти, які торкаються питань інформаційної безпеки, закономірно розглядають її в контексті більш загального поняття національної безпеки [5, с. 67].

У системі національної безпеки держави поряд зі стійкістю суспільства, його соціально-економічною стабільністю, неабияке значення має інформаційна безпека, під якою зазвичай розуміється стан відсутності інформаційних небезпек і загроз, або в разі їх наявності, стан стійкості основних сфер життєдіяльності стосовно небезпечних інформаційних впливів.

Переважна більшість сучасних дослідників характеризують інформаційну безпеку як стан захищеності інформаційного середовища, що відповідає інтересам держави, за якого забезпечується формування, використання і можливості розвитку незалежно від дії внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/ show/254 (дата звернення: 05.03.2020).

2. Калюжний Р. Питання концепції реформування інформаційного законодавства України. Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи інформації в Україні: Тематичний збірник праць учасників Другої науково-технічної конференції. К., 2000. С.17–21.

3. Баранов О.П. Передумови створення Державної спеціальної служби транспорту та її завдання в системі національної безпеки України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2014. № 3. С. 60-66.

4. Шатун В. Т. Інформаційна безпека – невід'ємна складова національної безпеки України. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія».* 2016. Т. 267. Вип. 255. С. 174–180.

5. Ткачук Т.Ю. Правове забезпечення інформаційної безпеки в умовах інтеграції України : Дис. ... док. юрид. наук : 12.00.07. Ужгород, 2019. 487 с.

Губський Костянтин Олегович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Шолкова Тетяна Борисівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри фінансового права (ННІ права Університету ДФС України)

ФІНАНСОВІ ПРОЦЕДУРИ В БЮДЖЕТНОМУ ПРАВІ

Поняття фінансових процедур сьогодні в законодавстві не закріплено, і в теорії фінансового права щодо цього поняття, немає одностайності між вченими відносно його трактування. Саме тому, актуальним є дослідження даного поняття, його ознак, є необхідність його однозначного визначення і закріплення в імперативних нормах фінансового законодавства.

Дослідженням теоретико-правових основ фінансового права, в тому числі процесу та процедурам, приділяли увагу ціла плеяда українських вчених, що працює в сфері фінансового права, а саме: Дмитрик О.О., Іванський А., Касьяненко Л.М., Кучерявенко М.П., Лобач О.М., Мацелик Т.О., Пришва Н.Ю., Пацурківський П.С., Музика-Стефанчук О.А, Чернадчук В.Д. та інші. В сфері загальної теорії права, процесу і процедурам присвячені праці таких вчених як Алєксєєва С.В., Лазарева В., Мельникова Ю.І. Скакуна О. та інших.

Як нами раніше зазначалось у попередніх роботах [1] процедури, в тому числі і фінансові, є елементами відповідного процесу, сукупність яких і складає цей процес. Саме поняття «процедура», використовується у бюджетному, митному, податковому кодексі, однак його трактування ніде не закріплено. Навіть загальна теорія права не закріплює специфічні ознаки ні юридичного процесу, ні правовій процедурі. Крім того, часто зустрічається підміна понять один одним у фінансовому законодавстві. Наприклад, часто

ототожнюються і сприймаються як синоніми такі поняття як – «процедури», «процес» та «провадження». Це відбувається тому, що вченими дотепер не визначено чітких специфічних ознак цих понять, для їх однозначного розмежування. Отже, при дослідженні поняття «фінансово-правова процедура», нами були сформовані ряд специфічних його ознак, а саме: 1) це сукупність чітко визначених послідовних дій уповноважених органів, які реалізують свою компетенцію, виконують «технічні» або «технологічні функції»; 2) за результатами цієї діяльності складається відповідний локальний нормативний акт, припис, відбувається посвідчення юридично-значущих фактів, надання дозволів на провадження певних видів діяльності та інше; 3) порядок проведення процедур регламентуються виключно підзаконними нормативно-правовими актами: порядками або методиками [1].

Проте, до запропонованого списку пропонуємо додати ще ряд специфічних ознак, які могли б характеризувати більш повніше це поняття, враховуючи особливості, наприклад, бюджетних право-відносин.

Так, доцільним було ще визначити таку ознаку як часові обмеження, оскільки будь-яка процедура повинна виконуватись у чітко визначених часових рамках, і завжди нормативно-правові акти, які закріплюють відповідну процедуру, закріплюють період в якому має вона відбуватися, або встановлюють терміни до якого числа вона має відбуватися. Крім того, процедура виконується в межах окремої стадії фінансового процесу. Бюджетний процес, період його реалізації, початок і кінець кожної стадії, чітко визначений в законодавстві. А оскільки, під час кожної з стадій відбуваються чітко закріплені фінансово-правові процедури, сукупність яких і становить бюджетний процес, то вони повинні відбуватися чітко у встановлений період для кожної стадії бюджетного процесу. Саме тому, дуже важливо дотримуватись в ході реалізації стадій процесу та процедур встановлених нормативно-правовими актами визначених періодів та термінів. Так наприклад, у ч. 7 ст. 33 БКУ визначено: «Кабінет Міністрів України щороку, не пізніше 1 червня року, що передує плановому, схвалює Бюджетну декларацію, яка набуває статусу офіційного документа та оформлюється постановою КМУ. З дня схвалення Бюджетної декларації втрачає чинність Бюджетна декларація, схвалена у попередньому бюджетному періоді» [2].

Другою ознакою, якою можна доповнити перелік специфічних ознак, це настання негативних наслідків за недотримання порядку проведення процедури, в тому числі порушення термінів її проведення. Так, наприклад, п.2 ст.123 БКУ встановлено відповідальність органів ДКСУ за «несвоєчасність подання звітності про виконання бюджетів»; пунктом 2 статті 166 БКУ – порушення встановлених термінів подання бюджетних запитів або їх неподання; пунктом 5 – порушення встановленого порядку або термінів подання проекту закону про Державний бюджет України (проекту рішення про місцевий бюджет) на розгляд ВРУ (ВР АРК, місцевої ради); п. 6 ст.166 БКУ – порушення встановленого порядку або термінів розгляду проекту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет); п.16 ст. 116 БКУ – порушення порядку або термінів подання, розгляду і затвердження кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету, затвердження у кошторисах показників, не підтверджених розрахунками та економічними обґрунтуваннями та інші. Тобто, можна чітко побачити визнання на законодавчому рівні порушення порядку дотримання відповідних процедур, як бюджетне правопорушення, за яке згідно ст. 118-121 БКУ буде застосована юридична відповідальність.

Щодо такої визначеної нами ознаки як: «проведення фінансових процедур регулюється виключно підзаконними нормативними актами», то хотілось би наголосити на тому, що дійсно більшість покрокових процедур прописуються у окремих саме підзаконних нормативно-правових актах, наприклад в ст. 120 БКУ йде мова про наявність такої процедури: «Зупинення операцій з бюджетними коштами, що полягає у зупиненні будь-яких операцій із здійснення платежів з рахунку порушника бюджетного законодавства. Механізм зупинення операцій з бюджетними коштами визначається Кабінетом Міністрів України» [3]. У цій статті міститься гіперпосилання на підзаконний нормативний акт, а саме «*механізм*» в якому міститься сама процедура такого зупинення. Ще приклад, ч. 8 ст.16 БКУ, Порядок здійснення операцій, передбачених цією частиною статті, визначається Кабінетом Міністрів України з дотриманням таких вимог [4]. В приведеній статті також є гіперпосилання на відповідний «*порядок*» в якому містяться процедури щодо здійснення операцій. Таке відсилання до процедурних документів, робить дуже зручним

користування законодавством, та дає можливість не створювати занадто громіздкі основні нормативно-правові акти, а наявність гіперпосилання спрощує пошук безпосередньої процедури проведення вище зазначених дій. Але до сьогодні, ще є покрокові процедури описані в основному нормативному акті, наприклад у статтях 16, 20, 51, 52 БКУ та інші, які загромаджують основний нормативно-правовий акт, на нашу думку, доцільно було б перенести у їх підзаконні.

Отже, пропонуємо визначити та специфічні ознаки фінансових процедур в бюджетному праві:

1) це сукупність чітко визначених послідовних дій уповноважених органів, які реалізують свою компетенцію, виконують «технічні» або «технологічні функції»;

2) це сукупність чітко визначених послідовних дій саме в сфері забезпечення руху фінансових ресурсів в межах публічних фондів коштів;

3) за результатами цієї діяльності складається відповідний локальний нормативний акт, процесуальний документ, що посвідчує здійснення юридично-значущих дій, надання дозволів на провадження певних видів діяльності та інше;

4) порядок проведення процедур регламентуються виключно підзаконними нормативно-правовими актами (порядками або методиками);

5) здійснення фінансових процедур відбувається виключно у визначений нормативно-правовими актами періоді або у встановлені терміни;

6) за порушення порядку вчинення фінансових процедур наступає юридична відповідальність (в тому числі, фінансова).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Губський К.О. Фінансово-правові процедури як складові фінансового процесу: теоретико-правовий аспект. *Порівняльно-аналітичне право.* № 1. 2019. С. 191-194.

2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 №2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 (дата звернення: 05.03.2020).

3. Про затвердження порядку зупинення операцій з бюджетними коштами: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.01.2011 № 21.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/21-2011-%D0%BF (дата звернення: 05.03.2020).

4. Про затвердження Порядку розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на вкладних (депозитних) рахунках у банках": Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2011 № 6. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6-2011-%D0%BF#n8 (дата звернення: 05.03.2020).

Данило Олена Романівна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Мельник Олена Петрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Ключову роль при реалізації конституційної моделі соціальної, економічно розвинутої держави відіграє фінансова діяльність, у ході якої відбувається мобілізація, розподіл і використання коштів публічних фондів. Очевидно, що будь-яка держава не може позиціонувати себе як соціальна без провадження публічної фінансової діяльності, виваженої фінансової політики. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження конституційно-правових засад фінансової політики держави.

Аналіз змісту конституційних положень дає підстави стверджувати, що відбувається поєднання безпосереднього (прямого) і опосередкованого регулювання публічних фінансових відносин. Пряма дія Конституції України науковцями розглядається у двох аспектах. Першим є законотворчій, відповідно до якого на виконання конституційних норм видаються інші нормативно-правові акти. Другим виокремлюється правозастосовний аспект, згідно з яким норми Конституції України безпосередньо використовуються правозастосовними державними органами [1, с. 86]. У цьому

контексті влучним є зауваження О.В. Онищенко, що «до завдань Конституції не входить детальне врегулювання суспільних відносин, вона становить той фундамент, на якому ґрунтується національне законодавство. Проте це не означає, що вона має бути приречена на бездіяльність чи реалізовуватися лише через галузеве законодавство. Навпаки, у свідомості громадян і посадових осіб необхідно утверджувати, що Конституція України – це нормативно-правовий акт, який визначає поведінку суб'єктів права. Пряма дія норм Конституції України є однією з вирішальних умов інтеграції її правового змісту у соціальну практику [2, с. 10]. Як приклад, можна навести посилання на ч. 1 ст. 96 Конституції України, якою відбувається пряме регулювання фінансових відносин і встановлюється тривалість бюджетного періоду (Державний бюджет України затверджується щорічно Верховною Радою України на період з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин – на інший період) [3].

Що стосується опосередкованої дії, то вона відбувається через норми галузевого, а саме фінансового законодавства [4, с. 346]. Так, конституційний припис стосовно бюджетного періоду конкретизовано у ст. 3 Бюджетного кодексу України, де встановлено: «Бюджетний період для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему України, становить один календарний рік, який починається 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того ж року. Неприйняття Верховною Радою України закону про Державний бюджет України до 1 січня відповідного року не є підставою для встановлення іншого бюджетного періоду. Відповідно до Конституції України бюджетний період для Державного бюджету України за особливих обставин може бути іншим, ніж передбачено частиною першою цієї статті. Особливими обставинами, за яких Державний бюджет України може бути затверджено на інший, ніж передбачено частиною першою цієї статті, бюджетний період, є: 1) введення воєнного стану; 2) оголошення надзвичайного стану в Україні» [5]. Отже, опосередкована дія конституційних норм здійснюється за допомогою їх конкретизації й деталізації у фінансовому законодавстві.

Особливістю конституційно-правового упорядкування публічної фінансової діяльності є застосування саме імперативного методу регулювання. Незважаючи на те, що конституційному праву, як провідній галузі права, властивий метод, що передбачає поєднання імперативних і диспозитивних засобів, регулювання фінансових

відносин відбувається саме за допомогою імперативного методу. «Фундаментальність регульованих суспільних відносин і їх зв'язок зі здійсненням публічної влади обумовлюють необхідність найбільш чіткої й однозначної їх регламентації, що виключає свавілля і волюнтаризм органів влади та їх посадових осіб», – підкреслюють науковці [6, с. 17].

На нашу думку, до особливостей конституційного регулювання публічної фінансової діяльності держави, можна віднести встановлене на рівні Основного Закону країни розмежування провадження фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики. Зокрема, саме так вказано у ч. 3 ст. 116 Конституції України. Втім навряд чи такий підхід можна вважати логічним. Для обґрунтування нашої позиції можна навести такі аргументи. Так, зазвичай фінансову політику вчені розглядають як самостійний вид державної політики. Наприклад, О.М. Ашмаріна вказує, що фінансова політика є самостійною сферою діяльності держави у сфері фінансових відносин [7, с. 16-23]. При цьому така політика поєднує у собі декілька підвидів. Козирін О.М. розглядає податкову політику як складову частину загальної фінансової політики [8, с. 14]. Слід констатувати, що фінансова політика включає як свою складову і проведення бюджетної політики в державі, окремі положення якої містяться в Основних напрямах бюджетної політики на відповідний рік. Вони є офіційним документом, що затверджується постановою Верховної Ради України і знаходить своє відображення в Законі України «Про Державний бюджет України на відповідний рік». У межах фінансово-правової політики здійснюється й податкова політика, яка конкретизована в положеннях постанови Верховної Ради України «Про податкову політику в Україні та заходи щодо удосконалення податкового законодавства», а також грошово-кредитна політика, суть якої викладено в Основних засадах грошово-кредитної політики на поточний рік тощо [9, с. 88].

Саме тому, цілком поділяємо думку Д.В. Задихайла, що законодавець за такого підходу пішов шляхом визначення кількох конкретних напрямів державної політики, керуючись власним усвідомленням їх актуальності, без врахування системного характеру сфер суспільних відносин, що передбачають відповідну кореспонденцію їх типів окремим видам державної політики. З огляду на це, доречно було б спочатку розподілити політику держави на базові групи – економічну,

соціальну, екологічну, культурну тощо, а після цього визначитись із найбільш важливими напрямами в кожній з таких груп на сучасному етапі суспільно-економічного розвитку країни [10, с. 8].

Нині, суспільство дуже різношарове, кризові явища в політиці та економіці негативно відбиваються на соціальному та матеріальному становищі платників податків. Теоретично за таких умов принцип соціального спрямування публічної фінансової діяльності мав би бути одним із найголовніших. Проте стан постійної економії бюджетних коштів, мізерні заробітні плати, пенсії, соціальні виплати не дозволяють нам стверджувати, що дана конституційна засада фінансової діяльності в Україні дотримується [11, с. 138, 139]. Однак, зважаючи на соціальність як визначальну ознаку нашої держави, на нашу думку, фінансова політика (в тому числі й бюджетна) має співвідноситися із соціальною, створюючи відповідні фінансові умови, фінансову базу для виконання найважливішого завдання соціальної держави – підвищення рівня та якості життя і здоров'я громадян, їх всебічного розвитку, захисту їх безпеки. Таким чином публічна фінансова діяльність має бути соціально спрямованою, без фінансових ресурсів неможливо впроваджувати будь-які соціальні заходи.

Отже, на підставі усього вищезазначеного, можна дати таке визначення фінансової політики держави як об'єкта конституційно-правового регулювання – це системна динамічна діяльність органів державної влади і органів місцевого самоврядування стосовно мобілізації, розподілу і використання коштів публічних фондів, що передбачає фінансове забезпечення реалізації публічних інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Селіванов А.О. Конституційні проблеми в сучасній теорії права. Доктрина стабільності та охорони Конституції України в контексті її модернізації та ефективного конституційного правосуддя. Київ: Логос, 2012. 152 с.

2. Оніщенко О.В. Конституція України як основне джерело конституційного права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Оніщенко О. В.; Київський нац ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 214 с.

3. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/page3 (дата звернення: 05.03.2020р.)

4. Тодыка Ю.Н. Конституция Украины – Основной Закон государства и общества. *Учебное пособие.* Харьков: Факт, 2001. 382 с.

5. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17 (дата звернення: 05.03.2020р.)

6. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: підруч. Київ: Правова єдність, 2010. 432 с.

7. Ашмарина Е.М. Некоторые особенности предмета, метода правового регулирования и отдельных норм современного финансового права. *Государство и право*. 2018. № 3. С. 16-23.

8. Козырин А.Н. Налоговое право зарубежных стран: вопросы теории и практики. Москва: Манускрипт, 2015. 112 с.

9. Россіхіна Г.В. Застосування фінансово-правових норм. *Монографія*. Харків: Цифрова друкарня. 2013. 400 с.

10. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій, О.В. Петришин, Ю.Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2011. 1128 с.

11. Нищимна С.О. Принципи публічної фінансової діяльності в бюджетній сфері: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 /С. О. Ніщимна. Київ, 2014. 365 с.

Данілов Сергій Олександрович,
аспірант кафедри фінансового права
Науковий керівник:
Касьяненко Любов Михайлівна,
доктор юридичних наук,
професор кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК СУБ'ЄКТІВ ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Ефективна та дієва система місцевого самоврядування є важливим елементом функціонування демократичної держави. Для забезпечення виконання своїх функцій, створення належного життєвого середовища для населення громади органи місцевого самоврядування повинні мати у своєму розпорядженні достатні фінансові ресурси, основу яких складають кошти відповідних бюджетів.

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено, що місцеві бюджети мають бути достатніми для здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень і забезпечення мешканців відповідних громад якісними публічними послугами.

Одним із суттєвих джерел доходів місцевих бюджетів є надходження від встановлених законодавством податків, зборів та інших платежів, у тому числі за рахунок місцевих податків і зборів. Підвищення ролі місцевих податків і зборів та збільшення їх частки у власних доходах місцевих бюджетів – головне завдання, яке визначив Уряд України і в реалізації якого якому зацікавлені органи місцевого самоврядування [3, с. 74].

Упродовж останніх років в Україні були здійснені суттєві кроки щодо фінансової децентралізації та зміцнення ресурсної бази органів місцевого самоврядування. Внесені зміни до податкового та бюджетного законодавства в частині збільшення обсягів як власних доходів місцевих бюджетів, так і місцевих податків та зборів, зокрема: ліквідовані неефективні податки, видатки на адміністрування, що були більшими, ніж надходження від таких податків і

зборів; введено нові економічно ефективні податки; розширено перелік типів об'єктів оподаткування; змінено податкові ставки; розширено коло платників податків; окремі загальнодержавні податки віднесено до місцевих податків тощо.

На сьогоднішній день, одним із актуальних питанням є те, як територіальні громади можуть у кризових умовах, коли здавалось би неможливі глобальні зміни, робити акцент на розвиток та пристосовуватись до змін і викликів навколишнього господарського середовища. Громадам, у більшості випадків, не вистачає коштів на вирішення економічних та інших проблем, що набули систематичного характеру. Справа в тому, що успіх в місцевому розвитку не просто отримується сам по собі, він просить адекватних дій, відповідного планування, дієвої стратегії і наполегливої праці в досягненні цілей [2, с. 37].

Питання мобілізації, розподілу та використання фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад у процесі децентралізації влади та місцевого самоврядування висвітлюються в працях Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко, Я. Казюк та іншими науковцями.

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (надалі за текстом – ОТГ) передбачає кардинальне реформування місцевого самоврядування [1]. Мета реформи – забезпечити громадам можливість самим, за рахунок власних ресурсів, забезпечувати життєдіяльність та спроможність своїх територій і, передусім, якісні послуги своїм жителям.

А тому, вважаємо за доцільне запропонувати наступні зміни до чинного податкового законодавства України для забезпечення фінансової самостійності ОТГ та визначення останніх як самостійних суб'єктів податкових правовідносин.

Так, пропонуємо встановити крайній термін прийняття рішень про встановлення місцевих податків та зборів – 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та зборів. Відповідну норму, варто включити до пункту 12.3. статті 12 Податкового кодексу України. Таким чином, встановлення місцевих податків і зборів, має здійснюватися в термін до 1 липня.

Щодо прийняття рішень про встановлення місцевих податків і зборів, пропонується встановити, що якщо на наступний бюджетний період передбачається продовжити застосування ставок місцевих

податків чи зборів, які були встановлені та діяли у попередньому бюджетному періоді, відповідний орган місцевого самоврядування до 25 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків і зборів оприлюднює таку інформацію та інформує про це орган ДПС, в якому перебувають на обліку платники відповідних місцевих податків і зборів.

Вкрай актуальним і важливим питанням для органів місцевого самоврядування є інформація щодо стану розрахунків платників податків з бюджетом по сплаті місцевих податків і зборів. Для вирішення цього питання, до Податкового кодексу України пропонується включити норму, згідно з якою контролюючі органи до 10 числа місяця, що настає за останнім календарним днем податкового періоду надають органам місцевого самоврядування інформацію про суми нарахованих та сплачених місцевих податків і зборів та суми податкового боргу на відповідних територіях. Зважаючи на достатню консервативність нашої фіскальної системи – це досить прогресивна норма, наявність якої у податковому законодавстві вже давно назріла. До цього лише слід додати, що таку інформацію доцільно було б надавати органам місцевого самоврядування у розрізі окремих платників податків, оскільки узагальнена інформація щодо нарахувань та сплати місцевих податків і зборів є недостатньо інформативною для прийняття ефективних управлінських рішень щодо підвищення якості адміністрування місцевих податків і зборів.

Серед іншого, необхідно звернути увагу на необхідність запровадження уніфікованої форми інформації щодо ставок та пільг по місцевих податках і зборах для подання контролюючим органам. На даний час діє постанова КМУ № 483 від 24.05.2017 р. «Про затвердження форм типових рішень про встановлення ставок та пільг із сплати земельного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки», якою затверджено форми типових рішень про встановлення ставок та пільг із сплати земельного податку та податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки. У зв’язку з цим, а також зважаючи на те, що у чинній редакції Кодексу існують розбіжності щодо формату подання до контролюючих органів даних відносно ставок місцевих податків і зборів, пропонуємо виключити норми, які містять неоднозначні тлумачення ідентичних процедур та документів.

Також варто, на нашу думку, виключити відповідні положення п.п. 266.4.2. та п. 284.1. Податкового кодексу України щодо

необхідності подання контролюючому органу (щорічно до 25 грудня) інформації та рішення щодо ставок та пільг зі сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та земельного податку. Натомість пропонуємо запровадити єдину для всіх місцевих податків і зборів норма стосовно необхідності подання до контролюючого органу інформації щодо ставок та податкових пільг зі сплати місцевих податків і зборів у десятиденний строк з дня прийняття рішень. Вказані пропозиції нададуть можливість усунути існуючі розбіжності щодо формату подання інформацій до контролюючих органів про запровадження, ставки та пільги по місцевих податках.

Позитивною є новація, згідно з якою встановлено, що у разі знаходження або реєстрації об'єктів оподаткування на території адміністративно-територіальних одиниць, які входять до об'єднаної територіальної громади, податкова декларація надається до відповідного контролюючого органу за місцезнаходженням адміністративного центру об'єднаної територіальної громади. Вказана норма стосується податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки, транспортного податку, збору за місця для паркування транспортних засобів, плати за землю та єдиного податку для платників четвертої групи. Особливо це актуально для об'єднаних територіальних громад, до складу яких увійшли адміністративно-територіальні одиниці різних районів. Вказана норма надає можливість отримувати надходження до бюджетів ОТГ, на територіях яких розташовані чи зареєстровані відповідні об'єкти оподаткування.

Однак, на нашу думку, для більш коректного формулювання та конкретизації необхідно останню частину замінити на наступне формулювання: податкова декларація надається до відповідного контролюючого органу за місцезнаходженням таких об'єктів, яке визначається як адміністративний центр об'єднаної територіальної громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. № 157-VIII (Редакція станом на 01.01.2018).

2. Васильченко Г.Г. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ»,

2015. – 256 с. – Режим доступу: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/1plangrweb.pdf.

3. Казюк Я. Прес-центр ініціативи «Децентралізація влади» / Яніна Казюк, доктор наук з державного управління, Координатор з фінансової децентралізації Центрального офісу реформ при Мінрегіоні (за підтримки програми U-LEAD). – Режим доступу: http://decentralization.gov.ua/news/6440.

Дунаєв Едуард Владиславович,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Гарбінська-Руденко Альона Валеріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Розбудова України як демократичної, соціальної та правової держави буде ефективною та результативною лише за умови належного теоретичного забезпечення відповідних державотворчих і правотворчих процесів та явищ, особливо це стосується правового регулювання діяльності органів у сфері захисту фінансової безпеки України.

Фінансова безпека України, яка відіграє особливу роль у системі національної безпеки, від рівня стану якої залежить реалізація національних інтересів та стабільний розвиток держави. Проблеми правового забезпечення діяльності органів у сфері захисту фінансової безпеки держави є ще не зовсім вирішеними, про що свідчать статистичні дані міжнародних організацій, де у багатьох світових рейтингах Україна посідає останні місця. Це склалось у результаті відсутності продуманої фінансової політики органів у сфері захисту фінансової безпеки.

Таким чином, сучасний стан правового регулювання діяльності органів у сфері захисту фінансової безпеки України є вкрай неефективним, існуюча система нормативно-правових актів містить норми, зміст яких має очевидні суперечності, що зумовлює нестабільність

національного законодавства та не сприяє розвитку досліджуваної сфери.

Проаналізувавши економічну та юридичну літературу ми можемо сказати, що фінансова безпека держави – це ступінь захисту фінансових інтересів держави, стан фінансової, грошової, банківської, бюджетної, валютної, інвестиційної, тарифної, розрахункової та інших систем управління запасами, що характеризується рівновагою, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, держава повинна ефективно навчати та раціонально використовувати достатньо фінансових ресурсів для задоволення своїх потреб, виконуючи свої зобов'язання та забезпечуючи соціально-економічний розвиток [1, с. 32].

Фінансова безпека держави визначається такими чинниками:

- рівень фінансової незалежності (велике значення має величина зовнішньої фінансової допомоги міжнародних фінансових установ, економічних груп, урядів різних країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку;

- характер фінансової та кредитної політики уряду (внутрішньої та зовнішньої);

- політичний клімат країни;

- рівень законодавчого забезпечення функціонування фінансового сектору [5, с. 19-21].

Фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і логіку розвитку. Фінансова безпека держави включає: бюджетну, податкову, боргову безпеку, фінансову безпеку банківської системи, валютну, грошово-кредитну, інвестиційну безпеку, фінансову безпеку страхового та фондового ринку [7, с. 105].

Бюджетна безпека- це спроможність бюджетної системи забезпечити платоспроможність держави при врівноваженні доходів і витрат та ефективному використанні бюджетних ресурсів у рамках регулюючих функцій держави економічного розвитку, здійснення соціальної політики, а також підтримки державного управління, національної безпеки та оборони [8, с. 120].

Податкова безпека держави визначається ефективністю її податкової політики, яка повинна оптимально поєднувати податкові інтереси держави та інтереси фізичних осіб та підприємств, як основних платників податків.

З погляду фіскальної адекватності проблема фіскальної безпеки зводиться до забезпечення держави такою сумою податкового доходу, яка оптимально необхідна відповідно до вимог проголошеної економічної доктрини.

Боргова безпека – рівень внутрішнього та зовнішнього боргу з урахуванням витрат на його обслуговування та ефективності внутрішніх та зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатніх для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітет та руйнування вітчизняної фінансової системи.

Основними показниками, що визначають забезпечення боргу, є обсяг внутрішнього та зовнішнього боргу держави (сума боргу, погашена державою на внутрішньому та зовнішньому ринках).

Державна валютна безпека:

- по-перше, ступінь безпеки держави з достатньою валютою для підтримання позитивного платіжного балансу, дотримання міжнародних зобов'язань, накопичення необхідної суми валютних резервів, утримання стабільність національної валюти;

- по-друге, стан формування валютного курсу, який максимально захищає від шоків на міжнародних валютних ринках і створює оптимальні умови для прогресивного розвитку національного експорту, масового припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграція України у світову економічну систему.

Кредитна безпека – це стан грошової системи, що характеризується стабільністю грошової одиниці, наявністю кредитних ресурсів та таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та збільшує реальні доходи населення. У цьому випадку відсоткова сума позики повинна бути достатньою для задоволення трансакційного грошового попиту та переходу до політики «довгих грошей», а сума грошової маси повинна бути достатньою, щоб вона могла реалізувати економічні справи [3, с. 45].

Інвестиційна безпека – досягнення рівня інвестицій, який оптимально відповідає поточним потребам економіки в капітальних вкладеннях за обсягом та структурою з урахуванням ефективного використання та рентабельності вкладених коштів, оптимальне співвідношення між розміром іноземних інвестицій в країні та внутрішнім за кордоном, підтримуючи позитивний національний платіжний баланс [4, с. 10].

У той же час, з точки зору гарантування фінансової безпеки держави, формування системи інвестиційної безпеки в Україні повинно здійснюватися з урахуванням необхідності дотримуватися розсудливої антиінфляційної політики досягти скорочення дефіциту бюджету.

Фінансова безпека фондового ринку – оптимальний обсяг капіталізації (з урахуванням представлених цінних паперів, їх структури та рівня ліквідності), який здатний забезпечити стабільний фінансовий стан емітентів, власників, покупців, комерційних організаторів, торговців, установ партнери спільних підприємств, брокери, консультанти, реєстратори, зберігачі, зберігачі та держава в цілому [2, с. 8-9].

Фінансова безпека бізнесу – забезпечення умов для збереження комерційної таємниці, інтелектуальної власності та інформації; захист компанії від негативних впливів зовнішнього середовища, тобто здатності компанії протистояти несприятливим зовнішнім впливам, а також здатності швидко реагувати на різноманітні зовнішні загрози [6, с. 289].

Отже, фінансова безпека є надважливою державотворчою складовою, що складається з багатьох ланок та до якої причетні більшість державних органів країни. Вона є життєво важлива для існування держави як такої, тож вивчення та вдосконалення фінансової безпеки являє собою пріоритетний напрямок наукового дослідження на сьогоднішній час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банковская система в современной экономике. *Учебное пособие.* Под ред. О.И. Лаврушина. 2-е изд., стер. М : КНОРУС, 2016. 360 с.

2. Барановський О.І. Банківська безпека: проблема виміру. *Економіка і прогнозування*. 2006. № 1. С. 7–25.

3. Євченко О.А. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. *Збірник наукових праць*. 2009. Вип. 25. С. 45–52.

4. Осипов С.В. Эффективная организационная структура коммерческого банка – основа успешного бизнеса. *Финансовая жизнь.* 2014. № 2. С. 10–12.

5. Османов Ж.Д., Константинов А.В. Система угроз экономической безопасности национального хозяйства в современных условиях хозяйствования. *Лесотехнический журнал*. 2015. № 1. С. 250–264.

6. Підхомний О.М. Класифікація чинників фінансової безпеки України: теоретичний і практичний аспекти. *БІЗНЕС-ІНФОРМ*. 2015. № 1. С. 284–290.

7. Сень Р. Ю. Досвід іноземних країн у сфері розслідування кіберзлочинів. Актуальні питання діяльності правоохоронних органів у сфері протидії кіберзлочинності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 12 листоп. 2014 р. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Права людини, 2014. С. 192–194.

8. Хитрін О.І. Фінансова безпека комерційних банків. *Фінанси України*. 2004. № 11. С. 118–124.

Кабанов Володимир Іванович,
здобувач третього (осітньо-наукового)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Мацелик Тетяна Олександрівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ПОЗОВИ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Правовідносини держави і платників податків (здебільшого, представників бізнесу) в частині належного виконання останніми вимог податкового законодавства врегульовано, на рівні закону, нормами Податкового кодексу України.

Податковий кодекс не тільки регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, а ще й встановлює компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов’язки їх посадових осіб під час адміністрування податків. Цим Кодексом визначаються функції та правові основи діяльності контролюючих органів [1].

Варто зазначити, що права податкових органів не є безмежними та безконтрольними. З метою реалізації системи стримувань і противаг, до Податкового кодексу України внесені такі норми, які дозволяють податковим органам реалізовувати власну компетенцію тільки за наявності попереднього схвалення відповідної дії судовою гілкою влади.

Як і яким же чином це відбувається? Суддівський корпус періодично обговорює проблематику визначення предметної юрисдикції адміністративних спорів, торкаючись у тому числі питання участі суб'єкта владних повноважень як обов'язкової ознаки публічно-правового спору [2].

Не маємо забувати, що податкові органи, під час реалізації ними власних повноважень, здійснюють по відношенню до платників податків публічно-владні управлінські функції та вступають з ними у публічні правовідносини. Таким чином, податковий орган, виконуючи надані законом повноваження, має звернутись до суду з позовною заявою з вимогою вирішити публічно-правовий спір. Кодекс адміністративного судочинства України визначає публічно-правовий спір, як спір, у якому хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій [3].

Зазначаємо, що суд, як правозастосовчий орган, позбавлений можливості виконувати своє основне завдання (відправляти правосуддя) інакше, як за позовною заявою. В статті 4 Кодексу адміністративного судочинства України законодавець зафіксував, що позивачем є особа, на захист прав, свобод та інтересів якої подано позов до адміністративного суду, а також суб'єкт владних повноважень, на виконання повноважень якого подано позов до адміністративного суду. За суб'єктами владних повноважень відповідно до частини 3 статті 43 Кодексу адміністративного судочинства визнається адміністративно-процесуальна правосуб'єктність як передумова участі в адміністративному процесі.

Право контролюючих податкових органів звертатись до суду безпосередньо закріплено у підпункті 19-1.1.45 пункту 19-1.1 статті 19-1 Податкового кодексу України.

Які ж з повноважень податковий орган реалізує виключно "під судовим контролем"? Відповідь на це питання, з урахуванням принципу законності, закріпленому у частині другій статті 19 Конституції України, можна також віднайти у положеннях Податкового кодексу України.

Так, права контролюючих органів закріплені у статті 20 Податкового кодексу України. При цьому, підпункти 20.1.30 – 20.1.40-2 цієї статті регламентують випадки, коли у податкового

органу виникає право на звернення до суду. Визначеним у цих підпунктах правам кореспондує і обов'язок здійснити контрольні функції у сфері дотримання вимог податкового законодавства виключно під наглядом іншої гілки влади – судової. Варто звернути увагу й на те, що право і обов'язок звернутись до суду, регламентовано не тільки статтею 20, а ще й іншими нормами, які містяться у Податковому кодексі України.

У контексті характеристики адміністративних справ, що розглядаються судами за позовами податкових органів (як суб'єктів владних повноважень), доцільно виокремити декілька категорій справ:

- провадження з приводу контролю за законністю діяльності платників податків та їх господарських операцій (зокрема, пункти 20.1.30, 20.1.36, 20.1.37, 20.1.40, 20.1.40-1 статті 20 Податкового кодексу України);
- провадження у питаннях підтвердження обгрунтованості вжиття заходів реагування, у разі невиконання платником податків законних вимог посадових осіб податкового органу та провадження примусового змісту (пункти 20.1.31, 20.1.32, 20.1.38 статті 20, пункт 89.4 статті 89, пункт 91.4 статті 91 Податкового кодексу України);
- провадження спрямовані на виконання фіскальної функції податкового органу – наповнення бюджету (пункти 20.1.33, 20.1.34, 20.1.35, 20.1.35-1, 20.1.36, 20.1.39, 20.1.40 статті 20, пункти 87.5, 87.11 статті 87, пункт 95.3 статті 95 Податкового кодексу України).

Окремо варто згадати випадок, зазначений у пункті 73.4 статті 73 Податкового кодексу України, який визначає, що отримання податковим органом інформації про діяльність платника податків, яка складає зміст банківської таємниці та є охоронюваною Законом України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 № 2121-III [4], можливе лише за дозволом суду.

Як зазначалось раніше та встановлено статтею 9 Кодексу адміністративного судочинства України, суд розглядає адміністративні справи не інакше як за позовною заявою, поданою відповідно до цього Кодексу, в межах позовних вимог. Форма адміністративного позову повинна відповідати вимогам статей 160-161 Кодексу адміністративного судочинства України, а сам позов має бути поданий в межах строків звернення до суду. Для звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень встановлюється тримісячний строк, який, якщо не встановлено інше,

обчислюється з дня виникнення підстав, що дають суб'єкту владних повноважень право на пред'явлення передбачених законом вимог. Цим Кодексом та іншими законами можуть також встановлюватися інші строки для звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень.

Важливо також не забувати про те, що законодавець відокремив такі поняття як «провадження за позовом суб'єкта владних повноважень» та «провадження за зверненням податкових органів». Зміст цих понять на законодавчому рівні не розкрито, натомість під «зверненням податкових органів» мається на увазі випадок звернення такого органу до суду, який вимагає негайного вирішення, зокрема щодо зупинення видаткових операцій платника податків на рахунках платника податків, підтвердження обґрунтованості адміністративного арешту майна платника податків тощо. Такі справи Кодекс адміністративного судочинства України визначає як термінові (§ 2 Глави 11 Кодексу адміністративного судочинства України).

Особливості провадження у справах за зверненням податкових та митних органів визначені у статті 283 Кодексу та спрямовані на забезпечення додержання розумного та справедливого балансу між правами платників податків (які не мають бути необґрунтовано обмежені) та їх обов'язками (щодо виконання законних вимог посадових осіб податкового органу) під час здійснення контролюючих заходів.

Підсумовуючи викладене маємо зазначити, що рівень нормативного регулювання відносин податкових органів з платниками податків є достатнім для передбачуваності таких відносин, проте обставини правозастосування (судова практика) не є сталими і потребують постійного моніторингу зацікавленими особами.

У той же час, актуальність дослідження проблематики нормативно-правового регулювання змісту та сутності звернення податкових органів до суду зумовлена трансформацією суспільних відносин у бік діджиталізації, що викликає необхідність більш швидкого реагування на виклики сьогодення, у тому числі щодо забезпечення виконання державою своїх фіскальних функцій у тісній взаємодії з представниками бізнес-середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8773 (дата звернення: 05.03.2020).

2. Судьи обсудили проблемы применения отдельных норм КАСУ. *Закон і бізнес.* 11.03.2019. URL: https://zib.com.ua/ru/print/136733-sudi_obsudili_problemi_primeneniya_otdelnih_norm_kasu.html (дата звернення 06.03.2020).

3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2747-15 (дата звернення 05.03.2020).

4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000р. № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 (дата звернення 06.03.2020).

Касьяненко Любов Михайлівна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права,
Атаманчук Наталія Іванівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ НА ТРАНСПОРТНІ ЗАСОБИ В УКРАЇНІ

Сучасні податкові системи різних держав включають кілька непрямих податків. Серед сукупності непрямих податків саме акцизний податок найяскравіше реалізує регулюючу функцію оподаткування, що проявляється через вплив на різні сторони діяльності суб'єктів. Держава, визнаючи певні товари підакцизними, суттєво впливає і корегує попит і пропозицію на них за рахунок включення цього податку до ціни товару у разі його реалізації.

Поділяємо думку вчених [1, с. 103] про те, що в Україні процес адміністрування акцизного податку є складним і часто незрозумілим для платника, що зумовлено різноманітністю груп підакцизних товарів, ставок, які динамічно змінюються, залежать від вартості,

кількості товарів, мають різні одиниці вимірювання, залежать від курсу валюти тощо.

До переліку підакцизних товарів, відповідно до ст. 215 Податкового кодексу України (далі – ПК України) [2], належать автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів.

Аналізуючи надходження до бюджету акцизного податку, а також співвідношення обсягів надходження акцизного податку від вироблених на території України та ввезених транспортних засобів протягом останніх десяти років за даними Державної казначейської служби України [3] ми можемо стверджувати про зростання та переважання надходжень саме від імпортованих транспортних засобів.

Рис. 1. Співвідношення обсягів надходження до бюджету акцизного податку (збору) від вироблених на території України та ввезених транспортних засобів (крім мотоциклів, велосипедів та кузовів) протягом 2017–2018 років

Побудовано автором на підставі даних Державної казначейської служби України [3]

В той же час, протягом останніх років ми спостерігаємо значне збільшення кількості порушень громадянами, які використовують в

Україні транспортні засоби з іноземною реєстрацією як для власних особистих потреб, так і для регулярного переміщення через митний кордон України товарів в комерційних цілях.

Як зауважує О. Комаров [4, с. 84], різні схеми ухилення від оподаткування митними платежами при ввезенні транспортних засобів з іноземною реєстрацією успішно функціонують вже кілька років поспіль. Так, однією з найпоширеніших та відносно легальних схем є тимчасове ввезення транспортних засобів особистого користування з метою транзиту. Інша схема, пов'язана з тимчасовим ввезенням транспортних засобів громадянами-нерезидентами строком до одного року. Так, однією із варіацій цієї схеми є тимчасове ввезення таких транспортних засобів особами з подвійним громадянством, коли фактично резидентом неправомірно використовується правовий режим нерезидента та відповідний порядок ввезення. Водночас іншими схемами використання режиму тимчасового ввезення транспортних засобів з неправомірним звільненням чи фактично ухиленням від оподаткування є їх ввезення строком до одного року нерезидентом без надання зобов'язання про зворотне вивезення з подальшою їх передачею на підставі довіреності у користування громадянину-резиденту або тимчасове ввезення безпосередньо резидентом як співвласником/працівником резидента країни-вивезення на підставі трудового договору та довіреності тощо [4, с. 84].

Законом України «Про внесення зміни до підрозділу 5 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо стимулювання розвитку ринку вживаних транспортних засобів» від 31 травня 2016 № 1389-VIII [5] запроваджено пільгові ставки акцизного збору для автомобілів, що були вперше ввезені на митну територію України, а також заборонялося відчужувати їх упродовж року. В 2018 році було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування акцизним податком легкових транспортних засобів» від 08.11.2018 р.№ 2611 [6] метою якого було запровадження нової моделі оподаткування акцизним податком легкових транспортних засобів, зменшення вартості нових транспортних засобів, створення правових та економічних умов для реєстрації раніше ввезених на митну територію України автомобілів на іноземній реєстрації, та як наслідок зниження рівня соціальної напруги щодо цього питання. Метою прийняття Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України та

деяких інших законодавчих актів України щодо ввезення транспортних засобів на митну територію України» від 22.05.2019 № 2612-VIII [7] стало врегулювання питання ввезення транспортних засобів на митну територію України, забезпечення дієвого контролю за переміщенням, цільовим використанням транспортних засобів, поміщених в митний режим транзиту чи тимчасового ввезення, посилення відповідальності громадян за порушення митних правил.

На сьогодні також Парламент розглядає проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення сприятливих умов на авторинку» від 12.09.2019 № 2132 [8], яким пропонується видалення з переліку підакцизних товарів транспортних засобів та кузовів до них (УКТ ЗЕД 8702, 8703, 8704, 8707, 8711, 8716). На думку авторів законопроекту акцизний податок на транспортні засоби є необґрунтованим, а також не виконав, не виконує та жодним чином не може виконати покладені на нього функції. Акцизний податок на транспортні засоби завдає істотної шкоди суспільству та економіці, порушуючи основні засади податкового законодавства України, спонукає до політичних маніпуляцій та корупції. Внаслідок реалізації цієї законодавчої ініціативи в Україні відбудеться оновлення автопарку, що призведе до підвищення безпеки громадян у випадку ДТП, збільшення надходжень до бюджету за рахунок збільшення кількості розмитнених транспортних засобів, зменшення використання різноманітних тіньових схем у сфері користування автомобілями.

Іншим законопроектом «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо спрощення умов ввезення на митну територію України транспортних засобів та приведення умов оподаткування до загального режиму акцизних зборів Європейського Союзу» від 29.10.2019 № 2342[9] також пропонується спрощення умов ввезення транспортних засобів на митну територію України та зниження ставок акцизного податку. Зокрема, пропонується тимчасово, протягом 180 календарних днів з дня набрання чинності законопроекту як Закону, не враховувати віковий коефіцієнт при визначенні за формулою ставки акцизного податку для транспортних засобів, автомобілів легкових та інших моторних транспортних засобів; призупинити дію норми(абзацу три підпункту $215.3.5^1$ статті 215) що передбачає застосування коефіцієнтів до ставок акцизного податку: для транспортних засобів, що використовувалися з 5 до 8 років –

коефіцієнту 40; для автомобілів, що використовувалися понад 8 років – коефіцієнту 50.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юрчишена Л.В., Шевчук Ю.І. Концептуальні засади адміністрування та фіскальний потенціал акцизного податку в Україні. *Фінанси, облік, банки*. 2019. № 1 (24). С. 102-112.

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2856-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 20.02.2020).

3. Державна казначейська служба України: Офіційний сайт. URL: https://www.treasury.gov.ua/ua (дата звернення: 20.02.2020).

4. Комаров О.В. Проблема транспортних засобів зіноземною реєстрацією в Україні: причини та наслідки. *Інвестиції: практика та досвід.* 2018. № 19. С.85.

5. Про внесення зміни до підрозділу 5 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо стимулювання розвитку ринку вживаних транспортних засобів: Закон України від 31.05.2016р. № 1389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-19 (дата звернення: 20.01.2020).

6. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування акцизним податком легкових транспортних засобів: Закон України від 08.11.2018р. № 2611. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2611-VIII (дата звернення: 20.01.2020).

7. Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо ввезення транспортних засобів на митну територію України від 22.05.2019р. № 2612. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2612-19 (дата звернення: 20.01.2020).

8. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення сприятливих умов на авторинку:проект Закону України від 12.09.2019р. № 2132.URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66824 (дата звернення: 20.02.2020).

9. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо спрощення умов ввезення на митну територію України транспортних засобів та приведення умов оподаткування до загального режиму акцизних зборів Європейського Союзу: проект Закону України від 29.10.2019 р. № 2342 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67226 (дата звернення: 20.02.2020).

Клочко Марія Олександрівна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Шакірова Олена Вадимівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

До основних напрямів економічної політики держави належить валютна політика яка спрямована на встановлення і підтримання паритетного курсу національної валюти щодо іноземних валют, стимулювання зростання державних валютних резервів та їх ефективне використання.

Виключно законами України встановлюються статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України [1].

Валютне регулювання – врегульована законодавством діяльність уповноважених органів держави, спрямована на встановлення порядку здійснення валютних операцій резидентами та нерезидентами на території України, а також резидентами України за кордоном.

Здійснення валютного регулювання чинне законодавство покладає на органи державної влади, що провадять економічну та грошово-кредитну політику. Так Національний банк України у визначеному ним порядку здійснює валютний нагляд за уповноваженими установами [2].

Валютні правовідносини – врегульовані нормами права суспільні відносини, які складаються під час проведення суб'єктами операцій по обігу валюти та валютних цінностей, а також в процесі державного регулювання такої діяльності та здійсненні уповноваженими органами контролю за нею.

Валютні правовідносини є окремим самостійним видом фінансових відносин. За своєю сутністю вони належать до фінансових, оскільки здійснюються у фінансовій сфері та базуються на принципах властивих фінансовому праву України. Але дані відносини виникають виключно з приводу обігу валюти та валютних цінностей. Валюта

належить до особливого виду грошових цінностей і саме це визначає основну особливість валютних правовідносин.

Валютні відносини можуть виникати як з приводу здійснення валютних операцій суб'єктами, так і в сфері функціонування уповноважених державних органів щодо валютного регулювання та валютного нагляду.

Загальний зміст поняття «валюта» може виражати три значення:

• грошова одиниця певної країни (долар США, японська єна, українська гривня тощо) і той або інший її тип (золота, срібна, паперова);

• грошові знаки іноземних держав у грошових одиницях, які використовуються в міжнародних розрахунках, тобто як іноземна валюта;

• міжнародна (регіональна або колективна) грошова розрахункова одиниця і платіжний засіб (євро, розрахункова валюта країн-членів МВФ (права спеціального запозичення «СДР»).

Під механізмом правового регулювання валютних відносин слід розуміти сукупність взятих у своїй органічній єдності та взаємозв'язку правових засобів, за допомогою яких держава здійснює вплив на суспільні відносини пов'язані з утворенням, розподілом і використанням валютних фондів.

Особливістю механізму правового регулювання валютних відносин, як специфічного різновиду фінансових, є їх особлива владно-майнова природа, яка визначається розробленою державою моделлю функціонування національного валютного ринку України, формами участі резидентів в іноземних та міжнародних валютних ринках, участь в яких дозволяється законодавством України.

З боку держави для регулювання валютних відносин, які в цілому для фінансово-правового регулювання, характерне застосування імперативних приписів, в межах яких законодавцем допускається можливість певної владної поведінки учасників цих суспільних зв'язків. Валютні відносини в цілому регулюються за допомогою усіх трьох засобів правового регулювання (припису, дозволу і заборони).

Основою валютної політики країни є вибір режиму валютних курсів, який відповідає економічному стану держави та її зовнішньо-економічним відносинам [3, с.691].

Валютні правовідносини складаються у сфері фінансової діяльності держави і пов'язані з організуючою роллю по розподіленню і

перерозподіленню національного доходу з метою утворення необхідних суспільству валютних фондів, а їх об'єктом є валютні цінності [4, с.44].

Правовий режим валютних відносин в Україні можна визначити як режим валютних обмежень.

Сутність такого режиму полягає в законодавчій або адміністративній забороні, лімітуванні або регламентації операцій з валютою або валютними цінностями. Введення валютних обмежень може диктуватися економічними або політичними причинам.

Таким чином, законодавство України встановлює загальний дозвіл ведення валютних операцій, але в суворообмеженому порядку і при забороні здійснення певних дій. Згідно із вказаним загальним дозволом кожний конкретний суб'єкт має право бути власником валютних цінностей з усіма повноваженнями, що з цього випливають, – володіння, користування, розпорядження валютними цінностями.

Але при загальному дозволі існують певні обмеження, наприклад зосередження валютних операцій в центральних або спеціально уповноважених банках, контроль за інвестуванням нерезидентів в економіку України та резидентів в економіку інших країн, здійснення декларування, попереднього дозволу, контролю або заборони в здійсненні окремих видів валютних операцій.

Розглядаючи дане питання можемо зазначити що для належного правового регулювання валютних відносин необхідно систематизувати законодавчі акти не в межах конкретних підгалузей фінансового права, а у фінансовому законодавстві у цілому.

Наслідком такої систематизації міг би бути Фінансовий кодекс України, який би закріпив основні принципи щодо фінансово-правового регулювання фінансової системи у сучасних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України Про прийняття Конституції України і введення її в дію28.06.1996 №254/96-ВР.

2. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 р. 2473-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 2473-19 (дата звернення: 10.03.2020).

3. Орлюк О.П. Фінансове право. Академічний курс. *Підручник.* Київ. 808 с.

4. Старинський М.В. Валютні правовідносини: теоретико-методологічний аспект : дис. … д-ра юр. наук 12.02.07 Київ, 2016. 441 с.

Корінна Надія Миколаївна,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Шолкова Тетяна Борисівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПЛАТИ ПЛАТЕЖІВ АДВОКАТСЬКИМ ОБ'ЄДНАННЯМ

Основним Законом України – Конституцією України передбачено, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура, незалежність якої гарантується [1]. Засади організації адвокатської діяльності визначаються Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність [2].

Відповідно до п. 1 та 2 ч. 1 ст.1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат – фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом, а адвокатська діяльність – незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту [2]. Згідно із ч. 3 ст. 4 Закону [2], адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання [2]. У статті 14 визначається, що адвокатське бюро, це є юридична особа, створена одним адвокатом, і діє на підставі статуту. Найменування адвокатського бюро (далі АБ) повинно включати прізвище адвоката, який його створив [2]. Державна реєстрація адвокатського бюро здійснюється у порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом [2], [4]. Саме під час державної реєстрації АБ засновник визначає, на якій системі оподаткування буде працювати бюро.

На сьогодні існує дві системи оподаткування – загальна система оподаткування та спрощена система оподаткування.

Фактично, на сьогоднішній день загальна система оподаткування є не лише найскладніша у веденні бухгалтерського і податкового

обліку, але й має безліч спірних питань та прогалин, ще досі не вирішених на законодавчому рівні. Тому, наразі дану систему оподаткування обирають здебільшого юридичні особи, для яких встановлені обмеження щодо вибору системи оподаткування. Але АБ має можливість вибору між загальною системою оподаткування та спрощеною системою оподаткування.

Якщо взяти до уваги, що АБ буде знаходитися на загальній системі оподаткування, то в даному випаду обов'язком АБ буде сплачувати згідно із Податковим кодексом України (далі ПКУ) такі основні податки, збори та інші обов'язкові платежі, як: податок на прибуток підприємства в розмірі 18%; єдиний соціальний внесок в розмірі 22%; військовий збір в розмірі 1,5%. Тобто, АБ на загальній системі оподаткування необхідно сплатити до публічних фондів коштів 41,5% від доходу, що створює надмірний податковий тиск для АБ.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності (далі – ССО) – особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, встановлених п.297.1 ст. 297 ПКУ, на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених цією главою, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності [3]. Пунктом 291.3 ст. 291 ПКУ від 02 грудня 2010 року № 2755-VI визначено, що юридична особа може самостійно обрати ССО, якщо така особа відповідає вимогам, встановленим главою 1 «Спрощена система оподаткування, обліку та звітності» розділу XIV цього Кодексу, та реєструється платником єдиного податку в порядку, визначеному главою 1 розділу XIV ПКУ [3], [5], [7].

Згідно із абзацом першим пп. 298.1.4 п. 298.1 ст. 298 ПКУ суб'єкт господарювання, який є платником інших податків і зборів відповідно до норм Кодексу, може прийняти рішення про перехід на ССО шляхом подання заяви до контролюючого органу не пізніше ніж за 15 календарних днів до початку наступного календарного кварталу. Такий суб'єкт господарювання може здійснити перехід на ССО один раз протягом календарного року. Перехід на ССО суб'єкта господарювання, зазначеного в абзаці першому пп. 298.1.4 п. 298.1 ст. 298 ПКУ, може бути здійснено за умови, якщо протягом календарного року, що передує періоду переходу на ССО, суб'єктом господарювання дотримано вимоги, встановлені п. 291.4 ст. 291 ПКУ. Відповідно до цього пункту суб'єкти господарювання, які

застосовують ССО, обліку та звітності, поділяються на окремі групи платників єдиного податку.

Нормами п. 291.5 ст. 291 ПКУ визначено види діяльності, що не дають права суб'єктам господарювання бути платниками єдиного податку, та суб'єктів господарювання, на яких не поширюється право на застосування ССО, обліку та звітності. На юридичну особу – адвокатське бюро норми вищезазначеного пункту не поширюються.

АБ в даному випадку може бути на третій групі, але при умові що протягом календарного року обсяг доходу не буде перевищувати 5000000 гривень, та сплачувати 5% від доходу [6], [9].

15 серпня 2019 року Національною асоціацією адвокатів України спільно із Всеукраїнською професійною спілкою адвокатів України, представниками суддівського корпусу було проведено круглий стіл за темою «Захист соціальних прав адвокатів». Найбільша дискусія розгорнулася навколо питань нарахування та сплати єдиного соціального внеску адвокатами, особливо проблемним питанням, що виникають при одночасному суміщенні статусів (адвокат і ФОП, адвокат і найманий працівник, адвокат і учасник адвокатського бюро/адвокатського об'єднання), сплаті ЄСВ при відсутності діяльності, різній судовій практиці та прогалинам законодавчого регулювання, що дає можливість виникнення таких проблем. За результатами було не лише оприлюднено підсумки вказаного круглого столу, але й частину суперечностей та розбіжностей у чинному законодавству з даного питання було нівельовано шляхом внесення змін до національного законодавства за ініціативою Народних депутатів України, до яких, власне, і було донесено результати обговорення проблемного питання [8].

Підсумовуючи вищезазначене та враховуючи, що відповідно до ч. 3 ст. 131^2 Конституції України, виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення [1], самою найоптимальнішою системою оподаткування для АБ є ССО, оскільки АБ на загальній системі оподаткування необхідно сплатити до публічних фондів коштів 41,5% від доходу, а от на ССО – єдиний податок складає всього лише 5% від доходу, що, безумовно, є позитивним як самого АБ та його кінцевого бенефіціара – засновника – адвоката, так і для клієнта адвоката, на якого не лягатиме тягар оподаткування через вимушене збільшення вартості надання адвокатських послуг. Проте, незважаючи на значні переваги ССО є декілька недоліків, які необхідно усунути шляхом внесення

відповідних змін до нормативно-правових актів, а саме до ПКУ та до Порядку обліку платників податків і зборів, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 09 грудня 2011 року № 1588. Так, по-перше, зняти обмеження щодо не перевищення обсягу доходу у розмірі 5000000 гривень протягом календарного року для тих юридичних осіб – адвокатських об'єднань, які сплачують 5% від доходу, оскільки, у разі досягнення річного ліміту доходу до завершення фінансового року, АБ скоріш за все не надаватиме правничу допомогу, щоб не втратити статус платника єдиного податку, що у свою чергу може привести до порушення адвокатом вимог та засад Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». По-друге, попри те, що єдиний податок визначається досить просто, а саме за надходженням коштів та чітко визначеними видами доходів, вказаними в пункті 292.3 ПКУ, податкові органи час від часу підтягують сюди й бухгалтерські доходи, а отже є ризик не лише сплатити значно більший податок, ані ж необхідно, але й тим самим перевищити річний ліміт обсягу доходу, що призведе втрати статусу платника єдиного податку. Отже, у даному випадку також необхідно вносити зміни до чинного законодавства, і не лише до Податкового кодексу України, але й до нормативно-правових актів, які регулюють таку діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-вр (ред. 30.09.2016). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254 (дата звернення 06.03.2020).

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI (ред. 05.01.2017). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення 05.03.2020).

3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (ред. 10.09.2017). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 04.03.2020).

4. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (ред. 10.09.2017). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 05.03.2020).

5. Офіційний портал Державної фіскальної служби України. URL: http://vl.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/384434.html.

6. Офіційний портал Державної фіскальної служби України. URL: http://zp.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/371909.html.

7. Офіційний портал Національної асоціації адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/tax-advocacy.

8. Офіційний портал Національної асоціації адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/news/4592-u-kievi-vidbuvsya-kruglij-stil-za-temoyu-zahist-social-nih-prav-advokativ.html.

9. Порядок обліку платників податків і зборів, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 09.12.2011р. № 1588. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1562-11 (дата звернення 05.03.2020).

Мельник Олена Петрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права,
Лихолат Яна Андріївна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Одним з результатів тривалого становлення та вдосконалення ринку фінансових послуг є визначена можливість населення отримати широкий спектр фінансових послуг, зокрема в сфері банківської, страхової, інвестиційної та іншої діяльності. Враховуючи специфіку функціонування відносин на ринку фінансових послуг, держава намагається посилити вплив в контексті правового регулювання з метою встановлення загальних правил надання та споживання фінансових послуг з урахуванням прийнятого рівня дохідності та ризику, а також забезпечення належного функціонування механізму захисту прав споживачів на ринку фінансових послуг.

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» захист прав споживачів фінансових послуг має базуватись на таких принципах:

1) забезпечення відповідального ставлення до всіх категорій споживачів фінансових послуг;

2) забезпечення своєчасного надання повної, точної та достовірної інформації про фінансові послуги, суб'єктів господарювання, які надають фінансові послуги, та про їх фінансовий стан;

3) сприяння просвітницькій роботі з метою забезпечення обізнаності споживачів фінансових послуг, отримання ними навичок, знань та впевненості щодо розуміння ризиків, відповідальності та можливостей, пов'язаних із користуванням фінансовими послугами;

4) забезпечення відповідальної ділової поведінки осіб, які надають фінансові послуги, та їх уповноважених представників (осіб, що надають посередницькі послуги на ринках фінансових послуг);

5) забезпечення захисту коштів та інших активів споживачів фінансових послуг від шахрайства та зловживань;

6) забезпечення захисту персональних даних споживачів фінансових послуг;

7) створення і впровадження механізму досудового вирішення спорів щодо надання фінансових послуг;

8) сприяння конкуренції у сфері надання фінансових послуг [1].

Проте, на фоні «агресивного просування» фінансових послуг, що забезпечує конкурентне середовище на фінансовому ринку, суб'єкти надання фінансових послуг вдаються до неправомірних діянь, що супроводжують, при цьому, порушення прав та фінансових інтересів споживачів фінансових послуг, а отже й недотриманням закріплених принципів. На підставі цього, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг як державний регулятор фінансового сектора отримує численні звернення громадян. Проте, багато конфліктних ситуацій між суб'єктами так і залишаються не врегульованими. Причинами цього є значне навантаження на структурні підрозділи державного органу, недосконала організація його діяльності та застосування не результативних адміністративних засобів впливу.

Ефективне вирішення конфліктів між фінансовими установами та громадянами повноцінно може бути забезпечене лише завдяки функціонуванню незалежного посередника, який буде здійснювати досудове врегулювання спору.

Дудинець Л.А. та Верней О.Є. досліджували міжнародну практику функціонування інституту фінансового омбудсмену та визначили характеристики двох основних моделей омбудсменів – німецької та британської. В Німеччині компетенція фінансових омбудсменів обмежена лише розглядом скарг споживачів, що стосуються діяльності приватних банків. Рішення омбудсмена обов'язкове для банку тоді, коли вартість предмету скарги не перевищує 5 тис. євро. У справах із сумою позову більше 5 тис. євро вирішення омбудсмена не є обов'язковими до виконання для обох сторін. На відміну від німецької системи інститут фінансового омбудсмена у Великобританії фінансується державою. У Великобританії банки, для того щоб працювати з роздрібними клієнтами, зобов'язані надати таким клієнтам можливість вирішувати спори у позасудовому порядку. Британських омбудсменів кілька (на відміну від одного у Німеччині), вони можуть розглядати будь-які справи, але зазвичай спеціалізуються на окремих напрямах не тільки за ініціативи приватних осіб, але й установ чи благодійних фондів з відповідним розміром річного обороту [2; с.691].

В Україні інститут фінансового омбудсмена перебуває на стадії становлення. Ще на початку 2018 року було розроблено законопроект «Про установу фінансового омбудсмена», яким передбачається створення спеціалізованої установи, яка зможе контролювати діяльність не тільки національних фінансових установ, але й іноземних надавачів фінансових послуг. Зокрема, законопроектом передбачено, що «метою діяльності установи фінансового омбудсмена є також сприяння підвищенню якості надання фінансових послуг, фінансової обізнаності споживачів фінансових послуг» [3]. Незважаючи на значні переваги альтернативного вирішення конфліктів між учасниками ринку фінансових послуг, а саме оперативність рішень, можливість без великих затрат та без будь-якого ризику врегулювати конфлікт, законопроект було знято з розгляду Верховною Радою України в 2019 році. Можна лише передбачити, що в майбутньому питання становлення інституції фінансового омбудсмена набуде практичного значення. Адже поява фінансових омбудсменів як незалежних посередників стимулюватиме споживачів брати участь на ринку фінансових послуг, що послужить поштовхом для розвитку цього сектора.

На державному рівні відбулось реформування системи захисту прав споживачів фінансових послуг, що підтверджується Законом

України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг» від 20.09. 2019 р. №122-IX.

Новації стосуються таких основних аспектів функціонування ринку фінансових послуг:

• Зміни до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» стосуються деталізації вимог до договору про надання фінансових послуг, забезпечення вільного доступу клієнтів до інформації про умови і порядок діяльності фінансової установи, встановлення заборони на недобросовісну рекламу та на стягнення з споживача фінансових послуг будь-яких платежів, пов'язаних з реалізацією договору, а також встановлення відповідальності фінансових установ за порушення прав споживачів;

• Зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення стосуються визначення штрафної санкції за ненадання або несвоєчасне надання інформації про фінансові послуги, а також у разі надання неточних або недостовірних відомостей;

• Зміни до Закону України «Про рекламу» окреслюють вимоги до реклами у сфері фінансових послуг;

• Зміни до Закону України «Про споживче кредитування» передбачають розширення поняття загальних витрат за споживчим кредитом шляхом включення до нього всіх витрат споживача, і навіть додаткові та супутні послуги третіх осіб [4].

Очікуваними результатами нововведень є підтримання безпеки та надійності функціонування фінансових установ, єдиний підхід до надання фінансових послуг у певній сфері та покращення їх якості, відновлення довіри населення до фінансової системи в цілому.

Отже, належне функціонування механізму захисту прав споживачів фінансових послуг можливе лише за наявності дієвих методів та способів реалізації державної політики у цій сфері. Поряд із численними законодавчими нововведеннями вважається за необхідне створення нового інституту фінансового омбудсмена як гаранта забезпечення прав та інтересів споживачів фінансових послуг, враховуючи при цьому досвід високорозвинених країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг: Закон України від 12.06.2001р. №2664-III. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14 (дата звернення: 04.03.2020 р.)

2. Дудинець Л.А., Верней О.Є. Захист прав споживачів на ринку фінансових послуг. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2017. Вип. 16. С. 688-692.

3. Про установу фінансового омбудсмена: проект Закону України зареєстрований у ВРУ від 22.02.2018р. №8055. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH67R00A.html (дата звернення: 05.03.2020 р.)

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг: Закон України від 20.09. 2019 р. №122-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/122-20 (дата звернення: 05.03.2020р.)

Монаєнко Антон Олексійович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
Керівник Центру дослідження проблем
адміністративної юстиції
(Національна академія правових наук України)

ЗАСТОСУВАННЯ ШТРАФНИХ САНКЦІЙ В РІЗНИХ РОЗМІРАХ СУМИ ПОДАТКУ, ЩО ПІДЛЯГАЄ НАРАХУВАННЮ ТА/АБО СПЛАТІ ДО БЮДЖЕТУ

У судовій практиці виникла певна правова проблема, зокрема з одного боку, існує правова позиція Верховного Суду, що є можливим застосування штрафу в розмірі 50 та 75 відсотків суми податку на підставі п.127.1 статті 127 Податкового Кодексу України внаслідок неодноразового порушення, пов’язаного з ненарахуванням, неутриманням та/або несплатою (неперерахуванням) податків платником податків незалежно від того, чи було виявлено ці порушення під час однієї перевірки контролюючого органу. З іншого боку, існує правова позиція Верховного Суду про те, що підвищені розміри штрафів у разі повторного виявлення податкових порушень (згідно зі статтею 127 ПК України – 50%, 75%) застосовуються не за сам факт виявлення будь-яких порушень, а за повторне вчинення діяння

протягом 1095 днів, яке зафіксовано в акті перевірки та, як наслідок, у податковому повідомленні-рішенні.

Відповідно до п. 127.1 ст. 127 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) ненарахування, неутримання та/або несплата (неперерахування) податків платником податків, у тому числі податковим агентом, до або під час виплати доходу на користь іншого платника податків, – тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі 25 відсотків суми податку, що підлягає нарахуванню та/або сплаті до бюджету.

Ті самі дії, вчинені повторно протягом 1095 днів, – тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі 50 відсотків суми податку, що підлягає нарахуванню та/або сплаті до бюджету.

Дії, передбачені абзацом першим цього пункту, вчинені протягом 1095 днів втретє та більше, – тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі 75 відсотків суми податку, що підлягає нарахуванню та/або сплаті до бюджету.

Пункт 127.1 статті 127 ПКУ визначає розміри штрафних санкцій у разі порушення правил нарахування, утримання та сплати (перерахування) податків у джерела виплати. Пункт 123.1 статті 123 ПКУ визначає штрафні (фінансові) санкції (штрафи) у разі визначення контролюючим органом суми податкового зобов'язання. Тому, якщо предметом судового оскарження є податкове повідомлення-рішення, яким було застосовано відповідні штрафні санкції за правопорушення з несплати (неперерахування) до або під час виплати заробітної плати податку на доходи фізичних осіб, а податковою перевіркою (що відображено в акті перевірки) відповідно було встановлено несплату (ненарахування) податків платником податків або податковим агентом до або під час виплати доходу на користь іншого платника податків, то п. 127.1 ст. 127 ПКУ має пріоритетне значення у застосуванні до спірних правовідносин.

Відповідно до п. 75.1.2 ст. 75 ПКУ документальною перевіркою вважається перевірка, предметом якої є своєчасність, достовірність, повнота нарахування та сплати усіх передбачених цим Кодексом податків та зборів, а також дотримання валютного та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, дотримання роботодавцем законодавства щодо укладення трудового договору, оформлення трудових відносин з працівниками (найманими особами) та яка проводиться на підставі

податкових декларацій (розрахунків), фінансової, статистичної та іншої звітності, регістрів податкового та бухгалтерського обліку, ведення яких передбачено законом, первинних документів, які використовуються в бухгалтерському та податковому обліку і пов'язані з нарахуванням і сплатою податків та зборів, виконанням вимог іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, а також отриманих в установленому законодавством порядку контролюючим органом документів та податкової інформації, у тому числі за результатами перевірок інших платників податків.

Відповідно до п. 85.2 ст. 85 ПКУ платник податків зобов'язаний надати посадовим (службовим) особам контролюючих органів у повному обсязі всі документи, що належать або пов'язані з предметом перевірки. Такий обов'язок виникає у платника податків після початку перевірки.

Отже, враховуючи вище наведені приписи ПКУ, на нашу думку, під час однієї податкової перевірки для посадових (службових) осіб податкових органів є можливим встановити (на підставі всіх документів, що належать або пов'язані з предметом перевірки) неодноразове порушення (кількість разів допущених порушень), пов'язаного з ненарахуванням, неутриманням та/або несплатою (неперерахуванням) податків платником податків або податковим агентом до або під час виплати доходу протягом 1095 днів на користь платника податків. Посадові (службові особи) податкових органів відповідним чином згідно з вимогами ПКУ мають зафіксувати в акті перевірки за результатами її проведення таку кількість здійснених податкових правопорушень протягом 1095 днів. Тоді розмір штрафних санкцій має визначатись, виходячи з кількості разів допущених податкових правопорушень протягом 1095 днів, які (кількість разів) можуть бути зафіксовані в одному акті перевірки.

Крім того, чинний Податковий кодекс України не встановлює вимоги щодо фіксування посадовими (службовими) особами податкових органів повторного, пов'язаного з ненарахуванням, неутриманням та/або несплатою (неперерахуванням) податків платником податків або податковим агентом до або під час виплати доходу протягом 1095 днів, податкового правопорушення в різних актах перевірки, складанню яких має передувати повторне проведення податковими органами перевірок платників податків чи податкових агентів.

На підтвердження нашої думки існують правові позиції Верховного Суду у справах №820/4767/17 (К/9901/46393/18) за позовом Дочірнього підприємства «Харківський облавтодор» Відкритого акціонерного товариства «Державна акціонерна компанія «Автомобільні дороги України» до Головного Управління ДФС у Харківській області про скасування податкових повідомлень-рішень та №820/6437/16 (№К/9901/31032/18) за позовом Харківського обласного комунального підприємства «Дирекція розвитку інфраструктури території» до Східної об'єднаної державної податкової інспекції м. Харкова Головного управління Державної фіскальної служби у Харківській області про скасування податкового повідомлення-рішення.

У цих правових позиціях Верховний Суд зазначив, що відповідність розміру штрафних санкцій за вчинення такого порушення визначається (обчислюється) з кількості разів допущених таких порушень протягом певного періоду часу. Відтак, застосування штрафу в розмірі 50 та 75 відсотків суми податку на підставі п. 127.1 статті 127 Податкового кодексу України можливо внаслідок неодноразового порушення, пов'язаного з ненарахуванням, неутриманням та/або несплатою (неперерахуванням) податків платником податків незалежно від того, чи було виявлено ці порушення під час однієї перевірки контролюючого органу.

Падалко Олеся Романівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Мельник Олена Петрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

БАНКІВСЬКІ УСТАНОВИ ЯК ПОСЕРЕДНИКИ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Для ефективного функціонування ринку фінансових послуг і, загалом, для успішного розвитку економіки країни відіграють фінансові посередники. Їхнім основним завданням є переміщення капіталів між учасниками фінансового ринку і, в кінцевому результаті, забезпечення ефективного перерозподілу капіталу в суспільстві загалом.

Теоретичне визначення поняття фінансового посередництва відображено в Господарському кодексі України. Відповідно до п. 3 ст. 333 Господарського кодексу України, фінансовим посередництвом є діяльність, пов'язана з отриманням та перерозподілом фінансових коштів, крім випадків, передбачених законодавством. Фінансове посередництво здійснюється установами банків та іншими фінансово-кредитними організаціями [1].

Ключова роль банківських установ у фінансовому посередництві обумовлена історично пріоритетною роллю банків у здійсненні фінансових операцій, значними обсягами нагромаджених банківською системою активів, здатністю цих установ впливати на пропозицію грошового ринку, діяльністю банків практично у всіх сегментах фінансового ринку. Частка банківських активів у валовому внутрішньому продукті більшості країн у порівнянні з небанківськими фінансовими посередниками є найбільшою. Переваги діяльності банків обумовили вибір банківсько-орієнтованої моделі фінансового посередництва у більшості східноєвропейських країн, що стали на шлях ринкових перетворень. Ключова роль банків у фінансовому посередництві є характерною і для України [2].

У ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначається, що банк має право надавати банківські та інші

фінансові послуги (крім послуг у сфері страхування), а також здійснювати іншу діяльність, визначену в цій статті, як у національній, так і в іноземній валюті [3].

Банк має право здійснювати банківську діяльність на підставі банківської ліцензії шляхом надання банківських послуг.

До банківських послуг належать:

1) залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб;

2) відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах, та рахунків умовного зберігання (ескроу);

3) розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

Поряд з вдосконаленням традиційних банківських операцій банки все більше уваги починають приділяти розвитку нетрадиційних видів банківської діяльності.

Необхідність розвитку нетрадиційній банківських операцій обумовлена наступними чинниками:

- зниженням рівня прибутковості традиційних банківських операцій у зв’язку із посиленням конкуренції на ринку банківських послуг;
- законодавчим розширенням переліку фінансових операцій, що можуть здійснювати банківські установи;
- необхідністю залучення нових клієнтів з метою збільшення та вдосконалення ресурсної бази банків;
- зростанням вимог клієнтів банків до якості та змісту банківських послуг;
- необхідністю зменшення ризиків, що є характерними для традиційних банківських операцій;
- розвитком в країні небанківського фінансового сектора, який на ринках окремих фінансових операцій може скласти конкуренцію банкам [4].

Банкам як фінансовим посередникам притаманні дві основні функції: трансформаційна і емісійна.

Трансформаційна функція банків полягає у перетворенні грошових потоків з одними якісними характеристиками на грошові потоки з іншими якісними характеристиками.

Емісійна функція банків полягає в емісії ними та спрямуванні в грошовий оборот додаткових платіжних засобів. Емісійна функція виконується як центральними банками, що здійснюють емісію грошових засобів, так і комерційними банками, що емітують депозитні гроші.

Діяльність банківських установ на ринку фінансових послуг ґрунтується на основі дотримання таких принципів, як:

— добровільність при виборі спеціалізації банківських установ на окремих видах діяльності, продуктах або операціях; неприпустимим є застосування адміністративних методів запровадження конкретних форм спеціалізації, а також добровільності реорганізації стійких кредитних установ;

— відповідальність при виборі сфери діяльності, яка покладається на засновників (учасників) фінансово-кредитних установ;

— відповідність нормам права в процесі здійснення діяльності, за умов, якщо параметри прийнятих організацією ризиків знаходитимуться у межах загальновстановлених пруденційних норм.

Отже, Україні притаманна банківсько-орієнтована модель фінансового посередництва. Фінансове посередництво за такою моделлю може бути поділене на банківське посередництво, якому належить ключова роль на ринку, і небанківське фінансове посередництво.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс Українивід 16.01.2003 № 436-IV.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436 (дата звернення 09.03.2020)

2. Еш С. М. Формування фінансового посередництва на ринку фінансових послуг. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2013 №18. Вип. 2 (1). с. 226-230

3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#n819 (дата звернення 09.03.2020)

4. Ткачук В. О. Інноваційна політика банків на ринку банківських послуг. *Економічний аналіз*. 2013. №14 (2). с. 43-51.

Пилипенко Вікторія Анатоліївна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Драган Олена Василівна,
доктор юридичних наук, доцент
(ННІ права Університету ДФС України)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ ЯК ОДИН ІЗ ІНСТРУМЕНТІВ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ

На сьогоднішній день корупція набирає все більших масштабів, та, безумовно, підриває не тільки фінансовий сектор, але й державну безпеку України загалом. Корумпована влада, судові органи чи будь-які інші державні органи, в першу чергу, завдають шкоди суспільству, адже своїми діями не тільки порушують чітко встановлені норми права, але й дозволяють особам вчиняти суспільно-небезпечні діяння. Через це погіршується репутація нашої держави на світовій арені, що негативно відображається на інтеграційних процесах.

Дослідженням даної теми займалося багато науковців та практиків. Серед них варто виділити: Мельник М. І., Невмержицького Є. В., Савчук О. П., Чепелюк В. М., Опарін В. М., Шевчук В. О., Міщенко С. В., Науменкову С. В., Барановського О. І., Герасименко Л. В. [1, с. 61].

Реалізація корупційних дій охоплює сьогодні найширші верстви владних структур та економічно активного населення України. Потенційно корупціонером може стати кожен, хто володіє правом (владою) розпоряджатися або користуватися найрізноманітнішими не належними йому ресурсами. Це може бути не тільки державний чиновник або співробітник правоохоронних органів, але й менеджер з продажу, лікар або практично будь-який співробітник фінансового сектора. Головною ознакою корупції є *використання займаного службового положення для отримання особистої вигоди [2].

Як свідчить зарубіжний досвід, фінансовий сектор, у тому числі й банківський, більш чутливий до корупції, ніж реальний бізнес. На відміну від виробничого капіталу, фінансові активи занадто легко переміщати. Існує надзвичайно велика кількість корупційних схем,

які застосовують для отримання неправомірної вигоди в фінансовій системі України [3].

Згідно проведеного у травні 2018 року опитування керівників банків та небанківських фінансових установ було визначено, що головним джерелом ризику вже третій рік поспіль є корупція. 78% опитаних зазначили, що це фактор високого або дуже високого ризику для фінансового сектору та найбільша загроза для України [4, с. 34-35].

Відповідно така ситуація вимагає впровадження важливих рішень та перехід до активних дій щодо забезпечення покращення становища та запровадження інноваційних програм, які покликані спонукати уряд до надання точної та своєчасної інформації щодо використання фінансових ресурсів країни та не допускати зловживань з боку посадовців.

Одним із інструментів боротьби з корупцією у фінансовому секторі є формування системи забезпечення прозорості публічних фінансів. Така система сприяє наданню точної та своєчасної інформації всім користувачам, формуванню відповідального уряду та недопущення зловживань з боку влади. Прозорість публічних фінансів можна вважати одним із ключових параметрів ефективності державного управління. На необхідність реформування системи публічних фінансів може свідчити:

- недосконале нормативно-правове забезпечення управління публічними фінансами;
- відсутність можливості проведення оцінки ефективності використання публічних фінансів громадськістю та органами контрю і аудиту;
- високий відсоток випадків корумпованості при управлінні публічними фінансами та слабкий рівень програмно-технічної безпеки органів управління публічними фінансами;
- дисбаланс системи публічних фінансів, що зумовлює високі показними бюджетного дефіциту та державного боргу;
- неефективна система фінансування публічних організацій.

Серед елементів механізму забезпечення прозорості публічних фінансів, основну роль відіграють правові інструменти. Так, станом на початок 2018 року в Україні базовим для формування інституту прозорості публічних фінансів є Закон України «Про інформацію» та Закон України «Про відкритість використання публічних коштів».

Наступним елементом є запровадження інноваційних програм доступу до публічних фінансів та покращення організаційних дій щодо проведення заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації працівників сфери управління публічними фінансами та фінансової обізнаності населення. Доступність, розуміння та прозорість бюджету є найголовнішими компонентами, яких повинна дотримуватися влада звітуючи перед громадськістю[5].

Підсумовуючи викладене вище, можемо констатувати, що проблема корупції є справді досить актуальною для України, зокрема це стосується фінансового сектора, який став ціллю багатьох корупційних схем. Для протидії потрібно впровадження певних урядових дій, таких як: вдосконалення нормативно-правової бази, формування ефективної антикорупційної політики, посилення відповідальності та покарання за корупційні діяння, реформування державних органів, детінізація економіки, доглядання за законністю використання бюджетних коштів, формування та забезпечення єдиної прозорої системи публічних фінансів, створення системи легкого доступу до інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Семеног А.Ю., Школьник І.О. Фінансовий сектор України: теоретичний аналіз економічної дефініції. *Вісник української академії банківської справи.* 2013. №1 (34). URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/69206/1/Semenog_Finsector.pdf

2. Дмитрова О.С. Моніторинг корупційних загроз в системі економічної безпеки банківських установ. *Ефективна економіка*. 2016. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua

3. Коваленко М.М. Типологія корупції в банківському секторі. *Бізнес Інформ.* 2013. № 2. URL: https://www.business-inform.net/pdf/2013/2_0/240_245.pdf

4. Бураковський І. Україна проти корупції: Економічний фронт. Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014-2018 рр. Дніпро. 2018. 85 с.

5. Савченко Т.Г., Школьник І.О. Транспарентність публічних фінансів – протидія корупції. Суми: Ярославна. 2018. 186 с.

Поляков Олександр Петрович,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Шолкова Тетяна Борисівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ФІСКАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Місцеві податки та збори в Україні все ще відіграють незначний фіскальний вплив та не забезпечують такого регулюючого значення як в розвинутих країнах. Інститут місцевого оподаткування передусім має забезпечувати достатні обсяги надходжень та справедливий розподіл коштів. Дана вимога опосередковує фіскальну значимість місцевих платежів, адже як показує досвід розвинутих країн, податкові надходження повинні формувати близько половини доходів бюджетів муніципалітетів забезпечуючи таким чином належний рівень фінансової децентралізації та податкової автономії регіонів [1, с.65]

Кроком до реформування інститут місцевого оподаткування передусім мусить стати розширення податкових повноважень органів місцевого самоврядування шляхом надання їм прав встановлювати власні місцеві платежі або надбавки до існуючих загальнодержавних. Більшість муніципалітетів країн Європейського союзу наділені такими повноваженнями, зокрема у Франції комунам дозволено справляти платежі за прибирання територій, комунікації тощо. Місцева влада Естонії теж наділена правом встановлювати власні місцеві податки, виключний перелік яких законодавством не встановлений. [2, с.118] Податковим кодексом України закріплена заборона встановлення місцевих податків та зборів непередбачених даним актом, яка фактично монополізує важелі формування місцевих фінансових ресурсів в руках центральної влади. Проте, в кожному регіоні є свої специфічні об’єкти оподаткування, які здатні відчутно поповнювати бюджети територіальних громад. Як результат, селищні та сільські ради не мають в своєму арсеналі стабільних та надійних

фіскальних інструментів через відсутність ефективних об'єктів оподаткування, що легко можна було б виправити шляхом делегування місцевим представницьким органам повноважень щодо встановлення власних платежів прив'язаних до місцевих особливостей та потреб.

Тому доцільно розширити перелік місцевих податків за рахунок платежів, які є платою за певні місцеві послуги і відбивають політику місцевої влади, а також податків із цільовим використанням одержаних коштів: збори на прибирання та освітлення вулиць, за збирання сміття, впорядкування парків, зон відпочинку, кладовищ. Дані нововведення дозволять населенню наочно бачити результати діяльності влади та сплати податків, що зробить прозорою видаткову частину місцевого бюджету, і таким чином підвищить рівень податкової культури.

Ціла низка науковців намагаючись підвищити фіскальний потенціал місцевого оподаткування пропонує віднести деякі загальнодержавні податки до місцевих, а також переглянути засади перерозподілу загальнодержавних податків на користь збільшення частки, яка залишається в місцевих бюджетах. Враховуючи вагомі надходження від податку на доходи фізичних осіб, Вікторчук М.В. пропонує віднести даний платіж до складу місцевих, застосовуючи прогресивну шкалу оподаткування з початковою ставкою у 10%. В багатьох країнах прибуткові податки належать саме до місцевих. Така ситуація спостерігається в Болгарії, Греції, Естонії, Латвії, Норвегії, Румунії. Інша група держав у складі Бельгії, Данії, Швеції, Швейцарії надає право муніципалітетам самостійно визначати ставку прибуткового податку з громадян. [2, с.125] Раціональною також видається пропозиція Л.Д.Тулуш стосовно перерозподілу ПДФО шляхом:

- спрямовування надходжень ПДФО, утриманого з доходів, нарахованих на користь фізичної особи у вигляді орендної плати за земельні ділянки, земельні частки (паї) сільськогосподарського призначення до місцевого бюджету за місцем розташування земельної ділянки, земельної частки (паю);

- забезпечення паритетного розподілу надходжень податку на доходи фізичних осіб, утриманого податковими агентами, між місцевими бюджетами за місцем реєстрації юридичних осіб (їх відокремлених структурних підрозділів) та місцем проживання найманих працівників. [3, с.41] Такий механізм перерозподілу має посилити перш за все дохідну базу сільських бюджетів. Адже часто

великі підприємства не реєструють свої господарські підрозділи як платників за місцем здійснення фактичної діяльності чи використанням трудових та земельних ресурсів. Тому податок справляється в бюджети відповідно до розташування головного офісу, тобто в мегаполісах, обласних центрах тощо. В той же час сільські бюджети недоотримають значну частину коштів від прибуткового податку з орендної та заробітної плати.

Таким чином, в розвинутих країнах спостерігається ситуація за якої центральна влада зацікавлена у економічно розвинутих регіонах, які здатні самостійно вирішувати питання і проблеми локального значення, забезпечуючи збільшення фінансової автономії регіонів шляхом розширення в тому числі і податкових повноважень. Системі місцевого оподаткування в Україні притаманний цілий ряд недоліків, недоопрацювань та законодавчих колізій, які заважають місцевим платежам відігравати вагому фіскальну роль та здійснювати ефективний стимулюючий і регулюючий вплив. Тому потрібно діяти в напрямку розширення повноважень та прав представницьких органів територіальних громад та їх виконавчих органів, розмежування фінансових ресурсів на реалізацію їх повноважень і поступового наближення до стандартів побудови взаємодії центральної та місцевої влад до стандартів Європейського союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарук Т.Г. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні. Збірник праць Національного університету державної податкової служби України. №1. 2011.С.63-67

2. Вікторчук М.В. Адміністративно-правове регулювання місцевих податків та зборів в Україні в умовах євроінтеграції: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків. 2016. URL: http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/11856/7/diss-Viktorchjuk.pdf

3. Тулуш Л.Д. Посилення доходної спроможності бюджетів місцевого самоврядування за рахунок розподілу надходжень податку на доходи фізичних осіб.URL: http://journal.udau.edu.ua/assets/files/89/Ekon/Ukr/3.pdf

Попович Олег Васильович,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Касьяненко Любов Михайлівна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИНЦИПІВ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА, СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА РІВНОСТІ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ

Принципи верховенства права, справедливості та рівності у правовій системі держави відіграють провідну роль, оскільки у сучасному світі ідеї, закладені в них, розглядаються як вищі соціальні цінності. Зміни, що відбуваються в економічному житті суспільства та держави, підвищують увагу до них у контексті появи нових і розвитку існуючих правових інститутів у податковому праві, трансформації податкового законодавства та оновлення правозастосовної практики.

У процесі формування та запровадження загальних принципів податкового права і податкової системи чи не найважливіша роль відводиться судовим інституціям.

Так, відповідно до правової позиції Конституційного Суду України верховенство права – це панування права в суспільстві; верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо [1].

Своєю чергою, адміністративні суди покликані забезпечити реалізацію принципу верховенства права у спорах приватних суб'єктів із суб'єктами владних повноважень (частина перша статті 2, стаття 6 Кодексу адміністративного судочинства України) [2].

Досліджуючи концепцію «верховенства права» у практиці Конституційного Суду Бельгії, Б. Ален та В. Верідт зазначають таке: попри те, що пряме посилання на «верховенство права» у прецедентному праві Конституційного Суду є рідкісним, воно становить для

цього Суду неписаний конституційний принцип, що лежить в основі інших принципів, зокрема правової визначеності, пропорційності; два останніх принципи застосовуються під час перегляду правових актів на предмет дотримання принципу рівності та інших фундаментальних прав [3, с. 10].

Учені виділяють типи таких посилань. З-поміж іншого, Суд посилався на верховенство права, підкреслюючи, що не тільки ті, ким керують, але й ті, хто керує, є відповідальними перед законом; друге застосування принципу верховенства права Судом відбувається у контексті доступу до правосуддя для того, щоб усі порушення, вчинені державними органами, наступала відповідальність, включаючи відповідальність за позовами до державних органів про відшкодування збитків; третє застосування принципу верховенства права є прямим наслідком другого та вимагає від системи правосуддя відповідності певним вимогам (у т. ч. незалежності та безсторонності, ефективного виконання остаточних судових рішень); четверте значення верховенства права стосується «основних принципів бельгійського правового порядку», таких як необхідність опублікування офіційних документів, перш ніж вони набирають обов'язкового характеру для суспільства, права людини, принципи рівності та недискримінації тощо [3, с. 11–12].

Принцип справедливості традиційно розглядається як провідний. Конституційний Суд України визначає справедливість як засаду права, що є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин; одним із загальнолюдських вимірів права [1]. Справедливість – одна з основних засад права, що набуває специфічного змісту залежно від галузевої сфери його реалізації. В. Чайка наголошує на тому, що принцип справедливості в оподаткуванні і соціальна (розподільна) функція податків є найважливішими фундаментальними категоріями, на яких базуються податкові системи сучасних розвинених країн [4, с. 60].

У Податковому кодексі України (підпункт 4.1.6 пункту 4.1 статті 4) зазначається, що цей принцип полягає у встановленні податків і зборів відповідно до платоспроможності платників податків [5].

Однак на практиці виявляється, що загальна справедливість є недосяжною, якщо оцінювати події та явища з точки зору кожного учасника податкових правовідносин. В. Соловйов наводить приклади того, що точки зору платника податків та податкового органу на

справедливість можуть різнитися (наприклад, щодо уникнення відповідальності платником податків або ліквідації податкових пільг) [6, с. 37]. До того ж про невідповідність заявленого принципу його конкретній реалізації заявляє і В. Чайка: «Це виявляється у тому, що податкова система України в цілому носить регресивний характер, у ній непрямі податки переважають над прямими; відсутнє прогресивне оподаткування доходів фізичних осіб; недостатня ефективність правового механізму фінансового контролю за відповідністю витрат фізичних осіб рівню сплачених ними податків; зволікання з переходом до системи оподаткування нерухомого майна на основі ринкової вартості, що зменшить податкове навантаження на бідні верстви населення» [4, с. 61].

Щодо останньої обставини, то виникає питання стосовно того, кого можна вважати бідною верствою населення. Доцільно зауважити на тому, що справедливість у даному випадку гарантується шляхом надання державою малозабезпеченим категоріям платників через різноманітні форми державної допомоги, зокрема пільги. Відтак, справедливість, як основоположний принцип і важлива конституційна цінність, вимагає, щоб усі платники податків мали рівні умови виникнення та виконання податкового обов’язку.

Принцип рівності властивий практично всім системам права. Він часто виокремлюється як складова верховенства права та фіксується у нормах основного закону. Не є винятком і Конституція України [7], відповідно до положень якої громадяни України мають рівні права і свободи та є рівними перед законом (частина перша статті 24).

Важливим є й те, що у сфері податкових правовідносин рівність перед законом означає не лише рівність у правах платників податків, але й рівність їхніх обов’язків. Н. Шаптала виокремлює у змісті принципу рівності декілька аспектів:

- рівність платників податків, яка передбачає рівні права та обов’язки платників податків, забороняє будь-яку дискримінацію залежно від форми власності, організаційно-правової форми господарської діяльності, місця походження капіталу тощо;

- рівність податкового тягаря, що спрямована на досягнення неформальної рівності, яка ґрунтується на максимальному врахуванні фактичного майнового становища платника податків, що визначає його реальну платоспроможність [7, с. 11].

Отже, вимога рівності в оподаткуванні висувається до порівняння економічних можливостей платників податків, а не до їхнього однакового розміру податкового зобов'язання. Відтак, можна констатувати тісний зв'язок між принципами справедливості та рівності в оподаткуванні.

Важливість принципів верховенства права, справедливості та рівності в податковому праві та податковій системі неможливо переоцінити. Державні органи, здійснюючи покладені на них функції, повинні чітко слідувати їм: законодавець – закладати в основу законодавчих актів, а суди – надійно і послідовно вирішувати відповідні публічно-правові спори та захищати права, свободи й законні інтереси платників податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004. URL: http://www.ccu.gov.ua/docs/504 (дата звернення: 06.03.2020).

2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2747-15 (дата звернення 06.03.2020).

3. Ален Б., Верідт В. Верховенство права у практиці Конституційного Суду Бельгії. *Український часопис конституційного права*. 2018. № 4. С. 8-29.

4. Чайка В. В. Податкова політика України: теоретико-правовий аспект: *монографія*. Державна фіскальна служба України, Університет ДФС України. Ірпінь, 2017. 348 с.

5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17 (дата звернення: 06.03.2020).

6. Соловьев В.А. Частный и публичный интересы субъектов налоговых правоотношений: дис. … канд. юрид. наук. Москва, 2002. 194 с.

7. Конституція України від 28.06.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 06.03.2020).

8. Шаптала Н. К. Співвідношення принципів рівності та соціальної справедливості в податково-правовому регулюванні: автореф. дис. … канд. юрид. наук. Ірпінь, 2012. 20 с.

Сіряк Юлія Андріївна,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Мацелик Тетяна Олександрівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Фінансовий моніторинг, як певна системна діяльність, потребує відповідного правового обґрунтування та оптимальної нормативно-правової регламентації. Чітко побудована правова основа моніторингу та безумовне дотримання вимог нормативно-правових актів, які її утворюють, гарантує обмеження активності організованих злочинних угруповань та ефективність протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та обумовлює актуальність зазначеної проблематики. Водночас при побудові ефективної сучасної правової основи фінансового моніторингу необхідно враховувати як останні міжнародні досягнення у зазначеній сфері, а також особливості національної правової системи, правосвідомості та правозастосування.

На теперішній час проблемні питання протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, перебувають у полі зору багатьох науковців. Проте найбільш вагомий внесок у дослідження зазначеної проблематики зробили С. А. Буткевич, Н. М. Голованов, О. М. Єгоров, В. . Єгорова, А. О. Клименко, О. Є. Користін, О. В. Кравченко, В. Є. Перекислов, Б. І. Сюркало, В. О. Фадєєв, О. М. Чаричанський та ін. Але слід зазначити, що особливості правової основи та механізму правового регулювання фінансового моніторингу в Україні досліджені ще не у повному обсязі.

Правове регулювання охоплює різні боки суспільного життя, а юридичної форми набувають основні й найважливіші види суспільних відносин у різних сферах людської діяльності, які потребують не просто законодавчої форми, а її змістовної правової наповненості. Як запевняє Х. П. Ярмакі, спеціальні юридичні знання про особливості та

прояви права, правового регулювання й забезпечення, що досягаються правознавством, дають змогу краще розібратися в тих соціальних процесах, які зазнають юридичного впливу з боку держави та вимагають свого юридичного впорядкування з одночасним наповненням його правовим змістом [1, с. 32]. Крім наведених у науці існує ще ряд визначень правового регулювання. Наприклад, на думку П. М. Рабіновича, правове регулювання – це здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони і розвитку [2, с. 53].

Основними ознаками механізму правового регулювання є те, що механізм правового регулювання: 1) є складовою частиною механізму соціального регулювання; 2) будучи категорією широкою за обсягом, збирає воєдино всі явища правової дійсності: засоби (норми права, суб'єктивні права і юридичні обов'язки тощо), об'єктивовані в правових актах; способи (дозволяння, зобов'язання, заборона); форми (використання, виконання, додержання, застосування), які перебувають у взаємозв'язку і взаємодії; 3) є динамічною частиною правової системи суспільства; 4) його результатом є встановлення правопорядку в суспільстві [3, с. 250].

Ще одна дефініція, яка відноситься до правового забезпечення фінансового моніторингу, – правова основа цієї діяльності. Поняття правової основи охоплює та є складовою будь-яких правових відносин незважаючи на суб'єкти останніх. Сьогодні під правовою основою розуміють фундаментальну частину правового регулювання такого виду державної юридичної діяльності, що провадиться на рівні законів України, нормативно-правових актів – актів президента й уряду, відомчих і міжвідомчих підзаконних актів – постанов, наказів міністерств та відомств, постанов міських органів влади, внутрішньо організаційних актів керівників установ, підприємств та організацій [4, с. 109]. На теперішній час домінує переконання про віднесення до правової основи певних видів діяльності виключно законодавчих актів. Ця позиція обґрунтовується тим, що джерелами правового регулювання певної суспільної діяльності є тільки законодавчі акти, тому що процес правового регулювання пов'язаний зі збереженням принципу законності, й передбачає перш за все порушення на законодавчому рівні.

Найбільш розповсюдженою класифікацією нормативно-правових актів є їх поділ на три наступні групи:

- Конституція і закони України;

- нормативно-правові акти міністерств, відомств і судових органів;
- Міжнародно-правові акти, учасником яких є Україна. Якщо розглядати правову основу фінансового моніторингу, то до першого рівня необхідно віднести базовий Закон у цій сфері – «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму». Іншим важливим законом, що регулює процес здійснення фінансового моніторингу, є Закон України від 07.12.2000 № 2121-III «Про банки і банківську діяльність».

До правових норм другого рівня можна віднести, наприклад, Постанову Правління Національного банку України від 14.05.2003 № 189 «Про затвердження положення про здійснення банками фінансового моніторингу», Наказ Державного департаменту фінансового моніторингу від 24.04.2004 № 40 «Про затвердження вимог щодо організації фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії запровадження в легальний обіг доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму» та інші.

Щодо третього рівня, то до нього відносяться «Сорок Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)», «Меморандум про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Підрозділом по боротьбі з відмиванням коштів Єгипту щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» та інші [5, с. 67].

Отже, зважаючи на викладене правову основу фінансового моніторингу можна визначити як сукупність правових норм чинного національного законодавства, які регулюють адміністративно-правовий аспект здійснення відповідних заходів суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, у тому числі й під час проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу. Ця категорія є більш вузькою, порівняно з категорією «правове регулювання».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ярмакі Х.П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні. *Монографія*. О. : Юридична література. 2014. 366 с.

2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Вид. 5-те, зі змінами. К.: Атіка. 2012.176 с.

3. Національна економіка : навчальний посібник / за ред. А.Ф. Мельник. К.: Знання, 2011. 463 с.

4. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2008. 544 с.

5. Развадовський В.Й. Адміністративно-правове регулювання правовідносин у транспортній сфері України: монографія. Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 284 с.

Сластьоненко Оксана Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права,
Горова Софія Віталіївна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ДЕРЖАВНЕ МИТО – ЗБІР ЧИ ПОДАТОК

Мито є загальнодержавним податком, передбаченим статтею 9 Податкового кодексу України. Мито як податок може вживатися в двох значеннях: як платіж, який справляється при перетині державного кордону осіб, товарів та послуг і як державне мито. Однак, дуже часто виникають непорозуміння через відсутність чіткого розмежування цих двох понять. Надходження до бюджетів в якості державного мита є хоч і не значними, проте – стабільними. Кожна особа хоча б раз зверталася до органів державної влади з метою отримання певної послуги та сплачувала за це держав-не мито.

Питання щодо розгляду окремих видів державного мита досліджувалися різними вченим. Зорема, Притченко Р. розглядав це питання у роботі «Сплата судового збору: проблеми та реалії законодавчого забезпечення» [1]. Махонюк О. та Мульска О.

досліджували види мита у роботі «Аналіз діяльності суб'єктів ринку міграційних послуг в Україні» [2]. Ющенко М. досліджував питання державного мита у своїй роботі «Перспективи удосконалення правового регулювання адміністративних послуг у сфері реєстрації актів цивільного стану в Україні» [3]. Однак, питання встановлення правової природи державного мита та його місця в системі доходів бюджету сьогодні потребує додаткового дослідження.

Державне мито є грошовим платежем, який сплачується у нотаріальних конторах, територіальних органах Міністерства закордонних справ, Міністерства внутрішніх справ, відділів державної реєстрації актів цивільного стану, місцевих радах, органах місцевого самоврядування та інших уповноважених органах за вчинення ними юридично значущих дій. Платниками державного мита на території України є фізичні та юридичні особи за вчинення в їхніх інтересах дій та видачу документів, що мають юридичне значення, уповноваженими на те органами. Державне мито справляється за:

– за вчинення нотаріальних дій державними нотаріальними конторами і виконавчими комітетами сільських, селищних, міських Рад народних депутатів, а також за видачу дублікатів нотаріально засвідчених документів;

– за державну реєстрацію актів цивільного стану, а також повторну видачу громадянам свідоцтв про реєстрацію актів цивільного стану та свідоцтв у зв'язку із зміною і поновленням актових записів цивільного стану;

– за видачу документів на право виїзду за кордон і про запрошення в Україну осіб з інших країн, за продовження строку їх дії та за внесення змін до цих документів; за продовження строку дії візи для в'їзду в Україну, транзитного проїзду через її територію (перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства); за видачу або продовження строку дії посвідки на проживання в Україні іноземцям та особам без громадянства; за оформлення віз для в'їзду в Україну, транзитного проїзду через її територію, а також із заяв про прийняття до громадянства України або про вихід з громадянства України;

– за видачу дозволів на право полювання та рибальства;

– за операції з емісії цінних паперів, крім облігацій державних та місцевих позик, та з видачі приватизаційних паперів;

– за реєстрацію деривативів;

– за операції з об'єктами нерухомого майна, що здійснюються на товарних біржах, крім операцій з примусового відчуження такого майна у випадках, передбачених законами України;

– за проведення прилюдних торгів (аукціону, тендеру) об'єктами нерухомого майна, крім операцій з примусового відчуження такого майна у випадках, передбачених законами України;

– за видачу охоронних документів (патентів і свідоцтв) на об'єкти інтелектуально власності, а також за дії, пов'язані з підтриманням чинності патентів на сорти рослин [4].

Державне мито відповідно до Податкового кодексу України є загальнодержавним податком. Відповідно до статті 6 податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до ПКУ. Податок має такі ознаки: загальнообов'язковий, систематичний, безумовний, безвідплатний, нецільовий. Збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій [5].

Збір, на відміну від податку, є несистематичним, умовним, відплатним, цільовим. Державне мито сплачується лише тоді, коли у платника податку виникає необхідність в отриманні від уповноваженого органу певної послуги. Це вказує на несистематичний та разовий характер даного платежу. Крім цього, державне мито є умовним платежем, адже сплачується за умови звернення платника до уповноваженого органуу зв'язку з послугою, що надається конкретній особі суб'єктом владних повноважень та справляється тільки у разі, коли в особи виникають певні потреби в адміністративних послугах, і особа звертається до держави за їх задоволенням. Податковий платіж є безумовним. Також, мета звернення (отримання адміністративної послуги) платника вказує на цільовий характер державного мита, податок же має нецільовий характер і не розподіляється на фінансування тих чи інших видаткових статей після його надходження до відповідного бюджету (державного чи місцевого). Податки мають своїм головним призначенням фінансове забезпечення основних (загальних) потреб держави. Кошти, що надходять у якості державного мита завжди мають бути спрямовані на фінансування тієї

діяльності, за яку й справляються, тобто вони слугують компенсацією витрат, що мають місце при наданні послуги. Дані кошти повинні мати цільову визначеність, тому завжди має існувати зв'язок між зібраними за адміністративні послуги коштами та видатками на діяльність суб'єкта, що надає адміністративні послуги [6]. Проаналізувавши дані дослідження державне мито можна вважати збором.

В результаті проведеного дослідження можна стверджувати, що не потрібно ототожнювати поняття мито та державне мито. Крім того, державне мито хоч і вважається податком, проте містить всі ознаки збору. Державне мито є умовним, відплатним, цільовим, несистематичним платежем. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне внесення змін по податкового законодавства, які забезпечать можливість чітко дати визначення поняттю державне мито та закріпити його за місцевими зборами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Притченко Р.С. Сплата судового збору: проблеми та реалії законодавчого забезпечення. *Правова держава* 2016 р. № 21. С.149-152. URL: http://pd.onu.edu.ua/issue/viewFile/4005/1461

2. Махонюк О.В., Мульска О.П. Аналіз діяльності суб'єктів ринку міграційних послуг в Україні. *Економіка праці, демографія, соціальна політика* 2018 р. № 5. С.128-133. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10773/

3. Ющенко М. Перспективи удосконалення правового регулювання адміністративних послуг у сфері реєстрації актів цивільного стану в Україні. Теоретичні та прикладні питання державотворення. 2019. № 24. URL: http://taais.oridu.odessa.ua/article/view/183347/183260

4. Про державне мито: Декрет Кабінету міністрів України від 21.01.1993 р. № 7-93. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-93 (дата звернення: 03.03.2020 р.)

5. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України.2011р.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 03.03.2020 р.)

6. Тимощук В. Державне мито – адміністративний збір чи податок? Юридичний вісник України. 2013. №14. URL: https://www.pravo.org.ua/ua/news/20871341-dergeavne-mito (дата звернення: 03.03.2020 р.)

Сливка Андрій Володимирович,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Ковтун Валентина Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІНІМІЗАЦІЇ ПДВ

Податок на додану вартість (далі ПДВ) являється однією із головних складових формування дохідної частини бюджету разом з податком на прибуток підприємства та податком на доходи фізичних осіб. Відповідно до Державного бюджету України на 2020 рік, доходи від ПДВ мають становити 446 млрд гривень, що становить 9,9% ВВП країни на 2020 рік [1] і відповідно до звіту Офісу з фінансового та економічного аналізу надходження від ПДВ надалі мають тільки зростати [2].

Діюча процедура адміністрування ПДВ в Україні, поряд із вимогами податкового законодавства наразі є найбільш обтяжливими для українських платників податків. Так, за даними рейтингу Doing Business – 2019 від загального часу, витраченого на сплату податків, 60 відсотків припадає саме на дотримання вимог законодавства щодо сплати ПДВ [2].

Наявні дані пояснюються складною системою електронного адміністрування податку (СЕА ПДВ), непрозорими правилами реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних та недосконалим механізмом блокування податкових накладних (так званий СМКОР). Тому, враховуючи історично сформовану високу корупціогенність податку, а також значний адміністративний тягар, саме питання втрат бюджету внаслідок схем уникнення від сплати ПДВ є одним з найактуальніших.

Варто зазначити, що основними схемами ухилення від сплати ПДВ є:

Фіктивне підприємництво, зокрема карусельні схеми. Фіктивне підприємництво, у розумінні сфери податків, є отримання контролю над суб’єктом підприємницької діяльності для вчинення дій,

спрямованих на уникнення або ухиляння від сплати податків, зокрема ПДВ, отримання готівки та проведення маніпуляцій із фінансовою звітністю та первинними документами [3].

«Карусельні схеми». Суть схеми полягає в тому, що товар декілька разів перепродаються і експортується з метою отримання відшкодування ПДВ експортером, а постачальник в той час, не сплативши ПДВ, зникають чи ліквідуються. Найчастіше дана схема використовується з підприємствами «одноденками», які створені на втрачені чи підроблені документи. У даній схемі, один і той же товар може циркулювати між державами по декілька разів, дозволяючи відшкодовувати ПДВ.

Формування схемного податкового кредиту («скрутки» або схемний ПДВ). Суб'єкт господарської діяльності (найчастіше – легальний імпортер) офіційно імпортує товари, разом з тим при імпорті сплачує ПДВ до бюджету, отримуючи при цьому податковий кредит на цю суму, після чого реалізує товар на території України за готівкові кошти, проте по документах товар ще залишається на підприємстві. Одночасно, СЕА ПДВ дає можливість виписувати та реєструвати податкові накладні на суму імпортного ПДВ, що дозволяє протиправно сформувати податковий кредит іншим платникам ПДВ, а отриманні кошти повернути на рахунки.

Схема (так званих «скруток» або схемного ПДВ) є дуже важкою для виявлення контролюючими органами, не ідентифікується на стадії декларування, потребує проведення інвентарізації товарних залишків та звірки товарних опцій. Тобто потрібно проведення зустрічної звірки разом з повною інвентаризацією всіх товарів.

Конвертаційний центр. Одна з найпоширеніших схем для формування податкового кредиту за рахунок проведення безтоварних операцій, забезпечення тіньової економіки готівковими коштами, здійснення не облікованих господарських операцій, відмивання брудних коштів всередині країни, надання послуг зі спотворення/маніпуляції.

У своїй діяльності конвертаційні центри (далі – КЦ) використовують фірми-прокладки (фірми-одноденки), та відкриті на них рахунки в банках, для реєстрації можуть використовуватися втрачені паспорта, посадові особи – безхатченки, мешканці (або їх документи) з окупованих територій та ті, які виїхали на постійне місце проживання за кордон або померлі особи [3]. Функцією КЦ є

вибудовування «фінансового коридору» з таких фірм, банків, рахунків, документів, роздрібнення коштів на частини та кінцеве виведення готівки для клієнта конвертаційного центру у зазначене місце, готівка доставляється дилером чи отримується в касі, після чого кошти відслідкувати дуже важко.

Прибуток конвертаційного центру формується за рахунок певного відстоку «відмитих коштів», який залежить від складності «конвертацій», ступення зменшення ризику та кінцевої суми прибутку.

Оцінити загальні масштаби діяльності конвертаційних центрів досить складно, якщо виходити з припущення, що тіньові оборудки конкурують за розміром із обслуговуванням 30-40 відсотків формальної економіки та ґрунтуючись на даних відповідних державних органів, що демонструють відсутність кардинальних змін у боротьбі з КЦ, обсяги індустрії «конвертаційних центрів» сягають щонайменше 40-60 млрд грн щорічно, що, за вирахуванням «прибутку КЦ», надає можливість оцінити втрати бюджету на рівні близько 12-18 млрд грн на рік [3].

Також до схем ухилення можна віднести: контрафакт, контрабанда, купівля неіснуючих послуг, торгових марок для збільшення податкового кредиту.

Отже, як ми бачимо, в Україні існує значна кількість схем ухилення від сплати ПДВ, які найчастіше взаємопов’язані і доповнюють одна одну. Задля їх усунення необхідно поліпшувати систему управління ризиками, податковий контроль та аудит; проводити протидію розмиванню податкової бази та посилення функції аналізу трансфертного ціноутворення; стимулювання добровільної сплати податків, розвиток податкових сервісів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ціна держави : електронний ресурс. URL : http://old.cost.ua/budget/ (дата звернення: 08.03.2020)

2. Стадник М., Козоріз Л. Оцінка прогнозу надходжень ПДВ за 2019-2021 роки. Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. 2019. URL: https://feao.org.ua/products/ prognoz-pdv2019-21/.

3. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів

ухилення/уникнення оподаткування в Україні: нові виклики. *Центр соціально-економічних досліджень CASE-Ukraine.* Київ, 2019. URL: http://www.visnuk.com.ua/uploads/assets/files/2019/Pdf/Analiz-shem-2019-FINAL.pdf.

Стадник Дмитро Миколайович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (ННІ права Університету ДФС України), заступник директора Департаменту нормативно-правової роботи та юридичного забезпечення (Національне агентство України з питань державної служби)

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ У МИТНІЙ СФЕРІ

Сучасні глобалізаційні процеси все глибше проникають практично у всі сфери діяльності цивілізованих держав, а як наслідок впливають на безпечне економічне середовище, зокрема, роблять його вразливим до загроз.

У зв'язку з цим належне правове регулювання фінансової діяльності держави є скоріше необхідністю, ніж бажанням упорядкувати діяльність у відповідній сфері, межі та ефективність якого залежать від чіткості та однозначності розуміння об'єкта регулювання.

Одним з найважливіших елементів економічної безпеки є фінансова безпека, яка однак не знаходить належного законодавчого регулювання.

Водночас законодавством України визначено поняття національної безпеки. Так, згідно з Законом України «Про національну безпеку України» під національною безпекою України слід розуміти захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [1].

З наведеного визначення логічно, що економічна (у т.ч. фінансова) безпека є складовою національної безпеки, разом з тим визначене законодавцем поняття не розкриває особливостей,

характерних фінансовій діяльності, а як наслідок – чітке розуміння об'єкта регулювання відсутнє.

Доказом цьому є диференційованість доктринальних підходів до визначення фінансової безпеки, які суттєво різняться між собою.

Таким чином поняття фінансової безпеки у митній сфері необхідно розглядати у розрізі поняття фінансової безпеки в цілому.

Наприклад В. Геєць зазначає, що фінансова безпека – це стабільний розвиток фінансової системи країни та її стійкість до потенційно негативного впливу зовнішніх і внутрішніх шоків [2].

Схожу позицію декларує О. Василик, відповідно до якої фінансова безпека – це надійна захищеність фінансової системи від внутрішніх та зовнішніх загроз [3].

Водночас на думку О. Власюк фінансова безпека стає основним економічним гарантом стабільності, забезпечуючи виробничий базис інфраструктурними інститутами розподілу фінансових та інвестиційних ресурсів [4].

Відповідно ж до твердження А. Сухорукова фінансова безпека – це захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси країни для забезпечення її соціально-економічного розвитку і обслуговування фінансових зобов'язань [5].

У свою чергу В. Аллен та Г. Вуд визначають фінансову безпеку через стабільність фінансової системи на макроекономічному рівні [6, с. 54].

На нашу думку вищевказані підходи зумовлені диференційованим визначенням фінансової безпеки у науковій доктрині: низка науковців визначає фінансову безпеку через функціональні ознаки, характеризуючи її в якості процесу, інші ж вважають, що фінансову безпеку потрібно розглядати як стан, який характеризується тими чи іншими сталими ознаками.

При визначені поняття фінансової безпеки у митній сфері передусім необхідно звернути увагу на особливості митної політики, реалізація якої передбачає переміщення об'єктів (товарів, транспортних засобів тощо) через митний кордон України, здійснення митного регулювання та процедур, а також заходів, спрямованих на протидію та запобіганню контрабанді та іншим порушенням митних правил.

З урахуванням викладеного вважаємо, що фінансову безпеку у митній сфері доцільно розглядати як стан захищеності інтересів держави у митній сфері, що створює можливості для розвитку митного співробітництва, пом'якшуючи та локалізуючи ризики негативного впливу на внутрішньо-економічні відносини та фінансові ресурси держави, а водночас забезпечує можливість утримувати (підвищувати) конкурентоспроможність на світовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/2469-19 (дата звернення: 09.03.2020).

2. Геєць В. Концепція економічної безпеки України. Ін-т екон. прогнозування. К.: Логос, 1999. 56 с.

3. Василик О. Фінансова безпека. Економічна енциклопедія: У 3 т. Т.3. О. Василик, С. Мочерний. К.: Вид.центр «Академія», 2002. 952 с.

4. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економік. Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. К., 2008. 48 с.

5. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України. *Монографія.* К.: НІПИБ, 2005. 140 с.

6. Allen W., Wood G. (2006). Defining and achieving financial stability. Journal of Financial Stability. 2 (2). 52–57.

Стріяшко Галина Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права,
Змитрович Діана Ігорівна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ: ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ЧИ ПРОБЛЕМА ЇЇ ВІДСУТНОСТІ

Державна підтримка малого та середнього підприємництва набирає актуальності у сьогоднішніх складних соціальноекономічних умовах. Наразі високий рівень нестабільності спостерігається не лише в економіці, а й в законодавчому, політичному, геополітичному полі, що ще більше загострює проблему не лише прибутковості, а й виживання малого та середнього підприємництва.

Більшість підприємців стикаються у своїй діяльності з великою кількістю труднощів та проблем, вирішувати які вони змушені самостійно, не маючи достатньої підтримки з боку держави, що є причиною переходу підприємців у тіньовий сектор. Тому для України на даному етапі важливим є реформування законодавчої бази, закріплення засад та програм державної підтримки малого та середнього підприємництва, який буде лише сприяти суб'єктам господарювання.

Питання щодо державної підтримки малого та середнього бізнесу в своїх роботах досліджували такі вчені як: М. Блауг, К. Ващенко, В Воротін, М. Денисенко Я. Жаліло, Л. Колеснікова, О. Кужель, О. Лібанов, О Мазур, О. Поліщук Т. Смовженко.

Для розуміння механізму державної підтримки малого та середнього підприємництва в Україні треба звернутися до Господарського кодексу України (далі ГКУ) та з'ясувати що ж таке підприємництво, які його види, особливості та механізми реалізації. Отже, згідно до ГКУ підприємство це – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для

задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами [1].

Питання державної підтримки малого та середнього підприємництва в Україні регулюється Конституцією України, Господарським, Цивільним, Податковим кодексами та Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», що визначає правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва.

Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» чітко встановлює та регламентує мету державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні. Основними напрямами є створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва, формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності, стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва та інші напрямки діяльності, які спрямовані на підвищення якості та розвитку підприємництва [2].

З 02.08.2017 р. набрав чинності Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання»[3], який встановлює правові засади проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання, здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції, спрямований на забезпечення захисту та розвитку конкуренції, підвищення прозорості функціонування системи державної допомоги тощо. Також, не мало важливим є створення за для контролю за наданням державної допомоги відповідно до європейських стандартів «Портал державної допомоги» [4], розроблений Антимонопольним комітетом України за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги ЄС для збору інформації про чинну та нову державну допомогу, що містить реєстр державної допомоги, реєстр рішень, реєстр справ тощо.

Прикладом державної підтримки розвитку малого та середнього підприємства за рахунок місцевого бюджету є м. Київ, зокрема Положення про фінансово-кредитку підтримку суб'єктів малого та середнього підприємства у м. Києві (Рішення Київської міської ради

від 21.09.2017 р. № 46/3053), що реалізується за допомогою Київської міської державної адміністрації та Німецько-Українського фонду [5].

В цілому державні механізми підтримки відіграють важливу роль у розвитку малого та середнього підприємництва. На сьогодні Україні ще не забезпечені основні компоненти сприятливого економічного середовища для успішного розвитку бізнесу, хоча і законодавством закріплені основні засади функціонування, політика державної підтримки, стратегії розвитку,що на практиці, на жаль, не знаходять своє втілення. Існує безліч негативних чинників, що затягують процес державної підтримки, до них відносять відсутність фінансування, забезпечення проникнення новітніх технологій у системи малого бізнесу, формування адекватної, чіткої та зрозумілої бази законодавчо-адміністративної системи, і побудова зваженої податкової політики.

Виходячи з статистичних даних, опитування серед підприємців малого та середнього бізнесу щодо основних проблем, на першому місці знаходиться високе податкове навантаження, на другому – високий рівень корупції, на третьому війна на сході країни та на четвертому місці рівень інфляції в країні [6].

Слід зазначити, що якби у підприємців була можливість змінити одну річ на користь свого бізнесу, більшість з них змінили б рівень податків. І чверть опитаних переконані, що це головна проблема для бізнесу. Тому ми вважаємо доцільно зменшити податкове навантаження для підприємців, які хочуть відкрити свій бізнес на 35 років, поки даний бізнес не буде приносити вагомих доходів, які б могли покрити сплату податків, що сприятиме активному виконанню податкового навантаження.

Наступною вагомою проблемою доступність кредитування. Як показує практика суб’єкти малого бізнесу з річним обігом до 1 млн грн. взяти кредит під 25% річних. Виходячи з сучасного економічного становища реалізувати дану можливість практично неможливо. Яскравим є приклад європейських країн з кредитами під 2–4%. Пропонуємо надавати кредити під доступні відсотки на період відкриття та становлення нового бізнесу, що значно покращить економічне становище країни та надасть безліч перспектив для розвитку бізнесу в Україні.

Окремо варто виділити проблему недостатньої інформованості підприємців про податкові зміни, можливості для розвитку. На сьогодні в Україні діє інтернетресурс Портал державної допомоги,

проте він не містить достатньої кількості інформації та нормативно-правового забезпечення. Тому, ми пропонуємо оновити Інтернет-ресурси, створити консультативні чи дорадчі органи, які б інформували підприємців про зміни у законодавстві, сплату податків та надавали інформацію щодо можливості участі в кредитних програмах або грантах, що існують, актуальні можливості та сфери, що потребують забезпечення послугами відповідно до регіонів.

Отже, виходячи з вищезазначеного треба зробити наступний висновок, що de iure державна підтримка малого та середнього підприємництва існує та навіть законодавчо регламентує механізми розвитку, але de facto існує безліч проблемних аспектів, які стоять на заваді розвитку підприємництва. Загалом мале та середнє підприємництво в Україні потребує більш значної уваги, перш за все з боку держави, а також для більш ефективного функціонування підтримки малого та середнього підприємництва та впровадження інноваційних технологій потрібно забезпечити позитивний інвестиційний імідж на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України: Кодекс України; від 16.01.2003 № 436-IV/ Відомості ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n316 (дата звернення : 01.03.2020р.)

2. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/%204618-17 (дата звернення: 01.03.2020р.)

3. Про державну допомогу суб’єктам господарювання. Закон України від 01.07.2014 № 1555-VII. БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18 (дата звернення : 01.03.2020р.)

4. «Портал державної допомоги». Антимонопольний комітет України. URL: http://pdd.amc.gov.ua/ (дата звернення: 02.03.2020р.)

5.Державна підтримка малого та середнього підприємництва. О. Хотенко. Інститут податкових реформ. URL: https://ngoipr.org.ua/blog/derzhavna-pidtrymka-malogo-ta-serednogo-pidpryyemnytstva/ (дата звернення: 02.03.2020р.).

6. Майже половина українців не бажають бути підприємцями – опитування. Інформаційне агенство УНІАН. 6 березня 2019р. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/10470543-mayzhe-polovina-ukrajinciv-ne-bazhayut-buti-pidpriyemcyami-opituvannya.html (дата звернення: 02.03.2020р.)

Токарєва Катерина Олегівна,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного
розвитку НАПрН України,
доцент кафедри правоохоронної
діяльності та поліціїстики
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ПОНЯТТЯ «БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС» В УКРАЇНІ

Загальновідомо, що для виконання соціальної, економічної, політичної та інших функцій держави необхідне відповідне фінансове забезпечення. Як правило, грошові кошти держави та територіальних громад акумулюються у публічних фондах коштів. При цьому основним з таких фондів є бюджет (державний та місцеві). У фінансово-правовій науці вже давно сформовано різноманітні підходи до визначення категорії «бюджет». Так, переважна більшість науковців акцентують увагу на доцільності розгляду бюджету у правовому, економічному та матеріальному сенсі [1, с. 6; 4, с. 15; 8, с. 177; 9, с. 112 – 113 та ін.], а деякі вчені додатково виділяють й адміністративний, бухгалтерський, політичний [3, с. 111 – 112] або ж загальносуспільний [10, с. 58 – 59] аспекти.

Беззаперечно кожен із вищезазначених аспектів дозволяє різнобічно й повно розкрити поняття бюджету. Разом із цим з юридичної точки зору найбільш важливу роль відіграє правове значення бюджету: це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної

Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду (п. 1 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України). Саме бюджет як правова категорія виступає передумовою акумулювання грошових коштів на казначейському рахунку, їх розподілу (перерозподілу) та безпосередньо використання таких коштів. При цьому бюджет формується, затверджується й виконується у перебігу бюджетного процесу.

У сучасних реаліях спостерігається надмірна динамічність змін приписів чинного законодавства, у тому числі й бюджетного. Зокрема, суттєвих змін зазнало правове регулювання бюджетного процесу, а саме закріплено нову стадію (складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них. Це означає, що змінено підхід до розгляду бюджетного процесу в цілому. З огляду на викладене, метою цієї публікації є розгляд змістового наповнення категорії «бюджетний процес» та визначення його стадій.

Показово, що серед вчених-фінансистів натепер немає однозначного підходу до визначення бюджетного процесу. Так, А. М. Романько вказує, що бюджетний процес – урегульована нормами бюджетного права діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших учасників бюджетного процесу з приводу складання проектів бюджетів, їх розгляду та затвердження, виконання бюджетів, здійснення бюджетного обліку, складання, зовнішній перевірці, розгляду й затвердження бюджетної звітності, а також здійснення бюджетного контролю на всіх стадіях бюджетного процесу [6, с. 41]. На нашу думку, бюджетний облік за своєю суттю також є методом бюджетного контролю й виокремлювати його окремо недоцільно.

На переконання М. І. Сідора, бюджетний процес слід розглядати як систему послідовних дій певних суб’єктів у межах визначених правовими нормами їх бюджетних повноважень щодо бюджетного планування, розгляду та затвердження бюджету, внесення змін до Закону про Державний бюджет України, виконання бюджету, складання, розгляду і затвердження звіту про його виконання, а також здійснення бюджетного контролю [7, с. 6]. Запропоноване визначення є логічним та конструктивним, у ньому охоплено всі необхідні етапи бюджетного процесу.

Показово, що досліджувана нами категорія визначена й нормативно. Згідно з п. 10 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України [2] бюджетний

процес – це регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства. З наведеного вбачається, що законодавець зосередив свою увагу на таких особливостях бюджетного процесу: регламентованість бюджетним законодавством, стадійність (у наведеному понятті зазначено стадії бюджетного процесу). Ми не можемо повною мірою погодитись із запропонованим підходом. Це зумовлено декількома чинниками. Так, у вищевказаному визначенні українським законодавцем не враховано ті зміни, які відбулися з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження середньострокового бюджетного планування» [5]. Відповідно до п. 13 цього нормативно-правового акта до стадій бюджетного процесу віднесено «складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них» й вона є початковою стадією. Фактично бюджетний процес наразі розпочинається зі своєрідного планування та прогнозування, що є позитивним.

На основі аналізу положень чинного бюджетного законодавства України зазначимо, що Бюджетна декларація являє собою документ середньострокового бюджетного планування, що визначає засади бюджетної політики і показники державного бюджету на середньостроковий період та є основою для складання проєкту Державного бюджету України і прогнозів місцевих бюджетів. Під час складання Бюджетної декларації для узгодження бюджетної політики (включаючи бюджетні показники на середньостроковий період) Міністерство фінансів України проводить консультації з членами Кабінету Міністрів України та незалежними експертами [2, ч. 1 ст. 33]. Таким чином, бюджетна декларація виступає підґрунтям для застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, а також сприяє підвищенню рівня стратегічного фінансового управління.

У зв’язку з вказаними змінами щодо стадійності бюджетного процесу слід уніфікувати підхід до їх закріплення у визначенні бюджетного процесу (п. 10 ч. 1 ст. 19 Бюджетного кодексу України) й у переліку стадій, закріпленого у ч. 1 ст. 19 Бюджетного кодексу України. При цьому зазначимо, що перша стадія бюджетного процесу - складання та розгляд Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) і прийняття рішення щодо них є комплексною й достатньо широкою за обсягом. Так, йдеться про окремий блок, в

якому передбачено відповідні етапи: складання, розгляд та прийняття рішення (затвердження) Бюджетної декларації та прогнозу щодо місцевих бюджетів.

Окрім того, на нашу думку, доцільно відзначити й циклічність бюджетного процесу, його взаємозв'язок з бюджетним періодом. При цьому важливо акцентувати увагу, що наразі за результатами реалізації бюджетного процесу, ми отримуємо різні за своєю природою та порядком прийняття юридичні документи: а) бюджетну декларацію (прогноз місцевих бюджетів); б) закон про Державний бюджет України (рішення про місцеві бюджети); в) звіт про виконання бюджету відповідного рівня.

Синтезуючи наведені підходи до характеристики бюджетного процесу, зазначимо такі його ознаки, як-то: а) становить собою сукупність системних дій. Додамо, що такі дії є й послідовними та взаємообумовленими; б) ці дії здійснюються відповідними суб'єктами. Зокрема, йдеться про учасників бюджетного процесу, які визначені у приписах бюджетного законодавства (ч. 3 ст. 19 Бюджетного кодексу України); в) правовий характер – регламентований актами бюджетного законодавства; г) стадійність; д) циклічність – всі стадії (та дії уповноважених суб'єктів в межах кожної з них) повторюються кожного бюджетного року. Такий цикл є закритим, тобто, кожен раз цей процес починається з першої стадії й поступово (в обмежених темпоральних рамках, встановлених законом) переходить до інших, закінчується звітністю про виконання бюджету відповідного рівня та контролем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бесчеревных В. В. Развитие советского бюджетного права. Москва, Изд-во Моск. ун-та, 1960. С. 6

2. Бюджетний кодекс України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n399

3. Воронова Л. К. Фінансове право України: підручник. Київ: Прецедент, Моя книга. 2006. 448 с.

4. Крохина Ю. А. Бюджетное право России: учебник. Москва: Юрайт, 2010. 447 с.

5. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження середньострокового бюджетного планування: Закон України від 6 груд. 2018 р. № 2646-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2646-19#n47

6. Романько А. Н. Новые этапы реформирования и правового регулирования бюджетного процесса в субъектах Российской Федерации: монография/ под ред. Н. И. Химичевой. Москва: Юрлитинформ, 2015. 168 с.

7. Сідор М. І. Правовий статус учасників бюджетного процесу: автореф. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2011. С. 6.

8. Токарєва К. О. Структура бюджету: фінансово-правовий аналіз: монографія. Харків, 2017. 185 с.

9. Фінансове право: підручник/ за ред. М. П. Кучерявенка, О. О. Дмитрик. Харків: Право, 2019.

10. Чинчин О. В. Фінансово-правове регулювання виконання місцевих бюджетів за доходами в Україні: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2019. 212 с.

Філіпович Ірина Олександрівна,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Касьяненко Любов Михайлівна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Податкові правовідносини є правовим зв’язком між суб’єктами податкового права, що виникає в процесі реалізації детермінованих публічними інтересами їх прав та обов’язків з приводу обчислення й сплати податків і зборів, обліку платників податків і зборів, подання податкової звітності, здійснення податкового контролю, притягнення до відповідальності за порушення податкового законодавства, а також оскарження рішень і дій (бездіяльності) контролюючих органів та їх посадових осіб.

Правове регулювання податкових відносин постійно перебуває на етапі удосконалення, адже ефективність регулювання відносин в цій сфері відіграє важливу роль у стабільному розвитку України.

Процес розвитку Української держави можливий лише за умови стійкого фінансового стану, основу якого складають державний та місцеві бюджети. Безумовно, вагоме значення для формування бюджетів має сплата податків та зборів на підставі податкового законодавства. Від обсягу податкових надходжень залежать можливість держави забезпечувати виконання завдань та функцій, пов'язаних із фінансуванням бюджетної сфери, соціальним захистом громадян, утриманням органів державної влади та органів місцевого самоврядування, фінансуванням програм щодо розвитку освіти, науки тощо [1, с. 51].

Враховуючи ці всі особливості важливого значення набуло питання удосконалення правового забезпечення функціонування податкових правовідносин в сучасних тенденціях розвитку держави, що потребує трансформування положень чинного податкового законодавства, взаємодії норм галузей права, які регулюють податкові відносини та зумовлюють впровадження нових ефективних механізмів правового регулювання.

На сучасному етапі розвитку податкових правовідносин завдяки процесам євроінтеграції, пріоритетності прав платників податків, необхідності збалансування інтересів учасників податкових правовідносин та пошуком ефективних механізмів своєчасного формування публічних грошових фондів, виникає потреба звернути увагу на недосконаліть їх правового забезпечення.

Правове регулювання податкових правових відносин визначається Конституцією України, Податковим кодексом України, Митним кодексом України, чинними міжнародними договорами, що регулюють питання оподаткування і згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, спеціальними законами стосовно регулювання окремих питань у сфері оподаткування. Всі підзаконні нормативно-правові акти повинні їм відповідати та лише деталізувати окремі положення [3, с.177].

Реальний стан законодавства яке регулює податкові правовідносини є дуже суперечливим і потребує вдосконалення, проте як показує практика його правозастосування та зміни, що вносяться, досить часто спричиняють нові проблеми, адже багато норм суперечать одна одній або ж їх просто неможливо втілити у життя.

Існуючий стан податкового законодавства характеризується наступними негативними рисами:

1) велика кількість нормативно-правових актів та колізійність законів та підзаконних актів, які здійснюють правове регулювання податкових відносини;

2) нестабільність податкового законодавства, а саме численні його зміни;

3) наявність законів, які належать до інших галузей права, але регулюють податкові відносини [4].

Важливим фактором для ефективного правового регулювання податкових відносин є саме зрозумілість норм та положень податкового законодавства, адже це є необхідною передумовою його життєздатності та прийняття до застосування всіма суб'єктами оподаткування, що зумовить зменшення конфліктності в податкових відносинах.

Положення законодавчих актів, які регулюють питання оподаткування, повинні викладатися із використанням загальноприйнятої та широковживаної лексики.

У цілому підвищення ефективності інструменту правового регулювання податкових відносин можливе лише при наявності сучасної наукової концепції удосконалення податкового законодавства, побудованої на основі системного підходу з урахуванням реалізації основних факторів і створення оптимальної взаємодії всіх частин податкової системи.

Як зазначає Пирога І. С. «...система оподаткування тим ефективніша, чим вона більш зручна як для того, хто сплачує податки, так і для того, хто здійснює контрольні функції. Податкова система повинна забезпечувати раціональне співвідношення між інтересами платників податків у сплаті податку в такому розмірі, щоб це не суперечило їх особистим та виробничим інтересам та інтересам суспільства в цілому» [2, с.38].

Стає очевидним, що реформування податкового законодавства як інструменту правового регулювання податкових відносин в Україні необхідно проводити ґрунтуючись на таких принципах оподаткування, які несуть в собі ідею як фіскальної ефективності, так і регулюючих механізмів для економічного зростання. Дані зміни потрібно проводити шляхом орієнтації на гармонізацію відносин між платниками податків та контролюючими органами, що буде далі сприяти примноженню економічного потенціалу України, національного багатства та суспільного добробуту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пасічна І.О. Стан та перспективи розвитку податкових. правовідносин в Україні. *Монографія*. Полтава: ПолтНТУ. 2015. 183 с.

2. Пирога І.С. Податкова політика як інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку України: теоретико-правові питання : дис. …д-ра юр. наук: 12.00.0.7/ Ужгород. нац. ун-т. Ужгород. 2019. URL: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/22736

3. Хатнюк Н. С.Правове регулювання податкових правовідносин: стан та перспективи удосконалення. *Наше право*. 2017. № 2.

4. Реформування податкової системи України – як спосіб вирішення податкових колізій. *Міністерство юстиції :* веб-сайт. URL: https://minjust.gov.ua

Чечетт Сергій Валеріянович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Аністратенко Юлія Ігорівна,
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансового права (ННІ права Університету ДФС України)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИЧНИХ ДІЙ У СФЕРІ ФІНАНСОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Подальший розвиток та спрямування нашої держави до Європейських стандартів змушує виводити стан ринкової економіки на відповідний рівень.

Реформування податкової системи, а також перехідний період, який його супроводжує, створює сприятливі умови для зростання рівня податкових правопорушень. В умовах подолання наслідків економічної кризи, у яких перебуває Україна, а також більша частина світу, пріоритетним напрямом є захист державних інтересів від протиправних посягань на податкову та господарську сферу.

Варто почати з того, що боротьбу з проявами правопорушень в економічній сфері людство веде в трьох стратегічних напрямках:

1) шляхом соціального, економічного і культурного прогресу;

2) викриваючи і караючи порушників;

3) цілеспрямованим усуненням з життя суспільства криміногенних факторів [1].

Злочини в сфері оподаткування є складовою економічної злочинності. Їх профілактика має передбачати систему економічних, правових, організаційно-виробничих, виховних, технічних заходів, спрямованих на ліквідацію або зниження потенціалу криміногенних факторів, що детермінують учинення злочинів, корекцію особистості злочинців тощо.

Запобігання правопорушень у сфері оподаткування, можна визначити як систему, що припиняє формування й функціонування протиправних процесів у суспільстві; зв'язок між цими процесами і формуванням особистості; взаємопов'язаність особистості й ситуації вчинення злочину.

Важливим індикатором в роботі органів ДФС є досягнення значних успіхів у сфері запобігання податковим злочинам. На цьому і базується тверда позиція фіскалів, які в процесі систематизації даних про певні види (групи) злочинів, використовуваних для запобігання їм, акцентують на тому, що збір інформації про криміногенні фактори є лише вихідним етапом оптимізації процесу розроблення та реалізації заходів запобігання злочинам, надалі – це безпосередньо розроблення і реалізація запобіжних заходів.

Запобігання податковим правопорушенням має бути спрямоване, передусім, на досягнення і збереження тенденції до зниження й позитивних трансформацій у її характері та структурі. Як зазначає Л. Г. Давтян, для досягнення цієї мети необхідно забезпечити захист фінансових інтересів держави й суспільства та зрештою розв'язати низку завдань, ключовим із яких є:

- виявлення, дослідження й усунення сприятливих причин та умов для вчинення податкових правопорушень;

- запобігання або припинення податкових злочинів; відшкодування шкоди, завданої податковими злочинами,

- забезпечити надходження належних державі податків, пені та штрафів до бюджету в повному обсязі;

- виявлення осіб, схильних до вчинення податкових правопорушень, їх виправлення [2].

Аналіз судових справ свідчить, що причинами правопорушень у податковій сфері слід визнати: відсутність і неправильне оформлення документів від укладання договору до відображення результатів договірної діяльності в податковій та фінансовій звітності, неподання податкової звітності або її викривлення; порушення під час

здійснення операцій, що звільнені від оподаткування ПДВ або не є господарською діяльністю, завищення витрат під час обчислення податку на прибуток, надання незаконних пільг із податку з доходів фізичних осіб, здійснення незаконних операцій платниками єдиного податку (не передбачених у свідоцтві платника єдиного податку); умисне заниження об'єкта оподаткування без використання зазначених механізмів; несплата або несвоєчасна сплата податків до бюджету тощо [3].

Виникає необхідність у вжитті запобіжних заходів «...як складної системно-структурної діяльності, яка має на меті зниження рівня злочинності та ступеня її суспільної небезпечності, знищення або нейтралізацію факторів злочинності»[3].

Запобігання податковим правопорушенням набуває найбільш ефективної реалізації в заходах, яких уживають на загальносоціальному, спеціальному та індивідуальному рівнях. Розглянемо їх детальніше.

На загальносоціальному рівні найбільш яскравим є вияв багатоаспектного, комплексного характеру запобігання податковим правопорушенням. Причому, на думку А. І. Долгової, сильною стороною загальносоціальної превенції є взаємозв'язок різноманітних за змістом заходів, а також спроможність на підставі взаємного збагачення не елементарно підсумовувати ефект антикриміногенного впливу, а надавати йому нової, незрівнянно більш високої результативності[4].

Серед заходів загальної профілактики економічних злочинів на державному рівні слід назвати вдосконалення фінансового і податкового законодавства, реалізацію економічно виваженої жорсткої податкової політики, удосконалення всієї фіскальної системи, щоб її діяльність сприяла підвищенню ефективності суспільного виробництва, тощо [5].

До заходів загальносоціального запобігання податковим правопорушенням слід віднести зміцнення та стабілізацію національної валюти й фінансової системи держави взагалі, уповільнення і зниження темпу інфляції, розумну податкову політику, нормотворчість, яка стимулює розвиток підприємництва, послаблення податкового тиску на суб'єктів підприємництва, справедливий перерозподіл власності та належне регулювання розподільних відносин, виховання належної правосвідомості громадян-платників податків, забезпечення видатків на наукові дослідження фіскальної злочинності та розроблення заходів протидії щодо неї; забезпечення економіко-правової

експертизи нормативних актів у сфері підприємництва, підвищення добробуту громадян загалом[6].

У справі загальносоціального запобігання податковим правопорушенням варто відзначити важливу роль прийняття й реалізації різноманітних, розрахованих зазвичай на тривалий час, соціальних програм і комплексних заходів. Як доречно відмічає В.В. Голіна, заходи загальносоціального попередження запроваджуються в життя через державні плани економічного і соціального розвитку та найчастіше розраховані на тривалий період [7].

Успішна реалізація заходів, передбачених програмами, і досягнення визначених цілей – гарантія істотного зниження рівня податкових правопорушень, зменшення окремих видів (груп) злочинів, у їх числі й злочинів у фіскальній сфері. На жаль, практика доводить, що на сьогодні ці програми виконуються лише частково, термін деяких уже завершився, а нових не прийнято. Саме на вищезазначені цілі була спрямована державна політика у сфері профілактики податкових правопорушень [8].

Таким чином, результативність запобігання податковим правопорушенням зумовлена застосуванням комплексу заходів на загальносоціальному, спеціальному та індивідуальному рівнях.

Для запобігання злочинам у фіскальній сфері на загально-соціальному рівні, передусім, необхідно: удосконалити податкове законодавство, правові засади запобігання кримінальним право-порушенням (ідеться про ухвалення державної програми профі-лактики правопорушень, ратифікацію міжнародних угод тощо); ужити заходів зі стабілізації фінансової системи держави, розвитку підприємництва, проведення наукових досліджень у сфері превенції фіскальної злочинності; забезпечити підвищення рівня обізнаності населення щодо особливостей механізму оподаткування в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. зі змінами та доповненнями Електронний ресурс. URL: www.zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 24.12.2019 р.).

2. Чаюн М.Г. Правові позиції Конституційного Суду України в рішеннях і висновках (1997-2003 роки). Київ : *Атіка.* 2003. 336 с.

3. Іванський А.Й. Фінансово-правовавідповідальність в сучасній Україні: теоретичне дослідження: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Одеса. 2009. 479 с.

4. Фінансове право. Підручник. Відп. ред. Гетманець О. П., професор, канд. екон. наук, доцент. Х.: Еспада. 2008. 416 с.

5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III зі змінами та доповненнями. URL: http: www.zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 12.04.2019р.)

6. Загальна теорія держави і права: (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції). Навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер. 2008. 400 с.

7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5.04.2001 р. № 2341-III Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131

8. Карасева М. В. Финансовое право. М.: Юристь. 2000. 256 с.

Чуприна Вікторія Сергіївна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Рябченко Юрій Юрійович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права та процесу
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІЙНОЇ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ПІДРОЗДІЛІВ КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ

Одним із ключових аспектів ефективної роботи системи оподаткування є наявність оптимально організованої та спроможної виконувати свої функціональні обов’язки системи контролюючих органів. Найбільшої шкоди економічній безпеці держави завдають, безумовно, податкові правопорушення суб’єктів оподаткування, тож охоронна функція контролюючих органів є не менш важливою, ніж фіскальна. У цьому контексті потребує дослідження питання оптимальності організації спеціальних правоохоронних підрозділів у складів контролюючих органів. На сьогоднішній день такими підрозділами залишаються підрозділи податкової міліції, однак 04 вересня 2019 року Президентом України було визначено як

невідкладний внесений 30 серпня 2019 року проект закону «Про Бюро фінансових розслідувань», згідно п. 8 прикінцевих та перехідних якого, Кабінету Міністрів України протягом одного місяця з дня набрання чинності цим пунктом пропонується забезпечити повідомлення центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику,працівників структурних підрозділів податкової міліції, у визначеному законом порядку про майбутнє звільнення у зв'язку з ліквідацією спеціальних підрозділів по боротьбі з податковими правопорушеннями, що діють у складі контролюючих органів [1].

Метою цього дослідження є вивчення проблемних аспектів оподаткування в контексті інституційної реорганізації правоохоронних підрозділів контролюючих органів.

Проблеми реформування правоохоронних підрозділів контролюючих органів увійшли до сфери наукових інтересів таких вітчизняних дослідників-правників, як А. М. Куліш, Д. Г. Мулявка, О. М. Рєзнік, Т. В. Сараскіна та інші.

Метою зазначеного вище законопроекту, на думку його розробників, є розділення сервісної та правоохоронної функцій податкової служби, ліквідація податкової міліції, оптимізація структури та чисельності органів, які ведуть боротьбу зі злочинами у сфері фінансів, усунення дублювання їх функцій та створення Бюро фінансових розслідувань – центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику з питань запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, які прямо чи опосередковано заподіюють шкоду публічному інтересу у сфері фінансів [2].

Разом з тим, на нашу думку, така реформа може породити ряд проблем, за своїм характером схожих як на проблеми, що виникли під час реформи Національної поліції України (здебільшого це кадрові, матеріально-технічні питання), так і пов'язаних безпосередньо зі сферою оподаткування, що з огляду на важливість цієї сфери для вітчизняної економіки, створює певні ризики.

Щодо загальних проблем, які в перспективі здатна породити пропонована реорганізація, то до них, на нашу думку, можна віднести в першу чергу проблеми, що виникнуть у зв'язку зі звільненням та новим набором особового складу. Численні звільнення працівників податкової міліції, однозначно, породять ряд судових процесів по

поновленню. Більш того, такі звільнення можуть зумовити відсутність бажання у колишніх працівників податкової міліції, які володіють необхідним досвідом, знаннями, засобами здійснення оперативно-розшукової діяльності у сфері розслідування податкових злочинів, вступати на службу до новоствореного Бюро. Проблемними залишаться питання передачі податковою міліцією і матеріалів оперативно-розшукових справ, і загалом напрацювань у сфері боротьби з податковими правопорушеннями.

Будь-які аргументи розробників законопроекту щодо оптимізації штатної чисельності Бюро, як органу, який боротиметься в тому числі з податковими правопорушеннями є сумнівними хоча б з огляду на те, що повноваження щодо затвердження структури та штатної чисельності Бюро належать його керівнику.

Щодо безпосередньо проблем в сфері оподаткування, які можуть виникнути внаслідок інституційної реформи, то необхідно відзначити, що аргументи розробників законопроекту, що все більш значна частина економічних злочинів скоюється проти приватних або публічних корпорацій, фінансових установ їх власними співробітниками, клієнтами або партнерами. Викриття більшості таких злочинів здійснюється власними службами безпеки корпорацій і фінансових установ, і тільки після цього інформація передається до правоохоронних органів. Нав’язування бізнесу правоохоронного захисту з боку держави у таких випадках може бути контрпродуктивним для розвитку економіки [2].

Тезу про їх сумнівність можна підтвердити хоча б тим, що говорити про контрпродуктивність розвитку економіки в контексті боротьби з податковими правопорушеннями є некоректним, з огляду на те, що сприяння розвитку економіки та боротьба з економічними злочинами (в першу чергу, податковими) є різними напрямами діяльності держави, які хоча й залежать один від одного та є самостійними і реалізуються за різними моделями.

Щодо нібито стверджувальної наглядово-каральної функції, яку виконувало ДФС України загалом та контролюючі органи зокрема, то варто зауважити, що за сукупністю підрозділів та основним обсягом послуг, що надаються діяльність таких органів несе сервісний характер, а існування у їх складі підрозділів податкової міліції як мінімум зумовлює ефективність припинення та розслідування податкових правопорушень з огляду на те, що і ті, і ті підрозділи

працюють в одній вертикалі. Така інституційна організація зумовлює високу ефективність боротьби з податковими злочинами, про що не можна говорити в контексті створення Бюро.

Критично автор цього дослідження ставиться і до тези авторів законопроекту щодо того, що завдяки створенню Бюро стане можливим налагодження партнерських відносин між бізнесом та контролюючими органами. Зазначені відносини в ході реформування податкових органів , навпаки, можуть постраждати, оскільки існує загроза створення у перехідний період «правового вакууму» у сфері боротьби з податковою злочинністю, що в перспективі знизить рівень довіри, при чому не до новоствореного Бюро, а до контролюючих органів.

Підбиваючи підсумки, можемо констатувати, що пропонована сьогодні інституційна реорганізація правоохоронних підрозділів контролюючих органів (податкової міліції) є недоцільною з огляду на потенційне зниження ефективності правоохоронної діяльності держави в сфері боротьби з податковими злочинами, зокрема, і на загальному стані системи оподаткування в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проект закону про Бюро фінансових розслідувань. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66516 (дата звернення: 20.02.2020).

2. Пояснювальна записка до Проекту закону про Бюро фінансових розслідувань. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/ webproc4_1?pf3511=66516 (дата звернення: 20.02.2020).

Шакірова Олена Вадимівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права,
Лученко Людмила Олегівна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Фінансове законодавство – сукупність нормативних актів, що містять норми фінансового права. Характеризується системністю, яку йому надають правила ієрархії норм, що містяться в правових актах. Використання цих правил дає можливість у разі виникнення колізій між нормативно- правовими актами віддати перевагу одному нормативно- правовому акту над іншим.

Сучасний етап розвитку фінансового законодавства в нашій державі пов’язується з потребою у його гармонізації, уніфікації та систематизації. Законодавство складається з великої кількості актів різних історичних періодів [4].

Показово, що позначені проблеми були предметом вивчення таких учених-фінансистів, як Д. О. Білінський, Л. К. Воронова, О. Ю. Грачова, О. О. Дмитрик, А. Т. Ковальчук, М. П. Кучерявенко, С. Г. Попеляєв, Г. П. Толстоп’ятенко та ін. Однак широке коло питань ще потребує додаткової уваги. Тому виникає необхідність приведення його в чітку систему, ліквідації протиріч шляхом внесення змін і доповнень, здійснення систематизації.

Фінансове законодавство характеризується системністю, якої разом з іншими характеристиками йому надають правила ієрархії норм, що містяться у правових актах.

Від системи фінансового права як галузі права слід відрізняти систему фінансового законодавства. Систематизація законодавства – це діяльність по упорядкуванню і вдосконаленню нормативно-правових актів, зведенню їх до єдиної, внутрішньо узгодженої системи. Частіше під системою законодавства мають на увазі сукупність нормативно-правових актів, у яких об’єктивуються внутрішні змістові та структурні характеристики права.

Збіг системи права й системи законодавства в межах від окремої норми до права загалом не є абсолютним, вони існують самостійно, оскільки мають специфіку та власні тенденції розвитку. Виходячи з вищевказаного мету систематизації фінансового законодавства:

Метою систематизації є:

1) усунення протиріч між нормативними актами;

2) підвищення ефективності законодавства;

3) забезпечення доступності користування законодавством для всіх суб'єктів права.

Основні способи систематизації:

- кодифікація – це спосіб систематизації нормативно-правових актів, які мають спільний предмет регулювання, що полягає в їх змістовній переробці (усуненні розбіжностей і суперечностей, скасуванні застарілих норм) та об'єднанні їх в єдиному нормативно-правовому акті;
- інкорпорація – це спосіб систематизації нормативних актів, який полягає у зведенні їх у збірники за певним критерієм без зміни змісту;
- консолідація – це спосіб систематизації нормативно-правових актів, з метою усунення множинності нормативних актів, створення у структурі законодавства великих блоків нормативного матеріалу як вихідної бази для проведення кодифікаційної роботи [2].

Важливим кроком у процесі здійснення систематизації фінансового законодавства, зокрема його кодифікації, стала розробка та прийняття двох кодифікованих актів: Бюджетного кодексу України та Податкового кодексу України. Потрібно взяти до уваги думку Д. О. Білінського, він зазначає, що при кодифікації, яка об'єднує за своїм предметом та методом правового регулювання досить численний нормативний матеріал, створюється концептуально єдине нове джерело права, яке на однакових методологічних засадах регулює переважно найбільш важливі суспільні відносини. Але, далі доречно зазначає вчений, не треба спрощувати цей процес. Йдеться про те, що кодифікації передусім підлягають ті галузі, де вже існує певна «критична» маса споріднених нормативно-правових актів, предмет правового регулювання достатньо чітко визначився, принципи правового регулювання пройшли перевірку часом. І лише тоді може з'явитися кодифікований закон, який вбере в себе всі позитивні риси попереднього нормативного регулювання і відкине ті, які виявилися хибними [1, с. 90].

В умовах тривалого перехідного періоду, коли фінансові відносини розвиваються нерівно і стрімко, фінансова система зазнає істотних змін, а отже, і фінансове законодавство є нестабільним, кодекс не здатен виконати свої функції. Саме тому він не є адекватною формою систематизації фінансового законодавства України на даному етапі. Його можна розглядати як мету, до якої потрібно прагнути, бо, без сумніву, що будь-яка кодифікація є юридично-технічною відповіддю на потребу у правовій визначеності, породжену кризою джерел права, пов'язаною з безсистемним зростанням їх кількості, з труднощами осягнення усних та розрізнених правових норм, зі стрімкою законодавчою інфляцією [3].

Таким чином, систематизація фінансового законодавства має велике значення, оскільки сприяє досягненню певної системності нормативно-правових актів, що регулюють публічну фінансову діяльність.

Без систематизації нормативно-правових актів неможливо вдосконалити законодавство, привести його до певної системи, а недосконаліть чи відсутність упорядкованості в нормативному матеріалі спричиняє недоліки у процесі правотворчості.

Систематизоване фінансове законодавство, комплексно регулюючи фінансові відносини, спрощує дотримання і застосування правових приписів, дає змогу виявити проблеми у правовому регулюванні та своєчасно їх ліквідувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Систематизація законодавства України : проблеми та перспективи вдосконалення / [кол. авт. : Н. М. Пархоменко, В. Ф. Сіренко та ін.]. – К. : ІДП НАН України, 2003. – 220 с.

2. Білінський Д. О. Проблеми кодифікації податкового законодавства : дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 Д.О. Білінський. Х., 2009. 192 с.

3. Способи систематизації фінансового законодавства. URL: https://studopedia.info/6-39901.html

4. Фінансове законодавство, його сучасний стан та проблеми розвитку. URL: https://studfile.net/preview/2398227/page:3/

Яковенко Ірина Леонідівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Мельник Олена Петрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

ПОДВІЙНЕ ОПОДАТКУВАННЯ: ЙОГО ПРИЧИНИ ТА ПРАВИЛА УСУНЕННЯ

Така правова та економічна проблема як подвійне оподаткування є досить цікавою та актуальною, стосується без винятку усіх країн, а вирішення цієї проблеми є одним з пріоритетних напрямків у міжнародному праві, для яких і на теперішньому етапі розробляються нові механізми врегулювання. Складна ця проблема і тим, що подвійне оподаткування часто виникає на перетині декількох галузей права, що мають різну природу [1, с.132].

У юридичній енциклопедії [2] подвійне оподаткування (далі – ПО) – це оподаткування одного податкового об'єкта окремого платника одним (чи аналогічним видом) податком або збором за один і той же період (податковий період), елементи системи врегулювання міжнародного подвійного оподаткування, їх функціонування в умовах добросовісної (рівноправної) і недобросовісної (згубної) міжнародної податкової конкуренції, а також особливості формування даного інституту. Вважаємо таке визначення найбільш повним, таким яке характеризує ПО з різних боків.

Михалчич В.М. у своїй статті, присвяченій цій темі, підтримуючи підхід більшості науковців у цій сфері, вказує, що ПО є двох видів: внутрішнє (стягнення з одного платника двох чи більше податків, тощо) та зовнішнє, коли на оподаткування одного платника (об'єкта, доходів) претендують відразу декілька країн [3, с.171].

У даній роботі увага буде приділена причинам виникнення та правилам або принципам усунення зовнішнього ПО.

У своїй науковій статті Швагер О.А. шляхом вивчення практики багатьох країн щодо вирішення податкових спорів проаналізувала

підходи до визначення причин подвійного оподаткування, та виділила такі:

1) визнання одного і того ж суб'єкта (юридичної або фізичної особи) резидентом у двох або більше країнах;

2) кваліфікація одного і того ж доходу/ майна таким, що має джерело походження у двох або більше країнах;

3) різниця у дефініціях, класифікаціях доходів між державами;

4) різниця у порядку та розмірах заліку понесених витрат;

5) обкладення одного і того ж доходу/майна у одній державі на підставі критерію президенства, а в іншій – у відповідності до законодавства про джерело доходів;

6) відсутність у внутрішньому законодавстві однієї із зацікавлених держав положень про залік окремих видів податків, сплачених у іншій зацікавленій державі [4, с.13]. Швагер О.А. узагальнила причини, які у своїх працях викладали вже згаданий нами вище Михалчич В. М. та інші науковці.

Для уникнення такого серйозного явища як ПО створюються механізми врегулювання як шляхом прийняття внутрішньодержавних нормативно-правових актів, так і шляхом укладення міжнародних договорів про уникнення ПО.

Міжнародні договори, як і закони в межах держав щодо уникнення ПО будуються на принципах, або як більшість науковців називає це «правилах» уникнення подвійного оподаткування.

Науковці, праці яких використані для цієї роботи, визначальними вважають правила «резидентства» та «територіальності» [3; 5]. Різні країни використовують правила пріоритету одного або іншого правила, що є фундаментальною причиною виникнення проблеми подвійного оподаткування. Проте такої градації не вдається уникнути (хоча було б зручно, якби у кожній країні був визначений у цьому питанні пріоритет наприклад «резидентства»). Розуміючи, що однакові правила можуть нанести суттєву шкоду фінансових інтересам держав, країни, що розвиваються, віддають перевагу принципу територіальності при визначенні власного податкового суверенітету, в той час як розвинуті країни при оподаткуванні у переважній більшості застосовують принцип резидентства [3, с. 174].

Наступним важливим правилом є правило «національності» (платника податків, доходів та комерційної діяльності), яке є дуже широким та проблемним, адже не кожен його елемент вдається

врегулювати за допомогою навіть договорів у зв'язку з проблемами різниці термінології. Полежарова Л.В. [5, с.19] вказує, що дане правило полягає у визначені належності до резидентства фізичних, юридичних осіб, режиму комерційної діяльності та доходу. Зазначене правило охоплює три елементи – платників податків, комерційну діяльність та доходи. Про проблемність застосування даного правила можна додати, що воно ускладнюється в міру того, стосовно якої категорії воно застосовується. Наприклад категорія «доходи» є доволі складною і включає в себе різні види доходів, які за загально-прийнятою системою класифікації розподіляються на активні та пасивні.

Наступне правило – правило визначення порядку зарахування сплачених за кордоном податків – полягає в визнанні пріоритетного права інших країн на оподаткування будь-якої діяльності на її території та доходів, отриманих на її території, в тому числі діяльність і доходи резидентів інших країн, яке підтверджується наданням можливості вираховувати національним платникам податків іноземні податки з податкових платежів, що сплачуються у власній країні або включати суми сплачених в іншій країні податків в витрати, які вираховуються з бази оподаткування платника податків. Простіше кажучи, за цим правилом податки, сплачені в одній країні, якимось чином враховуються при визначенні суми податків, які платник податків повинен сплатити в іншій – шляхом зарахування, звільнення, кредиту тощо, тобто фактично, вищевказане правило вимагає визначення, який з методів уникнення ПО буде застосовуватися при визначенні сум податків, що підлягають сплаті.

Правило регулювання трансферних цін, яке полягає в запобіганні уникненню оподаткування шляхом створення посередницької фірми у «безподаткових» країнах і переведення до неї прибутків, завищуючи або занижуючи контрактові ціни. Останнє є цікавим з огляду на малу кількість країн, законодавством яких не встановлено заборони на використання такого методу.

У п. 1 ст. 8 Типової конвенції ОЕСР [6], п. 7 ст. 3 Типової конвенції ООН встановлено особливий підхід до оподаткування доходів міжнародний компаній, які займаються міжнародними перевезеннями, до яких може застосовуватися правило «міжнародних перевезень», згідно якого право оподатковувати податком прибуток, отриманий від експлуатації морських або повітряних суден в

міжнародних перевезеннях, належить тій країні, в якій знаходиться його фактичний керівний орган.

Науковці при своїх дослідженнях часто зачіпають проблему визначення національності пасивних доходів, що стосується саме проблеми ПО. Разом з тим вони вказують, що найбільш розповсюдженим критерієм, який застосовується для уникнення ПО, є правило «джерела доходу» – вирішальне значення для визначення «національності» вищевказаних доходів, має місце їх отримання – в країні або за її межами.

Отже, підсумовуючи вище викладені причини виникнення ПО, та правила усунення ПО, можна підсумувати, що проблема подвійного оподаткування є проблемою кожної країни світу, а правильне її врегулювання має забезпечити ефективне функціонування фінансової системи кожної держави. Впровадження ефективних механізмів врегулювання даної проблеми дозволяє державам чи її окремим суб'єктам зберігати ресурси, які не були витрачені наприклад на покриття неврегульованої проблеми з подвійним оподаткуванням, яка виникла при провадженні господарської діяльності. На щастя міжнародні фінансові установи зараз активно впроваджують інноваційні методи для боротьби з цією проблемою. Найголовніше, що правильне врегулювання такого питання це один з механізмів захисту та підтримки національних суб'єктів господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гарбінська-Руденко А.В. Правова характеристика розвитку міждержавного співробітництва у сфері запобігання міжнародному подвійному оподаткуванню. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика).* 2017. Вип. 1 (5). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2017_1_24

2. Шемшученко С. Юридична енциклопедія. «Укр. енцикл.», 1998. URL: http://leksika.com.ua/13680808/legal/podviyne_opodatkuvannya.

3. Михалчич В.М. Правила уникнення міжнародного подвійного оподаткування в міжнародному податковому праві. Європейські перспективи. 2014. № 9. С.171-177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_9_30

4. Швагер О.А. Актуальні питання правового регулювання уникнення подвійного оподаткування в Україні. Правові горизонти.

Legal horizons. 2017. С. 11-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ln_2017_6_4

5. Полежарова Л.В. Міжнародне подвійне оподаткування: механізм усунення. Инфра-М. 2011. 532 с. URL: https://znanium.com/catalog/product/527708

6. Типова конвенція ООН про уникнення подвійного оподаткування між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються, та коментарів до неї. 1980. URL: https://www.un.org/esa/ffd/documents/UN_Model_2011_UpdateRu.pdf

Януш Орловський
(Janusz Orłowski),
к.ю.н. (dr), викладач (adiunkt)
кафедри фінансового права,
Факультет права та адміністрації
Університету Вармії та Мазури в Ольштині
(Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie)
Польща
Orcid https://orcid.org/0000-0002-0345-9103,
Субіна Тетяна
(Tatyana Subina),
к.ю.н., доцент кафедри
фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України
Ірпінь, Україна)
Orcid https://orcid.org/0000-0001-7806-7828

SPECYFIKA POLSKIEGO I UKRAIŃSKIEGO PODATKU DOCHODOWEGO OD OSÓB FIZYCZNYCH (OPODATKOWANIE WYBRANYCH DOCHODÓW)

W konstrukcji obowiązującego aktualnie w Polsce podatku dochodowego od osób fizycznych [1] wyróżnia się następujące rodzaje źródeł przychodów:

1) stosunek służbowy, stosunek pracy (w tym spółdzielczy stosunek pracy), członkostwo w rolniczej spółdzielni produkcyjnej lub inne spółdzielni zajmującej się produkcją rolną, praca nakładcza, emerytura lub renta;

2) działalność wykonywana osobiście;

3) pozarolnicza działalność gospodarcza;

4) działy specjalne produkcji rolnej;

5) najem, podnajem, dzierżawa, poddzierżawa oraz inne umowy o podobnym charakterze, w tym również dzierżawa, poddzierżawa działów specjalnych produkcji rolnej oraz gospodarstwa rolnego lub jego składników na cele nierolnicze albo na prowadzenie działów specjalnych produkcji rolnej, z wyjątkiem składników majątku związanych z działalnością gospodarczą;

6) kapitały pieniężne i prawa majątkowe, w tym odpłatne zbycie praw majątkowych;

7) odpłatne zbycie: a) nieruchomości lub ich części oraz udziału w nieruchomości, b) spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego lub użytkowego oraz prawa do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej, c) prawa wieczystego użytkowania gruntów, d) innych rzeczy – jeżeli nie następuje to w wykonywaniu działalności gospodarczej i przed upływem pięciu lat w przypadkach a)-c) bądź pół roku od miesiąca nabycia w przypadku d);

8) działalność prowadzona przez zagraniczną jednostkę kontrolowaną;

9) niezrealizowane zyski z przeniesienia majątku poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz ze zmiany rezydencji podatkowej przez podatnika podlegającego w Rzeczypospolitej Polskiej nieograniczonemu obowiązkowi podatkowemu, w wyniku której Rzeczp. Polska w całości albo w części traci prawo do opodatkowania dochodów ze zbycia składnika majątku będącego własnością tego podatnika, w związku z przeniesieniem jego miejsca zamieszkania do innego państwa;

10) inne źródła.

Powyższe źródła przychodów są kolejno wskazane w punktach w art. 10 ust. 1 u.p.d.o.f. W ostatnich latach katalog tych źródeł został dość znacząco zmodyfikowany. Można jednak stwierdzić, że w aktualnych realiach gospodarczych nadal pierwsze cztery spośród wymienionych wyżej źródeł przychodów odgrywają kluczową rolę jako podstawy ekonomiczne utrzymania ludności.

Należy podkreślić, że opodatkowaniu podlegają zgodnie z art. 9 ust. 1 i 1a wskazanej wyżej ustawy „wszelkiego rodzaju dochody, z wyjątkiem dochodów zwolnionych od podatku oraz dochodów, od których na podstawie przepisów ustawy – Ordynacja podatkowa [2] zaniechano poboru podatku”.

Jeżeli podatnik uzyskuje dochody z więcej niż jednego źródła, przedmiotem opodatkowania w danym roku podatkowym jest (co do zasady) suma dochodów ze wszystkich źródeł przychodów. W wyszczególnionych wyżej przepisach wskazane są dochody lub przychody wolne od tego podatku.

Jako drugą istotną w niniejszym opracowaniu konstrukcję prawną należy przedstawić definicję działalności gospodarczej (pozarolniczej działalności gospodarczej) z art. 5a pkt 6 u.p.d.o.f. (na potrzeby konstrukcji podatku dochodowego od osób fizycznych), przez którą rozumie się „działalność zarobkową:

– wytwórczą, budowlaną, handlową, usługową;

– polegającą na poszukiwaniu rozpoznawaniu i wydobywaniu kopalin ze złóż;

– polegającą na wykorzystywaniu rzeczy oraz wartości niematerialnych i prawnych – prowadzoną we własnym imieniu bez względu na jej rezultat, w sposób zorganizowany i ciągły, z której uzyskane przychody nie są zaliczane do innych przychodów ze źródeł wymienionych w art. 10 ust. 1 pkt 1, 2 i 4-9" (czyli odpowiednich źródeł wyżej, kolejno już przedstawionych).

Szczegółowe zasady kwalifikowania przychodów z takiej działalności normują przepisy art. 14 i art. 14b u.p.d.o.f., a koszty ich uzyskania art. 22 – art. 24e u.p.d.o.f.

Działalność gospodarczą osoba fizyczna prowadzić może samodzielnie albo jako wspólnik spółek osobowych (art. 8 u.p.d.o.f.). Przychody z takiej działalności mogą być też pod pewnymi warunkami opodatkowane odrębnie, na zasadach zryczałtowanych [3].

Jako trzecie zagadnienie w przedstawieniu tematyki niniejszego opracowania należy wskazać, iż prawne ramy prowadzenia działalności gospodarczej są w Polsce wyznaczone przede wszystkim w przepisach ustawy z 06.03.2018 r. – Prawo przedsiębiorców [4]; jej art. 3 stanowi, iż działalnością gospodarczą jest w rozumieniu tej ustawy zorganizowana działalność zarobkowa, wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły. Podkreślenia wymaga zasada z art. 2 tej ustawy, iż podejmowanie, wykonywanie i zakończenie działalności gospodarczej jest wolne dla każdego na równych prawach.

W art. 5 tej ustawy wprowadzono nowe i istotne dla obrotu gospodarczego unormowanie. Oto nie stanowi działalności gospodarczej działalność wykonywana przez osobę fizyczną, której przychód należny z

tej działalności nie przekracza w żadnym miesiącu 50% kwoty minimalnego wynagrodzenia, o którym mowa w ustawie z 10.10.2020 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę [5], i która w okresie ostatnich 60 miesięcy nie wykonywała działalności gospodarczej.

Osoba taka może złożyć wniosek o wpis do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG). Działalności takiej nie można prowadzić w ramach umowy spółki cywilnej.

Jeżeli przychód należny z takiej działalności przekroczył w danym miesiącu wskazaną tu wysokość, to działalność ta staje się działalnością gospodarczą od dnia, w którym nastąpiło to przekroczenie. W takiej sytuacji osoba ma obowiązek złożyć wniosek o wpis do CEIDG.

Przez przychód należny rozumie się kwoty należne, choćby nie zostały faktycznie otrzymane, po wyłączeniu wartości zwróconych towarów, udzielonych bonifikat i skont.

Czwarta kwestia związana z tematyką opracowania: kategorię przychodów z tzw. działalności nierejestrowanej («nierejestrowej») zalicza się do kategorii «inne źródła» przychodów (art. 20 ust. 1ba w zw. z art. 10 ust. 1 pkt 9 u.p.d.o.f.), o ile mieszczą się w ustawowym, miesięcznym limicie 50% kwoty minimalnego wynagrodzenia za pracę. Jednak w razie przekroczenia tej kwoty uznaje się, że podatnik uzyskuje przychody z pozarolniczej działalności gospodarczej (od dnia złożenia wniosku o wpis do CEIDG, albo po upływie terminu na jego złożenie). Jednak przychody osiągnięte od dnia poprzedzającego dzień złożenia takiego wniosku albo do dnia, w którym nastąpił bezskuteczny upływ tego terminu, zalicza się jeszcze do «innych źródeł» przychodów.

Podatnik nie ma obowiązku comiesięcznego wpłacania zaliczek na podatek od dochodów osiągniętych z działalności nierejestrowej. Jest jednak obowiązany wykazać taki dochód oraz podatek w rocznym zeznaniu podatkowym, którego termin złożenia – na ogólnych zasadach – upływa 30 kwietnia roku następującego po zakończeniu roku podatkowego i winien dokonać zapłaty podatku dochodowego. Aby wykazać prawidłową kwotę dochodu powinien zachować dowody dokumentujące poniesienie kosztów uzyskania przychodów.

Zagadnieniem piątym z kolei, jakie potrzeba omówić, jest założenie następujące: osoby fizyczne, niezależnie od osiągania dochodów z innych źródeł (z wyłączeniem pozarolniczej działalności gospodarczej), mogą osiągnięty dochód z działalności nierejestrowanej wykazać dopiero w rocznym zeznaniu podatkowym. Taki dochód podlega, po zsumowaniu z

pozostałymi źródłami przychodów (poza opodatkowanymi odrębnie) opodatkowaniu progresywną stawką podatkową (aktualnie jest to 17% od dochodu do kwoty 85.528 PLN oraz 32% od nadwyżki ponad tę kwotę + 14.539,76 PLN [odpowiadającego stawce 17%] i minus kwota zmniejszająca podatek).

Przedstawione powyżej unormowanie ma znaczenie praktyczne, bo wprowadza istotne uproszczenia ewidencyjne oraz podatkowe. Wykonywanie w niewielkim zakresie działalności głównie usługowej, stanowić może przede wszystkim dodatkowe źródło przychodów. Może też być formą «wdrażania» do prowadzenia działalności w większym rozmiarze, czy pozwalać na wykorzystanie, zagospodarowanie posiadanych zasobów (umiejętności czy środków produkcji).

Taka działalność nierejestrowana wyłączona jest w odniesieniu do działalności prowadzonej w formie spółki cywilnej albo wymagającej uzyskania zezwolenia czy koncesji, jak też w razie rozpoczęcia działalności gospodarczej na zasadach ogólnych oraz po przekroczeniu wskazanego wyżej limitu przychodów. Wykonywanie takich czynności może podlegać podatkowi od towarów i usług [6]. Wypada zaznaczyć, że pewne rodzaje działalności mogą też stanowić źródła przychodów objęte innymi uproszczeniami, jakie wprowadza podatek zryczałtowany, niemniej związane są one już generalnie z rejestracją działalności gospodarczej i wyłącza to opodatkowanie na omawianych powyżej zasadach.

Kwestią szóstą w niniejszych rozważaniach jest stan prawodawstwa ukraińskiego w dziedzinie opodatkowania dochodów osób fizycznych. Są to unormowania zamieszczone w art. 162 – 179 Kodeksu Podatkowego Ukrainy [7].

Podatek dochodowy od osób fizycznych jest ogólnopaństwowym podatkiem, obciążającym dochody osób fizycznych (obywateli – rezydentów oraz nierezydentów), uzyskiwane ze źródeł przychodów na Ukrainie (przez rezydentów również poza jej granicami) [8].

O ile można spotkać stanowisko, że pierwszy model opodatkowania dochodów został wprowadzony w angielskich koloniach w Ameryce Płn. w połowie XVII wieku, o tyle należy zaznaczyć, iż opodatkowanie dochodów na Ukrainie wprowadzono w roku 1922 w związku z podatkiem przychodowo-majątkowym. Stabilne podstawy takiego podatku zaistniały w niepodległej Ukrainie w roku 2004.

Z dniem 01.01.2004 r. weszła w życie ukraińska ustawa „O podatku od dochodów osób fizycznych” z 23.05.2003 r. [9], która istotnie zmieniła

stosunki prawne w dziedzinie opodatkowania dochodów. Podatek w ujęciu tych unormowań funkcjonował do czasu przyjęcia i wprowadzenia w życie Kodeksu Podatkowego Ukrainy, tj. do dnia 01.01.2011 roku.

Zgodnie z art. 162 Kodeksu Podatkowego Ukrainy podatnikami podatku dochodowego są:

– osoba fizyczna – rezydent, uzyskująca dochody ze źródła przychodów znajdującego się na Ukrainie, jak też dochody z zagranicy;

– osoba fizyczna – nierezydent, uzyskująca dochody ze źródła położnego na Ukrainie;

– agent (przedstawiciel) podatkowy.

Za podatnika nie uznaje się nierezydenta, uzyskującego dochody ze źródła położnego na Ukrainie, który korzysta z przywilejów i immunitetów, ustanowionych obowiązującą międzynarodową umową zawartą przez Ukrainę, w odniesieniu do dochodów bezpośrednio z działalności dyplomatycznej lub z nią zrównanej na mocy międzynarodowej umowy [10].

W razie śmierci podatnika albo sądowego uznania go za zmarłego lub zaginionego, bądź utraty statusu rezydenta (w razie braku obowiązków podatkowych jak w przypadku nierezydenta stosownie do obowiązującego Kodeksu), podatek za ostatni okres opodatkowania obejmuje tylko osiągnięte dochody). Stosownie do tego za ostatni okres rozliczeniowy uznaje się okres zakończony w dniu, w którym nastąpiła śmierć tego podatnika, orzeczenie sądowe albo utrata statusu rezydenta. W razie braku dochodów nie powstaje podatek do zapłaty.

Jeżeli osoba fizyczna uzyskuje dochody po raz pierwszy, to pierwszy okres rozliczeniowy podatku rozpoczyna się od dnia osiągnięcia takich dochodów.

Art. 163 Kodeksu Podatkowego Ukrainy uznaje za przedmiot opodatkowania rezydentów:

– ogólny miesięczny (roczny) dochód podlegający opodatkowaniu;

– dochody ze źródła ich uzyskania na Ukrainie, które są uzyskiwane lub naliczone (wypłaty, rezerwy);

– dochody zagraniczne – dochody (zyski), uzyskiwane ze źródeł położonych poza granicami Ukrainy.

Art. 164 stanowi, że podstawą opodatkowania (baza podatkowa) jest ogólny (tj. łączny) dochód podlegający opodatkowaniu, z uwzględnieniem wyjątków określonych w ustawie.

Łączny dochód, podlegający opodatkowaniu, składa się ze wszystkich dochodów, podlegających opodatkowaniu, naliczony (wypłacony, postawiony do dyspozycji) na rzecz podatnika ciągu danego okresu rozliczeniowego.

Na łączny dochód miesięczny, jaki podlega opodatkowaniu, składa się suma dochodów podlegających opodatkowaniu, naliczonych (wypłaconych, postawionych do dyspozycji) w ciągu danego miesiąca podatkowego [11].

W przypadku skorzystania z prawa do ulgi podatkowej podstawą opodatkowania jest czysty dochód roczny (podlegający opodatkowaniu), który oblicza się w drodze zmniejszenia łącznej sumy dochodów o sumy ulgi podatkowej za dany okres rozliczeniowy.

Podstawą opodatkowania dochodów uzyskiwanych z działalności gospodarczej albo niezależnej działalności profesjonalnej, jest czysty dochód roczny (podlegający opodatkowaniu). Źródłami uzyskania dochodu, zgodnie ze standardową międzynarodową klasyfikacją, są:

– dochody z pracy;

– dochody z działalności przedsiębiorcy;

– dochody z inwestycji;

– dochody z majątku;

– państwowe transfery socjalne (emerytury, stypendia, subsydia państwowe);

– pomoc i transfery od rodziny (alimenty, przelewy pieniężne) [12].

Przy ustaleniu podstawy opodatkowania (bazy podatkowej) wlicza się do dochodów podatnika otrzymane dochody w postaci pieniężnej jak i niepieniężnej [13].

Za moment do naliczenia (uzyskania) dochodów wyrażonych w walutach obcych albo innych aktywów (których wartość jest wyrażona w obcej walucie albo międzynarodowych jednostkach rozliczeniowych), takie dochody przelicza się na hrywny ukraińskie (UAH) wedle kursu Narodowego Banku Ukrainy, obowiązującego w momencie naliczenia (otrzymania) takich dochodów.

W razie obliczenia dochodów wyrażonych w dowolnej formie niepieniężnej, podstawą opodatkowania jest wysokość danego dochodu, obliczona z uwzględnieniem średnich cen, które ustala się stosownie do Kodeksu z użyciem współczynnika na podstawie następującej formuły:

$$K = 100: (100 – s.p.)$$

przy czym: K – współczynnik,

s.p. – stawka podatku, ustanowiona dla odpowiednich dochodów na moment ich ustalenia (obliczenia).

Przy obliczeniu dochodów z wynagrodzenia pracowniczego podstawą opodatkowania jest obliczona należność, pomniejszona o kwotę jednorazowej składki na obowiązkowe ubezpieczenie społeczne, ubezpieczeń na fundusz oszczędnościowy, a w przypadkach przewidzianych ustawą – także obowiązkowych składek ubezpieczeniowych na niepaństwowy fundusz emerytalny, a także o sumę socjalnej ulgi podatkowej.

Dla dochodów wynikających z wynagrodzeń z umów cywilnoprawnych za wykonanie prac (świadczenie usług) podstawa opodatkowania jest ustalana jako obliczona suma wynagrodzenia, pomniejszona o składkę na obowiązkowe państwowe ubezpieczenie społeczne.

Od 01.01.2016 r., zgodnie z ustawą z 24.12.2015 r. o wprowadzeniu zmian do Kodeksu Podatkowego Ukrainy i niektórych aktów prawodawstwa Ukrainy w dziedzinie zabezpieczenia bilansu dochodów budżetowych w 2016 r. [14], wprowadzono jednolitą stawkę podatku od dochodów osobistych (НДФЛ) – 18%, w miejsce dotychczasowych stawek 15% i 20%. Ponadto funkcjonuje stawka 5% i 0%. Stawką 5% objęto podstawę opodatkowania z dochodów obliczonych jako:

– oprocentowanie zysków z bieżącego albo depozytowego rachunku bankowego;

– dochód z oprocentowania albo dyskonta z imiennego oszczędnościowego (depozytowego) certyfikatu;

– oprocentowanie wkładu (depozytu) członka związku kredytowego;

– dochód wypłacany przez spółkę zarządzającą wspólnymi aktywami inwestycyjnymi, zgodnie z przepisami ustawy;

– dochód z papierów wartościowych zabezpieczonych hipotecznie (listy zastawne, certyfikaty);

– dochód w postaci oprocentowania (dyskonta), uzyskiwany przez posiadacza obligacji od ich emitenta, zgodnie z ustawą.

Unormowaniem nowym jest art. 167 ust. 5 Kod. Pod. Ukr., w którym stawki podatku od «biernych (pasywnych) dochodów» ustala się w następujących wielkościach:

18% - dla dochodów pasywnych, w tym wyrażonych jako dywidendy od akcji albo z certyfikatów inwestycyjnych, które są wypłacane przez instytucje wspólnego inwestowania;

5% - w stosunku do dochodów w postaci dywidend z akcji i praw korporacyjnych, obliczonych dla rezydentów – podatników podatku

dochodowego z działalności gospodarczej (poza dochodami z dywidend z akcji, certyfikatów inwestycyjnych, które są wypłacane przez instytucje wspólnego inwestowania).

Przez «pasywne dochody» rozumie się w analizowanej tu konstrukcji prawnej:

– oprocentowanie (odsetki) środków na rachunku bankowym bieżącym albo lokaty terminowej;

– oprocentowanie wkładu w związkach kredytowych;

– inne odsetki (w tym dochody z dyskonta);

– dochód w postaci odsetek z oprocentowania albo dyskonta na podstawie certyfikatu oszczędnościowego (depozytowego);

– wypłaca oprocentowania (odsetek), odpowiednio do wpłat członków związku kredytowego;

– dochód wypłacany przez spółkę, zarządzającą aktywami instytucji wspólnego inwestowania, od aktywów ulokowanych zgodnie z prawem, w tym dochód wypłacany (naliczony) przez emitenta w następstwie wykupu (umorzenia) papierów wartościowych instytucji wspólnego inwestowania, który określa się jako różnicę pomiędzy sumą uzyskaną z wykupu a sumą środków albo wartości majątku, wpłaconą przez podatnika sprzedawcy (w tym emitentowi) w związku z nabyciem takich papierów wartościowych jako wyrównaniem ich wartości;

– dochód z papierów wartościowych zabezpieczonych hipotecznie (obligacje, certyfikaty hipoteczne), zgodnie z ustawą;

– oprocentowanie (dyskonto), otrzymywane przez posiadacza obligacji od ich emitenta, zgodnie z ustawą, w związku z wykupem (wygaszeniem) uprawnień funduszu z certyfikatu;

– dochód z inwestycji, wliczając dochód z operacji na obligacjach wewnętrznych państwa, w tym uzależnionych od obcej waluty;

– tantiemy;

– dywidendy.

Złożenie zeznania podatkowego jest nieodzownym elementem treści obowiązku podatkowego. Zeznanie składa się za rok podatkowy; obejmuje ono informacje o stanie majątkowym i dochodach podatnika. Do jej złożenia jest obowiązany podatnik na podstawie ustawy, przy czym ma też prawo złożyć zeznanie dla uzyskania ulgi podatkowej albo socjalnej ulgi podatkowej.

Obowiązek złożenia zeznania (deklaracji) podatkowego uznaje się za spełniony, jeżeli podatnik uzyskiwał dochody:

– wyłącznie od agentów podatkowych, poza przypadkami przewidzianymi w IV rozdziale Kodeksu Podatkowego Ukrainy;

– ze sprzedaży (zamiany) majątku, darowizny, w razie zawierania umowy w formie notarialnej i gdy był przy tym zapłacony podatek odpowiednio do IV rozdziału Kodeksu Podatkowego Ukrainy [15].

Można zaznaczyć, iż w porównywanych w niniejszym opracowaniu prawodawstwach podatkowych, to w Polsce unormowania podatku dochodowego od osób fizycznych (podobnie jak i pozostałych podatków) nie zostały skodyfikowane, lecz są rozproszone w tzw. zwykłych ustawach oraz częściowo w aktach wykonawczych do nich. Z kolei na Ukrainie temu podatkowi poświęcono cały rozdział Kodeksu Podatkowego, gdzie kompleksowo unormowane zostały elementy konstrukcyjne i tryb jego poboru. Wydaje się, że to ukraińskie rozwiązanie normatywne jest bardziej przejrzyste i przez to prostsze dla praktyki organów podatkowych oraz wypełniania obowiązków podatników.

Niniejsze opracowanie poświęcone zostało wybranym i ogólnym, aktualnym aspektom opodatkowania dochodów osób fizycznych. Aspekt prawnoporównawczy wyraża się przede wszystkim w opisie źródeł przychodów oraz podstawy opodatkowania. Należy też stwierdzić, że ustawodawcy w obu państwach w ostatnich latach wprowadzili szereg nowych konstrukcji prawnych, które – jak się wydaje – świadczą o pewnym odstępowaniu od modelu tzw. podatku globalnego, na rzecz wyróżnienia szeregu kategorii dochodów wyłączanych z podstawy opodatkowania już w momencie jego uzyskania, ale przede wszystkim w obliczeniu podatku od sumy dochodów w rocznym zeznaniu podatkowym, gdy przewiduje się szereg odrębnych reguł opodatkowania (znacznie obniżona albo 0% stawka podatku dochodowego jak na Ukrainie).

ŹRÓDŁA STOSOWANEJ LITERATURY

1. Ustawa z 26.07.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (t. jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1387 ze zm.). Ustawa ta będzie dalej w tekście oznaczona skrótem: u.p.d.o.f.

2. Ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (t. jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 900 ze zm.).

3. Ustawa z 20.11.1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (t. jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 43 ze zm.).

4. T. jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1292 ze zm. Ustawa ta weszła w życie z dniem 30.04.2018 r.

5. T. jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 847 ze zm. W roku 2020 kwota minimalnego miesięcznego wynagrodzenia za pracę wynosi 2.300 PLN.

6. Ustawa z 11.03.2004 r. o podatku od towarów i usług (t. jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 106).

7. Kodeks podatkowy Ukrainy: Ustawa Ukrainy z 02.12.2010, od 02.04.2020 № 2755-VI. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

8. Podatek dochodowy od osób fizycznych [Zasoby elektroniczne] // Wikipedia - Tryb dostępu do zasobów: https: //en.wikipedia.

9. Ustawa Ukrainy o podatku dochodowym od osób fizycznych z dnia 05.23.03, nr 889-IV(upłynął).

10. Można wskazać, że analogiczne co do prawnych następstw unormowanie zawiera art. 3 ust. 3 polskiej u.p.d.o.f.

11. Kucheriavenko MP Prawo podatkowe: Podręcznik. - Charków: ustawa, 2013 r. – 536 s.

12. Prawo podatkowe: Schemat Album: Naucz narzędzie / dla całości wyd. Dr, prof. LM Kasjanenko. - Kijów: jedność prawna, 2013. – 112 s.

13. Podobną regułę wprowadzają przepisy art. 11 u.p.d.o.f.

14. Ustawa Ukrainy z 24 grudnia 2015 r. Nr 909-VIII od 24.od 24.12.2015 «O zmianach w Kodeksie podatkowym Ukrainy i niektórych aktach ustawodawczych Ukrainy dotyczących bilansu dochodów budżetowych w 2016 r.» - ULR https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 909–19.

15. Kodeks podatkowy Ukrainy: Ustawa Ukrainy z 02.12.2010, od 02.04.2020 № 2755-VI. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.

СЕКЦІЯ 5
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ТА КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Білько Олександр Павлович,
старший викладач кафедри теорії,
історії права і держави
та конституційного права
(ННІ права Університету ДФС України)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У КРЕДИТНО-ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Економіка незалежної України завжди була і, напевне, буде ще досить тривалий час об’єктом злочинних зазіхань з боку організованих груп і злочинних організацій. Не стоїть осторонь цих процесів і фінансово-кредитна система нашої держави.

Слід зазначити, що одночасно з появою фінансово-кредитних установ виник і ряд проблем, що не існували раніше. Одна з них – необхідність забезпечення безпеки фінансово-кредитних установ від протиправних дій.

На сьогодні окремі фінансово-кредитні установи досить потужно працюють у “тіні”, здійснюючи економічну діяльність поза контролем із боку держави, не вступаючи з нею, як із суб’єктом господарювання, в економічні відносини.

Ми підтримуємо науковців, які відмічають, що особливістю вчинення злочинів у кредитно-фінансовій сфері полягає в тому, що вони характеризуються:

1) значним розміром заподіяної матеріальної шкоди;

2) високим рівнем латентності злочинів;

3) використанням банківської системи для витоку незаконно здобутих капіталів за кордон та відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом;

4) безпосереднім зрощуванням діяльності організованих злочинних угруповань із посадовими особами у кредитно-фінансовій сфері;

5) поширенням корупційних діянь.

Корупційні дії у кредитно-банківському секторі найчастіше проявляються у вигляді:

– сприяння щодо надання згоди та підтримки у створенні фіктивних підприємницьких структур (переважно «біля» великих підприємств) для «перекачування» засобів з цих підприємств на рахунки новостворених фірм (ст. 205 КК України);

– укладання збиткових для держави комерційних угод (оренди, купівлі-продажу, поставки тощо);

– надання банківських гарантій без достатніх реальних відповідних зобов'язань;

– інвестування комерційних структур за рахунок державного бюджету (ст. 210 КК України);

– надання кредитів та позик з метою їх подальшого привласнення (ст. 209 КК України); [1]

– особистого сприяння злочинцям, зокрема шляхом протидії розслідуванню (розголошення службової інформації, фальсифікація матеріалів, що викривають злочинців, тиск на органи розслідування тощо). [2, с. 65-66]

Основними причинами, що сприяли зростанню злочинів у сфері банківського кредитування, стали:

– неправомірна поведінка банківських посадових осіб (отримання неправомірної вигоди).

– надприбуток від вчинення злочину;

– наявність ділових відносин між потерпілим і розкрадачем у минулому;

– невиконання потерпілим своїх зобов'язань;

– неналежне виконання посадовими особами банку своїх обов'язків;

– недосконалість чинного законодавства, яке регламентує порядок повернення кредитних коштів;

– неналежна перевірка особи позичальника;

– участь у вчиненні злочину посадових осіб банку;

– достатній термін для приховування та знищення слідів злочину;

– висока латентність вчинюваних злочинів;

– непрофесійність працівників правоохоронних органів з виявлення та розкриття таких злочинів;

– недосконаліть чинного законодавства системи. [3, с. 64-65]

Чинники, що сприяють скоєнню корисливих злочинів у сфері банківської діяльності:

соціально-економічні:

• незадовільний стан економіки;

• спад виробництва;

• неплатоспроможність підприємств;

• пріоритет кредитування посередницьких фірм;

• значні фінансові потоки йдуть не на рентабельні виробничі програми, а на обслуговування посередницьких операцій;

• криміналізація суспільно-економічних відносин;

• концентрація капіталів у тіньовому секторі економіки.

організаційно-управлінські:

• недостатня кількість фахівців у банківській сфері;

• відсутність чіткої концепції взаємодії комерційних банків з НБУ, правоохоронними органами та іншими контрольними державними структурами;

• створення сприятливого середовища для зловживань та можливість уникнення відповідальності за наявності змови підприємців з банківськими працівниками;

нормативно-правові:

• декларативність та порадницький характер нормативних актів у банківській сфері;

• відсутність механізму виконання та застосування цілої низки правових норм;

• посилання у нормах до чинного законодавства нерідко формальні та умовні, оскільки не відпрацьовані взагалі;

• протиріччя у нормативній базі;

• питання, що повинні комплексно врегульовуватися нормативними актами, нерідко приймаються розпорошено, що призводить до зміни правил фінансово-господарської діяльності. [4, с. 75-168]

Пріоритетними напрямами перетворення банківської системи, на наш погляд, повинні стати:

– розроблення та оперативне впровадження нормативної бази попереджувального характеру щодо можливих правопорушень;

– підготовка кваліфікованих кадрів, формування на їх основі кадрової основи кредитно-фінансової системи;

– створення дієвої системи обліку і контролю діяльності кредитно-фінансових установ;

– реалізація переваг інформаційних технологій, освоєння нових комунікаційних мереж і систем, впровадження ефективних систем захисту банківської інформації;

– розроблення і реалізація заходів державного регулювання, адекватних вимогам забезпечення стійкого розвитку банківської системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 (станом на 01.03.2020р.) Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст.131.

2. Топчій В.В., Шкелебей В.А., Супрун Т.М. Публічно-правова протидія корупції : навчальний посібник / В.В. Топчій, В.А. Шкелебей, Т.М.Супрун. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 208 с.

3. Користін О.Є. Економічна безпека : навч. посіб. / О.Є. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко. – К. : КНУВС, 2010. – 368 с.

4. Ларичев В.Д. Преступления в кредитно-денежной сфере и противодействие им. / УПП /В.Д. Ларичев. – М. : ИНФРА. 1996. – 240 с.

Вереша Роман Вікторович,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
професор кафедри кримінального
та адміністративного права
(Академія адвокатури України)

МЕТА ЗЛОЧИНУ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ: ПСИХОЛОГІЧНІ, КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ

У теорії кримінального права загальновизнаним є положення про те, що мета злочину – це загальне уявлення особи про кінцевий результат своєї злочинної діяльності. Отже, це те, чого суб'єкт злочину намагається (прагне) досягти, вчинюючи передбачене КК України злочинне діяння. При цьому необхідно зазначити, що хоча мета злочину завжди спрямована у майбутнє, уявна модель бажаного (очікуваного) результату фактично існує.

Незважаючи на те, що мета злочину – це самостійна категорія кримінального права та самостійна ознака суб'єктивної сторони складу злочину, вона часто розглядається у зв'язку з мотивом злочину. Однак це спричиняє недостатність уваги при вивченні проблемних аспектів мети як самостійної ознаки суб'єктивної сторони складу злочину.

Значення мети злочину для кваліфікації та суб'єктивного інкримінування важко переоцінити. Адже злочини, у яких має місце чітке усвідомлення мети і активне прагнення до її досягнення, характеризуються підвищеним ступенем суспільної небезпечності.

Наявність мети при вчиненні злочину може прямо впливати на кримінальну відповідальність особи, про що свідчить наявність складів злочинів, у яких мета визначається законодавцем як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони складу злочину (наприклад, ст. 301 КК України). Крім того, так само, як і щодо мотиву як ознаки суб'єктивної сторони складу злочину, ч. 1 ст. 91 КПК України містить вказівку на те, що мета злочину підлягає обов'язковому доведенню у кримінальному провадженні. А це ще раз підтверджує актуальність і особливе значення визначення мети вчинення суспільно небезпечного діяння.

З метою злочину як ознакою суб'єктивної сторони складу злочину в доктрині кримінального права пов'язано значну кількість проблемних питань, які потребують свого вирішення. Так, зокрема, проблемними залишаються питання кваліфікації злочинів, у яких мета є обов'язковою ознакою: це пов'язано зі встановленням відповідності реальної мети вчиненого злочину спеціальній (законодавчо визначеній) меті складу злочину, з розумінням того, чи є мета злочину в кожному конкретному випадку обов'язковою або факультативною ознакою суб'єктивної сторони складу злочину. Труднощі обумовлені перш за все тим, що мета є особливим психічним утворенням, а тому недоступна для безпосереднього сприйняття іншими особами (не носіями цієї мети), і всі висновки щодо її наявності (відсутності) у діяннях суб'єкта злочину ґрунтуються лише на об'єктивних ознаках конкретного злочину. Також виникають проблеми у випадку наявності у вчиненому злочині проміжної та кінцевої мети, особливо якщо в результаті вчинення злочину було досягнуто лише проміжну мету. Різні аспекти мети злочину розглядаються майже в кожному дослідженні, присвяченому теоретичним і практичним питанням застосування норм кримінального законодавства щодо встановлення суб'єктивної сторони окремих складів злочинів. У даному разі вивчення окремих аспектів мети злочину, як правило, зводиться до її матеріального розуміння, яке виявляється у простому описі фактичних обставин вчинення злочину, а тому особливості відображення мети у свідомості суб'єкта здебільшого залишаються поза увагою вчених. При цьому багато проблемних питань залишаються невирішеними. Ідеться про питання сукупності ознак, які входять до поняття мети злочину; не окреслені межі визначення спеціальної мети злочину обов'язковою ознакою складу конкретного злочину; недостатньо досліджено питання кваліфікації складів злочинів, які містять мету як обов'язкову ознаку.

Розвиток науки кримінального права характеризується поступовим підвищенням уваги до мети злочину, а законодавець, у свою чергу, збільшує кількість злочинів, у яких мета передбачається як обов'язкова ознака. КК України не містить норми, яка б визначала поняття та ознаки мети злочину. Хоча вказівка на мету злочину зустрічається в конструкції досить великої кількості злочинів. Так, зокрема, Особлива частина КК України містить 78 основних складів злочинів, у яких визначається мета злочину (ст. 109,ст. 110, ст. 110^2,

ст. 113, ст. 114, ст. 118, ст. 124, ст. 127, ст. 144, ст. 147, ст. 149, ст. 150^1, ст. 161, ст. 167, ст. 187, ст. 199, ст. 200, ст. 204, ст. 205, ст. 209, ст. 213, ст. 216, ст. 220^2, ст. 222, ст. 224, ст. 231, ст. 255, ст. 257, ст. 258, ст. 258^2, ст. 258^4, ст. 261, ст. 266, ст. 277, ст. 295, ст. 300, ст. 301, ст. 302, ст. 306, ст. 307, ст. 309, ст. 311, ст. 312, ст. 312, ст. 317, ст. 321, ст. 321^1, ст. 322, ст. 325, ст. 327, ст. 330, ст. 332^1, ст. 341, ст. 343, ст. 344, ст. 349, ст. 349^1, ст. 350, ст. 358, ст. 361^1, ст. 364, ст. 364^1, ст. 365^2, ст. 369^3, ст. 376, ст. 387, ст. 392, ст. 395, ст. 408, ст. 427, ст. 434, ст. 436, ст. 437, ст. 438, ст. 442, ст. 443, ст. 444, ст. 446, ст. 447); 38 кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів злочинів (ч. 2 ст. 110^2, п. 9 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 122, ч. 2 ст. 126, ч. 2 ст. 143, ч. 3 ст. 144, ч. 4 ст. 157, ч. 2 ст. 159^1, ч. 2 ст. 163, ч. 2 ст. 171, ч. 4 ст. 187, ч. 2 ст. 232^1, ч. 3 ст. 243, ч. 3 ст. 262, ч. 2 ст. 265, ч. 2 ст. 265^1, ч. 2 ст. 266, ч. 2-3 ст. 267^1, ч. 4 ст. 296, ч. 4 ст. 298, ч. 2 ст. 302, ч. 2-3 ст. 307, ч. 2-3 ст. 309, ч. 2 ст. 310, ч. 2 ст. 311, ч. 3 ст. 312, ч. 3 ст. 313, ч. 4 ст. 321^1,ч. 2 ст. 327, ч. 2 ст. 358, ч. 2 ст. 375, ч. 4 ст. 410, ч. 3 ст. 431, ч.2ст. 442), 9 приміток (примітки до ст. 110^2, ст. 149, ст. 164, ст. 209, ст. 289, ст. 368^2, ст. 345^1, ст. 354, ст. 447). Крім того, мету злочину визначено в трьох прикінцевих положеннях КК України (п. 3, п. 6 ч. 2 Розділу I, п. «е», ч. 1 Розділу II).

Поняття є каналами «проникнення» реальності у раціональне мислення і раціонального мислення у реальність. Тому надзвичайно важливо розглядати мету злочину як конструкцію, відображену в сукупності необхідних і достатніх ознак, які є характерними для даного явища. Лише повна сукупність таких ознак дасть можливість визначити мету злочину з урахуванням усіх особливостей, а також чітко відмежувати її від інших форм внутрішнього ставлення суб'єкта до вчинюваного суспільно небезпечного діяння. Оскільки у переважній більшості джерел дається загальнонаукове визначення поняття мети, то нам необхідно виокремити поняття мети злочину і загальне поняття мети діяльності людини.

Зауважимо, що мета не є виключно кримінально-правовою категорією. У психології мета визнається структурним елементом цілеспрямованої діяльності людини, яка розглядається крізь призму мотивації її поведінки, потреб і бажань. У довідково-енциклопедичних виданнях мета визначається у свідомо-вольовому аспекті як те, до чого прагнуть, чого намагаються досягти, межа, намір, який потрібно здійснити. Загальновизнано, що мета злочину – це уявлення особи про

кінцевий результат її діяльності, те, чого особа прагне досягти, вчинюючи злочин. Тому і зазначається, що мета злочину, спрямована в майбутнє, – це уявна модель результату, що має настати.

У кримінальному праві цілеспрямованість злочинної діяльності завжди розглядалась як одна з найважливіших категоріальних характеристик злочину, що й обумовило наявність досить великої кількості визначень поняття мети злочину. У теорії кримінального права під метою злочину розуміють той уявний і бажаний суб'єктом кінцевий результат, якого він прагне досягнути, вчиняючи суспільно небезпечне діяння; це бажання особи, яка вчинює суспільно небезпечне діяння, досягти певних шкідливих наслідків [1, с. 464].

Такі визначення ототожнюють мету і результат діяння, мають занадто загальний характер і неточно визначають сутність цілеспрямованої діяльності. Але разом з тим потрібно зазначити, що всі вони певним чином указують на одну загальну характерну ознаку мети злочину (хоча вона і сформульована по-різному) – мета злочину є певним психічним утворенням, яке пов'язане із здатністю психіки людини до випереджального відображення, до можливості створення уявних образів майбутнього злочинного результату, якого прагне досягти суб'єкт злочину.

Таким чином, мета злочину – це, перш за все, певне психічне утворення. Тому основною ознакою, яку має включати визначення поняття мети злочину, є уявний образ, пов'язаний із здатністю психіки до випереджального відображення [2, с. 1888]. Ця ознака вказує на те, що мета злочину – це, насамперед, внутрішня психічна діяльність суб'єкта злочину, яка пов'язана з випереджальним відображенням дійсності, яка уявляється суб'єктом злочину як майбутня об'єктивна реальність. За наявності мети злочину основні, найбільш істотні риси майбутніх змін в об'єктивній реальності, які повинні відбутися, мають виникати у якості уявного образу у винуватої особи як такі, що вже настали.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вереша Р. В. Суб'єктивні елементи підстави кримінальної відповідальності: підручник. Київ: Атіка, 2006. 740 с.

2. Veresha Roman V. Criminal and Legal Characteristics of Criminal Intent. Journal of Advanced Research in Law and Economics. 2016. Vol. VII, Winter. No. 7(21). P. 1881–1890.

Гаврилішин Анатолій Петрович,
кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри кримінального
права та кримінології,
Кубай Микола Сергійович,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

СОЦІАЛЬНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА САМОВІЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО ТА САМОВІЛЬНЕ ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Соціальна зумовленість виступає в якості об’єктивної передумови, яка приводить в рух процес криміналізації суспільно небезпечного діяння. Нині основним і найбільш проблемним питанням соціальної зумовленості кримінально-правової заборони певного діяння є визначення її складових частин (чинників, факторів тощо), які визначають її сутність та мають визначальний вплив на процес криміналізації того чи іншого діяння.

У науковій літературі приділяється значна увага дослідженню соціальної зумовленості кримінальної відповідальності в цілому. Зокрема, аналізу її теоретичних аспектів були присвячені праці таких вчених як В.К. Грищука, В.І. Борисова, П.С. Тоболкіна, М.І. Коржанівського, Д.О. Балобанова, Л.П. Брич та В.О. Навроцького. Окремо варто зауважити, що важливість соціальної зумовленості кримінальної відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво в своїх працях вказували П.С. Дагел, Г.О. Злобіний, С.В. Андрусонко та О.М. Бандурка.

В умовах сьогодення серед кола завдань держави одним із найголовніших постає забезпечення надійного та ефективного захисту прав і свобод громадян включаючи право на землю як основне національне багатство. Від успішного вирішення поставлених перед державою завдань залежить як загальний добробут усього суспільства, так і окремих його суб’єктів.

Відповідно до ст. 14 Конституції України земля проголошена основним національним багатством та перебуває під особливою

охороною держави. Таким чином, на законодавчому рівні право власності на землю гарантується державою, набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону [1, с. 13]. Як наслідок, самовільне заняття земельної ділянки як суспільно небезпечне діяння містить підстави, необхідні для встановлення кримінальної відповідальності за його скоєння, а отже криміналізації.

Поняття «підстави криміналізації» зображує суспільну необхідність у використанні регулятивних та попереджувальних можливостей кримінального права стосовно певної групи суспільних відносин. В свою чергу, під поняттям «приводи криміналізації» розуміють конкретні події, що зумовили постановку питання про криміналізацію того чи іншого виду діяння. Приводом до криміналізації самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва стали резонансні масові самовільні зайняття ділянок у 2005-2006 рр.[2, с.235].

При криміналізації певного діяння необхідно дотримуватись та керуватись встановленими принципами криміналізації. Більшість вчених схиляється до думки, що принцип суспільної небезпеки є ключовим в системі інших принципів криміналізації. Свого часу навіть Чезаре Беккаріа зауважив, що єдиним мірилом завданої шкоди злочином може бути спричинена ним суспільна небезпека. Серед інших вчених також зустрічається думка, що суспільна небезпека виступає єдиним принципом (або підставою) криміналізації. Як зазначає М.О. Бєляєв, за відсутності суспільної небезпеки діяння – відсутній і сам злочин, а отже немає підстав для притягнення до кримінальної відповідальності [3, с.81].

В свою чергу, дослідник В.К. Грищук наголошував, що соціальна зумовленість кримінально-правової норми включає в себе внутрішні і зовнішні чинники (фактори), які слугують підґрунтям для розробки та прийняття релевантної кримінально-правової норми [4, с.100]. Іншими словами саме соціальна зумовленість постає в якості об’єктивної передумови, яка активізує процес криміналізації суспільно небезпечного діяння. Сьогодні найбільш дискусійним питанням соціальної зумовленості кримінально-правової заборони певного діяння є визначення її складових елементів, які детермінують її природу та чинять вирішальний вплив на процес криміналізації того чи іншого діяння. Аналіз масиву наукових праць показав, визначення чинників як підстав встановлення кримінально-правової заборони

пов'язане із певними труднощами. Виникнення таких труднощів, перш за все, зумовлене неоднаковим розумінням та підходами до визначення цих чинників, а, по-друге, межі кількості таких чинників для фіксації соціальної зумовленості певної кримінально-правової норми не є чітко встановленими .

За словами М.І. Коржанського соціальна зумовленість кримінально-правової заборони детермінована, як правило, соціальною цінністю суспільних відносин, економічними факторами та дієвістю правового забезпечення. Відповідно до думки науковця, в процесі вибору об'єктів кримінально-правової охорони законодавець, в першу чергу, бере до уваги об'єктивні та суб'єктивні чинники. До групи об'єктивних він включив: 1) місце, роль і соціальна цінність певних суспільних відносин; 2) поширеність суспільно небезпечних порушень останніх; 3) розміри й характер соціально небезпечної шкоди; 4) ефективність тих чи інших заходів охорони. До суб'єктивних він відносив усвідомлення законодавцем: 1) закономірностей суспільного розвитку; б) економічних наслідків видання й застосування конкретних кримінально-правових норм; в) можливості, необхідності й доцільності використання в конкретних випадках кримінально-правових заходів [5, с.81].

Щодо поширеності самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, як зазначав в своїй праці В.Н. Кудрявцев, суть полягає у регулюванні кримінальним правом форми реакції суспільства і держави на такі суспільно небезпечні вчинки індивідів, які принаймні є реально можливими, тобто становлять собою прояви деяких загальних тенденцій та закономірностей і не є випадковими явищами. Можлива повторюваність – необхідна властивість діяння, віднесеного законом до числа злочинів [6, с.218].

Після того як у 2007 році самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво були криміналізовані, певну уяву про поширеність цих злочинів можна сформувати на підставі статистичних даних. У відповідності до офіційної статистики Генеральної прокуратури України, у таблиці 1.1. наведені, кількісні відомості про зареєстровані кримінальні правопорушення за ст. 197-1 КК України.

Статистика судових вироків в кримінальних провадженнях за ст. 197-1 КК України, характеризується меншими цифрами (показниками). Так відповідно до Єдиного державного реєстру судових рішень, починаючи з 01.01.2019 року та до 01.09.2019 року, в Україні

було ухвалено всього 61 вирок за вище зазначеною статтею. Окрім цього серед 61 судового рішення, 6 з них виправдувальні, тобто особу було визнано не винною у вчиненні злочину передбаченого ст. 197-1 КК України [7, с. 45].

Таблиця 1.1

Місяць	**Зареєстровано кримінальних проваджень**
Січень 2019	99
Лютий 2019	183
Березень 2019	272
Квітень 2019	428
Травень 2019	651
Червень 2019	836
Липень 2019	993
Серпень 2019	1 074
Всього до 01.09.2019	4 536

Таким чином, не зважаючи на існуючу тривалий час прогалину в законодавстві щодо розмежування самовільного зайняття земельної ділянки і її використання без правовстановлюючого документа, це явище і надалі поширюється, що говорить про неабиякий рівень соціальної зумовленості кримінальної відповідальності, передбаченої його здійснення.

Беручи до уваги сутність даного чинника, доцільним постає аналіз підстав, що спричинили динаміку масового поширення такого явища як самовільне зайняття земельних ділянок. Зокрема, серед таких підстав слід виокремити наступні:

1) хаотичність, випадковість і непослідовність у підготовці нормативно- правових актів земельного законодавства, відсутність чіткості в деяких положеннях чинного законодавства держави у сфері забезпечення боротьби із вчиненням земельних правопорушень;

2) неналежний контроль зі сторони представників органів державної влади та місцевого самоврядування за додержанням приписів земельного законодавства;

3) відсутність координації спільної діяльності між правоохоронними та контролюючими органами;

4) низький рівень ефективності існуючих правових заходів впливу на осіб, що порушують чинне законодавство у сфері охорони та забезпечення раціонального використання земель;

5) необізнаність та некомпетентність чиновників та власників земельних ділянок чи паїв у питаннях, пов'язаних із трактуванням, сутністю та юридичного значення положень земельного законодавства та підпорядкованим правовідносинам;

6) високий рівень корупції у сфері земельних відносин;

7) висока вартість підготовки проектної документації, проблеми із визначенням чіткого розмежування земель державної та комунальної власності, непоодинокі випадки відсутності чітких меж земельних ділянок на місцевості, незакінчений процес їх інвентаризації та грошової оцінки;

8) присутність тенденцій у розвитку земельного та аграрного законодавства, що йдуть в розріз між собою та провокують відповідно різні вектори розвитку обох сфер;

9) ускладнений та тривалий за часом реалізації механізм оформлення й отримання правовстановлюючих документів на земельну ділянку чи об'єкт нерухомого майна;

10) складний та тривалий за часом реалізації процес примусового звільнення та передача земельної ділянки відповідно до винесеного судом рішення.

Сутність кримінальної відповідальності за правопорушення у вигляді самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва пов'язана, перш за все, із ступенем суспільної небезпеки та шкоди, нанесеної в результаті таких діянь. Особлива природа вищезгаданої суспільної небезпеки зумовлюється особливою цінністю об'єкта кримінально-правової охорони – земельної ділянки як об'єкта права власності (права користування).

Самовільність дій, що слугують причиною порушення права власності на землю, завдання істотної шкоди її законним власникам призводять до нецільового використання земельних ділянок, порушення стабільного стану суспільних відносин у сфері управління земельними ресурсами та будівництва, а отже, як наслідок, зумовлюють високий ступінь суспільної небезпеки.

Попри неоднозначні підходи науковців та представників влади до визначення реальних масштабів поширення явища самовільного зайняття земельних ділянок, доцільність ефективного забезпечення

кримінально-правової заборони такий дій постала наріжним каменем у врегулювання пов'язаних правовідносин. Більше того, не менш важливим є здійснення пошуку ефективних засобів профілактичної дії у сфері боротьби із самовільним зайняттям землі.

Відтак, в умовах сьогодення, необхідність реалізації дієвої боротьби із поширенням явища – самовільного зайняття земельних ділянок, потреба в ефективній охороні права власності на землю, забезпечення неухильного дотримання положень законодавства, що регулює здійснення будівництва, постали гострим питанням та потребують відповідних змін як в законодавстві, так і в політиці держави.

Підсумовуючи все вищезазначене, варто вказати, що кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне виступає в якості гарантії безперешкодного здійснення права власності на землю суб'єктами, визначеними Конституцією та законами України, першочерговою умовою правового та раціонального використання земель, виконання управління земельними ресурсами у відповідності до політики держави та сформованим у суспільстві відносинам стосовно використання та охорони землі як природного ресурсу – основного національного багатства держави , об'єкта права власності і користування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 13.

2. Антонюк Н. Самовільне зайняття земельної ділянки: зміст суспільно-небезпечного діяння. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні:* матеріали XIV регіональної науково-практичної конференції (Львів, 6 лютого 2008р.).- Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету ім. І. Франка. 2008. С. 235-238.

3. Беляев Н.А. Уголовно-правовая политика и пути ее реализации. Ленинград: Изд-во Ленинградского университета. 1986. 176 с.

4. Грищук В.К. Кодифікація кримінального законодавства України: проблеми історії і методології. Л.: Світ. 1992. 438 с.

5. Коржанський М.Й. Об'єкт і предмет злочину : монографія. Дніпропетровськ: Юрид. акад. МВС. Ліра ЛТД. 2005. 252 с.

6. Кудрявцев В.Н. Основания уголовно-правового запрета. Криминализация и декриминализация : монография. В.Н. Кудрявцев, П.С. Дагель, Г.А. Злобин и др.; под ред. В.Н. Кудрявцева, А.М. Яковлева. Наука. 1982. 304 с.

7. Бодаєвський В.П. Проблеми розмежування незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель від злочинів проти власності. *Кримінальний кодекс України – 10 років очікувань* : тези доповідей учасників Міжнародного симпозіуму (Львів, 23-24 вересня 2011 р.). Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ. 2011. С. 42-48.

Гмирін Андрій Анатолійович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології
(ННІ права Університету ДФС України)

КРИМІНОГЕННІ ЧИННИКИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Податкова система будь-якої країни є продуктом не лише економічного, а й політичного розвитку суспільства. Вона віддзеркалює інтереси різних суспільних груп та політичних партій, що є результатом домовленостей, до яких прийшли ці сили у процесі ухвалення податкових законопроектів.

Але, на сьогодні не можна назвати простими і доступними для розуміння законодавчі акти щодо встановлених податків у тому вигляді, в якому вони існують, а це в свою чергу породжує кримінногенні чинники для зловживань у податковій сфері. Розрахунки окремих податків стали заплутаними і незручними як для платників, так і для контролюючих органів. Наявні розбіжності, сумнівні тлумачення окремих термінів, положень, визначених у законах і підзаконних актах, негативно впливають на якість роботи платників податків, а також працівників фіскальної служби, які контролюють правильність нарахування і сплати податків. Положення Податкового кодексу не повною мірою вирішують проблему формування високоефективної податкової системи, про що, зокрема,

свідчать численні зміни і доповнення до вказаного документу. Так, за період із 01.01.2011 до 01.12.2017 до Податкового кодексу внесені зміни і доповнення 114 законами України, зокрема: у 2011 р. – 17, у 2012 р. – 22, у 2013 р. – 9, у 2014 р. – 24, 2015 р. – 26, у 2016 р. – 8, у 2017 р. – 8 [5]. Проведена систематизація змін у податковій системі України в 2015 р. показала, що значні зусилля реформаторів були спрямовані на значне скорочення податків і зборів – із 22 до 11. Варто звернути увагу на те, що деякі податки і збори начебто скасовані, але вони лише трансформовані (фіксований сільськогосподарський податок) або включені до складу нового «великого» податку (рентна плата). Зокрема, рентна плата включає в себе податкові платежі за користування корисними копалинами, радіочастотним ресурсом, водними та лісовими ресурсами тощо. Плата за землю як окремий податок сьогодні входить до складу податку на нерухоме майно. Фіксований сільськогосподарський податок трансформований у четверту групу єдиного податку. Результати такої роботи не знизили податкове навантаження на суб'єктів господарювання, не вивели з «тіні» об'єкти оподаткування, не поліпшили взаємовідносини платників податків із фіскальними органами. За даними рейтингу Paying Taxes 2018, у якому порівнювалися податкові системи 190 країн світу, Україна займає 43-є місце за простотою податкової системи [1]. Для порівняння наведемо рейтинги сусідніх країн: Румунія – 42-е місце, Молдова – 32-е, Грузія – 22-е, Литва – 18-е, Естонія – 14-е, Латвія – 13-е. Незважаючи на те що протягом 2012–2018 рр. Україна поліпшила рейтинг за простотою податкової системи (зі 181-го до 43-го місця), вітчизняна податкова система залишається складною і несприятливою для ведення бізнесу. На підготовку і подання податкової звітності та сплату податків вітчизняний бізнес вимушений затрачати набагато більше часу (327,5 год.), ніж у країнах ЄС. За цим показником Україна знаходиться на 159-му місці в світі, де середній показник часу на підготовку звітності становить 240 год., у країнах ЄС – 161 год. [2].

За даними звіту Ради бізнес-омбудсмена, за 2016 р. отримано 868 скарг від компаній на роботу державних органів, і найбільше (49%) скарг від українського бізнесу надійшло щодо роботи органів Державної фіскальної служби [3]. Про низький рівень довіри до фіскальних органів свідчать результати опитування, здійсненого

дослідницькою компанією TNS на замовлення Проектного офісу Національної ради реформ, за якими лише 17% громадян довіряють співробітникам Державної фіскальної служби. Крім того, за результатами щомісячного опитування вказаною компанією, 72% опитуваних громадян не відчули позитивного ефекту від проведення податкових реформ [4].

Слід зазначити, що рівень податкового навантаження в Україні оцінюється по-різному. Майже всі експерти, які займаються оцінкою інвестиційного клімату, вважають, що він є несприятливим, оскільки оподаткування реального сектору економіки надто обтяжливе. Це пригнічує процеси економічного відтворення, а підприємство може працювати рентабельно, як правило, лише за умов приховування своїх доходів від оподаткування. Більшість підприємців також уважає, що сучасна економічна ситуація в нашій країні не сприяє розвитку підприємницької діяльності, що важкий тягар податків призводить до таких негативних наслідків, як зниження ділової активності суб'єктів підприємницької діяльності, тінізація економіки, відтік національних капіталів за кордон. Унаслідок цього знижуються надходження до бюджету, зростає соціальна напруженість у суспільстві. По суті, сьогодні податкова система є однією з головних перешкод ефективному конкурентоспроможному розвитку економіки нашої держави [5].

Відповідно до Конституції України (ст.1) Україна є соціальною правовою державою. Отже, її податкова система має відповідати вимогам соціальної держави щодо рівня фінансування суспільних благ, із визначенням відповідно до цього рівня перерозподілу ВВП, який забезпечуватиме формування фінансових ресурсів, достатніх для виконання конституційно закріплених функцій держави та гарантій громадян на достатній життєвий рівень, що в свою чергу зможе суттєво знизити криміногенні ризики у податковій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 04.03.2020).

2. Payning Taxes 2018. URL: https://www.pwc.com/gx/en/payingtaxes/pdf/pwc_paying_taxes_2018_full_ report.pdf (дата звернення 04.03.2020).

3. Paying Taxes: Україна стрибнула в рейтингу на 41 позицію. URL: http://finbalance.com.ua/news/ PwC-Ukrana-stribnula-v-reytinhu-Paying-Taxes-na-41- pozitsiyu (дата звернення 04.03.2020).

4. Річний звіт 2016 / Рада бізнес-омбудсмена. 03.02.2017. URL: https://boi.org.ua/publications/news/ 1008-business-ombudsman-sums-up-2016/ (дата звернення 04.03.2020).

5. Моніторинг прогресу реформ. Звіт за 2015 рік. Розділ «Податкова реформа» / Національна рада реформ, Проектний офіс. С. 49. URL: http://reforms.in.ua/ ua/reformy/zvity (дата звернення 04.03.2020).

Деревянко Маргарита Вячеславівна,
Павленко Юлія Андріївна,
здобувачі другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Лугіна Наталія Анатолівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ВТЯГНЕННЮ ДІТЕЙ У ЖЕБРАЦТВО

Забезпечення прав дитини, вільний і всебічний розвиток її особистості, виховання поваги як до національних традицій, так і до законодавства держави є однією з глобальних проблем сучасності. Тому особливої уваги заслуговує забезпечення гармонійного розвитку дітей та підлітків і захист неповнолітніх від протиправних посягань на їх моральний та фізичний розвиток. Проблема залучення дітей до асоціальної діяльності дорослих не є новою для юридичної науки України.

Відповідно до ст. 304 Кримінального кодексу України: «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, у пияцтво, у заняття жебрацтвом, азартними іграми – карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років»[1]. Втягнення у заняття жебрацтвом полягає в умисному схиленні неповнолітнього до систематичного

жебракування, випрошування у сторонніх осіб грошей або інших матеріальних цінностей. Воно має місце як у разі схилення підлітка будь-яким із названих раніше способів до самостійного жебрацтва, так і при залученні його до участі в такій діяльності спільно з дорослою особою.

*Стаття 150-1 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за «Використання малолітньої дитини для зайняття жебрацтвом», а саме: «*Використання батьками або особами, які їх замінюють, малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (систематичного випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб) – карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк[1].

Принципова відмінність між поняттями «втягнення» та «використання» полягає в наступному. «Втягнення» – це схиляння дитини до злочину або іншої негативної девіації, тобто здійснення дитиною активної протиправної або аморальної дії (крадіжки, шахрайства, вживання спиртних напоїв, жебракування та ін.). «Використання», у свою чергу, означає сприйняття злочинцем дитини не як людини, а як корисної для нього речі, що своїм видом спонукує інших осіб до безоплатної передачі певних матеріальних цінностей (грошей, продуктів та ін.).Отже, у цьому розумінні дитина є знаряддям вчинення антигромадських дій, будучи одночасно беззахисною жертвою правопорушника[2].

Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150-1 ККУ) слід відмежовувати від втягнення дитини в заняття жебрацтвом, передбаченого ч. 2 ст. 304 КК України, за такими ознаками:

- таке втягнення не означає використання дитини самою особою, що втягує;
- для втягування не є характерною мета отримання прибутку;
- не можна кваліфікувати як втягнення в заняття жебрацтвом дитину-немовля або іншу дитину, яка не усвідомлює факту втягнення, а також випадки залучення малолітнього до жебрацтва шляхом обману[2].

Суспільна небезпечність даних злочинів полягає в тому, що дії, які їх утворюють, посягають на суспільні відносини, що забезпечують основні принципи суспільної моральності у сфері належного

інтелектуального, морального та фізичного розвитку і виховання неповнолітніх. Такі дії дорослих згубно впливають на молоде покоління, спричиняють шкоду інтелектуальному і фізичному розвитку неповнолітніх, деформують в їхній свідомості моральні цінності, прищеплюють їм асоціальні ідеї, аморальні погляди, навички.

Відсутність сімейного або державного піклування стосовно дітей, педагогічного нагляду і нормальних умов життя є причиною дитячого жебрацтва. Економічні кризи, безробіття, нужда і експлуатація дітей сприяли зростанню такої проблеми. Жебрацтво також може бути викликане ще й іншими причинами: конфліктна ситуація в сім'ї, навчальних закладах, аморальна поведінка батьків, жорстоке поводження з дітьми, в тому числі зловживання з боку батьків, опікунів або осіб, які їх замінюють, які в корисливих цілях примушують дітей до порушення правових і моральних норм, а саме зайняття жебрацтвом[3].

Про важливість захисту інтересів неповнолітніх від таких посягань свідчать і заходи вищих державних органів влади. Прикладом тому є Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р., згідно з яким: «Держава здійснює захист дітей від усіх форм насильства, залучення до вчинення злочинів, примушування до жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо». А Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо запобігання дитячій бездоглядності» від 28 січня 2000 р. зобов'язує ряд міністерств, Державний комітет молодіжної політики та місцеві органи влади вжити заходів щодо запобігання проявам злочинності серед дітей, своєчасно виявляти осіб, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, пияцтво, жебракування, та притягати їх до відповідальності.

До системи заходів і засобів протидії можна віднести:

- інформування населення через засоби масової інформації про юридичну відповідальність за здійснення кримінального впливу на дітей, за їх втягнення до незаконної дитячої праці, а також у злочинну та іншу антигромадську діяльність;
- здійснення правового виховання населення;
- проведення віктимологічної профілактики серед дітей;
- надання консультативної допомоги дітям та їх батькам або особам, що їх замінюють тощо[4].

Отже, розглянувши дане питання, можна сказати, що проблема втягення дітей у жебрацтво – явище широкомасштабне, яке до сьогоднішнього дня не втрачає своєї актуальності. Дитина як особливий суб'єкт суспільних відносин завжди потребуватиме особливої уваги та належного, у першу чергу правового, забезпечення охорони своїх прав, а тому дослідження, спрямовані на удосконалення законодавства, завжди будуть актуальними та практично значущими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 03.03.2020).

2. Черевко К.О. Окремі питання кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого статтею 150-1 Кримінального кодексу України 2015, №3. С.102-111.

3.Довгань А.І. Криміналістична характеристика втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. *Право і суспільство*. 2017. № 6. ч. 2. С. 176-181.

4. Малиновська Т.М., Гладкова Є.О..Протидія втягнення дітей узлочинну та іншу антигромадську діяльність. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. №3. С. 165-168.

Драган Олена Василівна,
доктор юридичних наук,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології,
Гурін Дмитро Петрович,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Головною перепоною на шляху до створення демократичних інститутів є корупція як соціально-юридичне виявлення.

Міжнародне співробітництво у сфері протидії корупції відіграє важливу роль у становленні нашої країни, адже корупція заважає встановленню режиму верховенства права, підриває соціальну справедливість та ставить під загрозу стабільність демократичних інститутів. Вона може стати найбільшою загрозою національній безпеці та національним інтересам будь-якої держави.

Саме тому, дослідження зарубіжного досвіду у сфері протидії корупції є важливим, адже досліджуючи досвід та позитивні напрацювання боротьби з корупційними злочинами в інших країнах є можливість попередження корупції в нашій державі.

О.Ф. Кістяківський закликав до вивчення вітчизняного права у порівнянні з іноземним з метою вдосконалення першого [6].

Вивчення та аналізом міжнародного досвіду протидії корупції займалися такі вітчизняні вчені-науковці як Ф.В. Абрамов, В.Б. Авер`янов, О.М.Бандурка, М.Ю. Бездольний, А.В. Гайдук, В.І. Тютюгін, К.С. Косінова, М.І.Хавронюк,

Слід зазначити, що корупція є у багатьох країнах, незалежно від політичного устрою та рівня економічного розвитку, справа лише в її масштабах. Тобто, корупція – це проблема загальновизнана, поширена та серйозна [2, с. 52].

Відповідно до проведених досліджень Міжнародної неурядової організації, яка займається моніторингом корупції у світі Україна, станом на 2010 рік займала 134 місце з 174 країн, станом на 2011 рік

Україна займала 152 місце зі 183 країн. Станом на 2019 рік Україна посіла 126 місце зі 180 країн.

Серед країн першої тридцятки знаходиться Фінляндія, Польща, Німеччина, Сінгапур та інші.

Як зазначає О.Я. Прохоренко, заходи цих держав мають деякі особливості, але спільними для них є бажання організації активно протидії корупційним проявам, створення відповідної правової бази; залучення до протидії корупційним проявам громадян і громадських організацій [4].

Досвід багатьох країн показує, що коли у процесі протидії корупції об'єднуються зусилля держави та громадян, коли здійснюється систематична послідовна політика формування авторитету державної служби та довіри до органів влади та управління, позитивний результат є завжди [5].

Чітка й ефективна система боротьби з корупційними злочинами є у Фінляндії. Вона спирається на солідну нормативну базу та підтримку суспільства. Важливу роль у протидії корупції в Фінляндії відіграє любов та повага до роботи та неповага до хитрощів та нечесності. Громадяни Фінляндії вважають, що взяти хабар – це означає проявити неповагу до самого себе. Важливу роль відіграє рівень освіти, адже фіни вважають, що маніпулювати освіченими людьми набагато важче.

У Польщі до останнього часу не приймали жодного нормативного акта щодо подолання корупції, вважаючи, що достатнім є низка статей кримінального кодексу, які передбачають відповідальність за хабарництво та перевищення повноважень посадовими особами. Але у 2002 році було затверджено державну програму боротьби з корупцією під назвою «Антикорупційна стратегія», а з 2006 року було розроблено Закон про «Центральне антикорупційне управління», завданням якого є боротьба зі зловживанням владою та використанням привілеїв задля досягнення власної мети.

В основі боротьби з корупцією у Німеччині лежить знищення матеріальної бази злочинних групувань. Це досягається створенням належної правової бази та конфіскацією майна задля унеможливлення «відмивання» грошових коштів.

Цікавим для України є досвід Сінгапуру. Ця азіатська країна змогла подолати великі масштаби корупції усього за півстоліття. Для чиновників і досі діє принцип «презумпції корумпованості» [5].

Сінгапурська стратегія відрізняється суворістю й послідовністю. базуючись на «логіці в контролі за корупцією» [1, с. 172]. Історично Сінгапур майже півтора століття перебував у сфері впливу Великої Британії. Після отримання у 1965 році незалежності держава перебувала у жахливому стані. Державний апарат пронизувала корупція, бізнес контролювали мафіозні «тріади». Спроби щось змінити у країні наштовхнулися на корупцію та відсталу економічну систему. Зараз Сінгапур називають «азійським тигром», що осягнув небувалих успіхів у економічному розвитку. Секрет такого перетворення полягає в тому, що визначальним принципом розбудови цієї країни стало гасло: «Найголовніше — мати чисту центральну владу. Якщо люди нагорі не є прикладом моральних стандартів, які вони впроваджують на нижчих рівнях влади, щось зробити дуже важко». Серед заходів протидії корупції тут можна назвати наступні:

1) мінімізація можливості чиновників діяти на власний розсуд, тобто зменшили кількість підписів під документами. У країні максимально спростили процедуру прийняття рішень і усунули можливість подвійного тлумачення законів, встановили для всіх зрозумілі, прозорі правила мінімальною дозвільною системою, ліквідували зайві адміністративні бар'єри для розвитку економіки;

2) неминуче покарання за корупцію. Для контролю створили спеціальний орган – Бюро з розслідувань корупції у вищих ешелонах влади, керівник якого безпосередньо звітував перед прем'єр-міністром. Ніхто не може втрутитися у розслідування;

3) відповідність зарплати чиновника ринковому рівню. Але державні посадовці повинні щорічно звітувати про своє майно і активи. Прокурор має право перевіряти будь-які банківські рахунки осіб, підозрюваних у корупції Сьогодні Сінгапур займає перші місця у всьому світі по відсутності корупції, економічній свободі та розвитку [5].

Отже, використання зарубіжного досвіду у боротьбі з корупцією відіграє важливу роль у становленні нашої держави, адже лише переймаючи зарубіжний досвід та накладаючи його на наш, можливе подолання корупції в середині держави та попередження корупційних схем ще на етапі планування.

Дослідження іноземного законодавства дозволяє проаналізувати вітчизняне законодавство з тим, щоб зрозуміти цінності та пріоритети, тенденції та перспективи його розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коруля І.В. Зарубіжний досвід у сфері протидії корупції та можливість його використання в Україні. Порівняльно-аналітичне право, 2014 (1). С. 170 – 173

2. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми, протидії : монографія. К. : КНТ, 2008. 368 с.

3. Преодоление коррупции – главное условие утверждения правового государства. Межведомственный научный сборник. Главный редактор А.И. Комарова. М., 2009. Том 1 (39). 576 с.

4. Прохоренко О.Я. Протидія корупційним проявам у системі державної служби України: організаційно-правовий аспект: дис. канд. наук. держ. управ.: спец.25.00.03. К., 2004. 213 с.

5. Корупційна злочинність: витоки, сучасний стан, стратегія протидії: монографія. Т.В. Корнякова, О. В. Драган та ін. Дніпро: ЛІРА, 2017. 276 с.

6. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми, гармонізація. М.Хавронюк. К.:Юрисконсульт, 2006. С.33

Забарний Максим Михайлович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології
(ННІ права Університету ДФС України)

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ У ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

В науковій спільноті підтримують думку, що регіональний аналіз злочинності має невичерпні можливості для виявлення загальних, особливих та індивідуальних якостей, що характеризують злочинність у різних регіонах. Це забезпечується багатьма чинниками, передусім однотипністю аналізу в кожному регіоні, а це у свою чергу вимагає єдиної програми та однакових методик збирання, систематизації та узагальнення інформації. Наведене забезпечує можливість зіставлення інформації, що є неодмінною умовою аналізу [2, с. 73]. Для отримання комплексної картини взаємозв’язків між станом

злочинності в різних регіонах важливе використання методів математичної статистики, таких як кореляційний та регресійний аналізи, метод головних компонент тощо. Дуже розповсюдженим у кримінологічних дослідженнях регіональних особливостей злочинності є застосування динамічної та статистичної моделі аналізу [1, с. 25–26]. Під час проведення кримінологічних досліджень загалом і під час вивчення регіональних відмінностей злочинності зокрема застосовуються, як правило, динамічні та статистичні методи [2, с. 74–75]. Динамічний підхід дозволяє вивчити об'єкт аналізу в його розвитку, виявити закономірності тих змін, що відбулися протягом динамічного ряду, тобто певного періоду. Наприклад, протягом року спостерігається зростання значень кількісних показників злочинності. Динамічний метод спрямований на з'ясування причин цього зростання, обставин, які його обумовили. Також, потрібно встановлювати, за рахунок яких складових елементів цієї сукупності та з яких причин відбулися зміни. Динамічний метод застосовується, як правило, тоді, коли поряд з аналізом злочинності, її територіальних відмінностей, об'єктом вивчення є і їх детермінанти: причини, умови, інші обставини, які зумовили зміну показників злочинності як інтегрованої сукупності, так і відповідних її територіальних елементів. Статистичні методи застосовуються під час вивчення масових об'єктів. Вони дозволяють виявити загальні статистичні закономірності значень показників цих об'єктів, що ґрунтуються на дії закону великих чисел, не торкаючись причин останніх. Інструментом для порівняння в регіональному аналізі є узагальнюючі показники: середні та усереднені величини, коефіцієнти, відношення тощо. У методичних рекомендаціях щодо застосування узагальнюючих показників містяться вимоги стосовно останніх, а саме: сукупність, що вивчається, повинна бути однорідною за складом, тобто має відображуватися порівнюваними показниками, зіставлятися в порівнюваних масивах; сукупність, що вивчається, має бути досить масовою, чим забезпечується можливість визначення її закономірностей, які можуть не виявитися на обмеженому масиві. Останньої вимоги не завжди можна дотриматися під час аналізу регіональних відмінностей злочинності в невеликих за кількістю населення регіонах із порівняно невеликим числом злочинів [3, с. 18]. Під час вивчення просторового розподілу злочинності в регіоні визначається інтенсивність їх поширеності за адміністративно-територіальними одиницями регіону.

Актуальні проблеми держави і права, Знання рівня злочинності в регіонах дозволяє визначити їх відносну криміногенність шляхом з'ясування середніх регіональних показників і відхилень від них. Виявлені в динаміці за ряд років відносно стійкі закономірності просторового розподілу злочинності є основою для складання відповідних карт [4, с. 233–234], схем, діаграм тощо. Цей процес має важливе значення з точки зору спрощення узагальнення і сприйняття великого обсягу інформації. У кримінології ці дії отримали назву графічних методів. Під графічними методами розуміють сукупність способів наглядного зображення й узагальнення цифрової інформації за допомогою різного роду геометричних фігур, ліній, малюнків, умовних знаків, схематичних географічних карт, таблиць і пояснювальних написів до них [5, с. 23]. Одним із найзручніших і водночас, узагальнюючих способів візуалізації, отриманих під час аналізу регіональних особливостей злочинності, є метод картографування. Суть його полягає в тому, що на карту заносяться ті або інші показники злочинності. Кожна окрема карта складається шляхом занесення на неї того або іншого кількісного чи якісного показника злочинності чи певного соціального, економічного чи демографічного параметру регіону. Після складення комплекту карт із занесенням на них територіальних відмінностей певних процесів можна отримати цілісне уявлення про територіальний розподіл злочинності та факторів, що її обумовлюють.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити: 1) кримінологічний аналіз досліджень є важливим інструментом для виявлення регіональних особливостей злочинності; у якості базових елементів предмета кримінологічного аналізу злочинності в регіонах використовується вимірювання її стану, рівня, структури, динамік, територіальної розповсюдженості (географії), регіональних відмінностей; інструментом для порівняння в регіональному аналізі є узагальнюючі показники: середні та усереднені величини, коефіцієнти, відношення, тощо [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горяинов К.К., Кондратюк Л.В. Методы прогнозирования преступности в регыональном разрезе. *Вопросы борьбы с преступностью*. 1983. Вып. 39. С. 25–26.

2. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кН. К. Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Кн. 3: Практична кримінологія. 2008. 320 с.

3. Методика изучения территориальных различий преступности и их причин : [метод. пособ.] / [А.И. Долгова, Н.В. Кривощекова, Ю.Г. Козлов, В.А. Серебрякова и др.] : под ред. А. И. Долгова. М. : Всесоюзный научно-исследовательский институт проблем укрепления законности и правопорядка, 1989. 140 с.

4. Шубадєєва М.Ю. Дослідження територіальних особливостей злочинності. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ.* 2005. № 1. С. 232–235.

5. Каныгин В.И. Проблемы комплексного анализа и предупреждения преступности в регионе : дисс. … канд. юрид. наук. URL : http://www.apdp.in.ua/v71/48.pdf (дата звернення 0.03.2020).

Кузнєцова Поліна Олександрівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Мацелик Тетяна Олександрівна,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансового права
(ННІ права Університету ДФС України)

БАНКІВСЬКІ КРЕДИТНІ КАРТКИ ЯК ПРЕДМЕТ ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВА

На сьогодні серед такого різноманіття кримінальних правопорушень у банківській сфері особливе місце посідає шахрайство. За останні роки в Україні шахрайство набрало обертів, так як з’являються нові види, форми та способи вчинення злочину, передбаченого ст. 190 ККУ, зокрема поширюється такий вид як шахрайства, які вчиняються із залученням банківських кредитних карток.

Дана тема є досить цікавою, оскільки злочинність поступово зростає, зокрема злочинність у сфері шахрайства. Тому дане питання розглядали такі вітчизняні вчені як А. Менів, А. Музика, О. Базанов, С. Гонгало, М. Панов, О. Константінова, П. Берзін, І. Колеснік,

М. Коржанський, М. Салтевський, О. Смаглюк, В. Коновалова, Г. Матусовський, В. Шепітько та інші.

Згідно з п. 1.27 ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» переказ коштів – це рух певної суми коштів з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому у готівковій формі. Ініціатор та отримувач можуть бути однією і тією ж особою. Цей же пункт оперує таким терміном, як «неналежний переказ» – це рух певної суми коштів, внаслідок якого з вини ініціатора переказу, який не є платником, відбувається її списання з рахунка неналежного платника та/або зарахування на рахунок неналежного отримувача чи видача йому суми переказу в готівковій чи майновій формі [1].

Варто зазначити, що за нинішніх умов такий вид товару, як інформація, і вартість його може бути дуже високою. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII (в редакції Закону України від 13 січня 2011 р. № 2938-VI) інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2].

Досить часто предметом шахрайств, що вчиняються з використанням кредитних карток, можуть бути грошові (кредитні) кошти потерпілої особи, заволодіння якими стає доступним тільки завдяки використанню банківських кредитних карток.

П.С. Берзін констатує, що засобами обману при шахрайстві можуть виступати різні предмети матеріального світу, які володіють властивостями повідомляти неправдиву інформацію [3]. І. Колеснік також вважає, що предметом безпосереднього заволодіння при шахрайстві є чуже майно, з котрим злочинець вступає у взаємодію [4, с. 110].

Проте, як зазначає М.Й. Коржанський, предметом шахрайства може бути не тільки майно, а й право на нього (право вимагати виконання зобов'язань, документи, які дають право на отримання майна тощо) [5, с. 233].

В.Ю. Шепітько також вказує, що предметом шахрайства може бути не тільки індивідуальне (приватне) майно, а й право на таке майно (наприклад, заволодіння шляхом шахрайства такими документами, що надають право вступити у спадщину, отримати майно за заповітом, вимагати виконання майнових зобов'язань та ін. [6, с. 299].

Подібні погляди і М.В. Салтевського, що предметом злочинного посягання служать не тільки майно і право володіння їм, а також певні блага, дії на користь (знищення боргової розписки, прийняття на роботу з високою оплатою, примушування до видачі певного документа-довідки, доручення тощо). В кожному разі механізм такого злочину складний і своєрідний, залежить від предмета злочинного посягання, обставин, що складаються, і особистих якостей шахрая [7, с. 495].

Разом із тим, розглядаючи ознаки предмета шахрайства, О.В. Смаглюк аргументує висновок, що право на майно не може виступати предметом цього злочину. Так, пластикові картки, як і лотерейні квитки, талони на отримання пально-мастильних матеріалів, абонементні книжки, проїзні та єдині квитки на проїзд у транспорті та інші подібні документи можуть бути предметом розкрадання, оскільки виконують роль грошового еквівалента і засвідчують оплату за визначені послуги. Такі документи набуваються у відповідних організацій за встановлену плату і, таким чином, мають номінальну вартість. Документи, які відіграють роль еквівалентів матеріальних цінностей або грошових сум, відносяться до майна у вигляді речі. У разі заволодіння шляхом обману, зловживання довірою документами, які не відіграють такої ролі, наприклад, накладні або доручення на отримання майна, за умови доведеності мети – одержання майна за такими документами, то вчинене слід кваліфікувати за сукупністю викрадення документів (ст. 357 КК) і готування до вчинення шахрайства (ч. 1 ст. 14, ст. 190 КК) [8, с. 8-9].

Можна зробити висновок, що якщо з усього асортименту платіжних карток виокремити як предмет шахрайства саме банківські кредитні картки, то це дає можливість виділити ознаки, що диференціюватимуть їх від інших карток як платіжних засобів: банківська кредитна картка є ідентифікаційною, на відміну від карток, які не здійснюють процес ідентифікації особи; банківська кредитна картка є розрахунковою – що відрізняє її від дисконтних, бонусних карток, карток знижок та інших карток; банківська кредитна картка видана банківськими установами – інші картки можуть бути видані іншою фінансовою установою, іншою юридичною особою; банківська кредитна картка створюється та використовується для здійснення тільки банківських операцій; банківська кредитна картка є тільки кредитною.

Характерною особливістю банківських кредитних карток як предмета даного злочину виступає те, що сама картка як матеріальний предмет не несе ніякої цінності для шахрая. Тільки інформація, яка є на картці є цінною для злочинця, значить інформацію на кредитних картках, що містить банківську таємницю та персональні дані, а значить її потрібно включити до предмета шахрайства. Досить часто предметом розглядуваного злочину, виступають грошові (кредитні) кошти потерпілого, заволодіння якими може бути доступним тільки через використання банківських кредитних карток

Отже, предметом шахрайства може виступати не тільки майно, а й право на це майно – можливість користуватися, володіти та розпоряджатися даним майном. Така можливість злочинця може бути здобута шляхом незаконного оформлення доступу до певних документів, носіїв інформації, а також до кредитних карток, що закріплюють право на майно або звільняють від зобов'язань майнового характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2346-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 29. Ст. 137.

2. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII (в редакції Закону України від 13 січня 2011 р. № 2938-VI). *Офіційний вісник України*. 2011. № 10. Ст. 445

3. Берзін П.С. Суб'єктивна сторона шахрайства, що вчиняється з використанням підроблених банківських платіжних карток. Законодавство України : Науково-практичні коментарі. 2003. № 1. С. 36–42.

4. Колеснік І. Криміналістична характеристика шахрайства. *Верховенство права – основоположний принцип правової держави* : VI Науковий круглий стіл молодих вчених, аспірантів та магістрів : зб. тез доповідей (м. Харків, 7 листопада 2014 р.). Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 2014. С. 110–111.

5. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. Вид. 2-е. К. : Атіка, 2002. 640 с.

6. Криміналістика : Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів : підруч. / за ред. В.Ю. Шепітька. Х. : Право. 1998. 376 с.

7. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підруч. К. : Кондор. 2006. 588 с.

8. Смаглюк О.В. Шахрайство за Кримінальним кодексом України 2001 року : автореф. дис. на здобуття канд. юрид. наук : 12.00.08. Нац. акад. внутр. справ України. К., 2004. 20 с.

Лугіна Наталія Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології,
Жандик Дарія Олександрівна,
здобувач другого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ДЕТЕРМІНАНТИ ВИНИКНЕННЯ ДИТЯЧОГО ЖЕБРАЦТВА ЯК ОРГАНІЗОВАНОГО ТА ПРИБУТКОВОГО БІЗНЕСУ

Сучасна загальнокризова ситуація в України негативно впливає на формування сприятливого психологічного середовища для виховання дітей та молоді. Неблагополучність, тяжке матеріальне становище сімей, а також характер відносин у них впливають на зростання злочинності серед молодого покоління. Вплив глобальної інтернет мережі також має своє значення. Відтак, підлітки знаходять для себе «кумирів-блогерів», які записують свою аморальну поведінку на відео та публікують їх до соціальних мереж. Тому швидко зростає відсоток дітей та молоді, які не мають бажання навчатися і працювати. Все це призводить до збільшення кількості молодих людей поведінка яких виходить за межі не тільки моральних, а й правових норм.

Слід звернути увагу, що сьогодні правами дитини значно невілюють не тільки їх батьки, а й інші особи також. Помітно зростає кількість дітей, постраждалих від батьківської агресії. Необхідно відзначити, що система захисту дитини, яка працює наразі, реагує на дану ситуацію із запізненням, як правило після наслідків, які настали (сирітство, жебрацтво, погіршення криміногенної ситуації, бродяжництво тощо).

Останніми роками значно поширився жебрацький «бізнес» із залученням малолітніх та неповнолітніх дітей. Таке явище має викликати негайної реакції держави, правоохоронних органів та суспільства в цілому. Тому особи, які використовують малолітніх дітей для милостині, повинні нести кримінальну відповідальність.

Проблема втягування дітей до асоціальних діянь дорослими не є чимось новим. Тему жебрацького «бізнесу» піднімали такі вітчизняні вчені як С. С. Гусєв, Т.С. Барило, С. Г. Киренко, М. Ф. Мороз, В. А. Козак, І. І. Максимів, Ю. М. Антонян, С. В. Бородін та інші. Їх науковий внесок полягає у тому, що зацікавили спеціалістів, які займаються соціальними питаннями протидії та боротьбі з жебрацтвом. Разом з тим необхідно зауважити, що питання даної проблеми не достатньо обговорюються на рівні державних установ, їх піднімають лише журналісти в засобах масової інформації.

Для того, щоб чітко зрозуміти проблему необхідно з'ясувати значення дефініції «жебрацтво». Відтак «жебрацтво» являє собою активне випрошування в незнайомих людей грошей та інших матеріальних цінностей, які є для прохача основним засобом доходу [1]. В сучасних умовах життя «жебрацтво» можна визначати як жорстокий, добре організований і прибутковий бізнес [2]. Згідно з тлумачним словником Д. М. Ушакова жебрацтво – це заняття жебракуванням або постійне, набридливе приставання з проханнями про що-небудь [3]. Отже, уніфікованого значення терміну «жебрацтво» немає, але всі вони схожі за змістом і розумінням.

Жебрацтво як бізнес, поняття яке сьогодні набирає обертів популярності. Бездоглядність, нестабільна економічна ситуація, наявність військового конфлікту на Сході України, відсутність статистичних даних, розвиток торгівлі дітьми, а також непорозуміння в сім'ї – це основні детермінанти дитячого жебрацтва, але даний перелік може передбачати й інші причини. При вивчені даної проблеми у психологічних першоджерелах сформувалася наступна думка: ряд умов, що змушують батьків та інших осіб, які «піклуються» про дітей, втягувати неповнолітніх у бізнес жебракування можна розділити на об'єктивні та суб'єктивні.

Суб'єктивні фактори (особистісно-психологічні особливості, особиста і сімейна ситуація, психічні розлади, порушення правової поведінки та ін.) нерідко «підкріплюються» об'єктивними факторами. До таких факторів можна віднести психологічні особливості

індивідів, психосоціальний розвиток особистості; життєві установки; мікросоціальні установки; розривання сімейних зв'язків; наявність в особи таких патологій, як шизофренія, затримка розвитку, невротичні розлади тощо [4].

Об'єктивні фактори, які носять соціально-економічний характер, ускладнюються недосконалістю нормативно-правової бази, яка регулює громадянські права. Насамперед це безробіття, що обумовлює відсутність засобів для оплати житла; погіршення соціально-економічної та політичної ситуації в Україні; проблема переселення з окупованих територій; слабкі можливості реалізації соціальних програм, націлених на надання матеріальної та іншої допомоги малозабезпеченим сім'ям та інші [4].

Отже, на сьогоднішній день, жебрацтво стало бізнесом, способом легкого заробітку грошей шляхом введення в оману людей. На кожному кроці маємо можливість спостерігати за «псевдо» жебраками , котрі вдаються до усіляких маневрів аби викликати жалість та отримати гроші. Це вважається самим легким способом заробітку. Не дивним стало й те, що жебраки, котрі нібито збирають гроші на їжу, не беруть її або викидають, коли хтось з небайдужих людей приносить її замість грошей.

Для того, щоб примножити заробіток, в цю сферу легкого бізнесу почали активно втягувати дітей. Нерідко злочинці користуються положенням неблагополучних родин, в яких батьки нарко- та алко- залежні та готові віддати своїх малолітніх дітей злочинцям за мізерну плату, якою може бути не тільки гроші, а й до прикладу пляшка алкоголю чи доза наркотичних засобів аби задовольнити свої потреби. Як відомо, ніхто не зможе пройти повз бідолашну, змучену дитину, в брудному та подертому одязі, котра буде просити гроші для себе та для своїх братів та сестер. Таке явище найчастіше можна зустріти біля метрополітену та на його станціях, в транспорті, на вокзалах. Досвідчені злочинці, навчають дітей всіляким хитрощам, показують як краще підходити до людей, як просити, що казати, аби люди пожаліли дитину та дали кошти. Здавалося б, що ніхто з людей не дає багато грошей, та страшно уявити, скільки за цілий день можуть зібрати такі групи дорослих з дітьми.

Чинний Кримінальний кодекс України містить норми, які передбачають кримінальну відповідальність за втягнення неповнолітніх та малолітніх у злочинну діяльність, а саме жебрацтво (ст. 150-1,

ст. 304 КК України). Причому, потрібно зауважити, чим меншим є вік дитини, тим більшого прибитку від нього чекають експлуатуючі особи, тим самим вони спекулюють на її віці.

Для того, щоб уникнути даного явища необхідно впровадити комплекс заходів, спрямованих на соціальний захист дитини від бізнесу жебрацтва та посилити кримінальну відповідальність осіб, які втягують та використовують дітей у такий вид діяльності. Доцільним на нашу думку є виключення обставин, які пом'якшують покарання при призначені покарання особам, що експлуатують дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дьяконов И. Ю. Антропология нищенства : этологические аспекты : дис. … канд. истор. наук : 03.00.14 [Ин-т этнологии и антропологии им. Н.Н. Миклухо-Маклая РАН]. М. 2009. 181 с. Ил. РГБ ОД, 6109-7/408.

2. Пірнач А. В. Жебрацтво дітей як організований бізнес. *Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право*. 2016. URL : Режим доступу до ресурсу: http://lawconf.kpi.ua/2016/paper/viewFile/8661/3759.

3. Толковый словарь русского языка. Том III. URL : http://ushakov.slovaronline.com/П/ПО/54066-POPROSHAYNICHESTvO.

4. Максимів І. І. Історичні передумови виникнення жебрацтва: соціально-психологічний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2014. Випуск 2. Том 1. С. 85–89.

5. Кримінальний кодекс України від 12 серпня 2015 р. підстава 629-19 (із змінами, внесеними згідно із Законом № 629-VIII від 16.07.2015).

Лугіна Наталія Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології,
Кубишина Анастасія Сергіївна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ РЕЦИДИВІСТА

Кримінологічна характеристика особи злочинця відіграє домінуючу роль у виявленні закономірностей детермінації злочинності та розроблення ефективних стратегій її запобігання. Під «особою злочинця» у кримінології найчастіше розуміється сукупність соціальних і соціально значущих властивостей, ознак, зв'язків та відносин, які характеризують особу, яка порушує кримінальний закон, у поєднанні з іншими (неособистісними) умовами та обставинами, які впливають на антигромадську поведінку [1, с. 35]. Як зазначає А. Зелінський, про особу злочинця можна говорити лише як про людину, яка винна у вчиненні злочину, яка вчинила одне чи декілька умисних, цілеспрямованих, передбачених законом про кримінальну відповідальність дій щодо реалізації загального для неї мотиву [2, с. 22-23].

Рецидивна злочинність являє собою один з найбільш небезпечних видів злочинності. Її підвищена суспільна небезпека обумовлена перш за все тим, що вчинення особою більше одного злочину свідчить про наполегливе прагнення продовжувати злочинну поведінку, про зміцнення в свідомості злочинних навичок, стійких антигромадських поглядів і переконань.

У кримінології відсутня єдність думок, щодо розуміння поняття «особа рецидивіста». Зокрема, В.М. Кудрявцев визначає особу злочинця – рецидивіста як цілісну сукупність взаємопов'язаних соціально важливих негативних властивостей та відношень, які у взаємодії із зовнішніми умовами та обставинами можуть призвести до вчинення повторного злочину. [3, с.226].

Рецидивісти у своїй більшості вперше стають на шлях злочину ще в неповнолітньому віці або в перші роки після настання повноліття. Чим раніше неповнолітній стає на шлях злочинної діяльності,

тим інтенсивніший і небезпечніший його рецидивізм. Дослідження у цій сфері показують, що «кар'єра» майбутніх рецидивістів починається здебільшого у віці від 17 до 25 років [4, с. 112].

Питома вага жінок серед рецидивістів у три-п'ять разів менша, ніж у чоловіків. У рецидивісток криміногенні якості проявляються гостріше, ніж у рецидивістів-чоловіків, що пов'язане з рівнем алкоголізації, багаторазовістю судимостей, втратою суспільно корисних зв'язків, безпритульністю, моральною деградацією тощо. Громадська думка традиційно більш нетерпимо ставиться до засуджених жінок, аніж до засуджених чоловіків, що призводить до відчуження їх від усталених побутових і трудових взаємин, доброзичливого людського спілкування. Порівняно зі злочинцями, котрі вчинили злочин уперше, типовою рисою рецидивістів є подальше ослаблення чи повне припинення трудової діяльності. Понад 80 % рецидивістів – це особи без визначеного роду занять. Частка безробітних і тих, які не вчаться, серед засуджених становить 57 %. [5, с.157]. Більшість рецидивістів внаслідок своєї злочинної діяльності втрачають сім'ї, тому надають перевагу нетривалим співжиттям з випадковими особами, найчастіше не мають постійного місця проживання.

Важливе значення при дослідженні особи злочинця-рецидивіста має вивчення умов, у яких такі особи виросли, виховувались, дорослішали. Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що близько 40 % рецидивістів виховувались у сім'ї із двома батьками, 27,1 % виховувались у сім'ї із одним із батьків, і лише 3,4 % виховувалися бабою чи дідом окремо від батьків та без їх участі у вихованні. Це передусім спростовує поширену точку зору про те, що для майбутніх рецидивістів характерною є наявність «неповної» сім'ї. Більш ніж 65 % рецидивістів виросли у цілком благонадійних сім'ях. Таким чином, зовнішнє «благополуччя» родини майбутнього рецидивіста не є основним, тай навіть суттєвим індикатором того, що у майбутньому особа буде схильна до рецидиву злочинів. [6, с.377].

На думку І. М. Данишина, рецидивісти мають такі загальносоціальні ознаки: чітка і посилена антисуспільна спрямованість поведінки; інтенсивний процес деформації потреб та інтересів; безумовна пріоритетність власних бажань і готовність досягнути їх за будь-яку ціну; марнування часу, пов'язане з пияцтвом та вживанням наркотиків; неприязне ставлення до вимог суспільства та нехтування порядком, установленим у ньому; стійка неповага до працівників

правоохоронних органів; егоїзм та егоцентризм, розбещеність та цинізм; вибір друзів та найближчого оточення з кримінального середовища; нехтування перспективними життєвими цілями; спотворене уявлення про справедливість, добро та зло [7, с.81].

Емоційно – вольова сфера особи у рецидивістів має свої особливості. Їм властиві висока емоційна збудливість, слабкий самоконтроль, значна ситуативна залежність, більша або менша озлобленість, нестриманість, жорстокість, авторитарність, мстивість та схильність до образ, завищена самооцінка. Для певної частини рецидивістів характерна слабка воля, небажання, а іноді й неспроможність відмовитися від злочинної поведінки. У рецидивістів, які підлягали судово-психологічній та судово-психіатричній експертизі, були виявлені певні відхилення психіки. Здебільшого – це психопатія, афективні реакції, неврози та інші акцентуальні стани. [7, с.82].

Характеризуючи особу злочинця-рецидивіста не можна оминати увагою той специфічний соціальний стан, у якому опинилася особа після першого звільнення. Саме під час першого звільнення від відбуття покарання у вигляді позбавлення волі та до наступного ув'язнення в особи формується низка особливостей, змінюється певним чином її світогляд, переосмислюються шляхи вирішення вже відомих та невідомих життєвих проблем, а сама особа формує специфічну модель поведінки та виходу із тих ситуацій, у яких вона опиняється, на основі тих «знань», які вона отримала під час відбування покарань [6, с.378].

Отже, всебічний підхід до оцінки особи злочинця-рецидивіста, який вчинив злочини, необхідний не тільки для об'єктивного розслідування кримінальних правопорушень і визначення найбільш доцільних заходів впливу на винного, а й для виявлення та усунення причин та умов правопорушень, а також правильного вибору заходів для його перевиховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Криминология: учебник / под ред. В.Н. Кудрявцева, В.Е. Эминова. М., 1997. С.35

2. Зелинский А.Ф. Криминальная психология: научно-практическое издание. К., 1999.

3. Кудрявцев В.М., Эминов В.М. Криминология: учеб. М., Юрист, 1995. 512 с.

4. Кисельов І.О. Кримінологічна характеристика та запобігання органами внутрішніх справ рецидивній злочинності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2013.

5. Іванов Ю. Ф, Джужа О. М. . Кримінологія: Навч. посіб. К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В. 2006. 264 с.

6. Людвік В.Д., Кисельов І.О. Кримінологічна характеристика особи злочинця – рецидивіста. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,* 2013 (№1).

7. Данышин І.М. Усталені форми злочинності: кримінологічний нарис. Х. Акта, 2002. 109 с.

Лугіна Наталія Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології,
Ворона Анастасія Олександрівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ПЕРЕВИЩЕННЯ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

На сьогоднішній день в Україні існує багато наукових досліджень, які присвячені проблемі кримінальної відповідальності за перевищення службових повноважень, а корупція є багато-аспектним явищем, яке знаходиться навколо нас та яка виступає одним із головних чинників в застосуванні перевищення службових повноважень. Як показує практика перевищення службових повно-важень є одним із найпоширеніших злочинів у сфері службової діяльності. Конституція України, а саме ст.1 визначає Україну правовою державою, в якій одним із головних завдань є створення реального та діючого механізму захисту прав, але реалії вказують на те що громадянам потрібно захищати себе від представників нашого захисту [1].

Саме, Конституція України, Кримінальний кодекс України, КУпАП, ЗУ «Про запобігання корупції» є первинними джерелами, які

передбачають настання відповідальності за перевищення службових повноважень та корупційні діяння.

Так, відповідно до ЗУ «Про запобігання корупції» корупція – це використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. В свою чергу, неправомірна вигода визначається, як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [2].

Серед корупційних злочинів у сфері службової діяльності виокремлюють: зловживання владою або службовим становищем; зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організайно-правової форми; зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги; прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою; підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми; підкуп особи, яка надає публічні послуги; незаконне збагачення; пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі; зловживання впливом [3].

У Кримінальному кодексі України, а саме в Примітці до ст. 364 визначається ким є службова особа – це особа, яка постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснює функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування. Під зловживанням владою слід розуміти умисне використання службовою особою, яка має владні повноваження, всупереч інтересам служби своїх прав щодо пред'явлення вимог, а також прийняття рішень, обов'язкових для виконання іншими фізичними чи юридичними особами. Істотною шкодою у ККУ вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. З об'єктивної сторони цей злочин може

мати такі форми: зловживання владою, що завдало істотної шкоди; зловживання службовим становищем, що завдало істотної шкоди [4].

Суб'єктом зловживання владою або службовим становищем може бути лише службова особа. З суб'єктивної сторони цей злочин характеризується умисною або змішаною формою вини. Корисливий мотив, інші особисті інтереси та інтереси третіх осіб є обов'язковими ознаками зловживання владою або службовим становищем і підкреслюють той факт, що цей злочин може бути вчинено під впливом саме таких спонукань.

Дана стаття передбачає кваліфікуючі ознаки злочину, а саме спричинення тяжких наслідків (ч. 2 ст. 364), та особливо кваліфікуючою – вчинення його працівником правоохоронного органу (ч. 3 ст. 364) [4].

За адміністративним законодавством, а саме згідно глави 13-А КУпАП відповідальність за корупційні злочини настає в тих випадках коли: особа порушує обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; порушує встановлені законом обмежень щодо одержання подарунків; порушує вимоги фінансового контролю (несвоєчасне подання без поважних причин декларації); порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів; незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень; невжиття заходів щодо протидії корупції; порушення права на інформацію та права на звернення [5].

Інформація, наведена у Центрі політико-правових реформ, змушує констатувати деякі невтішні висновки:

1) фактична кількість осіб, засуджених за вчинення корупційних злочинів, невпинно і суттєво зменшується з року в рік (2013 рік – 1403 осіб; 2014 рік – 844 осіб; 2015 рік – 724 осіб; 2016 рік – 576 осіб). За три роки вона зменшилась майже на 60%

2) частка засуджених осіб (відносно загальної кількості осіб, щодо яких розглядалися такі кримінальні провадження) за вчинення корупційних злочинів не збільшується: якщо у 2013 році частка засуджених осіб становила 82% від загальної кількості осіб, щодо яких розглядалися такі кримінальні провадження, то у 2014 р. цей показник зменшився до 74%, у 2015 році – до 81%, а в 2016 році – до 80%;

3) частка осіб, яких виправдано судом, збільшується (у 2013 році – 2%; у 2014 році – майже 3%; у 2015 році – 3%, а у 2016 році – 5,6%);

4) частка осіб, стосовно яких кримінальні справи закрито, практично не зменшується. Якщо порівнювати показники 2015–2016 років (15% та 14,4% відповідно) з показниками 2013 і 2014 років (17% та 23%), то спостерігається незначне зниження цих неформальних практик [6].

Суди як намагалися, так і намагаються робити все, щоб призначати корупціонерам найменші розміри найбільш м'яких видів покарань із передбачених законом.

У 2013–2016 рр. кількість осіб, справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, щодо яких закрито, становить 24,0–29,5% від кількості осіб, справи щодо яких розглядались. При цьому кількість осіб, справи щодо яких закрито, з року в рік зростала – з 433 до 612 осіб.

Так, як показало дослідження, 2017–2018 рр. суттєво збільшилась кількість облікованих корупційних, пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень – майже на чверть порівняно з попередніми двома роками. Аналогічно збільшилася кількість кримінальних правопорушень, щодо яких особам повідомлялось про підозру.

У 2017–2018 рр. також зросла кількість кримінальних правопорушень, щодо яких обвинувальні акти спрямовувались до суду: у 2017 році – майже на третину, а у 2018 році – ще майже на 19%[6].

На жаль, неможливо стверджувати, що підвищення цих показників відбулося завдяки підвищенню якості роботи органів досудового розслідування та органів прокуратури. Аналіз причин суттєвого зростання цих показників потребує додаткового дослідження.

Попри те, що показники діяльності органів досудового розслідування та органів прокуратури, якщо вірити статистичній інформації, підвищилися, досягнути суттєвого прогресу в забезпеченні невідворотності покарання за вчинення корупційних, пов'язаних з корупцією, правопорушень так і не вдалося.

Навпаки, спостерігаються негативні тенденції. Кількість осіб, яких було засуджено за такі правопорушення, продовжує скорочуватися як в абсолютній кількості, так і у відсоткових значеннях. Також скорочується і кількість осіб, яких за останнім вироком засуджено до позбавлення волі (81 особа у 2017 році), а відсоток таких осіб серед усіх засуджених так само незначний. При цьому

значна кількість осіб звільняється від покарання – у 2017 році таких було близько 27,5%, або 481 особа при 1012 засуджених [6].

Отже, проаналізувавши питання службових осіб, які перевищують свої повноваження із застосуванням корупції, можемо дійти висновку, що наша держава зараз знаходиться на шляху впровадження методів боротьби з корупційних злочинів, але ставлення самих осіб і нашого менталітету до цих засобів залишається негативним, навіть ігноруючим, через те що громадянам нашої країни не надають безпечний та належний рівень життя для того щоб вони відмовлялись від таких засобів, як неправомірна вигода.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996р. №254к/96 – ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення 01.03.2020)

2. Про запобігання корупції. Закон України від 26.04.2015р. №1700-18 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18 (дата звернення 01.03.2020)

3. Топчій В.В., Шкелебей Супрун Т.М. Публічно-правова протидія корупції: Навч.посіб. К. Вид. «Нілан-ЛТД». 2016р.

4. Кримінальний кодекс України від 01.09.2001 №2341-14 – ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення 01.03.2020)

5. Кодекс України про Адміністративні Правопорушення від 01.06.1985 №80731-10 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 (дата звернення 01.03.2020)

6. URL: https://pravo.org.ua/ua/ (дата звернення 01.03.2020)

Максіменцев Максим Геннадійович,
доктор юридичних наук
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків)

ФІСКАЛЬНИЙ ВПЛИВ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ НАДРОКОРИСТУВАННЯ НА ФІНАНСОВУ ПОЛІТИКУ В УКРАЇНІ

Злочинність у сфері надрокористування (визначення автора) – це різновид еколого-економічної організованої злочинності – соціально-правовий феномен, що виражається у відносно масових, стійких інституційних, передбачених кримінальним законом, соціальних практиках щодо користування надрами та пов'язаними з ними акцесорними й супутніми формами злочинної діяльності в економічній, екологічній, політичній, безпековій сферах. Не дарма серед перших і провідних зазначається саме економічна риса злочинності у сфері надрокористування. Будь-яка необлікована (тіньова) економіка – це загроза невиконання бюджету та проблема формування ефективної досконалої фінансової політики держави. Чим більшою стає тіньова неоподаткована економіка, тим меншою і слабкішою стає офіційна реальна оподаткована економіка.

Звертаючись до питання про *загальносвітову ціну злочинності у сфері надрокористування*, зазначимо, що ціна екологічної злочинності в цілому станом на 2017 р. оцінювалася приблизно у 110 млрд. дол. США щорічно. Ця цифра на 14 % перевищує аналогічний показник 2014 р., що засвічує зростання економічної привабливості цього різновиду кримінальних практик. *Близько 60 млрд. дол. США щорічно отримується від незаконного видобування корисних копалин*. Економічна привабливість злочинів у сфері надрокористування щорічно зростає на 5–7 %, що вдвічі перевищує темпи зростання світової економіки. Це означає, що екологічні злочини, у тому числі нелегальне видобування та реалізація золота, інших корисних копалин, зростає в два-три рази швидше глобального ВВП [1].

Таким чином, мільярди необлікованих доларів від злочинним чином видобутої сировини ніколи не були охоплені фіскальною політикою, вони прогризають дірку у плануванні податкових, митних надходжень та є вадами розвитку та реалізації фінансової політики

будь-якої країни, яка страждає від злочинності у сфері надрокористування. Не винятком тут, а навіть правилом, нажаль, виступає й Україна.

Злочинність у сфері надрокористування в Україні відтворює ключові загальносвітові тенденції, описані вище. Спостерігається генеральний тренд до зростання їх рівня, ускладнення структури, її обтяження організованими формами злочинної діяльності, зрощення екологічної, організованої економічної та політичної злочинності. При цьому, як слушно вказує Ю. А. Турлова, злочини у сфері охорони надр (ст. 240 КК України) є одними з найпоширеніших екологічних злочинів, а їхній рівень має стабільну тенденцію до зростання. Порівняно з 2002 р. щорічна кількість облікованих злочинів такої категорії зросла більше ніж у 10 разів. Їхня частка у структурі екологічної злочинності наразі становить 18,6 %, в той час, як у 2002 р. цей показник складав 4,3%. Вказана категорія злочинів найбільшою мірою представлена незаконним видобутком корисних копалин загальнодержавного значення (піску, суглинків та глини, пиляного вапняку, пісковику, граніту, крейди, марганцевої руди, вугілля, бурштину-сирцю, артезіанської води тощо) [2, с. 91, 98]. До офіційної статистичної звітності потрапляє не більше як кожне друге злочинне порушення правил охорони або використання надр, що вчиняється на підконтрольній українській владі території нашої держави. Причин цьому – значна кількість. Але варто додати до функціонально інтегративних елементів в дії різних факторів (і політичних, і організаційно-управлінських, і правових тощо) штучної латентизації (понад 60%) вказаних злочинів корупцію. Остання проявляється і на рівні діяльності правоохоронних, контролюючих органів у сфері надрокристування, і на рівні формування погоджувальної документації, надання геологічного відводу, порушення конкурсних процедур на користь певного суб'єкта гірничої діяльності і т.д.

Окремо варто звернути увагу на структуру незаконного видобування корисних копалин (ч. 2 ст. 240 КК України – провідний різновид кримінальних практик в структурі досліджуваної злочинності) за видами останніх. Результати узагальнення відповідного структурного розподілу за 2008–2017 рр. виявляють істотне переважання бурштину-сирцю – 46,2 %. Для економії часу обмежимося характеристикою незаконного надрокористування при видобутку саме цього каміння.

Не є таємницею, що інституціоналізація корупційних практик в правоохоронних органах призводить практично до їх дисфункції щодо виявлення та припинення діяльності фінансово потужних організованих злочинних угрупувань, які діють у сфері надрокористування. Навіть побіжний аналіз судових вироків за вчинення злочинів, передбачених ст. 240 КК України, дозволяє стверджувати, що в абсолютній більшості випадків до кримінальної відповідальності притягаються лише найбільш дрібні (у функціональному значенні) виконавці злочинів.

Так, наприклад, в одному з вироків йдеться про те, що згідно акту судово-гемологічної експертизи від 23.01.2010 р. представлені на експертизу камені зеленувато-жовтого, червонувато-коричневого, коричневого кольорів, вилучені у підсудного, є бурштином-сирцем, загальна вага якого промитого, просушеного, відсортованого складає 9 (дев'ять) г. Вартість бурштину сирцю, на момент видобутку, складала 11 грн. 70 коп. **[3].** І таких справ (проваджень), в яких обсяги видобутих корисних копалин (зокрема, бурштину) обчислюються грамами й «копійками», наголосимо, – більшість.

В той же час відомо, що Україна є одним за найбільших експортерів бурштину в країни ЄС (здебільшого – в Польщу, Угорщину, Білорусь) [4]. Його обсяги (в більшості своїй – контрабандні) вимірюються сотнями тон щороку. Показовим в цьому випадку може бути кримінальне провадження № 42018140000000037 від 23.01.2018 р., досудове розслідування по якому здійснювалося Львівською обласної прокуратурою за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК України. На підставі низки документів, що надійшли до прокуратури з Департаменту організації протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії, випливає, що 09.05.2017 р. та 13.05.2017 р. через пункт пропуску «Рава-Руська» однією і тією ж самою особою було переміщено до Республіки Польща дві партії дорогоцінного каміння – бурштину вагою 209 кг та 246 кг. Втім, факт такого переміщення працівниками митниці було приховано, не відображено у відповідній службовій документації.

Ще кілька прикладів: 16.03.2016 р. митна служба Польщі затримала вантажний автомобіль, який в'їхав на територію їх країни через пункт пропуску «Ягодин». В автомобілі виявлено 1,5 тони (!) бурштину без відповідного документального оформлення. 27.04.2017 р. митники Угорщини затримали в транспорті, що виїхав з України

контрабанду 916 кг бурштину-сирцю **[5]**. Тобто бурштин в Україні незаконно видобувається сотнями тон, але до кримінальної статистики потрапляють переважно «грамові» справи. Левова частина незаконного видобутку лишається «в тіні».

На біржі в м. Гданськ (Республіка Польща) щороку продавалося 20–30 тон бурштину українського походження. Це мінімум 50 – 60 млн. гривень доходу в поточних цінах. Водночас, протягом 2015 р. там на третину знизились ціни, що прямо свідчить про збільшення обсягів нелегального видобутку бурштину, в тому числі й в Україні **[6]**. До слова, за експертними оцінками екологів, в лісі, де вже побували бурштинокопачі, через декілька років всихають всі дерева, бо гідрологічний режим порушений ямами та помпами. Проблеми будуть і у тварин, які потрапляють в ями і не можуть вибратись. Дуже часто бурштин добувають на цінних природних територіях [7]. Загалом нелегальний трафік бурштину сирцю з України може сягати від 200 до 1000 тон на рік, а то й більше, або на 400 млн. грн. – 2 млрд. грн. на рік.

Наведені випадки і обставини є лише окремими проявами надскладної й небезпечної проблеми інтеграції злочинного надрокористування та корупційних практик, в тому числі й серед працівників Державної митної служби.

Отже, протидія злочинності у сфері надрокористуваня в контексті бурштину має зміцнити фіскальний фундамент при реалізації фінансової політики та доповнити резерв податкових надходжень щорічно від додаткової бази оподаткування, яка може сягати від 400 млн. грн. до 2 млрд. грн. на рік, і це за скромними підрахунками автора лише в частині бурштину. Фіскальний же вплив загальнонаціональної протидії злочинності у сфері надрокористування за всіма видами корисних копалин на реалізацію фінансової політики в Україні в цифрах складе на порядок більші суми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. UNEP-INTERPOL report : value of environmental crime up 26 %. URL : https://www.interpol.int/News-and-media/News/2016/N2016-073 (дата звернення: 02.11.2018).

2. Турлова Ю. А. Протидія екологічній злочинності в Україні кримінально-правовими та кримінологічними засобами : дис. … докт.

юрид. наук : 12.00.08 ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України. К., 2018. 463 с.

3. Вирок Володимирецького районного суду Рівненської області. Справа № 1-34/10. URL : http://reyestr.court.gov.ua/Review/48177772 (дата звернення : 15.12.2018).

4. 200 pieces of amber – Gdansk, Poland. [Електронний ресурс]. URL: https://www.catawiki.com/l/767259-200-pieces-of-amber-gdansk-poland (дата звернення:10.03.2020).

5. Чому сотні тон бурштину безперешкодно долають український кордон? *Дивись. Info.* 2018. 22 березня. URL : https://dyvys.info/2018/03/22/chomu-sotni-tonn-burshtynu-bezpereshkodno-dolayut-ukrayinskyj-kordon/ (дата звернення : 04.12.2018).

6. Біленчук П. О., Карповець Б. В. «Бурштинова» злочинність : витоки, сучасний стан і шляхи подолання. *Юридичний вісник України*. 2016. 5 травня. URL : http://yvu.com.ua/burshtynova-zlochynnist-vytoky-su/ (дата звернення : 03.10.2018).

7. Голуб М. В. Нерівна битва : охорона довкілля vs бурштинова лихоманка. *CorruptUA.* 2016. 18 лютого. URL : http://corruptua.org/2016/02/nerivna-bitva-ohorona-dovkillya-vs-burshtinova-lihomanka/ (дата звернення : 03.10.2018).

Мельник Тетяна Русланівна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Драган Олена Василівна,
доктор юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології (ННІ права Університету ДФС України)

АНАЛІЗ СТАНУ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день в Україні гостро постає проблема великої частки корупції, протизаконного виробництва і збуту продукції, фальшивих договорів. Усе це, в свою чергу, є значною перешкодою для сталого економічного розвитку нашої держави. Для успішної та ефективної боротьби з тіньовою економікою важливо оцінити її обсяг.

Окремі аспекти тіньового сектору економіки вже висвітлювалися як в науковій, так і в періодичній літературі. Однак теоретичні питання аналізу соціально-економічних наслідків тіньової економіки, а також шляхів її детінізації потребують подальших наукових та практичних розробок. Дослідження стану тіньового сектору економіки України є актуальною проблемою сьогодення на шляху подальшого розвитку і становлення економіки України в цілому.

Розростання тіньового сектора економіки, його проникнення в усі сфери економічних і суспільних відносин України об'єктивно привертає підвищену увагу як з боку вчених, так і урядових кіл.

Дослідження теоретичних та практичних аспектів аналізу тіньового сектору економіки займає значне місце в роботах як світових, так і вітчизняних науковців, а саме: А. Базилюк, З. Варналій, О. Головатюк, Я. Дяченко, О. Мандибура, В. Ординський, В. Прісняков, В. Редуптов, О. Турчинов, Ф. Шнайдер та інші.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану тіньового сектору в економіці України.

На даний час існують кілька визначень поняття тіньового сектору в економіці, а саме:

1) тіньова економіка — це діяльність в сфері економіки, яка знаходиться без контролю відповідних державних органів та

спрямовує свою діяльність на дохід , який з'являється шляхом порушення законів;

2) тіньова економіка — це неофіційна діяльність в сфері економіки, яка не відповідає правовому полю держави, порушує чинне законодавства, Україна не отримує податків від неї.

Як зазначає Ф. Шнайдер «тіньова економіка — це сукупність видів економічної діяльності, при здійсненні яких створюється додана вартість, величина якої, відповідно до існуючих правил бухгалтерського обліку, має бути, але не включена в дохідну частину національного бюджету» [1, с.599].

Причинами тіньової економіки такі вчені як, І.Ю. Приварнікова, К.В. Степанюк визначають наступні: «Криза фінансової системи; високі ставки і складний механізм розрахунку податків; установлення пільгових умов функціонування окремим суб'єктам господарювання; прагнення підприємців одержати надприбутки за рахунок ухилення від органів державного управління; взаємозв'язок бізнесу з кримінальними структурами» [2, с. 640]

Також, вчений З.С. Варналій виокремлює наступні причини: «Відсутність сформованої інституційної бази економічної політики; незбалансованість державної регуляторної політики; недосконаліть бюджетної політики; деформація структури зайнятості; зловживання монопольним (панівним) становищем цінового характеру; корупція» [3].

Збільшення тіньового сектору економіки спонукає до нестабільності соціального та економічного розвитку України, заважає вдосконаленню та розбудові країни, європейській інтеграції нашої держави. Додатково потрібно зазначити , що вона має певні наслідки, які ведуть до скорочення доходів держави, а це породжує нестачу національного бюджету. У сучасній ситуації, брак державних коштів є ще однією з найгостріших проблем в економічному розвитку України.

У 2019 році Київським міжнародним інститутом соціології проводилось дослідження, яке стосується тіньової економіки України (проект SHADOW, який фінансувався Європейською Комісією). Проект мав завдання – дослідження економіки , тіньових практик пострадянського простору [4].

Діяльність цього проекту відбувалась відповідно до двох напрямків:

1) аналіз рівня тіньової економіки у п'ятьох державах пострадянського простору, використовуючи уніфікований метод.

2) залучення дослідників, які консультують уряди та міжнародні організації з питань протидії тіньовій економіці.

При цьому аналіз підприємств у нашій державі тривав упродовж березня – травня 2019 року. Завдяки телефонному інтерв'ю було проведено опитування близько вісімсот керівників і менеджерів компаній України.

За результатами проведеного дослідження зроблено наступні висновки. У 2018 році рівень тіньової економіки дорівнював 47,2% від загального обсягу ВВП , у 2017 році він складав 46,8%.

Відповідно до регіонів рівень розподілився:

1. «Південь: 44,7% у 2018 р. та 43,5% у 2017 р.;
1. Захід: 47,6% у 2018 р. та 43,5% у 2017 р.;
2. Схід: 46,1% у 2018 р. та 44,3% у 2017 р.;
3. Північ/Центр: 45,9% у 2018 р. та 50,2% у 2017 р.;
4. м. Київ: 45,7% у 2018р. та 44,9% у 2017 р.» [4].

Можна зазначити те, що в усіх регіонах спостерігається зростання рівня тіньової економіки приблизно на 1,5% , винятком є Північ та Центр, де є значне скорочення приблизно на 4,3%.

Також, важливим є масштаби приховування, вони становлять досить великі відсотки (2017-2018 роки):

1. 40% – доходи підприємств, що залишилися не задекларованими;

2. 32%- працівники компаній не були офіційно працевлаштовані (2017р.- 35%).

3. 45% – заробітна плата працівникам компаній була виплачена неофіційно (2017рік- 46%).

Можемо погодитись із висновками вченого Степанюка, який зазначає, що тіньова економіка в Україні – це певні види економічної діяльності, заборонені чинним законодавством, які не враховані в офіційній статистиці, ефективним шляхом і запорукою соціально-економічного прогресу нашого суспільства є легалізація тіньового сектору економіки за рахунок демократичних перетворень у суспільстві, подальшого розвитку соціально орієнтованих ринкових відносин і вдосконалення механізму господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Schneider F. (2008). Shadow economies around the world: what do we really know European Journal of Political Economy (3), 598-642.

2. Приварнікова І., Степанюк К. Тіньова економіка: причини, обсяги та шляхи їх зменшення. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dtr/ep/2010_2

3. Клименко С.П. Основні підходи до аналізу причин і чинників тінізації економіки України. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/tpdu/2013-3/doc/2

4. Київський міжнародний інститут соціології: веб-сайт. URL: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=897&page=1 (дата звернення 01.03.2020)

Павлишин Юлія Петрівна,
здобувач вищої освіти
(Ірпінський державний коледж
економіки та права),
Лазоришин Яна Тарасівна,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики
(ННІ права Університету ДФС України)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД В КОНТЕКСТІ ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ ФІКТИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Пріоритетним завданням правоохоронних органів, яке протягом останніх років набуває особливої актуальності є боротьба з фіктивним підприємництвом, протидія легалізації доходів. За даними Єдиного державного реєстру судових рішень за 2016-2018 рр., за ст. 205 КК України «Фіктивне підприємництво» винесено 368 судових рішень, з яких всього 3 виправдувальних вироки, 40 обвинувальних вироків та 325 вироків щодо затвердження угод про визнання винуватості. Тобто, практика та статистичні дані свідчать, що на сучасному етапі ще не розроблено дієвого механізму протидії створенню фіктивних підприємств.

Однак, згідно Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес» від 18.09.2019 р.[1], який передбачає виключення статті 205 Кримінального кодексу України під назвою фіктивне підприємництво, виникає питання доцільності декриміналізації ст. 205 КК України в сучасній правовій дійсності.

Окремі правові та кримінологічні засади запобігання фіктивному підприємництву досліджувались у наукових розробках Є.Л. Стрельцова, Н.О. Гуторової, О.Р. Кібенко, В.М. Поповича, А.С. Мікіш. Однак питання формування теоретичної та практичної бази для забезпечення ефективного запобігання фіктивному підприємництву залишилося поза їх увагою, а тому й потребує окремого дослідження.

Як зазначалося у пояснювальній записці до законопроекту Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес», на меті декриміналізації фіктивного підприємництва, зокрема, ставиться уникнення тиску на бізнес і протидія зловживанню наданими правоохоронним органам повноваженнями [2]. Однак, ми вважаємо, що виключення кримінального покарання за фіктивне підприємництво не є ефективним заходом проти тиску на бізнес, і, тим паче, способом підвищення ефективності боротьби з відмиванням доходів, офшорними схемами, уникненням від сплати податків, веденням нелегального бізнесу, адже ст. 205 ККУ – обов'язкова складова більшості схем з неправомірного зменшення податків або податкового шахрайства.

Інститут фіктивного підприємництва (ст. 205 КК України) був важливим інструментом у різноманітних схемах, які запроваджуються з метою неправомірного зменшення податкових платежів або умисного ухилення від сплати податків. Так зване «створення документальної видимості господарської операції» з метою легалізації «контрабандного» товару, штучного збільшення витрат для неправомірного зменшення податків тощо – все це також досягається, як правило, з використанням того, що називається «фіктивним підприємництвом» [6, с. 142]. З такими та подібними явищами, які спричиняють шкоду бюджету будь-якої держави, покликані боротися відповідні правоохоронні органи. Тому було б логічно, якби законодавець в нормах КК України одразу замінив на якийсь інший

склад злочину, який би мінімізував подібні негативні явища в економіці.

Наприклад, у законодавстві Французької Республіки, ФРН, Королівства Іспанії, Італійської Республіки відсутня спеціальна норма, яка передбачає кримінальну відповідальність за фіктивне підприємництво. Проте у вказаних країнах широко трактується поняття «шахрайство». У дефініції шахрайства виділено окремі ознаки, що характеризують фіктивне підприємництво [3, с. 25-26].

У законодавстві деяких країн передбачено кримінальну відповідальність за діяльність суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності, при цьому використовується схожа до української практики термінологія. Наприклад, ст. 205 КК Литовської Республіки передбачено відповідальність за «хибну заяву про діяльність підприємства»; ст. 242 КК Республіки Молдова та ст. 193 КК — за «псевдопідприємництво».

У Республіці Казахстан в 2017 році було скасовано кримінальну відповідальність за псевдопідприємництво. Згідно із внесеними змінами, кримінальна відповідальність замінюється матеріальною відповідальністю посадових осіб псевдопідприємства. Варто зазначити, що одним з аргументів для виключення ст. 215 КК стало дублювання складу даної статті в інших статтях кодексу. Наприклад, ст. 216 КК «Вчинення дій щодо виписування рахунку-фактури без фактичного виконання робіт, надання послуг, відвантаження товарів» та ст. 219 КК «Незаконне отримання кредиту або нецільове використання бюджетного кредиту»[5, с. 6-7].

Отже, аналіз кримінально-правового законодавства зарубіжних країн, де відсутній склад фіктивного підприємництва, показує, що в них значно ширше трактується шахрайство. При цьому в деяких країнах у дефініції шахрайства спеціально виділяються окремі сутнісні ознаки, що характеризують фіктивне підприємництво.

Для ефективного застосування запобіжних заходів необхідно звернути увагу і на спрямування діяльності правоохоронних органів на недопущення діяльності фіктивних підприємства, а саме – у США, Канаді, Великій Британії фінансові розслідування виділяють в окрему сферу знань та практики використання економічних знань у протидії злочинності, що має фінансову складову: корпоративні шахрайства, податкові злочини, організована злочинна діяльність, спрямована на отримання доходів від наркобізнесу, торгівлі зброєю, людьми, контрабанди, порнобізнесу.

Для поліпшення діяльності правоохоронних та контролюючих органів з виявлення правопорушень щодо фіктивного підприємництва, та встановлення юридичної відповідальності, необхідно розглянути такі можливі шляхи:

1) надати правоохоронним та контролюючим органам права щодо здійснення контролю над державною реєстрацією суб'єктів підприємництва, зокрема щодо перевірки достовірності наданої інформації [4, с. 125];

2) передбачити у Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кримінальному кодексі України норми про адміністративну і кримінальну відповідальність за подання для державної реєстрації документів, що містять недостовірні дані, за використання для реєстрації чужого паспорта, а також про притягнення за протиправні діяння до юридичної відповідальності осіб, які здійснили державну реєстрацію з порушенням законодавства;

3) створити єдині автоматизовані бази даних суб'єктів підприємництва, фіктивних фірм та загублених паспортів, які були б доступні для правоохоронних, контролюючих органів та суб'єктів підприємництва

Підбиваючи підсумки,ми більш схиляємося до того, що відміна кримінального покарання за фіктивне підприємництво була передчасною та недоречною, адже замість того, щоб робити такий крок, законодавець мав би краще подбати про вдосконалення діяльності правоохоронних органів та їх посадових осіб або замінити ст. 205 КК України на якийсь інший склад злочину або внести зміни до диспозицій окремих статей КК України. Зокрема, пропонуємо ширше трактувати ст. 190 КК України, а саме: «Шахрайством є введення в оману фізичної або юридичної особи шляхом використання фіктивного імені/статусу або зловживання дійсним статусом з метою заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою». А також створити єдині автоматизовані бази даних фіктивних фірм, які були б доступні для правоохоронних та контролюючих органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес: Закон України від 18.09.2019№ 1080 // База даних

«Законодавство України» // ВРУ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/101-20 (дата звернення 22.02.2020)

2. Пояснювальна записка до законопроекту Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес» № 1080 від 29.08.2019 р. Верховна Рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66310

3. Кібенко О. Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 12.00.04. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2006. 40 с

4. Користін О. Є. Актуалізація окремих напрямів правоохоронної діяльності у протидії економічній злочинності // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 4. С. 122–126.

5. Мікіш А.С. Запобігання фіктивному підприємництву: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Національна академія внутрішніх справ, 2016. С. 14.

6. Пілюков Ю. Фіктивне підприємництво в Україні. Поняття та зв’язок з іншими економічними злочинами // Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип. 1(17). С. 140–144.

Топчій Василь Васильович,
доктор юридичних наук, професор,
директор ННІ права
(Університет ДФС України)

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Аналізуючи наукові позиції щодо визначення економічної злочинності, слід зазначити, що ще у працях радянських кримінологів 20-х років під економічними злочинами розуміли такі діяння, які впливають на загальний господарський стан країни, порушуючи інтереси держави і її працівників, оскільки проявляються у господарській діяльності підприємств і приватних осіб.

Слід звернути увагу і на те, що деякі автори вважають, що рамки поняття економічного злочину окреслити досить складно, а то і неможливо, що ця проблема ніколи не може бути вирішеною до кінця, оскільки завжди буде певна умовність такого визначення [1, с. 40].

Серед західних дослідників вперше звернув серйозну увагу на цей специфічний структурний елемент злочинності відомий американський кримінолог Едвін Х. Сатерленд у 1939 р. Він сформував поняття "білокомірцевої злочинності, як сукупності злочинів, які вчиняються особами, котрі посідають високе суспільне становище в процесі їх професійної діяльності. Вони в корисливих цілях зловживають довірою і порушують норми, які регламентують їх професійну діяльність. Більшість закордонних кримінологів, які вивчали проблему, з різними модифікаціями використовували цю дефініцію Сатерленда.

У цьому зв'язку професор Г. А. Матусовський справедливо зазначив, що фактор умовності розгляду складних проблем не може бути перешкодою для визначення складових елементів понять, необхідних для наукового пізнання. Він вважає, що одна з головних ознак економічних злочинів полягає в тому, що їх більша частина – це корисливі діяння, які вчиняються особами, які виконують певні функції у сфері виробництва і послуг, а також особами, які виконують регулювання цієї діяльності і контроль за нею [2, с.32].

Автори підручника "Кримінологія" під редакцією проф. А. І. Долгової визначають економічну злочинність як сукупність

корисливих посягань на власність, яка використовується в сфері господарської діяльності, установлений порядок управління економічними процесами та економічні права громадян з боку осіб, що виконують певні функції у системі економічних відносин. А фактично, відзначають автори, економічна злочинність – це сукупність декількох десятків складів злочину [3, с. 176].

Надзвичайно широке визначення цьому поняттю дає і В. М. Попович. Згідно з його позицією, економічна злочинність – це сукупність економічних злочинів, вчинених у сфері цивільного обігу речей, прав, дій за певний період часу з протиправним використанням легітимних технологічно-облікових операцій, фінансово-господарських і цивільно-правових інструментів, організаційно-регулятивних та контрольно-управлінських прав і повноважень.

Отже, економічні злочини – це діяння (дії чи бездіяльність), вчинені з завуальованим протиправним використанням легітимних технологічно-облікових операцій, фінансово-правових інструментів, організаційно-регулятивних та контрольно-управлінських прав і повноважень, які з корисливих чи інших протиправних мотивів (підрив репутації, розголошення комерційної таємниці тощо) посягають на відносини, що охороняються кримінальним законом, пов`язані з фінансово-господарськими, господарсько-регулятивними, технологічно-обліковими і цивільно-правовими операціями щодо цивільного обороту коштів, речей, прав, дій [4, с. 402].

Визначаючи поняття економічних злочинів у середньому значенні, деякі автори до цієї категорії відносять як злочини проти власності, так і господарські і корисливі посадові злочини. А. М. Яковлєв запропонував таке визначення поняття економічної злочинності: “Поняття економічної злочинності охоплює собою такі випадки навмисного заподіяння шкоди державному або суспільному майну, економічним інтересам народного господарства і окремих громадян, коли подібні діяння пов’язані або з конкретним положенням злочинця в сфері народного господарства, з характером економічних відносин, учасником яких він є, або з його соціальною роллю, соціальною позицією і ситуацією, які характерні для функціонування окремих елементів господарського механізму” [5, с. 51]. При цьому А. М. Яковлєв усю сукупність конкретних злочинів, що вчиняються у сфері економіки, підрозділяє на: злочини, що вчиняються в сфері суспільного виробництва (промислове виробництво, сільське

господарство, постачання, сфера послуг та ін.), з одного боку, і злочини, що вчиняються у сфері економічних відносин між окремими громадянами – з іншого [5, с. 51].

Аналогічної позиції дотримуються і автори підручника з кримінології за редакцією академіка В. М. Кудрявцева і професора В. Е. Емінова. Аналізуючи економічну злочинність, вони підкреслюють, що її інтегруючою ознакою є заподіяння шкоди інтересам суспільства і громадян, які охороняються законом, внаслідок вчинення розкрадання, привласнення, корупційних діянь, господарських і корисливих посадових злочинів спеціальними суб'єктами, а не сторонніми особами [6, с. 89].

Тож, проаналізувавши вищезазначені позиції науковців щодо розуміння економічної злочинності, можемо зазначити, що службові злочини які вчиняються з корисливим мотивом також слід відносити до економічних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корчагин А.. Г., Иванов А. М. Уголовное законодательство о преступлениях сфере экономики и управления:сравнительное изучение. *Государство и право*. 2012. № 12. С. 40 – 47.

2. Матусовский Г. А. Экономическая преступность: криминалистический анализ. Х. Консум, 2009. С. 32.

3. Криминология: Учебник для юрид. вузов / Под общ.ред. д-ра юрид. наук, проф. А. И. Долговой. М. Изд. группа ИНФРА-М – НОРМА, 2007. С. 484.

4. Попович В. М. Тіньова економіка як предмет економічної кримінології. К. Правові джерела. 2013. 448с.

5. Яковлев А. М. Социология экономической преступности. М. Наука, 2011. С. 51.

6. Даньшин І. М. До питання про кримінологічне поняття економічної злочинності. Проблеми боротьби зі злочинністю в сфері економічної діяльності. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 15 – 16 грудня 2013 р. Х., 2013. С. 71.

Шевчук Вікторія Романівна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Драган Олена Василівна,
доктор юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та кримінології
(ННІ права Університету ДФС України)

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

На сучасному етапі розвитку демократичної і правової держави транспарентність являє собою важливу складову існування сфери публічних фінансів.

Транспарентність є одним із найефективніших та найшвидших засобів досягнення сталого розвитку, адже лише дотримуючись умови повної відкритості суспільно важливої інформації повинні прийматися зважені рішення. Якщо риси транспарентності відсутні, а роль інститутів громадянського суспільства фіктивна, жодна з державних реформ не може вважатися успішною.

Корупція являється невід'ємним елементом життя, що послаблює будь-які цінності та прагнення суспільства до вдосконалення існуючого устрою. Принцип транспарентності має стати буденною справою, за допомогою якого можна змінити і сферу публічних фінансів, що являє собою одне з найгостріших питань з точки зору корупції як і в Україні, так і світі.

Метою даної роботи є аналіз та висвітлення транспарентності як засобу протидії корупції в нашій державі у діяльності публічної адміністрації.

Актуальність теми полягає в тому, що питання впровадження принципу транспарентності у діяльність органів публічної адміністрації є одним із ключових серед сучасних принципів здійснення та організації влади.

Велике значення цього принципу в українській сучасній практиці засноване на широкому фіксування його у розвинутих країнах світу. Саме забезпечення прозорості публічних фінансів є одним із інструментів боротьби з корупцією, тема якої є одною із найактуальніших.

Аналізуючи поняття «транспарентності», можна сказати, що воно іноземного походження, і в перекладі з латинського означає «*trans*» – прозорий та «*pareo*» – очевидний. За змістом транспарентність як принцип діяльності публічної адміністрації являється структурною категорією, яка забезпечує право кожної особи на доступ до публічної інформації.

Поняття «*транспарентність*» переважно розглядається в правовій або політичній сфері.

Так, О. Романченко розглядає «транспарентність центрального банку», поняття поширене і відоме, визначаючи його як рівень розкриття державним органом інформації про свою безпосередню діяльність, при чому ця інформація має бути не просто доведена до зацікавлених осіб, а й зрозуміла. Тобто інформація, яка розкривається, має бути опрацьованою, достовірною та зрозумілою, щоб на її основі суб'єкти регульованого ринку могли приймати адекватні зважені рішення [1, с.34].

Відомий англійський науковець К. Худ стверджує, що «транспарентність може означати, в широкому значенні, вимогу до уряду діяти відповідно до фіксованих та опублікованих норм, базуючись на інформації та процедурах, які доступні для громадськості, і в чітко окреслених галузях діяльності» [2, с. 5].

На основі вище зазначеного, можна погодитись з думкою вченої В. Пилаєвої, яка виділяє кілька теоретичних підходів до визначення категорії транспарентності:

1) аналіз «транспарентності» зумовлений правом громадянина на доступ до інформації про діяльність державних органів;

2) уподібнення поняття транспарентності, прозорості, гласності та відкритості, які вивчаються як синонімічні терміни з однаковою суттю;

3) існує група науковців, які розглядають прозорість, гласність і відкритість як окремі поняття і не пов'язують їх ніяк з категорією транспарентності [3, с. 129].

Одним із складових категорії транспарентності є прозорість публічних фінансів, що являється дієвим засобом боротьби з корупцією. Система формування забезпечення прозорості публічних фінансів надає змогу отримати точну та своєчасну інформацію всім зацікавленим особам, недопущення зловживань з боку органів державної влади та формуванню відповідального уряду.

Прозорість публічних коштів являється одним із головних параметрів ефективної діяльності державного управляння. Для її забезпечення основну роль відіграють правові інструменти. Так, в Україні нормативно-правовою базою для формування інституту прозорості публічних фінансів являється Закон України «Про інформацію» та Закон України «Про відкритість використання публічних коштів».

Ще одним елементом виокремлюють інноваційні програми доступу до публічних фінансів. Наприклад, Система електронних публічних закупівель «ProZorro», «E-data» − єдиний веб-портал використання публічних коштів в рамках проекту «Прозорий бюджет», Єдиний державний веб-портал відкритих даних [4, с.34-37].

Заключним елементом системи забезпечення прозорості публічних фінансів є удосконалення дій щодо проведення заходів, метою яких є підвищення кваліфікації працівників в сфері управління публічними коштами та фінансової обізнаності громадян. Адже доступність, прозорість та розуміння є одними із головних компонентів, яких повинна дотримуватися влада при звіті перед суспільством. За останні роки, було змінено підхід до організації дій, що забезпечують доступ до публічних фінансів. Але через об'єктивні причини, які пов'язані з низьким рівнем автоматизованості процесу управління публічними фінансами, існує відсутність бажання деяких комунальних і державних підприємств виставляти свої витрати доступними і публічними. Також складність опублікованої інформації про публічні фінанси, яка більше призначена для фахівців цієї сфери, не зрозуміла для більшої частини громадськості. Внаслідок чого зв'язок між відповідними державними органами і громадськістю ускладняється, що призводить до недовіри населення до дій публічної адміністрації [5, с. 14-20].

Запровадження дієвої системи транспарентності в публічних фінансах дасть змогу держави отримати низку вигод, до яких можна віднести зміцнення довіри між урядом і громадськістю, підвищення ефективності бюджетних витрат, забезпечення економічної стабільності в країні та саме головне – зменшення рівня корупції при ухваленні різних управлінських рішень [6, с32-35].

Наразі в Україні представники законодавчої та виконавчої гілок влади офіційно проголошують прагнення до підвищення прозорості публічних фінансів та протидії корупційним схемам за допомогою

покращення доступу населення до інформації та посилення контролю при формуванні та використані публічних коштів. Але потрібно сказати, що запровадження принципу транспарентності в нашій країні знаходиться на початкових стадіях свого формування.

Отже, можна зробити висновок, що в Україні в сфері публічних фінансів відбуваються поступові кроки в напряму підвищення транспарентності, що відповідно знижую рівень корупції. Але на противагу наявний низький рівень законодавчої бази в сфері транспарентності публічних фінансів, мала фінансова обізнаність населення щодо ролі публічних фінансів в їх житті та власне їх ролі в регулюванні та здійснення контрольної функції за їх використанням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Романченко О. Транспарентність регуляторів фінансового ринку та розвиток ризику менеджменту у фінансових установах. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/drn/047.htm (дата звернення 29.02.2019).

2. Hood C., Heald D., eds Transparency: the key to better governance?. 2006 (reprinted 2011), Proceedings of the British Academy (135). Oxford University Press Oxford, UK 231 p.

3. Пилаєва В. М. Наукові підходи щодо визначення принципу транспарентності в діяльності органів виконавчої влади у вітчизняній науці адміністративного права. Право і суспільство. 2016. № 2. Ч. 2. С 28–132.

4. Школьник І.О. Транспарентність публічних фінансів – протидія корупції: монографія. Суми : видавництво «Ярославна». 2018. 186 с.

5. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 року №142-р [Електронний ресурс] : Офіційний сайт Верховної ради України. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80.

6. Пахоляк У. Шляхи покращення управління публічними фінансами в сучасних умовах. Соціально-економічні аспекти розвитку економіки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих учених. (27-28 квітня 2017 р.). Тернопіль. 2017. С. 32–35.

СЕКЦІЯ 6
РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Антонюк Анастасія Борисівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики
(ННІ права Університету ДФС України)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Проголошення демократичної правової держави і ринкової економіки супроводжується цілим рядом негативних явищ і процесів, серед яких тінізація і частково криміналізація економіки та інших сфер життя, що характеризуються корисливою мотивацією. Це викликає необхідність звернення до практичного і теоретичного досвіду боротьби із сучасною економічною злочинністю та теоретико-методологічного осмислення сучасного криміналістичного знання щодо ситуації, яка склалася в Україні [1].

Зазначену проблематику досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені як М. О. Бабич, В. Т. Білоус, В. І. Борисов, В. В. Голіна, А. Б. Гордюк, І. М. Даньшин, В. С. Зеленецький, О. Г. Кальман, М. І. Камлик, М. Й. Коржанський, І. П. Лановенко, В. О. Навроцький, М.М. Олашин, О. І. Перепелиця, В. С. Полянська, В. М. Попович, С. М. Рогозін, В. В. Сташис, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, В. О. Туляков, І. К. Туркевич, В. П.Філонов, В. І. Шакун тощо.

Як зазначає М. М. Олашин, перехід України до ринкової економіки, розвиток підприємництва, заохочення конкуренції, розширення зовнішньої торгівлі сприяли створенню нових підходів для злочинної діяльності у сфері економіки. У даному виді злочинів з'являються більш складні та віртуозні способи вчинення, підвищується їх суспільна небезпечність. І, як результат, за ступенем безпечності та поширеності, зокрема, однією з основних є економічна злочинність, яка поширилась на всі галузі господарювання, сформувавши сферу тіньової економіки. Падіння обсягів виробництва призвело до зростання безробіття з

притаманним їй катастрофічним зниженням рівня життя населення. Нездатність держави створити необхідну кількість робочих місць для праці стала очевидним фактом. Відсутня також дійова й реальна соціальна програма допомоги безробітним. Тому закономірними й природними стали спроби різних верств населення, що залишилися без засобів для існування, знайти тіньову нішу в нових економічних реаліях [3].

При розслідуванні економічних злочинів важливим етапом є побудова та планування версії.

Планування та побудова версій в розслідуванні економічних злочинів мають елементи загального характеру. Вони здійснюються головним чином після проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій та оперативних заходів. Останнє не означає, що висунення загальних версій і визначення напрямів розслідування неможливі на стадії відкриття кримінального провадження. Навіть під час аналізу первинних матеріалів розкрадання, здійснених посадовими особами, слідчий будує загальні версії щодо злочинця, причин нестачі, яка утворилася тощо [2].

Ми погоджуємося з думкою О. М. Васильєва, що планування здійснюється за такою схемою:

1) перевірка вірогідності та уточнення фактичних даних;

2) побудова версій щодо невиявлених обставин;

3) побудова версій щодо винних осіб, мети.

Наприклад, з приводу нестачі можуть бути побудовані такі типові версії:

а) розкрадання вчинено матеріально-відповідальною особою;

б) розкрадання вчинено іншими особами, які мають доступ до матеріальних цінностей;

в) нестача (наслідок недбалості в зберіганні, обліку тощо) виникла в результаті об’єктивних причин (ненормальні умови зберігання, псування, стихійні явища, неправильне списання норм природної втрати тощо).

При відкритті кримінального провадження за оперативними матеріалами планування починається зі складання погодженого плану слідчого та оперативних підрозділів на реалізацію зібраних матеріалів та їх процесуальне закріплення і введення до процесу доказування. Подальше планування здійснюється як звичайно.

Планування у справах, які відкриваються за фактом виявлення очевидних ознак злочину (крадіжка, пограбування), здійснюються у

двох напрямах: 1) виявлення викраденого та 2) пошук злочинця. Як у першому, так і в другому випадках пошук можна організувати від речей – матеріальних слідів і від людей – ідеальних слідів пам'яті потерпілого, свідка.

Звернемо увагу також на те, що профілактичну діяльність слідчий здійснює на всіх етапах розслідування, як тільки будуть встановлені причини та умови, що сприяли вчиненню економічного злочину. Внесені подання та інші непроцесуальні заходи діляться на:

а) організаційно-управлінські – спрямовані на усунення недоліків у сфері зберігання, обліку і розподілу матеріальних цінностей;

б) виробничі, до яких належать порушення технології, планування, незаконне списання тощо.

Кожен вид планування розслідування економічних злочинів є специфічний. Окрім того, є деякі загальні положення, якими потрібно керуватися, складаючи план розслідування економічного злочину. Ці положення називаються принципами планування розслідування і включають індивідуальність, динамічність, реальність та конкретність [4].

Отже, планування розслідування економічних злочинів дає змогу надати діяльності, що планується, цілеспрямованого характеру, зосередити увагу на найважливіших проблемах, своєчасно вирішити найактуальніші завдання, визначити шляхи і засоби досягнення поставленої мети, підвищити ефективність використання сил і засобів, оптимізувати взаємодію, раціоналізувати використання робочого часу та забезпечити ефективний контроль.

Планування розслідування економічних злочинів є багатоетапним процесом, у якому можна виокремити низку загальних структурних елементів. До них належать: одержання вихідних даних, визначення завдань розслідування, обов'язкове планування щодо проведення ревізій фінансової діяльності та відповідних експертиз, які необхідні для вирішення встановлення черговості термінів та виконавців планованих дій та заходів щодо оформлення плану розслідування [4].

Під час планування розслідування, а саме його попередньої стадії, особливе місце відведено прогнозуванню на основі інформаційного забезпечення. Його основною функцією є розкриття тенденцій руху економічної злочинності, виявлення основних ознак злочинів та правильне визначення послідовності і вид слідчих (розшукових) дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуторова Н. О., Романов С. Ю. Злочини в сфері економіки (проблеми кримінологічної і кримінально-правової класифікації) // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2001. № 14. С. 3-8.

2. Головатюк О. І. Тіньова економіка в Україні та оцінка її масштабів. URL: http://sjournal.cdu.edu.ua/base/.pdf (дата звернення 10.03.2020).

3. Олашин М. М. Економічна злочинність: причини поширення і шляхи подолання // Європейські перспективи. 2015. Вип. 7. С. 102-106.

4. Ортинський В. Особливості планування розслідування злочинів у сфері економіки. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/osoblivosti-planuvannya-rozsliduvannya-zlochiniv-u-sferi-ekonomiki/viewer (дата звернення 10.03.2020).

Бірюкова Інна Георгіївна,
викладач циклової комісії
юридичних дисциплін
(Ірпінський державний коледж
економіки та права),
Шепель Жанна Анатоліївна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ЕКСТРАДИЦІЇ В КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

На сьогодні актуальним є питання співробітництва держав щодо врегулювання різних сфер суспільних відносин, зокрема, правових. Стрімке поширення та розвиток злочинності зумовлюють активізацію взаємодії міжнародного та внутрішнього права задля об’єднання зусиль держав у боротьбі проти сучасних викликів та загроз всьому людству. Під час екстрадиції досить часто виникає необхідність та доцільність законного обмеження осіб у правах і свободах шляхом застосування кримінального процесуального примусу, що необхідно

робити з урахуванням загальновизнаних міжнародних стандартів у галузі прав людини та засад кримінального провадження.

Нормативно-правове регулювання екстрадиції, її теоретичні та практичні проблеми не обійдені увагою в монографічних і дисертаційних дослідженнях. Незважаючи на це, не можна не відзначити, що в цілому інститут екстрадиції залишається поки що маловивченим, нерідко йому відмовляється у праві на самостійне існування. Це призводить до того, що аналізу піддаються лише ті норми інституту екстрадиції, які в тій чи іншій мірі виявляються пов'язаними з видачею.

Місце екстрадиції, тобто інституту видачі злочинців, в системі міжнародного права тлумачиться аж ніяк не однозначно. Іноді його вважають інститутом другорядним, тобто таким, що відходить у небуття. Тим часом злочинність ускладнюється, не визнаючи ніяких кордонів. Організована злочинність різних країн встановлює тісні контакти, злочинці, які вчинили злочин в одній країні, ховаються на території іншої, часто міняючи місця проживання, отримуючи підтримку і сприяння з боку своїх «побратимів». Все це робить проблему екстрадиції вельми актуальною [5]. У той же час відзначається прагнення багатьох держав не видавати своїх громадян, які вчинили злочини за кордоном, якщо навіть вони не користуються дипломатичним імунітетом. Інші ж країни охоче віддають «своїх» злочинців, знімаючи з себе тягар їх покари.

При здійсненні екстрадиції осіб, які вчинили злочини, виникають питання, які пов'язані із захистом прав людини, у тому числі вимоги, які пред'являються тій чи іншій державі (право на життя, здоров'я, право на свободу, право на повагу до гідності, право на свободу світогляду і віросповідання) [2]. Вони передбачені низкою міжнародних договорів, що регулюють екстрадицію таким чином, щоб суди та органи виконавчої влади водночас враховували як права особи, яка видається, так і інтереси правового переслідування.

У міжнародних актах існує право відмови видачі особи на умовах винесення смертних вироків, небезпеки піддатися катуванням або нелюдському поводженню до особи, що принижу її гідність.

Особливе місце при захисті прав осіб в інституті екстрадиції займає така підстава як відмова у видачі через негуманність покарання, можливе застосування до особи катувань або іншого жорстокого, нелюдського поводження. Тому при вирішенні питання

про видачу тієї або іншої особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, необхідно враховувати всі можливі наслідки її екстрадиції [1].

У рамках проведення екстрадиції особи важливим є дотримання низки принципів: невидачі власних громадян; взаємності; подвійної підсудності (діяння є кримінально караним за законодавством як запитуючої, так і запитуваної сторони); невідворотності покарання; мінімального строку покарання; конкретності (засудження особи виключно за той злочин, за яким здійснювалася екстрадиція); неможливість притягнення до відповідальності двічі за одне й те саме правопорушення [4].

Крім цього, на практиці можлива колізія вимог про видачу, наприклад, якщо вимоги щодо тієї самої особи у зв'язку із вчиненням одного або різних злочинів надходять від декількох держав. За загальним правилом, злочинець видається тій державі, на території якої він вчинив злочин, але в кожному конкретному випадку це питання вирішується уповноваженим центральним органом на здійснення міжнародного співробітництва запитуваної держави

Отже, екстрадиція – форма міжнародної співпраці держав у боротьбі зі злочинністю. Видача злочинців – право держави, але не її обов'язок. Обов'язковою видача стає лише за наявності двостороннього договору про взаємну правову допомогу у кримінальних провадженнях [3]. При цьому договорами встановлюються умови, які дозволяють відмовити у видачі.

Вважаємо, що наразі важливим є розробка ефективного механізму надання міжнародної правової допомоги, побудованого на нормах національного та міжнародного права. Це необхідно для вироблення заходів, спрямованих на вдосконалення міжнародного співробітництва, усунення прогалин і колізій. Майбутня співпраця з різними державами стосовно проблем екстрадиції допоможе ефективно та без процесуальних ускладнень боротися зі злочинністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко І.І. Інститут екстрадиції: правове регулювання, допустимість застосування примусу, тенденції розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. № 44. С. 131–135.

2. Абашидзе А.Х., Васильєв Ю.Г. Інститут екстрадиції у сучасному міжнародному праві. Юрист міжнародник. 2018. №3. С. 11-19.

3. Свистуленко М. Законодавча регламентація екстрадиції в Україні. Вісник прокуратури. 2017. № 12. С. 66–71.

4. Лєшукова І.В. Процесуальні особливості міжнародної співпраці слідчих ОВС України при розв'язанні питань про видачу (екстрадицію). Кримінальний процес. 2010. № 11. С. 175–179.

5. Максимів Л.В. Деякі особливості визначення поняття видачі особи (екстрадиції). Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 2. С. 333–341.

Безух Інна Юріївна,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ЗАСТАВА ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД

Позитивною новацією чинного Кримінального процесуального кодексу України є застава як альтернативний запобіжний захід. Відповідно до ч. 1 ст. 182 КПК України застава – це запобіжний захід, який полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у дохід держави в разі невиконання цих обов'язків. З даного визначення можна зробити висновок, що сам законодавець підводить нас до думки про те, що тримання під вартою особи обвинуваченого не повинно бути як «загальне правило», а тому необхідно посилатися на практику Європейського суду з прав людини щодо залишення особи на свободі і якомога частіше застосовувати альтернативні заходи, зокрема рішення ЄСПЛ у справі «Калашников проти Росії».

Так, суддя Залізничного районного суду місті Львова від 27 травня 2019 року (справа № 462/853/18) продовжив строк тримання під вартою обвинуваченого на шістдесят днів та відмовив у задоволенні клопотання про зменшення розміру застави або зміну запобіжного заходу на більш м'який, посилаючись на те, що

матеріали кримінального провадження, свідчать, що інші запобіжні заходи не забезпечать належної поведінки обвинуваченого під час розгляду кримінального провадження, та врахував, що строк тримання під вартою обвинуваченого спливає 09 червня 2019 року. При цьому, керуючись положеннями ст.ст. 177, 178, 183, 194 КПК України, ст.ст. 5, 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод суддя зазначив, що у разі внесення застави на обвинуваченого ОСОБА_1 буде покладено обов'язки, передбачені ч. 5 ст. 194 КПК України, а саме: прибувати до суду за першим викликом, не відлучатися із місця фактичного проживання без дозволу суду, повідомляти суд про зміну місця проживання та роботи, утримуватися від спілкування із свідками та іншими обвинуваченими у кримінальному провадженні, здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд та в'їзд в Україну, носити електронний засіб контролю.

У таких випадках обов'язком слідчого судді, суду і є визначення розміру застави. Слідчий суддя має керуватися вимогами ч. 5 ст. 182 КПК України, щодо встановлених меж розміру застави, які є визначальними під час розгляду даного питання. Зокрема, щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості розмір застави становить від 1 до 20 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (на сьогоднішній день це від 2102 грн до 42 040 грн); щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні тяжкого злочину, – від 20 до 80 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (від 42 040 грн до 168 160 грн); та щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні особливо тяжкого злочину, – від 80 до 300 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (від 168 160 грн до 630 600 грн).

Разом з цим, лише у виключних випадках та після встановлення того, що застава у зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою, що підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, покладених на неї обов'язків, може призначити заставу у розмірі, який перевищує вісімдесят чи триста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Так, наприклад, застава, у розмірі, який перевищує 300 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб була застосована

ухвалою слідчого судді Голосіївського районного суду міста Києва від 18 червня 2018 року (справа № 752/10653/18), в рамках кримінального провадження за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 365-2, ч. 4 ст. 190, ч. 1 ст. 357, ч. 3 ст. 358, ч. 4 ст. 358, ст. 219, ч. 1 ст. 364-1 КК України, за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно підозрюваного, якою визначено підозрюваному заставу у розмірі 2000000 грн, в національній грошовій одиниці.

Так, при призначенні застави щодо злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування; злочинів, які спричинили загибель людини; або якщо у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений особою – на підставі ч. 4 ст. 183 КПК України слідчому судді надається право при застосовуванні запобіжного заходу у виді тримання під вартою не визначати розмір застави та обов'язково у своєму рішенні обґрунтувати таку позицію.

Зокрема, суддя Заводського районного суду міста Запоріжжя у рішенні від 05 жовтня 2018 року(справа № 332/1810/17), посилаючись на норми чинного КПК України, зазначив, що обвинувачений в період застосованого запобіжного заходу у вигляді застави продовжив злочинну діяльність, без поважних причин не з'являвся до суду, чим порушив вимоги ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а відтак суд дійшов висновку про зміну запобіжного заходу у виді застави на тримання під вартою без визначення розміру застави.

Слід зазначити, що при державному примусі у процесі застосування застави існує реальна загроза втрати заставодавцем грошей у разі невиконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків. Застава, що не була звернена в дохід держави, повертається підозрюваному, обвинуваченому, а також заставодавцю після припинення дії цього запобіжного заходу. При цьому, застава, внесена підозрюваним, обвинуваченим, може бути повністю або частково звернена судом на виконання вироку в частині майнових стягнень.

Практика вітчизняних судів показує, що застава повертається на підставі рішення. Зокрема, суддя Іванківського районного суду Київської області при прийнятті рішення від 18 квітня 2018 року

(справа № 366/412/13-к) послався на те, що вирок Іванківського районного суду Київської області від 31 січня 2014 року вступив в законну силу, запобіжний захід до вступу вироку в законну силу – застава залишена без змін, застава не була звернена судом на виконання вироку в частині майнових стягнень, а отже підлягає поверненню. Аналогічні випадки можна побачити в рішенні суддів Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 11 жовтня 2018 року (справа № 359/6436/18), Переяслав-Хмельницького районного суду Київської області від 19 квітня 2018 року (справа № 373/3657/13-к) та інших.

Разом з тим, у суддівській практиці існують і відмови у поверненні застави. Наприклад, слідчим суддею Печерського районного суду міста Києва від 19 грудня 2019 року (справа № 757/62055/19-к) було відмовлено у поверненні грошових коштів, внесених як застава за підозрюваного ОСОБА_2. Своє рішення суд мотивував тим, що запобіжний захід у вигляді застави рішенням суду не змінювався та не скасовувався, вирок (ухвала) суду у кримінальному провадженні не ухвалювався, дія запобіжного заходу у вигляді застави у кримінальному провадженні №12018160480000881 на момент розгляду клопотання заставодавця не припинялася, а відтак правових підстав для задоволення даного клопотання немає.

Варто зазначити, що існують випадки, коли із заявою про повернення застави звертається особи, яка не вносила заставу на відповідний рахунок державної установи. Зокрема суддею Київського районного суду міста Харкова від 12 лютого 2019 року (справа № 640/11872/17) було відмовлено у задоволенні заяви адвоката про повернення коштів заставодавцю по кримінальному провадженню за обвинуваченням ОСОБА_2 за ч. 1 ст. 294 КК України, оскільки ухвалою суду від 20 лютого 2018 року звернено заставу, сплачену за ОСОБА_2 у дохід держави.

Разом з тим, дуже часто засоби масової інформації критикують діяльність слідчих суддів при прийнятті рішень, у яких поряд з запобіжним заходом у виді тримання під вартою підозрюваному визначається розмір застави, після внесення якого особа звільняється з-під варти. Однак застава в контексті запобіжного заходу становить втручання в права людини, і чим менше збалансованою конкретними фактами вона є, тим ближче це питання до порушення права людини та міжнародних зобов’язань України.

Отже, на сьогодні день застава є одним із ефективних заходів, в основу якого покладено економічну зацікавленість у збереженні грошової суми та моральні зобов'язання підозрюваного, обвинуваченого перед іншими фізичними або юридичними особами, які виступили заставодавцями. При цьому, розмір застави може перевищувати встановлений нормою КПК України мінімальний рівень застави, що суттєво виходить за норму закону, не говорячи вже про максимальні рівні, що в першу чергу, пояснюється внутрішнім переконанням самого судді при оцінці конкретних обставин та полягає у необхідності такого застосування запобіжного заходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950/ Сайт ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 10.03.2020 року).
2. «Калашников проти Росії» від 15.07.2019 / Сайт ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_057 (дата звернення 10.03.2020 року).

Бортник Руслан Олексійович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики (ННІ права Університету ДФС України)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШАХРАЙСТВА З ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ

Сучасна економіка України, на жаль, характеризується високим рівнем криміналізації та зрощення легального та злочинного секторів. Така ситуація суттєво перешкоджає адекватному розвитку економічної та фінансової систем. В свою чергу це вимагає підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів і пошуку найбільш оптимальних підходів до вирішення проблем щодо розслідування злочинів у фінансовій сфері, в тому числі, і фінансового шахрайства. Розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами ставить перед слідчими різнорівневі завдання, для вирішення яких недостатньо виконання окремих слідчих (розшукових) дій. Це, насамперед, пов’язано із значним обсягом роботи, специфічністю умов розслідування, необхідністю проведення комплексів слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Отже, виникає необхідність дослідження особливостей криміналістичної характеристики шахрайства із фінансовими ресурсами, що зумовлюють специфіку проведення як окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих дій, так і відповідних тактичних комбінацій під час розслідування.

Відповідно до статті 190 Кримінального кодексу України (далі – КК України) «шахрайство – заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство)». Згідно статті 222 КК України «шахрайство з фінансовими ресурсами – надання завідомо неправдивої інформації органам державної влади, органам влади Автономної Республіки

Крим чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків у разі відсутності ознак злочину проти власності» [1].

Шахрайство в фінансовій сфері і процес його розслідування суттєво ускладнюється недосконалістю банківського та кримінального законодавства, суперечливістю судової практики, відсутністю достатнього досвіду в більшості слідчих і оперативних співробітників, відсутністю загальних положень методики розслідування цих кримінальних правопорушень (точніше методики існують, але вони є застарілими, адже зазначені вище законодавства змінюються досить швидко).

Основними особливостями шахрайства з фінансовими ресурсами є те, що зазвичай вони вчинюються групою осіб, поширені саме в банківській сфері (операції з кредитування), сума завданої шкоди має здебільшого великі або особливо великі розміри. На думку Мудряк Т.О., «організаторами добре замаскованих і ретельно підготовлених кримінальних правопорушень виступають особи, які володіють глибокими економічними знаннями і практичним досвідом, мають широкі зв'язки в структурах державної влади. Доцільно зазначити, що це перш за все «білокомірцевий» тип злочинців. Ці особи вчинюють кримінальні правопорушення без застосування насильства, з використанням неправдивих відомостей з метою отримання фінансового прибутку.» [2, с. 128].

Думка, що вчинення шахрайства з фінансовими ресурсами відбувається здебільшого «білокомірцевим» типом злочинців є абсолютно вірною. Зазвичай такі особи є підприємцями або наближеними до керівництва особами, мають високий рівень знань в сфері податкового, фінансового, банківського, кримінального прав, а також і сфері бухгалтерського та фінансового обліку. Більшість з них мають досвід роботи в державних установах, при чому займали вони достатньо високі посади і були в курсі всіх операцій таких установ.

Рекомендації стосовно розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами розроблені лише в криміналістиці. Основою всіх рекомендацій є схожість злочинів: шахрайство має небагато концептуальних схем щодо здійснення, які відрізняються лише вибором окремих методів (наприклад, обхід системи через прогалини в обліку або через надання неправомірної вигоди потрібній посадовій особі), тип

злочинця лише один і він універсальний, сфера здійснення – зде-більшого банківська.

Слідчий та оперативний співробітник повинні мати знання у відповідних сферах права не менші, ніж сам злочинець, а то й більші. «Білокомірцеві» злочинці достатньо розумні, щоб здійснити успішно злочин і перехитрити правоохоронців завдяки прогалинам в законах. Не можна висувати версії про характер злочину, місцезнаходження доказів, спосіб підготовки та вуалізацію злочину без відповідного розуміння банківської системи, обігу документів, оформлення операцій, системи обліку тощо. Важливо і розуміти криміналістичну характеристику даного типу злочинів, розглянути судову практику таких злочинів, проаналізувати допущені помилки при досудовому розслідуванні.

В своїй діяльності правоохоронці при розслідуванні таких злочинів за основу знань беруть власний досвід, ефективність якого залежить лише від кількості проведених розслідувань стосовно шахрайства з фінансовими ресурсами. Такий підхід не прибирає помилки в оцінці фактичних даних, наявних у матеріалах провадження. Як результат деякі деталі залишають непоміченими, серед інформації, що не дозволяє надалі сформувати очевидний висновок з подальшими діями, що призводить до виконання не всіх необхідних завдань, що в свою чергу призводить до неповноти розслідування.

Особливістю розслідування даного типу злочинів є те, що вони мають прихований характер, а тому основним завданням і базою для початку будь-якої діяльності з боку правоохоронних органів є саме розкриття факту вчинення злочину. Шахрайство може бути нерозкритим ще довгий час після його здійснення, завдяки прогалинам в обліку підприємства. Слідчий в першу чергу повинен думати про спосіб здійснення і приховання злочину, а лише потім про загальний стан речей. Злочини такого рівня можуть здійснювати лише особи з високою посадою, які матимуть можливості все приховати, що суттєво звужує круг пошуку.

В першу чергу потрібно перевірити необхідні документи. При дослідженні документів необхідно звернути увагу на осіб, що їх підписували і обов’язково допитати їх. Важливо при цьому показати, що вони є лише певного роду свідками, але ніяк не підозрюваними, адже це суттєво знизить достовірність отриманої інформації. Також допитати можна і посадових осіб високого рангу або тих, чиї підписи

мають вагоме значення для проведення операції (здебільшого це одні і ті ж особи).

Під час допитів необхідно з'ясувати такі обставини: хто був ініціатором створення підприємства, при яких обставинах прийнято рішення про створення підприємства, підписаний договір засновників, чи всі вони брали участь у цьому, чи не підроблені підписи або відбитки печаток деяких із них, який був порядок формування і компетенції органів управління підприємства та його контролю, порядок розподілу прибутку і створення фондів підприємства, хто запропонував на посаду керівника, заступників, головного бухгалтера, інших осіб, як давно вони їх знають, які стосунки підтримують та інше [3]. Також можна допитати близьких, родичів, колег, друзів підозрюваного заради отримання різного роду інформації (наприклад, поява цінного майна, якого до цього не було і кошти не могли раптово з'явитися).

Отже, зазначені вище аспекти криміналістичної характеристики шахрайства з фінансовими ресурсами, а також окремих особливостей розслідування, дозволяють визначити напрями підвищення ефективності кримінальних проваджень щодо злочинів такого виду. Дані аспекти стосуються як загальної організації розслідування, так і окремих процесуальних дій слідчого, базуючись на загальних рекомендаціях криміналістичної науки та практиці розслідування злочинів такого типу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 12.03.2020).

2. Мудряк Т.О. Особливості розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2014. Вип. 1. С. 128-133.

3. Курман О.В. Тактичні операції при розслідуванні шахрайства з фінансовими ресурсами // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2003. Вип. 22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2003_22_8 (дата звернення: 12.03.2020).

Грицюк Ігор Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики,
Тимошенко Дарина Юріївна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗШУКУ ОСІБ ЯК ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Норма ст. 542 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) визначає міжнародне співробітництво під час кримінального провадження, яке полягає у застосуванні необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги врученням документів, виконанням окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків [1].

Одним із видів міжнародного співробітництва є розшук осіб, які ухиляються від правосуддя. Нормативного закріплення поняття «міжнародний розшук осіб», нажаль, немає, але згідно зі ст. 281 КПК України, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або він перебуває за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, то слідчий, прокурор оголошує його розшук. Про оголошення розшуку виноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо таке рішення ухвалюється, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР).

Серед вчених, що займались визначенням форм міжнародного співробітництва, – О.М. Бандурка, П.Д. Біленчук, Т.С. Гавриш, В.Т. Маляренко, В.М. Гребенюк, Н.В. Пронюк, І.І. Лукашук, В.С. Овчинський, А.С. Сизоненко, К.К. Горяінов, В.М. Тертишник, М.І. Пашковський та інші.

Міністерством внутрішніх справ України були розроблені методичні рекомендації щодо порядку та умов екстрадиції до України обвинувачених на стадії досудового розслідування, у змісті яких наведено поняття міждержавного та міжнародного розшуку. Відповідно до рекомендацій поняття міждержавного розшуку виглядає так: міждержавний розшук – це комплекс розшукових та оперативно-розшукових заходів, що здійснюються на території країн–учасниць СНД за ініціативою правоохоронних органів однієї із зазначених країн з метою отримання інформації про ймовірне місцезнаходження безвісно зниклих людей, виявлення, арешту та видачі (екстрадиції) осіб, які переховуються від слідства, суду, виконання вироку, установлення особи невпізнаного трупа [2].

Міжнародний розшук злочинців – це розшукові дії, які проводяться за межами території держави, де було вчинено злочин. У такому розшуку беруть участь декілька держав, принаймні більше двох. Такі заходи реалізуються поліцією на території своєї держави власними силами з дотриманням національних законів та відомчих інструкцій. Провідну роль у такому розшуку відіграє Інтерпол. Система співробітництва поліції різних країн, що склалася в Інтерполі, дозволяє здійснити пошук злочинців у широких масштабах, а також сприяє прискоренню процедур підготовки документів, необхідних для дотримання судових формальностей у справах щодо видачі. Інтерпол виконує координуючу роль, але завжди наголошує на необхідності укладання двосторонніх та багатосторонніх договорів про надання правової допомоги між державами.

Міжнародному розшуку з ініціативи правоохоронних органів України підлягають: особи, які виїхали за межі України й ухиляються від кримінальної відповідальності та відбуття покарання за злочини, за які, згідно з діючим законодавством або вироком суду, що набув чинності, передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк не менше шести місяців; громадяни, які пропали безвісті, за наявності вірогідних відомостей про виїзд розшукуваних за кордон; іноземці й особи без громадянства, які перебувають в Україні і щодо яких отримана інформація про вчинення ними злочинів на території інших держав.

Підставою для міжнародного розшуку громадян України є запит правоохоронного органу, надісланий до Національного центрального бюро Інтерполу (далі – НЦБ). У запиті повинна бути викладена повна

на об'єктивна інформація про події, факти на розшукуваних осіб. НЦБ вивчає отримані матеріали, при необхідності запитує в ініціатора додаткові дані і, за ухваленими Інтерполом правилами, надсилає запит до Генерального секретаріату Інтерполу або в НЦБ Інтерполу відповідної країни [3].

У разі затримання чи встановлення місцеперебування розшукуваної особи на території України ініціатор її міжнародного розшуку зобов'язаний негайно, але за будь-яких обставин не пізніше 5-ти днів, повідомити про це в НЦБ для інформування правоохоронних органів іноземних країн про припинення розшуку.

Міжнародний розшук підозрюваних, обвинувачуваних, злочинців у системі Інтерполу – це частина співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Тому він може проводитись лише за неухильного дотримання загальних принципів міжнародного права, насамперед принципів співробітництва, суверенної рівності держав, невтручання у їхні внутрішні справи, поваги до прав людини. До них варто додати і головний принцип кримінального судочинства, що поєднує усі країни світового співтовариства у боротьбі зі злочинністю, забезпечення невідворотності відповідальності за скоєне протиправне діяння.

Отже, у сучасних умовах міжнародна співпраця відіграє важливу роль у зміцненні і розвитку міжнародного співробітництва між державами. Значним також є вплив можливостей такої допомоги на охорону законних інтересів, прав і свобод особи, суспільства і держави, на зміцнення міжнародного правопорядку та боротьбу зі злочинністю. У зв'язку з цим необхідно виділяти форми міжнародного співробітництва держав під час кримінального провадження і закріплювати їх в національному законодавстві.

Під час організації міжнародного розшуку каналами Інтерполу варто керуватися загальновизнаними засадами і нормами міжнародного права, всебічними і двосторонніми міжнародними договорами України, Конституцією України, законами, Статутом Інтерполу, обов'язковими рішеннями Генеральної асамблеї Інтерполу, нормативними правовими актами Міністерства внутрішніх справ України та ін.

Практика національної поліції України та загалом органів Міністерства внутрішніх справ України у сфері міжнародного і міждержавного розшуку поки що тільки розвивається. Не усі цього складного напрямку діяльності у належний спосіб регламентовані. На

основі вищесказаного ми вважаємо за необхідне законодавчо визначити поняття, підстави та процедуру міжнародного розшукув КПК України. На нашу думку, міжнародний розшук осіб є окремою формою міжнародного співробітництва і потребує подальшого наукового обґрунтування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Закон України: Кримінальний процесуальний кодекс України: редакція від 13.02.2020 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення 25.02.2020 р.).

2. Методичні рекомендації щодо прядку та умов екстрадиції до України обвинувачених на стадії досудового слідства: станом на 01 трав. 2011 р.: затв. М-вом внутр. справ України, Голов. слідче упр. К., 2011. С. 25. URL:/http://umdpl.info/index.php?id=1324315437 (дата звернення 25.02.2020).

3. Карлов О.Н. Використання можливостей міжнародних поліцейських організацій у розшуку злочинців: авторефер.дис на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.09.09. Нац. академ. внутр.справ. К., 2011. С. 20.

Завидняк Володимир Іванович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального
процесу та криміналістики
(ННІ права Університету ДФС України)

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Стратегічною метою кримінально-процесуальної політики в сфері економічної діяльності є досягнення ефективного забезпечення суспільних відносин, які виникають в процесі виробництва, обміну, розподілу і споживання матеріально опосередкованого продукту або обумовлених цими відносинами порядку здійснення кримінального судочинства на основі науково обґрунтованих (концептуальних) положень, спрямованих на забезпечення захисту прав і законних

інтересів фізичних та юридичних осіб, потерпілих від злочинів, а також захисту таких осіб від незаконного та необґрунтованого обвинувачення, засудження, обмеження їх прав і свобод владними суб'єктами кримінального судочинства.

За роки економічних і політичних реформ в Україні кримінальна процесуальна політика в сфері економічної діяльності зазнала серйозних змін, які проявляються в модернізації судової і правоохоронної систем, кримінального процесуального, кримінального, податкового, фінансового, корпоративного права та інших галузях законодавства України.

В рамках реформування кримінальної процесуальної політики визначаються пріоритети розвитку кримінального процесу в цілому і зокрема в сфері економічної діяльності. При цьому слід виходити з того, що якщо кримінальне процесуальне право є засобом регулювання суспільних відносин, то кримінальна процесуальна політика – легітимізація кримінального процесуального права.

Можемо відзначити, що кримінальне процесуальне право не може бути поза політикою держави в боротьбі з кримінальними правопорушеннями, які виникають в сфері економічної діяльності держави.

Таким чином, кримінальна процесуальна політика, як і в цілому кримінальна політика, на сучасному етапі спрямована на пошук шляхів попередження кримінальних правопорушень у сфері економічної діяльності.

На нашу думку науково обґрунтованими є положення про те, що слід розробити кримінальну процесуальну політику як складову частину кримінальної політики, яка сприяє створенню узгоджених стандартів, які є легко доступними для розуміння всіма зацікавленими особами, являються досить гнучкими для їх застосування у боротьбі з кримінальними правопорушеннями в сфері економічної діяльності держави України.

Розглядаючи дану проблематику, хочеться звернути увагу на те, що з метою вдосконалення кримінальної процесуальної політики в сфері економічної діяльності та зменшення негативних наслідків використання процесуальних норм в даній сфері, Верховною Радою України було прийнято у 2012 році Кримінальний процесуальний кодекс України, у якому чітко прописані норми які забезпечують захист як юридичних так і фізичних осіб підприємців.

Крім того, з 2012 року по 2019 рік в КПК України, були внесені зміни і доповнення, які покликані провести гуманізацію кримінального та кримінального процесуального законодавства шляхом декриміналізації значної кількості правопорушень пов'язаних з економічною діяльністю як юридичних так і фізичних осіб, поділу таких правопорушень на злочини і кримінальні проступки, пом'якшення покарань.

Всі ці зміни забезпечують: справедливе кримінальне судочинство, процесуальну рівноправність учасників кримінального провадження; уніфікацію процедури судового розгляду кримінальних правопорушень; реформування процедури та організації досудового розслідування кримінальних правопорушень; організацію роботи органів досудового розслідування відповідно до нових процедур проведення такого розслідування; запровадження та розширення процедури примирення; удосконалення, в цілому, процедури ювенальної юстиції.

Зазначені обставини, також зумовлюють важливе практичне значення і необхідність, подальшого удосконалення кримінальної процесуальної політики в цілому і її галузей, в тому числі кримінальної процесуальної політики в сфері економічної діяльності України, з урахуванням сучасних економічних, соціальних і політичних процесів, які можуть актуалізуватися в залежності від зміни пріоритетів державного та суспільного розвитку.

В рамках даної політики необхідно посилити процеси інтеграції та диференціації в системі кримінального процесуального законодавства, що буде сприяти формуванню нових законодавчих комплексів, які забезпечать ефективне вдосконалення заходів, відповідно до визначеної компетенції, з ефективного виконання покладених на відповідні органи завдань щодо захисту прав людини і основоположних свобод, інтересів суспільства і держави, що в свою чергу дозволить ефективно залучати інвестиції в економіку держави України.

Кремінський Олег Вікторович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ДО ПИТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ БОРОТЬБИ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ КРИПТОВАЛЮТ

Поширення застосування криптовалют як «нетрадиційного виду валюти», в тому числі й у злочинних схемах, пов'язане із ускладненою ідентифікацією як платника, так і фінансової установи, яка проводить безготівкові операції. Враховуючи фінансову сутність криптовалют Новицький В.А. та Ковернінська Ю.В. визначають їх як децентралізований фінансовий інструмент множинної природи, емісія якого регулюється виключно внутрішніми правилами емісійної мережі, фінансові операції за участю якого можливі виключно із залученням спеціалізованих посередників (криптовалютні платіжні системи, криптовалютні біржі) та обіг і функціонування якого потребує спеціальної криптографічної інфраструктури, окремої для кожної крипто валюти [1, с. 595].

Слушно зауважують Пашко Д.В. та Омельчук Л.В., що виникають та в подальшому виникатимуть труднощі у доказуванні під час оцінки законності відповідних операцій з криптовалютою в межах кримінальних проваджень, оскільки в Україні відсутні належні передбачені законом вимоги щодо забезпечення законності обігу криптовалют, так само як і не визначено їх статус саме як цифрових (електронних) коштів, а тому така ситуація ставить під сумнів можливість дотримання засади верховенства права у таких категоріях проваджень та реалізації завдань кримінального провадження [2, с. 178].

У свою чергу Державна фіскальна служба Україна в індивідуальній податковій консультації від 25.01.2019 р. №282/К/99-99-13-01-02-14/ІПК «Щодо порядку оподаткування доходів деяких операцій» (аналогічно із точкою зору НБУ у Листі від 22.03.2018 р. №40-0006/16290) зазначає, що природа криптовалют не дозволяє визнати їх ні грошовими коштами, ні валютою і платіжним засобом іншої країни, ні валютною цінністю, ні електронними грошима, ні цінними паперами, ні грошовим сурогатом. А також оскільки порядок оподаткування операцій з криптовалютою не

встановлений нормами податкового законодавства, то надання індивідуальної податкової консультації з питань практичного застосування вказаних вище норм є неможливим. [3]

Як свідчить досвід правоохоронних органів низки зарубіжних країн, до широкого поширення криптовалют, активним був попит на них як засобу злочинної діяльності при незаконній торгівлі наркотичними засобами і зброєю, при фінансуванні тероризму та легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом тощо. Переважаючою точкою зору була позиція, що такі операції з криптовалютами є анонімними, хоча кожна така транзакція, здійснювана в розподіленій мережі, записується в публічному блокчейні [4, с. 64]. Це пов'язано із тим, що будь-яке переміщення криптомонет, будь-яка оплата будь-яких товарів або послуг в мережі, обмін або передача, і зберігається в історії цих транзакцій.

Зокрема, Європейською поліцейською організацією як правоохоронним агентством Європейського Союзу, призначеним для надання інформаційної підтримки та практичного сприяння правоохоронним органам країн – членів Європейського Союзу в боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю, міжнародним тероризмом та іншими тяжкими формами злочинності міжнародного характеру, на початку 2018 м була припинена діяльність нелегальної мережі, яка використовувала криптовалюти і банківські кредитні картки для відмивання більш ніж 8 млн євро, отриманих від колумбійського наркотрафіку. [5] Так, злочинці придбали кредитні карти, пов'язані з банківськими рахунками, на які були депоновані злочинні доходи, але зрозумівши що зняття готівки і банківські операції легко відстежувати, звернулися до криптовалюта, в основному до біткоїнів. Пізніше, завдяки співпраці з фінською владою, співробітники поліції змогли виявити, що місцева біржа біткоїнів, заснована в Фінляндії, зібрала всю інформацію про транзакції криптовалюта, використовуваних підозрюваними. Злочинці використовували обмін, щоб конвертувати свої незаконні доходи в біткоїни, далі – в колумбійські песо, після чого депонували на банківські рахунки. Розслідування засвідчує, що підозрювані депонували понад 8 млн євро готівкою на 174 банківських рахунках. [6, с. 129].

Таким чином, досвід зарубіжних правоохоронних органів дозволяє зробити висновок про зрощення сфери обігу криптовалют із злочинною діяльністю, зокрема, у сфері легалізації (відмивання)

доходів, отриманих злочинним шляхом, торгівлі людьми, наркотиками, зброєю тощо. Підсумовуючи, варто сказати, що варто розробити окремий закон, що визначатиме статус криптовалют та засади криптовалютної діяльності, що дозволить також розробити заходи щодо кримінально-правової охорони у вказаній сфері. Також такі заходи сприятимуть зменшенню високої латентності злочинів, пов'язаних із використанням криптовалют, оскільки сьогодні офіційна статистика правоохоронних органів не відображає злочинів цього виду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новицький В.А., Ковернінська Ю.В. Перспективи оподаткування криптовалютних платіжних систем // Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки: збірник тез Податкового конгресу (м. Ірпінь, 12 грудня 2019 р.). Ірпінь: Університет ДФС України, 2019. 713 с. С. 595-597. С. 595

2. Пашко Д.В., Омельчук Л.В. Потреба визначення статусу криптовалют в Україні: економічні та кримінальні процесуальні аспекти // Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). Випуск 1-2(10-11). 2018. С. 173-179.

3. Щодо порядку оподаткування доходів деяких операцій: індивідуальна податкова консультація від 25.01.2019 р. № 282/К/99-99-13-01-02-14/ІПК. URL: https://news.dtkt.ua/debet-kredit/portal-news/53507 (дата звернення 09.03.2020)

4. Рыжов Н. А. Анализ перспектив правового регулирования криптовалют в рамках обеспечения национальной и международной безопасности // Юрист. 2018. № 5. С. 63-67

5. URL: http://www.europol.europa.eu (дата звернення 10.03.2020)

6. Долгиева М. М. Операции с криптовалютами: актуальные проблемы теории и практики применения уголовного законодательства // Актуальные проблемы российского права. 2019. № 4 (101). С. 128-139.

Лоза Тетяна Василівна,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ПОЛІТИКА В СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

За роки економічних і політичних реформ, які розпочались в нашій державі з Революції Гідності кримінальна процесуальна політика в сфері економічної діяльності зазнала серйозних змін, що проявляються в реформуванні судової та правоохоронної систем, кримінального процесуального та кримінального законодавства.

Політика – це система цілей та засобів їх досягнення тієї чи іншої держави у сфері внутрішнього і зовнішнього життя [6, с. 629]. Кримінальна процесуальна політика є не що інше, як прояв держави свого ставлення до вирішення питань щодо відкриття кримінального провадження, його розслідування, судового розгляду і вирішення [3, с. 152]. В свою чергу кримінальна процесуальна політика в сфері економічної діяльності є проявом держави свого ставлення до вирішення питань щодо кримінальних проваджень пов’язаних із економічними злочинами, їх розслідуванням, судового розгляду і вирішення. В широкому сенсі, основною метою кримінальної процесуальної політики в досліджуваному нами аспекті є досягнення ефективного забезпечення суспільних відносин, що виникають у процесі виробництва, обміну, розподілу та споживання матеріально-опосередкованого продукту, шляхом розробки порядку кримінального судочинства на основі науково-обґрунтованих положень, спрямованих на забезпечення захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, потерпілих від порушень, захисту особистості від незаконного й необґрунтованого обвинувачення, засудження, обмеження її прав і свобод, а також застосування такого порядку владними суб’єктами кримінального судочинства [5].

Розглядаючи кримінальну процесуальну політику в сфері економічної діяльності на концептуальному рівні, необхідно звернути увагу на те, що актуальність розробки сучасної кримінальної процесуальної політики у взаємозв’язку з кримінально-правовою та іншими галузями державної політики у сфері боротьби зі злочинністю

обумовлюється як традиційними, так і новими погрозами (викликами) національної безпеки України. Отже, науково-обґрунтованими і такими, що не викликають особливих заперечень, є положення про доцільність розробки кримінальної процесуальної політики як складової частини кримінальної політики, що сприяє створенню узгодженого і всеосяжного набору стандартів, легкодоступних розумінню всіх зацікавлених осіб і досить гнучких для того, щоб справлятися зі злочинами в сфері економічної діяльності, у тому числі зі сформованою інституційною кримінальною мережею у вигляді організованої економічної злочинності та корупції, яка може бути результатом майбутнього розвитку суспільства і держави.

До концептуальних напрямків кримінальної процесуальної політики в сфері економічної діяльності на сучасному етапі відносяться: створення реальних умов для компенсації збитків, завданих неправомірними діями підприємців, та звільнення їх від кримінальної відповідальності за злочини в сфері економічної діяльності; забезпечення додаткових процесуальних гарантій захисту прав підприємців та їх бізнес-інтересів на стадіях досудового розслідування; запобігання можливим зловживанням з боку посадових осіб, які здійснюють кримінальне переслідування підприємців тощо. Кримінальна процесуальна політика на сучасному етапі спрямована на пошук шляхів попередження злочинів у сфері економічної діяльності, а у разі їх вчинення, необхідності компенсації збитків в умовах дотримання право та свобод не тільки постраждалих .а також і винних осіб.

Не викликає заперечень існування двох «класичних» моделей розвитку кримінальної процесуальної політики. Перша ґрунтується на концепції «належної правової процедури» або «належної законної процедури» [1], друга – на концепції «контролю над злочинністю». Спираючись на дані моделі, Л.В. Головко констатує, що перша підвищує ефективність боротьби з економічною та фінансовою злочинністю, друга – максимально знижує кримінально-правові ризики для економічних чинників [2]. Незважаючи на те, що ці моделі постійно конкурують між собою, абсолютний пріоритет однієї моделі над іншою відсутній. Як прийнято вважати, разом зі становленням демократичної держави та ринкової економіки, в пострадянський період відбулося різка зміна кримінальної процесуальної політики: модель «контролю над злочинністю» все більше поступається моделі

«належної правової процедури». Водночас, продовжується пошук компромісу між цими моделями кримінальної процесуальної політики, який би адекватно відповідав потребам сучасного суспільного розвитку, що виявляється в значному зростанні економічної активності та розвитку міжнародних економічних відносин, що, як правило, призводять до зростання кількості вчинених злочинів у сфері економічної діяльності.

Злочини в сфері економічної діяльності завдають збитків великій кількості людей (партнерам, акціонерам, працівникам, конкурентам, споживачам, кредиторам), суспільству і державі, шкоди національній та (або) міжнародній економіці, а також підривають довіру до економічної системи. Збитки від злочинів у сфері економічної діяльності вже налічують більше 10 млрд. грн. Ураховуючи, що обсяг зареєстрованих економічних злочинів становить приблизно 10 % від реальної кількості економічних злочинів, то безпосередні матеріальні збитки від економічної злочинності можуть бути значно вищими [4, с. 151].

Економічна злочинність у сучасних умовах має свої специфічні особливості, що надзвичайно актуально для юриста, котрий працює в економічній сфері. По-перше, під час традиційного злочину існує злочинець, котрий повинен бути спійманим, а факт самого злочину здебільшого очевидний. У разі економічного ж злочину сам факт здійснення протиправних дій або підлягає сумніву або його надзвичайно важко довести. Тоді використовують найхитріші способи та засоби щодо приховування слідів, виконавців, злочинним способом отриманих прибутків. По-друге, якщо традиційний злочинець засуджується до позбавлення волі, то для нього стримуючий ефект цього покарання здебільшого надзвичайно малий. Застосування ж цієї міри стосовно економічного злочинця, більш ефективне, оскільки він, насамперед, боїться втратити свій соціальний статус і респектабельність, без чого не зможе виступати як діловий партнер. По-третє, більшість членів суспільства ставляться доволі прохолодно до економічної злочинності. Підставою для такої байдужості може слугувати та обставина, що факт нанесення збитків суспільству важко встановити, а також те, що економічний злочинець здебільшого не відповідає стереотипу традиційного злочинця, що склався у тому чи іншому суспільстві [5, с. 531]. Ці та інші підстави зумовлюють важливе практичне значення і необхідність розробки кримінальної політики

в цілому та її галузей, у тому числі кримінальної процесуальної політики в сфері економічної діяльності, з урахуванням сучасних економічних, соціальних та політичних процесів, які можуть актуалізуватися залежно від зміни пріоритетів державного і суспільного розвитку. В рамках даної політики необхідно посилити процеси інтеграції та диференціації в системі кримінального процесуального законодавства, що сприяють формуванню нових законодавчих комплексів, які, у свою чергу, забезпечують ефективне вдосконалення відносин у процесі виробництва, обміну, розподілу та споживання матеріально-опосередкованого продукту.

З метою вдосконалення кримінальної процесуальної політики в сфері економічної діяльності, зменшення негативних наслідків використання процесуальних норм у даній сфері, забезпечення державних гарантій безпеки і захисту прав самих підприємців необхідно корегувати вітчизняне законодавство. Зауважимо, що кримінальна процесуальна політика в сфері економічної діяльності повинна розроблятися на такому рівні, який би виражав надію на визначену стабілізацію, на те, що в її основі буде не лише кількісне законодавство, але й належна правозастосовча практика судових і правоохоронних органів, яка буде відповідати всім вимогам як у сфері боротьби зі злочинами в сфері економічної діяльності, так і в сфері охорони прав і захисту загальнолюдських цінностей. Назріла необхідність в зміні основ стратегії і тактиці боротьби зі злочинністю в сфері економічної діяльності. Необхідно залучити науковців та практиків до обговорення питання щодо запровадження нового (диференційованого, особливого) порядку судочинства в кримінальних провадженнях щодо злочинів у сфері економічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баррера Т. Р. У., Сидорова Е. В. О мере разумности в конституционном праве. Государственная власть и местное самоуправление, 2016. № 8. С. 59 – 63.

2. Головко Л. В. Два альтернативных направления уголовной политики по делам об экономических и финансовых преступлениях: Crime Control и Doing Business. Закон, 2015. № 8. С. 32 – 45.

3. Загурський О. Б. Питання кримінально-процесуальної політики України. Вісник Академії адвокатури України, 2011. Число 3. С. 149 – 154.

4. Мельничук Т. В. Ціна економічної злочинності: проблемні аспекти визначення та застосування. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція, 2013. № 5. С. 189 – 193.

5. Несімко О. Д. Правопорушення в сфері економіки – конфлікт економічних інтересів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки, 2016. № 850. С. 526 – 532.

6. Юридична енциклопедія: в 6 т. К.: Укр. енциклопедія, 1998. Т. 4., 2002. 720 с.

Лук'янчиков Євген Дмитрович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри інформаційного права
та права інтелектуальної власності
(Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»)

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Знання обізнаних осіб для з'ясування обставин складних подій, в першу чергу пов'язаних з раптовою смертю людини, використовуються з давніх часів. Відомості про такі факти містяться в науковій і художній літературі. Так, імператор Східної Римської імперії Іоан Цимиськхий після чергового походу в Азію тяжко захворів і усі очікували його смерті. Для з'ясування причини захворювання запросили одного з відомих лікарів, який встановив причину захворювання та повідомив найближчим про можливість його вилікувати. На наступний день лікаря знайшли мертвим, біля свого будинку, а хуліганів, що його вбили встановити не вдалося [1, с. 29-30].

З наведеного стає очевидним, що використання знань, якими володіли певні особи для з'ясування обставин захворювання або смерті людини обумовлено об'єктивними обставинами і потребами громади, незважаючи на те, що такого порядку не було закріплено у

відповідних нормах. По-друге, це свідчить про особисту небезпеку для осіб, які володіли такими знаннями.

Вперше поняття «обізнані особи», яку залучали для з'ясування окремих обставин злочину зустрічається у Зводі кримінальних законів Російської імперії (1832). Висновки, які вони надавали за результатами дослідження, використовуючи свої знання, називали свідченнями та визнавали доказами у судочинстві[2, с. 12]. За такого підходу до використання знань обізнаних осіб ще не йшлося про одну із сучасних форм використання спеціальних знань: залучення спеціаліста до участі у провадженні, або призначення судової експертизи. Отримані від таких осіб відомості розглядалися як свідчення (у сучасному розумінні – показання). Вперше про судову експертизу документів, як одну з форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні згадується у Зводі законів Російської імперії 1857 р. Там зазначалося, що розгляд і дослідження почерків проводиться обізнаними у цій мові особами, яких призначає суд. Далі наводилися вимоги, яким мали відповідати такі особи [3, с. 102]. У подальшому нормативне закріплення можливості запрошення до участі у кримінальному судочинстві обізнаних осіб (володіють спеціальними відомостями або мають певний досвід у науці, мистецтві, ремеслі, промислі або будь-якому занятті) зустрічається в ст. 112 Статуту кримінального судочинства 1864 року. На жаль, у даній нормі не визначено, в яких формах особи, які володіли такими знаннями, могли брати участь у провадженні (спеціаліст, експерт).

З аналізу норм чинного КПК України можна зробити висновок, що під час досудового розслідування особи, уповноважені на його здійснення, можуть застосовувати спеціальні знання безпосередньо або опосередковано, залучаючи до цього обізнаних осіб (спеціаліст, експерт). Розглянемо докладніше питання пов'язані із залученням спеціаліста до участі у кримінальному провадженні.

Відповідно до чинного КПК України спеціалістом є особа, яка володіє спеціальними знаннями і уміннями застосовувати технічні або інші засоби і може давати консультації *під час досудового розслідування і судового розгляду* з питань, що потребують відповідних спеціальних знань. Цим розширюються можливості використання знань обізнаних осіб слідчим. Якщо в ст. 128[1] КПК України 1960 року йшлося про участь спеціаліста у проведенні слідчих дій, то відповідно до ст. 71 чинного КПК спеціаліст бере участь протягом усього

кримінального провадження, складовою частиною якого є досудове розслідування (п. 10 ст. 3 КПК).

Слід також звернути увагу на те, що окрім надання практичної допомоги слідчому в застосуванні технічних або інших засобів спеціаліста можуть залучати для надання консультацій під час досудового розслідування (ст. 71 КПК), а також під час дослідження доказів в суді (ст. 360 КПК), що дозволяє стверджувати про процесуальний характер такої діяльності. Саме тому не можна погодитися з думкою А. М. Черенкова про те, що консультаційна допомога обізнаних осіб відноситься до непроцесуальних форм використання спеціальних знань [4, с. 12].

Законодавець передбачив випадки обов'язкової участі спеціаліста у кримінальному провадженні: в допиті малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226 КПК), а ст. 238 КПК – обов'язкову участь в огляді трупа судово-медичного експерта, а у випадку його відсутності – іншого лікаря.

Аналіз норм чинного КПК України дозволяє виділити такі форми залучення спеціаліста до участі у кримінальному провадженні: а) для надання безпосередньої технічної допомоги під час досудового розслідування і судового розгляду (ч. 2 ст. 71 КПК); б) для надання консультацій з питань, що потребують відповідних спеціальних знань (ч. 1 ст. 71; ч. 1 ст. 360 КПК); в) для надання письмових роз'яснень під час дослідження доказів в суді (ч. 1 ст. 360 КПК). Отже, про участь спеціаліста у кримінальному провадженні йдеться у двох розділах, а саме: а) загальні положення (ст. 71 КПК); б) судове провадження у першій інстанції (ст. 360 КПК).

Інші автори пропонують поділяти форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні на три групи: зазначені та врегульовані КПК; зазначені, але не регламентовані КПК; не зазначені й не регламентовані законом. До першої групи відносять та вважають процесуальними такі: застосування спеціальних знань слідчим, спеціалістом, що бере участь під час проведення слідчих (розшукових) дій (ч. 7 ст. 237 КПК); педагогом під час допиту малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226 КПК); педагогом, психологом або лікарем у слідчих (розшукових) діях за участю малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 227 КПК); перекладачем (сурдоперекладачем) (ст. 29, 68 КПК); судово-медичним експертом або лікарем під час проведення освідування (ст. 241 КПК), судово-

медичним експертом або лікарем під час огляду трупа (ст. 238 КПК), експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду (ст. 69, 242–245 КПК) [5, с. 183].

Наведену класифікацію не можна вважати бездоганною. Не викликає заперечень думка, що слідчий, спеціаліст та експерт є тими учасниками провадження, для яких використання спеціальних знань є професійним і службовим обов'язком. Щодо віднесення до форм використання спеціальних знань допомоги інших наведених осіб, є деякі застереження. В першу чергу це стосується перекладача. Наскільки доцільним є віднесення його до спеціаліста, про якого йдеться в ст. 71 КПК України. Він є самостійним учасником кримінального провадження. Його права та обов'язки чітко та однозначно визначені законом та відсутні застереження, що на нього поширюються права і обов'язки спеціаліста.

Педагог, психолог, лікар, судово-медичний експерт, на нашу думку, охоплюється одним поняттям учасника кримінального провадження – спеціаліст в певній галузі знань. Мабуть, зважаючи на важливість питань, для з'ясування яких їх залучають, законодавець не тільки вказав на необхідність залучення спеціаліста, але і з якої саме галузі знань його доцільно запросити до участі у слідчій дії. Що стосується згадки про лікаря, то його запрошують «за необхідності» (ч. 1 ст. 227 КПК) або «якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта» (ст. ст. 238, 241 КПК). Тобто мова йде про використання спеціальних знань певної галузі, а змінюється тільки особа (рівень її кваліфікації та професійної підготовки з певних питань), яка ними володіє: судово-медичний експерт або лікар.

Аналізуючи нормативне регулювання форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні не можна обійти увагою Закон України від 22 листопада 2018 року [6]. Відповідно до цього закону передбачено використання спеціальних знань проведенням медичного освідування особи, а також залученням спеціаліста для надання висновку з питань, що належать до сфери його знань, під час досудового розслідування кримінальних проступків. У невідкладних випадках це може здійснюватися до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). На жаль, законодавець не розкриває сутності медичного освідування. Подібне поняття містилося в КПК 1960 року, але із чинного КПК правомірно та обґрунтовано вилучено. Не вказано, в якому процесуальному

документі мають відображатися результати такого освідування, хто має його складати та яке доказове значення буде мати подібний документ. Скоріше за усе це буде довідка лікаря, який оглянув особу. Вона не може дорівнюватися висновку експерта, оскільки освідування має завданням огляд тіла людини, а встановлення її стану потребує відповідних досліджень, що можливо тільки під час проведення експертизи.

На завершення слід зазначити, що додаткового роз'яснення потребує діяльність спеціаліста, за результатами якої буде надано ним висновок. Чи не повернемося ми до обговорюваного раніше питання про можливість проведення експертизи до початку кримінального провадження (до внесення відомостей до ЄРДР).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скляренко С. Владимир: роман. М. : Худож. лит., 1981. 543 с.

2. Основи судової експертизи : навчальний посібник для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта / авт.-уклад.: Л. М. Головченко, А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян та ін. Х. : Право, 2016. 928 с.

3. Винберг А. И., Шавер Б. М. Криминалистика. М., 1949. 272 с.

4. Черенков А. М. Розслідування декларування недостовірної інформації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київ, 2020. 19 с.

5. Дударець Р. М. Розслідування створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 269 с.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19 (дата звернення 28 лютого 2020 р.)

Мікулін Дмитро Миколайович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВІЙСЬКОВИМИ ЗЛОЧИНАМИ В ПОРЯДКУ ПОДАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Прийняття Кримінального процесуального кодексу України визначило новий етап розбудови демократичної, соціальної правової держави. Головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини, а отже, вся діяльність держави повинна бути спрямована на реальне забезпечення прав і свобод своїх громадян, поваги до особи та як найширшого визнання загальнолюдських цінностей. Особливої уваги такий обов'язок держави набуває у випадку найнебезпечнішого порушення прав особи в державі – вчинення кримінального правопорушення, а також в разі прийняття незаконних рішень, дій чи бездіяльності правоохоронних органів чи суду.

У КПК України закріплено інститут відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушення чи незаконними рішеннями, діями або бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду [2]. Так, у статях 127 та 130 КПК України визначено два види шкоди, які підлягають відшкодуванню (компенсації), а саме: відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому та відшкодування (компенсація) шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю правоохоронних органів або суду. Слід звернути відразу увагу на застосовану законодавцем термінологію «відшкодування» та «компенсація». За етимологічним значенням «відшкодування» – це те, що повертається за зроблену шкоду, витрати, а «компенсація» – це відшкодування, зрівноваження, винагорода за що-небудь, а також сума, яку сплачують як відшкодування, винагороду; покриття витрат, утрат [6].

Позов про відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням, може бути пред'явлений також і в порядку цивільного судочинства, проте одночасний розгляд судом кримінального провадження й цивільного

позову має низку суттєвих гарантій, спрямованих на посилення захисту прав громадян та законних інтересів юридичних осіб, що зазнали шкоди від кримінального правопорушення, й більш швидке та повне її відшкодування.

Зокрема, більш повно і всебічно розглядаються обставини справи, адже згідно зі ст. 91 КПК України вид та розмір завданої кримінальним правопорушенням шкоди є однією з обставин, що підлягає доказуванню в кримінальному провадженні; обов'язок доказування зазначених обставин, а також виявлення осіб, які несуть відповідальність за заподіяння шкоди, покладається на органи досудового розслідування та прокурора, які наділені відповідними повноваженнями та в розпорядженні яких є відповідні сили і засоби для здійснення цього; потерпілий від кримінального правопорушення звільняється від необхідності двічі брати участь у судовому розгляді, і, відповідно, підлягати додатковим хвилюванням, викликаними дослідженням обставин вчиненого кримінального правопорушення або іншого суспільно небезпечного діяння; свідки, перекладачі, експерти та інші особи звільняються від повторного виклику до суду; неявка цивільного відповідача чи його представника до судового засідання не може бути підставою для відкладення розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні; більшою мірою забезпечується виховне і попереджувальне значення кримінального судочинства, що сприяє найбільш ефективному впливу як на самого суб'єкта кримінального правопорушення, попереджуючи можливість скоєння ним повторних злочинів, так і на інших осіб, сприяючи їх вихованню в дусі неухильного дотримання законів тощо; заощаджуються час і кошти завдяки усуненню дублювання в роботі судів, яке було б неминучим при окремому розгляді цивільного позову і кримінального провадження з одного і того ж факту вчиненого кримінального правопорушення. Саме в цьому полягає значення цивільного позову у кримінальному судочинстві [6].

При вирішенні питання про притягнення до участі в справі належних осіб як цивільних позивачів і відповідачів прокурору слід керуватися наступним. Оскільки значна частина військового майна (зокрема, військової техніки) законом відноситься до джерел підвищеної небезпеки, шкода, завдана таким джерелом або кількома джерелами, відшкодовується в порядку, передбаченому статтями 1172, 1177, 1187, 1188 ЦК України. У деяких випадках використання

джерел підвищеної небезпеки призводить до дорожньо-транспортних, авіаційних чи морських пригод, які супроводжуються загибеллю людей, пошкодженням або знищенням майна фізичних і юридичних осіб, виникненням технічної чи техногенної катастрофи. Цивільними позивачами у таких кримінальних провадженнях, направлених до суду з обвинувальним актом, можуть бути фізичні або юридичні особи, які зазнали збитків унаслідок наведених подій [5].

Тому слід визнати правильною прокурорсько-судову практику, відповідно до якої при вирішенні питання про відшкодування шкоди, завданої з використанням військових транспортних засобів, бойової і спеціальної техніки, зброї та боєприпасів, належним цивільним відповідачем у кримінальних провадженнях одночасно з певною військовою частиною визнається Міністерством оборони України, яке в даному випадку несе субсидіарну матеріальну відповідальність.

Прикладом такого є кримінальне провадження стосовно Т. та інших службових осіб Повітряних Сил Збройних Сил України, причетних до катастрофи літака Су-27, яка сталася 27 липня 2002 року на аеродромі «Скнилів» і призвела до численних людських жертв. Цивільні позови про відшкодування матеріальної і моральної шкоди потерпілі пред'явили до Міністерства оборони України, тобто юридичної особи, що на відповідній правовій основі володіла зазначеним джерелом підвищеної небезпеки.

У тому ж кримінальному провадженні заступником Генерального прокурора України до обвинувачених пред'явлено цивільний позов в інтересах Міністерства оборони України на загальну суму понад 11 млн. грн., тобто про відшкодування вартості знищеного літака Су-27. Суд, розглянувши кримінальне провадження, визнав позовні вимоги прокурора обґрунтованими і задовольнив їх у повному обсязі, а позови потерпілих – частково, залежно від їх доведеності.

Водночас у випадку, коли військовослужбовець, службовець, військовозобов'язаний (резервіст) неправомірно заволодів транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку, заподіяна внаслідок злочину шкода відшкодовується на загальних підставах [6]. Така ситуація можлива, зокрема, у разі вчинення військовослужбовцем злочину, передбаченого ст. 410 КК України (викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових при-

пасів, вибухових або інших речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем) [3].

При цьому прокурору слід мати на увазі, що у разі, коли незаконному заволодінню джерелом підвищеної небезпеки сприяла недбалість його володільця, то шкода, завдана діяльністю щодо його використання, зберігання або утримання, відшкодовується ними спільно у частці, що визначається судом у конкретному кримінальному провадженні.

Отже, визначений КПК України порядок відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному провадженні передбачає забезпечення гарантій Конституції України (ст. 56) [1] право громадян на життя, здоров'я, власність, їх надійного захисту від протиправних посягань та відшкодування (компенсацію) заподіяних ними збитків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. // Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення 09.03.2020 року).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13 квітня 2012 року №4651-VI. // Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення 09.03.2020 року).

3. Кримінальний кодекс України : від 05 квітня 2001 року № 2341-III. // Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення 09.03.2020 року).

4. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-Vn // Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18 (дата звернення 09.03.2020 року).

5. Цивільний кодекс України: від 16 січня 2003 року № 435-IV. // Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення 09.03.2020 року).

6. URL:http://megalib.com.ua/content/1068_46_Vidshkodyvannya_shkodi_zavdanoi_viiskovimi_zlochinami.html (дата звернення 09.03.2020 року).

Мурза Ірина Василівна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Грицюк Ігор Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики (ННІ права Університету ДФС України)

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС СЛІДЧОГО СУДДІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. [1] у кримінальному провадженні з'явилася нова процесуальна фігура – слідчий суддя, хоча у правових системах багатьох європейських країн слідчі судді як спеціальні суб'єкти з тим чи іншим спектром процесуальних повноважень існують вже давно. У наукових публікаціях, присвячених дослідженню інституту судового контролю, неодноразово вносилися пропозиції щодо розширення його дії, а також запровадження спеціального суб'єкта.

Порівняльного аналізу в Україні практично не було, хоча такі дослідження є важливими, оскільки дозволяють порівнювати вітчизняний правовий досвід із закордонним та вносити пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

Дослідженнями в даній сфері займалися такі видатні вчені, як А. Ф. Коні, І. Я. Фойницький, В. Т. Маляренко, М. А. Маркуш, О. С. Мазур, О. Р. Михайленко, А. В. Молдован, П. П. Пилипчук, М. А. Погорецький, Д.П. Письменний, Ю. В. Скрипіна, З. Д. Смітієнко, А. Р. Туманянц.

Відповідно до ст. 3 КПК України слідчий суддя – це суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення в порядку, передбаченому цим кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [1]. Безспірною є позиція Ю.В. Скрипіної про те, що слідчий суддя – це суддя, уповноважений забезпечувати законність та обґрунтованість обмеження конституційних прав і свобод людини на

досудовому провадженні у кримінальній справі, до компетенції якого належить прийняття рішення про застосування заходів кримінально-процесуального примусу, проведення слідчих та інших процесуальних дій, що обмежують конституційні права людини, розгляд скарг на дії (бездіяльність) та рішення слідчого чи прокурора [2, с. 7].

Для повноти дослідження доцільно проаналізувати закордонну правозастосовну практику функціонування інституту судового контролю.

Термін "судовий контроль за досудовим розслідуванням" стосовно до Великої Британії вживається дуже умовно, оскільки діяльність суду являє собою невід'ємну частину досудового розслідування. За своїм змістом усі дії, дозволені англійській поліції у розслідуванні, можна розділити на дії тільки з дозволу суду, і дії, які поліція має право робити без такого дозволу. Останніми роками тенденцією англійського кримінального процесу є збільшення питомої ваги другого виду дій щодо першого. Необхідно відзначити інститут habeas corpus. Будь-яка затримана особа повинна бути доставлена в суд, який перевіряє підстави затримання (арешту) і за відсутністю таких звільняє особу. Обшук за загальним правилом здійснюється на підставі судового наказу. Однак трапляється чимало випадків, коли поліція має право проводити обшук без судового наказу: наприклад, обшук, супроводжуючий арешт; обшук місця проживання арештованого тощо. У цілому слід зазначити, що у тих випадках, коли поліції необхідно вийти за межі наданих їй повноважень, вона зобов'язана звернутися до суду з проханням про видачу судового наказу – процесуального акта, що дає змогу вчинити певну дію. Матеріали досудового розслідування, за якими має виноситися обвинувальний акт, схвалені державним обвинувачем, підлягають перевірці в магістратському суді. У процесі такої перевірки суддя заслуховує обвинувача і вивчає зібрані докази. Уважаючи, що їх достатньо, суддя ухвалює рішення про віддання обвинуваченого до суду. У разі такого рішення судді обвинувач складає обвинувальний акт і передає його для затвердження до суду [3, с. 107].

У США відомості про злочин і особу, яка його вчинила, збираються в основному під час обшуку й арешту або ж у зв'язку з цими заходами процесуального примусу (наприклад, допит). Майже кожна кримінальна справа, включаючи й справи про малозначні кримінальні діяння, починається з арешту або обшуку [3, с.189].

Основним органом розслідування кримінальних справ у цій країні, отже, і основним органом, що проводить арешт і обшук, є поліція. Законодавче вирішення питання про здійснення арешту або обшуку віднесено до компетенції суддів, водночас рішення судді про видачу ордера на арешт або обшук значною мірою зумовлюється думкою поліції і прокуратури, тому ці заходи можуть суттєво обмежувати права і свободи громадян у кримінальному процесі США.

Слідчий суддя діє і за Кримінальним процесуальним кодексом Французької Республіки (далі – КПК Французької Республіки). Згідно з ч. 1 ст. 50 КПК Французької Республіки, слідчий суддя обирається з-поміж суддів суду та призначається згідно з формальними правилами, встановлених для призначення суддів. Згідно з ч. 1 ст. 80 КПК Французької Республіки, слідчий суддя може провадити розслідування лише відповідно до подання окружного прокурора [3]. За КПК Французької Республіки слідчий суддя має такі повноваження: як і прокурор залучати для надання допомоги голів округів, технічний персонал водних та лісових адміністрацій, поліцейських у сільській місцевості (ст. 25), створювати тимчасові групи із судових поліцейських та службовців митних органів для документування та розкриття відповідних злочинів, наглядати за їх діяльністю, призначати голів цих груп (ч . 2 ст. 28-1), проводити будь-яку слідчу дію задля встановлення доказів як вини, так і невинуватості (ч. 1 ст. 81), скерувати слідче доручення будьякому судді того суду, у якому він працює, будь-якому слідчому судді чи судовому поліцейському для проведення необхідних слідчих дій у межах 42 їхніх територіальних юрисдикцій (ч. 1 ст. 151), залучити експерта та наглядати за його роботою (ст. 156), а також інші повноваження [3].

КПК Французької Республіки регламентує судовий контроль також і за рішеннями слідчого судді, а також ще одного суб'єкта судді, уповноваженого вирішувати питання про досудове ув'язнення. Апеляційному оскарженню підлягають такі рішення слідчого судді: ухваленеза клопотанням особи, про визнання її потерпілою (ст. 87 КПК); про відхилення клопотання сторін про призначення додаткової чи повторної експертизи (ч . 4 ст. 167 КПК), а також інші рішення [4].

Інститут судового контролю за здійсненням досудового розслідування притаманний сучасному кримінальному процесу багатьох країн Європи. Так, кримінальний процес Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН) серед суб'єктів, які діють за своїм

волевиявленням, визначає слідчого суддю. КПК ФРН визначає, що слідчий суддя при дільничному суді є компетентним у розслідуванні, яке проводиться прокуратурою при земельних судах, а слідчий суддя Верховного Суду ФРН – у розслідуванні складних злочинів. До компетенції слідчих суддів віднесено вчинення найважливіших процесуальних дій щодо обвинувачених: видання наказу про арешт та попереднє взяття під варту; попереднє затримання; застава; арешт майна з метою забезпечення конфіскації грошових сум, виплати грошового штрафу або судових витрат; арешт майна у разі очікуваного призначення покарання майнового характеру; тимчасова заборона займатися певною професійною діяльністю; тимчасове позбавлення прав водія [5, с. 129, 142–157].

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що англосаксонська модель інституту слідчих суддів (США, Велика Британія) характеризується тим, що компетентна посадова особа судової влади не втручається в досудове провадження у кримінальному процесі, тоді як в континентальній моделі (Україна, Франція, ФРН) слідчий суддя наділений досить широкими повноваженнями саме під час досудового провадження.

Більшість процесуальних дій, що обмежують конституційні права людини, здійснюються лише за рішенням уповноваженої особи судових органів. У невідкладних випадках, коли поліція має право вжити процесуальних заходів без відповідного судового рішення, про них має бути негайно повідомлений суд і, враховуючи особливості обставин, прийняти рішення про визнання отриманих фактичних даних допустимими доказами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс від 13.04.2012 року № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

2. Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності : автореф. дис… к.ю.н. : 12.00.09 Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 26 с.

3. Кушпіт В. П., Цилюрик І. І. Про слідчого суддю як суб’єкта здійснення судового контролю, Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. 2016. № 850. С. 513–520.

4. Кримінальний процесуальний кодекс Французької Республіки. URL: www.legifrance.gouv.fr/content/download/ 1958/.../3/.../Code_34.pdf.

5. Сучасний кримінальний процес країн Європи : монографія. / В.В. Луцик, В.А. Савченко, В.І. Самарін та ін.; за ред. В.В. Луцика та В.І. Самаріна. Харків : Право, 2018. 792 с.

Омельчук Любов Василівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики,
Бичок Тетяна Петрівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

Розслідування економічних злочинів зумовлює потребу у використанні спеціальних економічних знань. Так, під час досудового розслідування однією із поширених форм використання таких знань є призначення судово-економічної експертизи. Користувачі таких спеціальних знань, повинні враховувати відмінності в предметі різних видів судово-економічної експертизи, колі вирішуваних цими експертизами питань, а також враховувати їх значення для доказування в кримінальному судочинстві. Крім того, судово-економічна експертиза є однією з найбільш кваліфікованих та ефективних форм використання спеціальних знань при розслідуванні корупційних злочинів та злочинів, пов’язаних з нецільовим використанням бюджетних коштів, має важливе значення для забезпечення економічної безпеки держави. Саме ці обставини зумовлюють актуальність теми.

Аналізуючи питання щодо призначення та регулювання судово-економічної експертизи, варто зазначити, що правопорушення у сфері економіки є дуже складними у розслідуванні. Насамперед, це пов’язано з тим, що слідчий чи прокурор повинні заглибитися в механізм господарювання, у процеси економічної діяльності суб’єктів, що її здійснюють. А, отже, для розслідування економічних

правопорушень необхідно використовувати спеціальні знання, зокрема, судово-економічну експертизу.

До нормативно-правових актів, що регулюють призначення та проведення судово-економічної експертизи належать Кримінальний процесуальний кодекс України та Закон України «Про судову експертизу», Господарський процесуальний кодекс, Цивільний процесуальний кодекс, Кодекс адміністративного судочинства, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Митний кодекс України. Однак, зазначені законодавчі акти не містять визначення поняття «судово-економічна експертиза», а також не закріплюють підстави проведення такої експертизи. Поняття ж судово-економічної експертизи активно тлумачиться науковцями.

Так, зокрема, В. В. Вавілова визначає економічну експертизу як експертне дослідження матеріальних об'єктів, що містять інформацію про обставини справи та підлягають дослідженню у суді за їх змістом та формою і допомагають суду досягти об'єктивності у доказуванні, додержуватися принципів рівних можливостей у процесі, презумпції невинуватості, забезпечення змагальності у доведенні дійсного стану фактів та захисту прав і свобод [1, с. 163].

О. В. Софілканич зазначає, що судово-економічна експертиза досліджує виробничу і фінансово-господарську діяльність підприємств з різною формою власності в разі допущення збитків, нестачі, крадіжки матеріальних цінностей чи грошових коштів, безгосподарності й виявлення інших негативних явищ, які стали об'єктом розслідування правоохоронних органів[2, с. 174].

Т. О. Крівцева вважає, що під судово-економічною експертизою слід розуміти процесуальне дослідження, яке здійснюється через застосування спеціальних знань, навичок та вмінь судового експерта та дає змогу вирішувати питання, що ставляться перед ним органами дізнання, досудового слідства чи суду для вирішення кримінальної, цивільної, адміністративної справи чи господарських суперечок[3, с. 49].

Щодо підстав призначення судово-економічної експертизи, то це питання також активно досліджується науковцями. Відтак підкреслюють, що серед інших фактичними підставами призначення судово-економічної експертизи є такі: 1) необхідність дослідження питань, що потребують використання спеціальних знань експерта-економіста; 2) недоброякісне (неповне, неправильне) проведення документальної ревізії, що підтверджується матеріалами

кримінального провадження, висновками повторних ревізій; 3) заявлено обґрунтоване клопотання підозрюваного про призначення судово-економічної експертизи; 4) висновки інших експертів вказують на необхідність проведення судово-економічної експертизи [4, с. 273].

Крім того, варто зазначити, що одним із найпоширеніших видів судово-економічної експертизи є судово-бухгалтерська експертиза. Її застосовують при розслідуванні та судовому розгляді кримінальних і цивільних справ, коли виникають питання, для розв'язання яких необхідні спеціальні знання з бухгалтерського обліку та аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. Однак, як справедливо зазначає Л. А. Парфентій та Д. О. Тищенко, незважаючи на високу ефективність проведення судово-бухгалтерської експертизи, процес її планування та організації ускладнюється наявністю численних порушень у фінансово-господарській діяльності суб'єктів господарювання, недосконалістю нормативно-правової бази, що регулює експертну діяльність в Україні, низьким кваліфікаційним рівнем експертів, а також вузьким колом їх правових функцій. Науковці вважають, що своєчасне виявлення порушень, визначення винних осіб суттєвою мірою залежить від кваліфікаційного рівня та досвіду експерта-бухгалтера, який здійснює експертизу. Відповідно до статті 10 Закону України «Про судову експертизу» судовими експертами можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності. Сучасний рівень кваліфікації експертів-бухгалтерів є низьким, що пояснюється невідповідністю їх спеціальних знань займаній посаді, а також відсутністю відповідної підготовки. Правоохоронні та судові органи можуть вільно обирати експертів-бухгалтерів: це можуть бути як особи, що внесені до реєстру атестованих судових експертів, так і особи, що мають значний досвід роботи в галузі бухгалтерського обліку, але не атестовані. Такий порядок залучення експертів-бухгалтерів є недосконалим. Для вирішення цієї проблеми науковці пропонують створити картотеку відомостей за кожним експертом, що працює в певному регіоні, яка б містила інформацію про експерта, його кваліфікацію, досвід і результати роботи. Наявність такої бази даних дозволить проводити аналіз експертної роботи, визначати професійний рівень практикуючих експертів-бухгалтерів і вживати заходів щодо його підвищення [5, с. 221-222].

Отже, можна зробити висновок, що не зважаючи на важливість судово-економічної експертизи для розслідування ряду кримінальних правопорушень, існують недоліки в нормативно-правових актах, що регулюють призначення та проведення судових експертиз. Зокрема, це закріплення поняття «судово-економічної експертизи», визначення підстав проведення такої експертизи та вирішення питань щодо належного рівня компетентності осіб, які залучаються для проведення судово-економічної експертизи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шрамко О. Можливості судово-екномічних експертиз при розслідуванні окремих корупційних злочинів // Актуальні проблеми правознавства. 2019. Випуск 1(17). С. 162–165.

2. Софілканич О. В. Актуальні проблеми судово-економічної експертизи у кримінальних провадженнях про економічні злочини // Вісник Академії адвокатури України. 2013. 1(26). С. 169–174.

3. Крівцова Т.О. Удосконалення правового забезпечення судово-економічної експертизи як форми економічного контролю // Бізнес Інформ. 2015. № 2. С. 48–53.

4. Нечитайло В. А. Особливості проведення окремих видів судових експертиз під час досудового розслідування злочинів, пов’язаних з нецільовим використанням бюджетних коштів // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2013. № 2(30). С. 269–278.

5. Парфентій Л. А., Тищенко С. О. Слабкі сторони судово-бухгалтерської експертизи в Україні та основні напрями її вдосконалення // Інформаційні технології в соціокультурній сфері, освіті та економіці. 2018. С. 221– 223.

Полінкевич Олександр Васильович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Грицюк Ігор Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики (ННІ права Університету ДФС України)

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

На сьогоднішній час важливу роль у розслідуванні багатьох злочинів відіграє міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності. Зокрема міжнародне співробітництво відіграє неабияку роль у розслідуванні такої вагомої групи злочинів як злочини проти життя і здоров'я особи.

Варто зазначити, що міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності між міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами, до складу яких входять оперативні підрозділи, визначені у статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», та правоохоронними і спеціальними службами інших держав, які мають у своєму складі відповідні підрозділи, а також з міжнародними правоохоронними організаціями здійснюється відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна [1]. Також правовою основою міжнародного співробітництва у сфері оперативно-розшукової діяльності, зокрема під час розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи є міжурядові угоди з окремих питань, які стосуються взаємодії по боротьбі зі злочинами проти життя і здоров'я особи, а також неписані норми (звичаї) міжнародного права (міжнародна ввічливість, взаємність та ін.). Окремо на нашу думку, слід наголосити на таких спеціалізованих джерелах міжнародного співробітництва у сфері

оперативно-розшукової діяльності під час розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи, а саме: Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року та Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року.

Науковці Д.С. Горелік та А.О. Кисельов вважають, що нині міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності, зокрема під час розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи, набуває особливої ваги та значення у зв'язку з набуттям даної групи злочинів міжнародного характеру. При цьому дане міжнародне співробітництво здійснюється на трьох рівнях: рівень двостороннього співробітництва між державами; регіональний рівень; співробітництво на загальносвітовому рівні. Таке співробітництво обумовлено низкою причин об'єктивного характеру, починаючи із взаємозв'язку і взаємозалежності держав у сучасному світі; збільшення кількості злочинів проти життя і здоров'я особи міжнародного характеру, удосконалення застосовуваних ними засобів, методів і знарядь; зацікавленістю правоохоронних органів різних держав у спільному пошуку найбільш ефективних шляхів протидії злочинам. У забезпеченні належної протидії міжнародній злочинності важлива роль відводиться співробітництву правоохоронних органів у сфері оперативно-розшукової діяльності. Також науковці вважають, що міжнародне співробітництво в оперативно-розшуковій діяльності повинно здійснюватись при дотриманні державного суверенітету, національного законодавства, невтручання у внутрішні справи держав, інших основних принципів міжнародного права [2, с. 139].

Виділяють такі основні форми співробітництва держав в оперативно-розшуковій діяльності під час розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи: 1) обмін оперативно-розшуковою, правовою та іншою інформацією; 2) профілактика, розкриття та розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи, стосовно яких укладені спеціальні угоди між державами; 3) розшук і затримання злочинців на підставі договірних відносин або разових звернень однієї держави до іншої; 4) видача злочинців іншій державі або міжнародному органу для кримінального переслідування; 5) передача осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання в державі, громадянами якої вони є, або до країни, де вони постійно проживають; 6) передача органам іншої держави нагляду за умовно

засудженими або умовно звільненими правопорушниками; 7) захист прав і свобод громадян однієї держави при здійсненні правосуддя в іншій країні; 8) спільне вивчення причин та інших проблем злочинності, а також обмін досвідом роботи поліцейських та інших органів; 9) підготовка кадрів, надання експертних послуг, постачання спеціальних науково-технічних засобів і надання матеріально-технічної допомоги іншим державам [3, с. 72-73].

Науковець Ю.М. Чорноус вважає, що окрему увагу слід звернути на таку форму міжнародного співробітництва як проведення спільних розслідувань злочинів проти життя і здоров'я особи, які відбуваються із залученням специфічних форм і методів оперативно-розшукової діяльності. Науковець у даному питанні посилається на статтю 19 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, де вказано про те, що Держави-учасниці розглядають можливість укладення двосторонніх або багатосторонніх угод або домовленостей, в силу яких у зв'язку зі справами, що є предметом розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду в одній або декількох державах, заінтересовані компетентні органи можуть створювати органи з проведення спільних розслідувань. За відсутності таких угод або домовленостей спільні розслідування можуть проводитися за угодою в кожному конкретному випадку. Також науковець Ю.М. Чорноус посилається і на статтю 63 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 2002 року, відповідно до якої з метою швидкого і всебічного розслідування злочинів, вчинених однією або кількома особами на території двох і більше Договірних Сторін або зачіпаючи їх інтереси, можуть створюватися спільні слідчо-оперативні групи. Члени спільної слідчо-оперативної групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями розслідування, проведення слідчих дій, розшукових чи оперативно-розшукових заходів, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльністю за домовленістю здійснює ініціатор створення спільної слідчо-оперативної групи або один з її членів. Спільні дії, розшукові чи оперативно-розшукові заходи здійснюються членами спільної слідчо-оперативної групи тієї Договірної Сторони, на території якої вони проводяться згідно з вимогами міжнародних договорів. Науковець також зауважує, що для забезпечення ефективного і оперативного виконання завдань міжнародного співробітництва у

розкритті та розслідуванні злочинів активно використовується допомога Інтерполу та Європолу. В Україні Інтерпол представляє Національне центральне бюро (далі – НЦБ) Інтерполу. Науковець зазначає, що НЦБ Інтерполу України організовує міжнародне співробітництво оперативних підрозділів органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів України і, відповідно, опрацьовує оперативно-розшукову інформацію, координує заходи з міжнародного розшуку осіб тощо. На думку Ю.М. Чорноуса, в останні роки НЦБ Інтерполу України все частіше виступає не тільки засобом обміну інформацією та організатором взаємодії, а й ініціатором, координатором проведення оперативно-розшукових заходів, спрямованих саме на попередження, розкриття та розслідування злочинів. Тобто, на співробітників НЦБ Інтерполу України не покладається безпосереднє виконання оперативних функцій, проте вони включаються до складу слідчо-оперативних груп, контролюють процес реалізації заходів, здійснюють перевірку за базами даних Інтерполу під час рейдів та перевірок, надають відповідні консультації. А діяльність Європолу, як зазначає науковець, спрямована на підвищення ефективності роботи національних правоохоронних служб країн Європейського Союзу та інших держав, відповідно до укладених угод та принципів співробітництва у боротьбі із злочинами проти життя та здоров'я особи, тероризмом, незаконним оборотом наркотиків, кіберзлочинністю тощо [4, с. 243-246].

Науковець Є.В. Поляков, у свою чергу зазначає, що міжнародне співробітництво держав у сфері оперативно-розшукової діяльності під час розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи знаходиться у постійному процесі самовдосконалення й тому може природно змінюватися, поповнюватися новими формами. Необхідним, на думку науковця, є удосконалення законодавчого та нормативно-правового регулювання залучення матеріалів оперативно-розшукової діяльності до кримінальної справи у разі їх отримання у порядку міжнародної правової допомоги. Слід удосконалювати методи збирання оперативної інформації на міжнародному рівні з метою протидії діяльності організованих злочинних угрупувань, їх структури, перехоплення відповідної інформації протиправного характеру; забезпечення захисту потерпілих і свідків [5, с. 38].

Отже, можна зробити висновок, що міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності має неабияке значення під

час розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи і потребує у свою чергу значного вдосконалення, що дозволить ефективно розслідувати дані злочини та допоможе максимально можливо запобігати вчиненню цих злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992. № 22. ст. 303. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12 (дата звернення: 26.02.2020).

2. Горелік Д.С., Кисельов А.О. Міжнародне співробітництво Національної поліції у сфері оперативно-розшукової діяльності. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. ДДУВС. 2018. С.139-141.

3. Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ з правоохоронними органами зарубіжних країн. Проблеми теорії і практики. Матер. круг. столу. Дніпропетровськ, 2010. С.72-73.

4. Чорноус Ю.М. Міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. 2011. №1. С.240-249.

5. Поляков Є.В. Міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності щодо запобігання незаконному обігу наркотичних засобів. Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення. Південноукраїнський юридичний часопис. 2017. №3. С. 36-38.

Цимбал Петро Васильович,
доктор юридичних наук, професор
Заслужений юрист України,
професор кафедри кримінального
процесу та криміналістики,
Влад Вадим Федорович,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

СЛІДЧІ ВЕРСІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЕЧІ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Версія (від лат. versio – видозміна, поворот) – обґрунтоване передбачення щодо окремого припущення факту або групи фактів, що мають, або можуть мати значення для справи, вказують на наявність і пояснення походження цих фактів, їх зв'язок між собою і зміст, яке слугує цілям встановлення об'єктивної істини [5, с. 17]. Поняття слідчої «версії» в криміналістиці тлумачиться не однозначно. Проте, більшість вчених визначають слідчу версію, як обґрунтоване припущення, ймовірне пояснення суб'єктами пізнавального процесу сутності події злочину в цілому або окремих обставин його вчинення, що підлягають встановленню в кримінальній справі [4, с. 12].

На думку Александрова Г.М. слідча версія – це обґрунтований умовивід слідчого, який пояснює подію злочину [1, с. 12].

Арцишевський Г.В. вважає, що слідча версія – це спрямоване на розкриття злочину припущення стосовно ще не встановленої сутності розслідуваної події або ще не встановлених ознак складу злочину, які являють собою один із можливих висновків, що виникають із аналізу всієї сукупності фактичних даних здобутих на момент цього припущення [2, с. 20].

Бєлкін Р.С. визначає слідчу версію, як самостійний специфічний криміналістичний засіб (криміналістичний метод розслідування), яким користується слідчий для пізнання і доведення об'єктивної істини в ході досудового слідства. Цей засіб, або метод, полягає в побудові і перевірці слідчим всіх вірогідних на зібраних матеріалах припущень про форми зв'язків та причини окремих явищ подій, що розслідуються, як реально можливих пояснень, встановлених до

теперішнього часу фактів, а також обставин, пов'язаних із даною подією, які можуть знадобитися для перевірки старих і пошуку нових фактів [3, с. 31].

Для того щоб висунути та відпрацювати слідчу версію, слідчий, прокурор, суд повинні мати певні фактичні підстави. Останні можуть виступати у вигляді зібраних доказів: відомостей, отриманих як процесуальним шляхом, під час проведення оперативно-розшукових заходів, а також у вигляді інформації з інших джерел.

Слідча версія проходить в своєму розвитку три чітко виражені, послідовні стадії: висунення слідчої версії, аналіз добутої інформації та практична перевірка наявних результатів. Перша стадія включає в себе висунення слідчої версії. Друга стадія включає в себе аналіз добутої інформації, розробку висунутого припущення і визначення ряду наслідків, обставин, подій, фактів котрі логічно випливають з цього припущення. На третій стадії проводиться практична перевірка наявних результатів, передбачуваних наслідків і зіставлення їх з тими, що в результаті перевірки встановлено в дійсності. Якщо таке зіставлення покаже, що відпрацьованої слідчої версії, насправді не існує, значить вона не відповідає об'єктивній істині і має бути відхилена. Якщо ж передбачувані наслідки відповідають встановленим фактам дійсності, то це значить, що висунута слідча слідча версія є вірною, проте вважати її остаточною та достовірною поки не можна, оскільки одні й ті самі наслідки можуть випливати з різних підстав і не виключено, що встановлені факти дійсності зумовлені іншою причиною, які існують поза цією слідчою версією.

Під час побудови та висунення слідчих версій працівниками правоохоронних органів за основу, як правило береться спосіб вчинення злочину взагалі і вчинення втечі з місця позбавлення волі. При цьому слід, зокрема, виокремити наступні способи втечі з тюремних установ:

1. Залишення зони, що охороняється, а саме подолання лінії охорони (основних огорож) житлових зон та виробничих об'єктів, шляхом:

- подолання огорож житлових зон і виробничих об'єктів;

- обману осіб, які здійснюють нагляд та охорону для виходу з охоронюваної зони та КПП;

- підкупу осіб, які здійснюють нагляд та охорону виправної установи;

- використання транспортних засобів для виїзду з охоронюваної установи;

- виходу з охоронюваної виправної установи шляхом використання підкопу або підземних комунікацій.

2. Втеча з неогороджених виробничих об'єктів, для чого можуть бути використані наступні способи:

- приховане подолання лінії охорони;

- напад на охорону та її роззброєння (знешкодження охорони);

- укриття у схованках та залишення охоронюваного виробничого об'єкта після зняття охорони.

3. Втеча, що здійснюються засудженими, які перебувають у колоніях-поселеннях, і користуються правом пересування без конвою, можливі шляхом самовільного виходу або виїзду з виробничого об'єкта колонії-поселення та навмисного порушення маршруту руху (транспортування).

Слід зазначити, що під час висунення та аналізу слідчих версій оперативним працівникам та слідчим слід враховувати наступні обставини, а саме:

По-перше, коли ув'язненим, що здійснили втечу була надана допомога всередині виправної установи: іншими ув'язненими; адміністрацією виправної установи та/або їх працівниками.

По-друге, коли ув'язненим, що здійснили втечу була надана допомога ззовні (за межами території виправної установи) шляхом надання: необхідних для втечі інструментів та матеріалів; необхідного транспортного засобу як для вчинення втечі безпосередньо з території місця позбавлення волі, або транспортного засобу для продовження втечі й ухилення від переслідування; підроблених документів; приміщення або схованки для уникнення переслідування.

Отже, виходячи із вище зазначеного, можемо стверджувати, що слідчою версією є засноване на фактичних даних припущення про сутність події злочину в цілому, або її окремих елементів та обставин вчинення злочину, який перевіряється слідчим або іншою уповноваженою на те особою при огляді місця події до відкриття кримінального провадження, або пізніше під час досудового розслідування.

Слід зазначити, що кожен випадок втечі з місць позбавлення волі є по своєму продуманим та підготовленим. Тому заздалегідь

розроблених слідчих версій існувати на практиці не може, тому оперативним працівникам та слідчим в першу чергу необхідно:

- чітко визначити місце події;
- виявити осіб, котрі могли знаходитись поряд;
- встановити, які зміни відбулись на місці події з часу вчинення втечі та до приїзду слідчої оперативної групи;
- встановити причину та час вчинення втечі;
- встановити механізм злочину (які засоби яким чином були застосовані, спосіб підготовки, способи приховання слідів злочину).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексанров Г.Н. Некоторые вопросы теории криминалистической версии / Георгий Николаевич Александров // Вопросы криминалистики. М.: Госиздат. юрид. лит., 1962. Вып. 3 (18). – С. 3-19.

2. Арцишевский Г.В. Понятие версии расследования / Георгий Владимирович Арцишевский // Вопросы криминалистики. – М.: Госиздат. юрид. лит., 1962. Вып. 6-7 (21-22). с. 15-25.

3. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы от теории к практике / Р.С. Белкин. М.: Юрид. лит., 1988. 304 с.

4. Синчук О.В. Типові версії в структурі криміналістичної методики. Дис. канд. юрид. наук. Х. 2010. 209 с.

5. Цимбал П.В., Клименко Н.І., Бахін В.П., Будко Т.В. / Енциклопедія судової експертизи / за ред. Н. І. Клименко. Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України. 2013. 184 с.

Шильнікова Анастасія Олександрівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Грицюк Ігор Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
процесу і криміналістики
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРОБЛЕМА ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ДОСВІД ОКРЕМИХ КРАЇН, ЯКІ ВІДНОСЯТЬСЯ ДО КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ТА АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ ПРАВОВИХ СИСТЕМ

Проблема допустимості доказів є однією з центральних у теорії і практиці кримінального процесу. Звернення до зарубіжного досвіду дозволяє глибше проникнути в ідейний зміст допустимості доказів як правової категорії, розширити уявлення про способи юридичного втілення в кримінально-процесуальних нормах.

Правила про допустимість кримінальних доказів розвивалися у всіх кримінально-процесуальних системах, але разом з тим всі правові системи переслідують спільну мету встановити таку систему вимог до доказів, щоб суд міг спиратися тільки на однозначні перевірені істинні відомості при винесенні рішення по кримінальних справах.

Своєрідність правил про допустимість доказів зарубіжних країн становить багатство науки кримінального процесуального права, через що вивчення даного питання в розрізі найбільш значущих національних правових систем становить значний інтерес для цілей порівняльного правознавства.

Спочатку розглянемо підходи до допустимості доказів країн, які відносяться до континентальної правової системи.

Вимоги про допустимість доказів у країнах, які відносяться до континентальної правової системи, традиційно пов’язують з формою доказу.

Так, у кримінальному процесі Німеччини в основі регламентації питання про допустимість доказів лежать два досить жорстких

правила: 1) заборона отримання (тобто недопустимість отримання доказів певними способами); 2) заборона використання (тобто недопустимість використання доказів, отриманих певними способами). Заборони на використання містяться переважно в прецедентному праві. Зазначимо, що за відсутності відповідного судового прецеденту порушення заборони на отримання доказів певним чином, автоматично не тягне за собою їх недопустимості. Таке порушення – це підстава для участі доказу в так званому «тесті пропорційності», за допомогою якого суддя з урахуванням доказової цінності та надійності незаконно отриманого доказу визначає, чи буде відповідати меті досягнення балансу між інтересами індивіда й суспільними інтересами визнання допустимим та використання цього доказу в кримінальній справі. Ідея щодо пропорційності між цілями, засобами та людськими цінностями, яка повинна дотримуватися при вторгненні у сферу прав і свобод індивіда, що відбувається в процесі кримінального судочинства, отримала розвиток у рішеннях Конституційного Суду ФРН, а рішеннями Верховного Суду ФРН і верховних судів земель були створені судові прецеденти по застосуванні тесту пропорційності [1, с. 257-258].

В кримінальному процесуальному праві Франції фактично зустрічається лише один критерій допустимості – «кожен законно зібраний доказ є допустимим» [2].

Разом з тим, вказане правило може дійти до крайності, наприклад, у кримінальному процесі Італії «будь-які відомості, що відносяться до справи і які не є надлишковими, повинні розглядатися в якості доказу. Закон не має права забороняти дослідження будь-яких доказів. Разом з тим, відомості, отримані незаконно не мають значення для доказування, не можуть бути визнані допустимими і повинні бути виключені з доказування суддею» [3]. Отже, будь-які відомості повинні бути досліджені по суті, тобто, оголошені в суді, але суддя не може обґрунтовувати вирок на незаконно отриманих доказах. У цьому випадку інститут допустимості доказів не є перешкодою для дослідження доказів по суті, і недопустимий доказ може вплинути на внутрішнє переконання судді.

Розглянемо підходи до допустимості доказів країн, які відносяться до англосаксонсонської правової системи.

В кримінально-процесуальному законодавстві Великобританії, протягом багатьох століть існує суд присяжних, котрим потрібно

спочатку детально роз'яснювати правила доказування. Питання щодо допустимості доказів вирішує тільки суддя. Присяжні роблять висновки щодо фактичного боку справи, які складаються на підставі доказів вже визнаних допустимими. Правила допустимості доказів забороняють приєднання до справи під час судового розгляду деяких видів доказів. Якщо доказ, з точки зору судді, не викликає сумніву, навіть якщо він отриманий з порушенням процедури, то немає ніяких причин відмовлятися від такого доказу [4].

Вельми цікаве визначення допустимості в американському праві: «доказ допустимий, якщо він має такі властивості, які змушують суд прийняти його до уваги в процесі, і він може бути оцінений судом або колегією присяжних» [5]. Ми бачимо принципово інший підхід до допустимості – ні слова про форму доказу, акцент зроблено на можливості дослідження доказів судом, більш того – на обов'язковості такого дослідження, що створює широкі можливості для подання доказів приватними особами.

Правила про допустимість доказів в Ізраїлі в загальних рисах повторюють встановлення Сполучених Штатів Америки, разом з тим, за твердженням дослідників, є «істотні відмінності: в Ізраїлі немає суду присяжних, не застосовується правило про виключення доказів, отриманих в результаті незаконних обшуків і виїмок, відмову обвинуваченого свідчити в суді може бути розцінено як непрямий доказ на користь сторони обвинувачення, завірені свідчення допустимі в суді, навіть якщо свідки пізніше відмовляться від своїх свідчень» [6]. Не можна промовчати і про чинні в Ізраїлі «теорії активного опору»: якщо громадянин вважає, що поліція вчиняє щодо нього незаконні дії, в тому числі, з пошуку доказів (обшук), то він може активно чинити опір їх діям.

Отже, на підставі аналізу законодавства окремих зарубіжних країн можна зробити висновок, що поняття допустимості доказів, в першу чергу, тісно пов'язане із правом на справедливий судовий розгляд та презумпцію невинуватості.

В країнах континентальної системи права з моменту порушення кримінальної справи органи слідства збирають повноцінні докази, які не вимагають подальшої легалізації в судовому порядку. Виняток становлять, показання свідків, оскільки суд особисто заслуховує свідків, навіть якщо їх свідчення внесені до протоколу допиту на попередньому слідстві. Разом з тим, процесуальні правила про

допустимість доказів (особливо в співвідношенні з правилами про форму доказів) виключають з числа доказів відомості, які хоча і відносяться до справи, цілком ймовірно, істинні, але не відповідають процесуальній формі.

Дотримання правил допустимості доказів є однією з перших процесуальних вимог до діяльності правоохоронних органів у країнах загального права. Так, у країнах англосаксонської системи права законодавцю не властиво давати легальні визначення абстрактних понять, в тому числі, і допустимості доказів. Терміни «допустимість» доказів «неприпустимість» вводяться в правовий оборот без пояснення, як якісь стійкі і всім відомі поняття та на відміну від континентального кримінального процесу, законодавство країн англо-саксонської системи права відрізняється надзвичайною диферен-ціацією правових ситуацій, в яких можлива постановка питання про допустимість доказів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хубер Б. Допустимость доказательств в уголовном процессе Германии: [параграф из коллективной монографии Criminal Procedure in Europe] / R. Vogler, B. Huber (eds.); Max-Planck-Institut für ausländisches und internationals Strafrecht. Berlin : Duncker and Humblot. 2008. S. 336-349 // *Правоведение.* 2011. № 1. С. 257-263.

2. Elliott C., Vernon C., Jeanpierre E. Frenh Legal System. 2nd ed. – Harlow, 2006. P. 219. URL: https://www.ulapland.Moader.aspx?id= f27bd93f-52a1-482c-ad4e-ee252ffc90e6 (дата звернення: 21.01.2020).

3. Amato A. di. Criminal Law in Italy. Hague, 2011. P. 201 – 202.

4. Степанов О.С. Належність та допустимість доказів в кримінальному процесі України: Дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2007. 205 с.

5. West’s encyclopedia of American Law. 2nd ed. Vol. 1. Detroit, Thomson Gale, 2004. P. 119.

6. Закон об уголовном праве Израиля / Постатейный перевод с иврита на русский язык судья М. Дорфман. URL: http://library.khpg.org/files/docs/1375279180. pdf (дата обращения: 29.01.2020).

Шкелебей Вікторія Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального та
кримінального процесуального права
(Національний університет
«Києво-Могилянська академія»),
Яцик Тетяна Петрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри фінансових розслідувань
(ННІ права Університету ДФС України)

ПІДСЛІДНІСТЬ КОРУПЦІЙНИХ ТА ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Потреба у застосуванні кримінально-правових засобів впливу на корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення зумовлюється масштабами збитків, завданими даними правопорушеннями, тому що вони спричиняють погіршення економічного становища не тільки окремих суб'єктів в суспільстві, а й всієї держави в цілому.

Основними провокативними факторами, які призводять до вчинення корупційних злочинів у великих масштабах (вони постійно збільшуються) є не тільки правова неграмотність населення щодо корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень та низький рівень заробітних плат державних службовців, а також осіб прирівняних до них. Однією з основних проблем, яка провокує корупційні правопорушення є нечіткість законодавства, яке регулює дане питання (існують не просто неточності, а колізії правових норм). Науковці пропонують ефективні напрями удосконалення механізму регулювання даного питання, але в державі склалася така політика, яка просто накопичує дані розробки і пропозиції, але в життя їх не втілює. Крім цього на показники корупції в державі впливають також факти зволікання із покаранням корупціонерів (це саме і формує поняття населення щодо безкарності корупційних злочинів), збільшення відсотку корупційних проявів у стосунках влади та приватних підприємців. Органи, яким підслідні корупційні злочини також працюють не належно, тому що законодавець чітко не визначив повноваження всіх органів, які спеціалізуються на розслідуванні злочинів даної категорії. Це призводить до порушення правил

підслідності, затримує процес розслідування та підриває авторитет правоохоронних органів, за чим слідує зменшення довіри населення до всіх державних органів.

Відповідно до Кримінального кодексу України, корупційними злочинами вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 366-1, 368-369-2 цього Кодексу [1].

Розслідуванням корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень здійснюють відповідно до спеціальних суб'єктів здійснюють окремі уповноважені правоохоронні органи.

У системі правоохоронних органів створені два самостійних суб'єкта розслідування кримінальних правопорушень, вчинених високопосадовими особами, суддями, прокурорами та іншими працівниками правоохоронних органів, з одною відмінністю – Національне антикорупційне бюро (далі – Національне бюро) повинне розслідувати корупційні правопорушення, вчинені високопосадовими особами; а Державному бюро розслідувань (далі – ДБР) підслідні всі інші кримінальні правопорушення, вчинені частиною із цих суб'єктів, а саме державними службовцями категорії «А» (наприклад: заподіяння тілесних ушкоджень, зґвалтування, ДТП тощо). Це означає, що ДБР розслідує значно меншу кількість правопорушень ніж Національне бюро).

Окремими обов'язками Національного бюро є: – здійснення оперативно-розшукових заходів з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також в оперативно-розшукових справах, витребуваних від інших правоохоронних органів; – здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також проводить досудове розслідування інших кримінальних правопорушень у випадках, визначених законом; – вживання заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у кримінальних правопорушеннях, віднесених до підслідності Національного бюро, здійснює діяльність щодо зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт; – забезпечення на умовах конфіденційності та добровільності співпраці з особами, які повідомляють про корупційні правопорушення [2].

Відтак, підслідність НАБУ, або іншими словами – спеціалізація правоохоронного органу, визначена ч.5 ст.216 Кримінального процесуального кодексу України. Цією статтею передбачено, що детективи Національного бюро розслідують корупційні злочини, вчинені вищими посадовими особами та кваліфіковані за статтями 191, 206², 209, 210, 211, 354, 364, 366¹, 368, 368², 369, 369², 410 КК України [3].

Отже, Національному бюро надана можливість займатися й не властивими його призначенню функціями, а саме виявленням кримінальних правопорушень, які не є корупційними і вчинені не високопосадовцями (наприклад: керівниками найнижчих структурних підрозділів підприємств, установ, організацій, сільських, селищних рад тощо). Саме такі суб'єкти та вчинені ними злочини зазначені серед більшості закінчених детективами Національного бюро проваджень, і стосовно яких були направлені до суду обвинувальні акти чи клопотання про закриття провадження [4].

Щодо діяльності ДБР, слід зазначити, що він є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції [5].

ДБР підслідні правопорушення, які вчиняються: 1) вищими посадовими особами; 2) службовими особами НАБУ та САП; 3) особами, які вчинили військові злочини, крім передбачених ст. 422 КК України [6; 7, с.518].

Отже, Державне бюро розслідувань – це орган досудового розслідування, який наділений повноваженнями здійснювати розслідування корупційних правопорушень, які вирізняються характерними ознаками: статусом посадових осіб, які обвинувачуються у вчиненні злочинів (п.4 ст.216 КК України); характером і тяжкістю правопорушень [8].

Незважаючи на визначені ознаки правопорушень, які розслідує ДБР, під час практичної діяльності виникає проблема розподілення компетенцій між ДБР, НАБУ, СБУ, слідчими органів, що здійснюють нагляд за дотриманням податкового законодавства, слідчими Національної поліції та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Така ситуація виникає у зв'язку з тим, що ст. 216 КПК України не чітко розмежовує компетенції різних правоохоронних органів і вони можуть розслідувати правопорушення, які віднесені до компетенції інших органів. Стаття 216 КПК України є досить громіздкою. На

нашу думку, доцільно було б виділити підслідності різних правоохоронних органів у різні статті і чітко їх охарактеризувати. Це б унеможливило допущення помилок з підслідністю та питаннями компетенції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 18 квітня 2012 року № 10-рп/2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

2. Suprun T. Grounds for Limiting Property Rights in the Application of Temporary Seizure of Property in Criminal Proceedings / Tetiana Suprun, Tetiana Yatsyk, Victoria Shkelebei // Baltic Journal of Economic Studies. 2018. Vol. 4, № 1. P. 328-333. URL:http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14882/Suprun_Grounds_for_Limiting_Property_Rights_in_the_Application.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

3. Національне антикорупційне бюро України. Підслідність НАБУ. URL: https://nabu.gov.ua/open-office/biblio/infographics/pidslidnist-nabu.

4. Національне антикорупційне бюро України. Особи, підслідні НАБУ. URL: https://nabu.gov.ua/open-office/biblio/infographics/osoby-pidslidni-nabu.

5. Про Державне бюро розслідувань від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII. URL: https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/794-19 (дата звернення 26.10.2019 р.).

6. Державне бюро розслідувань. Підслідність. URL: https://dbr.gov.ua/pidslidnist.

7. Шкелебей В.А. Морально-етичні засади запобігання та протидії корупції в органах публічної влади / Шкелебей В.А. // Міжнародній науково-практичній конференції «Фіскальна політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки». 2017. С. 517-519.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

СЕКЦІЯ 7
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Анісімова Марина Федорівна,
кандидат історичних наук,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
(ННІ права Університету ДФС України)

ПДВ: УДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ БЮДЖЕТНОГО ВІДШКОДУВАННЯ НА ШЛЯХУ УКРАЇНИ ДО ЄС

Податок на додану вартість (ПДВ) – це непрямий бюджетоутворюючий податок, який світова практика відносить до найбільш ефективно працюючих податків, що стимулює національного виробника. Розвинуті країни світу використовували його у другій половині XX століття з метою обмеження перевиробництва товарів. Ініціатором запровадження цього податку стала Франція, яка з 1954 р. успішно протестувавши цей податок у своїй колонії – Кот-д'Ивуаре, ввела його у себе в 1958 році, що фактично проклало йому шлях спочатку в інші країни Європи [1], а пізніше – і в країни Азії, Африки і Латинської Америки, де він з часом швидко поширився.

Сьогодні цей податок є складовою частиною податкових систем понад 130 країн світу, а його розмір варіюється в межах від 3-5% (на о. Джерсі та в Малайзії й Сінгапурі) до 25-27% (у Данії, Норвегії, Швеції та Угорщині) [1]. У деяких економічно розвинутих країнах – Канаді, США, Швейцарії та Австралії – він відсутній, проте замість нього там діє податок з продаж за ставкою від 2 до 11 % [2].

Маємо зазначити, що наявність ПДВ є обов'язковою умовою для вступу нових членів до Європейського Союзу, оскільки цей податок входить в коло власних ресурсів, за рахунок яких наповнюється бюджет Організації.

Для України, яка взяла за основу французьку модель ПДВ і почала впроваджувати його з 1992 року [2], це означає, що реалізація її бажання – набути статус дійсного члена ЄС, закріпленого тепер ще

й на конституційному рівні – залежить від гармонізації національної податкової системи з правилами, що діють для платників податків у ЄС. З огляду на це цілком логічним виглядають пункти Угоди про Асоціацію України з ЄС, у яких сторони взяли на себе зобов'язання «…посилювати і зміцнювати співробітництво, спрямоване на вдосконалення і розвиток податкової системи та податкових органів України, зокрема посилення потужностей збору і контролю, з окремим наголосом на процедурах відшкодування ПДВ для уникнення накопичення заборгованості, забезпечення ефективного збору податків і посилення боротьби з податковим шахрайством, а також ухиленням від сплати податків» [3].

Спробуємо розібратися, чому в питаннях співпраці у податковій сфері сторони особливий наголос зробили, насамперед, на процедурах відшкодування ПДВ.

Як завжди причин тут декілька. По-перше, вчасне відшкодування цього податку має велике значення для суб'єктів господарювання [3], у першу чергу воно потрібно експортерам, оскільки дозволяє їм вирівняти ціну свого експортованого товару з ціною товару місцевого виробника і в такий спосіб забезпечує конкурентоспроможність вітчизняних товарів на зовнішньому ринку. По-друге, у кризовий період механізм відшкодування ПДВ дозволяє підтримати платників податків за рахунок поповнення їхніх обігових коштів, і чим меншим є період для повернення державою цього податку, тим така підтримка є відчутнішою [4]. По-третє, проблемність адміністрування ПДВ, яка при всій її національній специфіці має досить багато спільних проявів як для країн Європейського Союзу, так і для України. Мова йде, в першу чергу, про існування на європейських ринках злочинних шахрайських схем, що використовуються при відшкодуванні ПДВ [4], внаслідок чого країни ЄС не лише зазнають значних втрат бюджетних коштів, але і мають суттєві негативні структурні наслідки, які таке шахрайство створює для економіки ЄС у цілому.

Названі чинники не лише пояснюють двосторонню зацікавленість плідної співпраці ЄС та України у податковій сфері з зазначених питань, а й до того ж засвідчують актуальність обраної для дослідження проблеми, яка перебуває у фокусі уваги значної кількості зарубіжних та вітчизняних науковців економічного та юридичного профілю (В. Андрущенка, О. Білоконя, С. Буковинського,

М. Вдовиченко, В. Вишневського, О. Гордіна, І. Грищенка, О. Данілова, С. Іловайського, Б. Карпінського, В. Копилова, І. Кулішера, В. Лєбєдєва, С. Лєкаря, М. Науменко, Ф. Нітті, А. Сігайова, А. Соколовської, Л. Тулуш, І. Штейна, І. Янжула та інших).

Вивчаючи різні аспекти функціонування ПДВ з урахуванням національних особливостей податкових систем всіх країн світу, практично всі дослідники єдині в одному висновку: цей податок – найбільш вразливий з усіх існуючих на сьогодні у світі щодо можливостей використання шахрайських маніпуляцій з ним. Це підтверджує практика багатьох країн, в податкових системах яких є ПДВ, незалежно від рівня їх економічного розвитку та прозорості фінансових систем. Але найбільш цікавим є як раз те, що роль ключового фактору для застосування таких злочинних схем відіграє саме недосконаліть порядку відшкодування ПДВ. Зважаючи на це ґрунтовний аналіз накопиченого міжнародного досвіду вирішення цієї проблеми допоміг би віднайти оптимальний варіант удосконалення такого порядку з урахуванням нагальних євроінтеграційних завдань сьогодення для України.

Не дивно, що зразком для спрощення процесів ПДВ-адміністрування Україна обрала європейські практики. Найбільш суттєві зміни в порядку бюджетного відшкодування ПДВ були внесені на початку 2017 року після набуття чинності положень Закону України №1797-VIII [5]. Серед іншого тоді зі статті 200 Податкового кодексу України було виключено пункт 19, який визначав критерії відбору платників ПДВ, що мали право на бюджетне відшкодування в автоматичному порядку. Передбачалося, що це усуне будь-які можливості для маніпуляцій, оскільки весь процес з відшкодуванням ПДВ стане автоматичним і прозорим.

Ще одним елементом боротьби з махінаціями став запуск оновленої системи моніторингу податкових ризиків при реєстрації накладних ПДВ. Лише за 2019 рік це дозволило заблокувати реєстрацію податкових накладних на суму біля 10 млрд. гривень, з яких 6 млрд. прагнули з бюджету викрасти [6]. І такі спроби, на жаль, не припиняються, про що свідчать нові повідомлення ЗМІ [7].

Вище зазначене дає підстави стверджувати, що оптимальний варіант удосконалення порядку відшкодування ПДВ в Україні ще не знайдено, а тому для запобігання розкрадання бюджетних коштів через цей недосконалий «інструмент» державного фіскального

механізму слід активно продовжувати пошук в цьому напрямку і ґрунтовно вивчати існуючий міжнародний досвід з метою запозичення перевірених часом ефективних методик і механізмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ставки НДС в мире. URL: // https://www.olza.com.ua/ statistics/41

2. Налог на добавленную стоимость. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3_%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%83%D1%8E_%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони – Ст.351. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/984_011?find=4&text=%CF%C4%C2#w11

4. Нікітішин А.О. Адміністрування податків в умовах фінансово-економічної кризи. Фінанси України. 2010. №1. С. 38-45.

5. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 21.12.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1797-19

6. Правительство начало борьбу с теневым рынком НДС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.news/ru/ pravytelstvo-nachalo-borbu-s-tenevym-rynkom-nds/

7. СБУ блокувала відшкодування незаконно сформованого ПДВ на 500 млн. гривень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.rbc.ua/rus/news/sbu-blokirovala-vozmeshcheniya-nezakonno-1582552611.html

Бабенко Антон Юрійович,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри міжнародного права та
порівняльного правознавства,
Куровська Анастасія Валентинівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти групи ПМЄ-19-1
(ННІ права Університету ДФС України)

НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Одним із пріоритетних завдань кожної держави у сучасному глобалізованому світі є формування ефективної національної системи безпеки, зокрема в економічному секторі. Нехтування цим напрямком внутрішньої політики може призвести до зменшення показників економічного розвитку держави, неплатоспроможності та збільшення зовнішнього боргу, а як результат, зниження рівня життя і благополуччя населення. З іншого боку, вибраний політичний курс до євроінтеграції України обумовлює необхідність адаптації вітчизняних норм до стандартів Європейського Союзу. Будь-які зміни й оновлення в усіх сферах національної економіки можуть нести за собою загрози для економічної безпеки.

Проблема нормативно-правового забезпечення економічної безпеки України неодноразово визначалась предметом теоретичних і практичних досліджень, зокрема в працях О.І. Барановського, О.О. Бригінця, В.Т. Білоуса, Е.С. Дмитренко, О.Ф.Скакун та інших. Однак, питання удосконалення існуючої системи фінансової безпеки України, особливо в умовах євроінтеграційних процесів, залишаються актуальним і недостатньо вивченими.

Фінансова безпека – складова економічної безпеки, яка характеризує стан захищеності життєво важливих (ключових) інтересів держави, регіонів, підприємницьких структур та громадян у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників. Серед основних критеріїв фінансової безпеки найчастіше виокремлюють достатність фінансових ресурсів, їх збалансованість та ліквідність, які забезпечують нормальне існування та розвиток суб’єктів

економічного життя [1, с. 62–63]. Сутність фінансової безпеки з точки зору системного підходу полягає в збереженні та укріпленні міжсистемних зв'язків, забезпеченні існування та розвитку кожної підсистеми виходячи з інтересів фінансової системи в цілому [2].

Механізм забезпечення фінансової безпеки держави є системою організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці держави. Він має реалізовуватися за умови: розробки відповідних наукових теорій, концепцій, стратегій і тактик; проведення адекватної фінансової політики; визначення об'єктів, суб'єктів забезпечення безпеки (фінансових агентів); конкретизації їх інтересів; ідентифікації загроз; застосування засобів, способів і методів забезпечення безпеки; вибору відповідних фінансових методів, важелів та засобів; наявності правового, нормативного та інформаційного забезпечення [3, с. 245].

В системі фінансової безпеки одним із найбільш важливих елементів, на думку Дмитренко Е.С., є її фінансове забезпечення. Зокрема, авторка зазначає: «Стан фінансової безпеки багато в чому визначається рівнем правового регулювання відносин у сфері фінансової діяльності держави, органів місцевого самоврядування, а причиною вчинення фінансових правопорушень є зазвичай недоліки фінансового законодавства» [4, с. 39].

Аналізуючи існуючу нормативну базу забезпечення фінансової безпеки в Україні, насамперед, слід відзначити, що основні її засади були визначені ще у Декларації про державний суверенітет України, Законі УРСР «Про економічну самостійність України», а також Конституції України. Однак, маємо констатувати, що існуюча законодавча база не регламентує питання, пов'язані з управлінням фінансової безпекою на макрорівні. Єдиним джерелом правового регулювання державної політики у сфері економічної та фінансової безпеки залишається Стратегія національної безпеки України, що була прийнята ще у 2015 році [5, с. 38]. Ряд важливих актів, як наприклад: Концепція фінансової безпеки України, Стратегія фінансової безпеки держави, Політика забезпечення фінансової складової національної економічної безпеки, так і не було прийнято.

За положеннями Стратегії національної безпеки України, забезпечення прийнятного рівня фінансової безпеки не можливе без структурної перебудови і підвищення конкурентоспроможності

національної економіки, без дерегуляції економіки, захисту економічної конкуренції, формування сприятливого бізнес-клімату та умов для прискореного інноваційного розвитку [6]. Саме для цього необхідно, насамперед, поліпшити інвестиційний клімат у державі, залучити іноземні інвестиції у ключові галузі економіки, зокрема в енергетичний та транспортний сектори. Це можна здійснити за допомогою створення та налагодження роботи системи забезпечення дієвого захисту права власності, удосконалення регуляторного і корпоративного законодавства, обмеження монополізму, поступового розвитку фінансового і фондового ринків у державі [6].

Економічна безпека будь-якої держави та окремих суб'єктів господарювання є неможливою без системи заходів дотримання законодавства у галузі господарської політики. На жаль, кардинальні реформи, що здійснюються в Україні, як свідчить статистика, супроводжуються криміналізацією суспільства та зростанням злочинності, особливо в економічній та фінансовій сферах, а це створює реальну загрозу економічній безпеці країни. Економіка завжди була предметом злочинних посягань, особливо у трансформаційні періоди, коли радикально змінюються відносини власності та форми господарювання [7, с. 19].

Потрібно також враховувати, що багато фінансових проблем для України є якісно новими, оскільки сучасна національна фінансова система формується паралельно із трансформацією економіки та системи державного управління. До того ж, в умовах переходу до відкритої економіки Україна потрапляє під вплив потужних зовнішньоекономічних чинників, що також істотно впливає на її фінансову безпеку [7, с. 78].

За умови інтеграції України до Європейського Союзу набуває значної ваги питання відповідності вітчизняної нормативно-правової бази міжнародно-правовим актам щодо особливостей в економічній сфері нашої держави та держав-членів ЄС й інших держав. Угода про асоціацію між Україною і ЄС, що ратифікована Верховною Радою України 16 вересня 2014 р. також містить окремі положення щодо забезпечення економічної безпеки держави, зокрема щодо врегулювання державних закупівель, надання фінансових послуг, встановлення правил конкуренції, банківського та митного права тощо [8].

Сильною стороною розглянутих аспектів фінансової безпеки в контексті євроінтеграції є визначення перспективного напряму

розвитку країни, який забезпечує експортний потенціал. Україні, як аграрній державі, варто сприяти розвитку фінансового стану підприємств, завдяки ефективному нарощенню обсягів виробництва аграрної продукції. Джерелами фінансових ресурсів вбачаємо інвестиції, які надходять з країн-членів ЄС. Слабкою стороною фінансової безпеки країни в рамках європейського вектору є наявність значної суми зовнішнього боргу, хитка позиція національної валюти, низький рівень зростання ВВП, дефіцит бюджету, корупція, низький рівень життя населення та демократичної свободи. Необхідно вирішити низку проблем, що сприятимуть зростанню ступеня фінансової безпеки окремих макроекономічних суб'єктів. Зокрема, значної фінансової підтримки потребують товаровиробники [9, с. 21].

Негативні наслідки ризиків та загроз фінансової безпеки України можуть бути мінімізовані за умови проведення зваженої фінансової політики, спрямованої на досягнення стану фінансового суверенітету України в перспективі. З огляду на це та факт відсутності схвалених на державному рівні офіційних документів, що закладали б засади забезпечення фінансової безпеки (Концепція, Стратегія, Політика фінансової безпеки України тощо), необхідно якнайшвидше розробити перелік стратегічних орієнтирів управління національною фінансовою безпекою, а в перспективі – сформувати на їх основі Державну стратегію забезпечення фінансової безпеки [5, с. 38].

Розвиток України на сьогоднішній день відбувається в надзвичайно складних міжнародних умовах, в умовах жорсткої конкуренції на фінансових ринках і в міжнародних відносинах. У сучасних умовах господарювання необхідно більше уваги приділити стратегії дотримання фінансової безпеки України; розробити та впровадити ефективну систему фінансового контролю; створити умови для збільшення реальних грошових доходів населення; запровадити чіткий порядок у процес одержання та відшкодування кредитів для господарських суб'єктів усіх форм власності. Вирішення перелічених завдань зміцнить фінансову безпеку України і приведе до стабілізації і зростанню економіки України [12, с. 137]. Більш того, можливості інтеграції України у Європейське співтовариство вимагають перегляду напрацьованої нормативної бази і приведення її відповідно до міжнародних вимог не лише формально [13].

Отже, фінансову безпеку слід розглядати як важливу складову економічної безпеки, що безпосередньо впливає на всі сфери

життєдіяльності громадян, господарюючих суб'єктів, регіонів, галузей господарського комплексу і держави в цілому. Для удосконалення законодавчої бази України у сфері забезпечення фінансової безпеки вважаємо за необхідне розробку та прийняття відповідних програмних документів, що конкретизували б положення чинних нормативно-правових актів, зокрема Концепції, Стратегії, Політики фінансової безпеки України. Зазначені акти повинні бути сформовані на основі та у відповідності до міжнародно-правових зобов'язань України, зокрема Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Газанфаров Е.М. Сутність фінансової безпеки банків та її роль у системі забезпечення фінансової безпеки держави. Економіка та держава. 2010. № 6. С. 62–64.

2. Барановський О.І. Концепція фінансової безпеки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ufin.com.ua/koncepcia/008.doc.

3. Ревак І.О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: теоретичний аспект. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2009. № 2. С. 241–251.

4. Дмитренко Е.С. Місце та роль фінансово-правової відповідальності у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України. Фінансове право. № 4 (18). 2011. С. 39–42.

5. Носань Н.С. Актуальні загрози та ризики фінансової безпеки України на межі посткризового та євроінтеграційного періодів. Причорноморські економічні студії 40 (2019): 35-39

6. Указ Президента України про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015

7. Лекарь С. І. Фінансова безпека україни як підґрунтя національної безпеки держави. URL: Aktyal_p_finans_bezpek_derg.pdf. – с. 19.

8. Шевчук І.В. Нормативно-правове забезпечення економічної безпеки України в контексті захисту національних інтересів держави. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.univer.km.ua/visnyk/1808.pdf

9. Москаль І.І. Ризики і загрози фінансовій безпеці держави в інвестиційній сфері. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». Вип. 23. 2013. С. 78.

10. Гуцаленко О.О. Аспекти фінансової безпеки України в контексті євроінтеграції. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». 2018. №3. С. 27.

11. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України. Економічний форум. – 2012. – №3. – С. 3.

12. Жукова Л.М. Фінансова безпека держави в процесі глобальних та локальних трансформацій. Збірник наукових праць. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2014. С. 137.

13. Патарідзе-Вишинська М.В. Генезис нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ptmbo_2016_1_15.pdf

Куртинець Мирослав Іванович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства,
Комнацький Андрій Володимирович,
студент групи ПБ-18-9к
(ННІ права Університету ДФС України)

РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАННЯ ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ПОЛЬЩЕЮ

Сучасний світ надає людині широкі можливості щодо пересування, вибору місця проживання чи ведення господарської діяльності. Особливо це питання є актуальним після підписання між Україною та ЄС договору про асоціацію, та відповідно міграції сотень тисяч українців за кордон, особливо до Республіки Польща. Хоча переважна більшість з них є трудовими мігрантами, які до того ж працюють неофіційно, однак великий відсоток співвітчизників засновують там комерційні компанії.

Власне життя на дві та більше країн і породжує безліч питань, більшість з яких можна врегулювати законодавством про міжнародне приватне право, однак існує цілий комплекс питань, віднесених до сфери рулювання податкового законодавства. Захист прав платників податків крізь призму українського та польського досвіду уже було предметом вивчення вітчизняних вчених [5]. Враховуючи велику кількість наших співвітчизників, які проживають у Польщі, та щораз голосніші вислови щодо дійсно загальнообов'язкового декларування доходів, пропонується короткий аналіз питання врегулювання подвійного оподаткування на рівні аналізованих двох країн.

Вивчаючи Конституцію України можна помітити, що перелік обов'язків людини і громадянина складається з кількох блоків, передбачених ст. 65-65 Основного закону. Зокрема ст. 67 встановлює обов'язок кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Цей обов'язок реалізується через подання декларацій про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом. Таким законом є Податковий кодекс України від 02.12.2010№ 2755-VI.

Аналогічне вирішення податкових обов'язків передбачено також у Республіці Польща, де цю сферу врегульовано «Податковою ординацією» (Ordynacjapodatkowa) від 1997 р.

Загальним є обов'язок платити податки у власній державі, але коли дві чи більше держав вимагають такої оплати – може виникнути ситуація їх подвійної оплати, що не відповідає принципам справедливості, зумовлює до подвійного накладення обтяження тощо. Саме тому обов'язку оплати податку корелює обов'язок держав укласти міжнародні акти, які б вирішували питання подвійного оподаткування, та право платників податків скористатися такими угодами.

Досліджуване питання регулюється «Конвенцією між Урядом України і Урядом Республіки Польща про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень» від 12.01.1993 р., дата набуття чинності для України – 11.03.1994 р. (далі – Конвенція)[1]. Варто зазначити, що окрім подібних (спільних) податків для фізичних та юридичних осіб, на які розповсюджується дія документу, дана конвенція до визначення «польський податок» зараховує також «сільськогосподарський податок» (Podatekrolny), який врегульовано в окремому Законі «Про сільськогосподарський

податок» від 15.11.1984 р. [7].Що цікаво, до даної категорії відноситься поверхня, загальною площею понад 1 Га (ч. 1 ст. 2 згаданого закону).

Положеннями Конвенції передбачено, що доходи, прибутки оподатковуються у тій державі, де знаходиться таке майно, чи отримано прибуток від діяльності. Також міститься відсилання до теорій національності юридичної особи, через теорії інкорпорації, осілості (див. наприклад п. b ч 1 ст. 9 Конвенції «одні й ті ж особи прямо або посередньо беруть участь у керівництві, контролі або капіталі підприємства однієї Договірної Держави і підприємства другої Договірної Держави»). Цікавим є положення ст. 14 Конвенції, щодо незалежних особистих (професійних) послуг, які згідно ч. 2 даної статті включають, зокрема, незалежну наукову, освітню або викладацьку діяльність, які незалежну діяльність лікарів, адвокатів тощо. Такий дохід за ч. 1 оподатковується тільки в цій Державі (за певними винятками).

Підтвердженням з польської сторони місця проживання чи місцезнаходження особи на території Польщі є відповідна довідка-сертифікат CFR-1$_{(5)}$ – *Zaświadczenie o miejscu zamieszkania lubsiedzibiedlacelów podatkowych (certyfikatrezydencji)*, затверджена на підставі Розпорядження міністра розвитку та фінансів (Польщі) від 28.06.2017 р. [6], якою підтверджується резидентстводаної особи у Польщі. Український відповідник такого документа «Довідка-підтвердження статусу податкового резидента України» затверджений наказом ДПА України від 12.04.2002 р. № 173 «Про підтвердження статусу податкового резидента України» [3]. Практично також вимагається довідка про суму сплаченого податку та збору, а також про базу та/або об’єкт оподаткування за кордоном. Процедура оподаткування доходу, отриманого з джерел за межами України роз’яснена у Листі ДФС від 12.04.2016 [2], у відповідь на відповідне звернення.

Іншим важливим практичним документом є IFT-1 – Декларація про розмір прибутку (доходу) фізичних осіб-нерезидентів (*Informacja o wysokościprzychodu (dochodu) uzyskanegoprzezosobyfizyczneniemającew RzeczypospolitejPolskiejmiejscazamieszkania*), яка видається на прохання заявника – фізичної особи, з метою оплати податків у своїй країні. Тобто, громадяни України, які працюють у Польщі чи мають там дохід і бажають сплачувати податки в Україні, повинні надати до українських податкових органів таку декларацію. Тут важливим є визначення

статусу податкового резидента, для якого особа повинна мати постійне місце проживання, там знаходиться центр життєвих інтересів, або така особа проживає у певній країні понад 183 дні та більше у даному податковому році.

Наявність таких документів повинно в теорії спростити облік та адміністрування відповідних заявників, однак на практиці часто трапляються суперечки з податковими органами щодо застосування зазначеної Конвенції. Так, відповідно до аналізу рішень сайту «Єдиний державний реєстр судових рішень» встановлено, що є 72 судові рішення (*вибірка наша – М.К.*), постанови та ухвали, які стосуються названої Конвенції (її вибрано як критерій пошуку), у тому числі рішення Вищого адміністративного суду України, Касаційного адміністративного суду Верховного Суду. Переважна більшість рішень стосується визнання протиправним та скасування податкового повідомлення-рішення (адміністративне судочинство), коли податковим органом було помилково нараховано податок, без урахування даної Конвенції та змісту господарської діяльності. Так, наприклад, останнє (станом на грудень 2019 р.) за датою рішення по справі 1.380.2019.004007, що розглядалася Львівським окружним адміністративним судом, стосувалося скасування податкового повідомлення-рішення Головного управління ДПС у Львівській області до ТОВ «Еко Міт» щодо оплати відсотків за користування позикою від резидента Польщі [4]. За результатами розгляду прийнято рішення позов задовольнити повністю.Аналіз таких рішень на рівні університетської освіти майбутніх податківців, а також на курсах підвищення кваліфікації може стати прекрасною практичною базою вивчення співвідношення міжнародного приватного права та податкового законодавства, формуючи високого рівня фахівців, без обтяжливих ризиків та наслідків для суб'єктів господарювання у формі судового розгляду справи (чи теж фізичних осіб, які отримують доходи з інших держав).

Таким чином, проаналізована Конвенція та податкові форми щодо розмірів отриманих доходів становлять формальну базу оподаткування, та широко застосовуються у двосторонніх відносинах, особливо у зв'язку зі зростанням кількості наших громадян, які тимчасово або постійно переїхали до Польщі, отримують там доходи. Також дана Конвенція є вкрай важливою для нормального функціонування польського бізнес-середовища в Україні, та розуміння

порядку та способів виконання податкових зобов'язань в Україні чи в Польщі. Аналіз Конвенції та наявних судових рішень дозволить зрозуміти практичну сторону її застосування, а отже зменшить кількість необґрунтованих податкових рішень, покращить якість ведення бізнесу в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Польща про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень» від 12.01.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_168 (дата звернення: 08.12.2019).

2. Лист ДФС від 12.04.2016 № 3734/П/99-99-17-02-03-14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-fizichnih-osib/67694.html (дата звернення: 08.12.2019).

3. Наказ ДПА України від 12.04.2002 р. № 173 «Про підтвердження статусу податкового резидента України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0399-02 (дата звернення: 08.12.2019).

4. Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 30.10.2019 у справі № 1.380.2019.004007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://reyestr.court.gov.ua/Review/85489452 (дата звернення: 08.12.2019).

5. Яцишин Н.Г. Захист прав платника податків: досвід Польщі і України. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2015. №1 (68). С. 105–112.

6. Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 28.06.2017 r. w sprawie określenia wzoru zaświadczenia o miejscu zamieszkania lub siedzibie dla celów podatkowych wydawanego przez organy podatkowe. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170001315/O/D20171315.pdf (дата звернення: 08.12.2019).

7. Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym. Дата оновлення: 29.08.2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19840520268/U/D19840268Lj.pdf (дата звернення: 08.12.2019).

Русецька Валерія Артурівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Антонюк Анастасія Борисівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики
(ННІ права Університету ДФС України)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ОКРЕМИХ КРАЇН

Геополітична та економічна ситуація сьогодення визначається значною кількістю негативних процесів, які загрожують стійкій світовій економічній системі. Поліпшити цю ситуацію можна лише за умови об'єднання зусиль урядів усіх країн, які під час розроблення національної стратегії розвитку мають ураховувати позитивний досвід інших. Основну роль у таких відграє раціональна побудова фінансової політики держави. Тому, обираючи серед різних моделей побудови національної фінансової політики, потрібно орієнтуватись на ті, які успішно схвалені в інших країнах, враховуючи їхні переваги та недоліки.

Сучасних науковців турбують питання раціональної побудови політики державних доходів, політики державних витрат, так і фінансової політики держави загалом. Проте, недостатньо вивченими залишаються аспекти впровадження елементів вдалих моделей фінансової політики розвинутих держав у національну стратегію формування фінансової політики з урахуванням особливостей розвитку нашої країни.

Нашим завданням є роз'яснення основних світових моделей фінансової політики держави, акцентуація їхніх переваг і недоліків для сучасної України та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення вітчизняної фінансової політики.

Світова практика надає нам чотири основні підходи до формування фінансової політики [1, с. 11].

1. Модель фінансової політики Німеччини направлено на вирівнювання податкового потенціалу федеральних земель як основного

чинника вирівнювання горизонтальних бюджетно-податкових диспропорцій, тобто суми податків, зібраних із федеральних земель, і належної їм частки в надходженнях федеральних податків – з доходів фізичних осіб та корпоративного (частка ПДВ у надходженнях не враховується). Витратна частина формується за допомогою перерозподілу надходжень ПДВ і надання тільки цільових трансфертів.

Також у Німеччині функціонує дворівнева система фінансової допомоги, яку надає уряд Німеччини задля вирівнювання економічних умов між ними, що поліпшує соціально-економічні умови для населення.

2. Модель фінансової політики Канади передбачає використання вирівнювальних (необумовлених), а також цільових (обумовлених) трансфертів. Це найбільш поширена модель, яку успішно реалізують у Канаді, Швейцарії, Австрії та в деяких інших країнах. Вирівнювальні трансферти покликані забезпечити для кожного суб'єкта середній рівень бюджетного доходу за умови застосування середніх ставок за кожним надходженням, що бере участь у фінансовому вирівнюванні. Такий підхід гарантує стандартний рівень витрат усіх суб'єктів. Основним критерієм для ухвалення рішення щодо надання вирівнювальних трансфертів є показник чисельності населення.

Федеральний центр Канади забезпечує істотне фінансування галузі охорони здоров'я та освіти, соціальної допомоги і громадських послуг, яке канадці вважають важливим для суспільства. Протягом останніх десятиліть федеральна допомога сприяє єдності канадців.

Окрім фінансової підтримки, ці програми федерального уряду передбачають сприяння реалізації інших програм. До них належать субвенції муніципалітетам, які скасували земельний податок, фінансова допомога в разі стихійних та інших лих і програми Федерального міністерства фінансів Канади.

3. Модель фінансової політики США реалізовують в умовах високої децентралізації бюджетної системи. Вона базується на чіткому розмежуванні повноважень щодо надходжень та витрат між рівнями влади, що також впливає на розмежування податкових джерел. Суб'єкти федерації мають фінансову самостійність, завдяки чому підвищується рівень відповідальності місцевих органів влади за забезпечення населення необхідними державними послугами. Роль федерального центру в системі фінансового вирівнювання полягає в реалізації федеральних програм соціального розвитку.

Паралельне використання основних видів податків є особливістю системи оподаткування США. Штати і місцеві органи управління формують незалежні бюджети на підставі права встановлювати власні податки й інші види доходів, регулюючи економічну та соціальну діяльність на власній території. Всупереч тому, що під час утворення місцевих бюджетів основним джерелом їх доходів є місцеві податки, федеральний уряд надає їм субсидії та субвенції. Трансферти розподіляють на цільові та вузькоцільові. Останні виділяють лише на чітко визначені цілі (наприклад, будівництво певного соціального об'єкта). Цільові трансферти також мають цільовий характер, однак широкі можливості щодо їх використання дають змогу владі штатів самостійно визначати нагальні потреби, що потребують фінансових вливань.

4. Модель формування фінансової політики, яка заснована на системі заходів щодо фінансового вирівнювання територій. Зазначену модель використовують в унітарних державах, таких як Японія, Швеція, Данія тощо. Для неї характерним є застосування вирівнювальних трансфертів, розмір яких визначають як різницю між базисними фінансовими потребами і доходами, що жодним чином не пов'язані з фактичним виконанням територіальних бюджетів. У Японії, наприклад, розрахунок вирівнювальних трансфертів безносередньо залежить від розрахунку бюджету стандартної території. Виділяють основні категорії діяльності місцевих органів влади, для кожної з яких визначають питомі витрати. На підставі встановлених питомих витрат окреслюють фінансові потреби стандартної території. Наступний етап передбачає коригування фінансових потреб стандартної території на спеціальні коефіцієнти модифікації. Досвід Японії щодо застосування вирівнювального трансферту надає можливість максимально враховувати об'єктивні бюджетні потреби територій [2, с. 115].

Отже, зазвичай високий рівень централізації бюджетної системи та більший об'єм перерозподілених бюджетних коштів характерні для країн із високим ступенем розбіжності бюджетної забезпеченості між різними рівнями влади.

Підбиваючи підсумки щодо наявного міжнародного досвіду країн із різним рівнем економічного розвитку і державного устрою щодо формування фінансової політики держави, можна дійти таких висновків.

1. Найефективнішим чинником прискорення темпів розвитку національної економіки є комплексне використання різних механізмів політики державних доходів і політики державних витрат.

2. Особливої уваги заслуговує Німецький зумовлений характер трансфертів під час вирівнювання податкового потенціалу федеральних земель.

3. З бюджетно-податкової політики США вітчизняна система може запозичити і застосувати такі підходи у сфері зміцнення фінансової основи місцевих органів влади: надання більшої свободи під час встановлення місцевих податків, здійснення витрат на пайовій основі з державою за допомогою суворо зумовленої програми трансфертної підтримки.

4. У Канаді значну увагу у сфері фінансової політики приділяють поєднанню програмно-цільових методів регулювання з надходженням податків до суб'єктів, які належать до нижчого рівня влади. Зазначений підхід, на нашу думку, було б корисно застосувати в Україні.

5. Японський досвід формування засобів фінансової політики – це класичний приклад високих технологій: складання модельних бюджетів (окремо для префектури і муніципалітету) та їх подальше коригування за допомогою коефіцієнтів модифікації. Зазначений підхід відображає природно-кліматичну, інституційну, економічну та соціальну специфіку регіонального розвитку.

Отже, модель фінансової політики будь-якої країни є наслідком економічного та політичного розвитку суспільства. Вона відображає інтереси різних суспільних груп і політичних партій та формується шляхом досягнення домовленостей в процесі законотворчості. Тому під час формування фінансової політики України необхідно брати до уваги інтереси всіх зазначених суб'єктів і досягати балансу між ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калимуллин Л. В. Управление социально-экономической системой субъекта Федерации на основе на основе программно-целевого бюджетирования: теория, опыт, направления развития : автореф. дис. … канд. экон. наук : 08.00.05 / Калимуллин Леонид Вячеславович. – Саратов, 2007. – 18 с.

2. King D. Fiscal Tiers: the Economics of Multilevel Government. – I. : Allen&Unwin, 2014. – 321 p.

Сердюк Вікторія Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства,
Гончарук Тетяна Валеріївна,
студентка групи ПБ-18-9к
(ННІ права Університету ДФС України)

СТРУКТУРА ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ФІНАНСОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ У США ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Фінансова система – це сукупність урегульованих фінансово-правовими нормами різних сфер фінансових відносин і фінансових установ, за допомогою яких формуються, розподіляються і використовуються публічні фонди коштів. Сутність фінансової системи можна характеризувати у двох аспектах:

– за внутрішньою будовою – як сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, які мають певні особливості в мобілізації та використанні фінансових ресурсів, а також відповідний апарат управління та нормативно-правове забезпечення;

– за організаційною будовою – як сукупність фінансових органів та інститутів, які здійснюють управління грошовими потоками та фондами грошових коштів [1].

Як правило фінансову діяльність здійснюють усі органи державної влади, проте їх роль різна. Ми розглянемо структуру органів, які здійснюють фінансову діяльність держави у країнах англо-американської системи права.

У США є три основних емітента грошей: казначейство, центральний банк, який називається Федеральною Резервною Системою (далі – ФРС) і комерційні банки. ФРС, як і будь-який центральний банк країни має одну найважливішу функцію: вона здійснює контроль за грошовою масою і кредитом в економіці. Особливостями історичного розвитку, які вплинули на формування системи фінансів, можна назвати наступні. Відповідно до Конституції США штати є первинною ланкою держави, які делегують частину своїх повноважень федерації, а іншу частину – місцевому

самоврядуванню. Відповідно до Конституції США кожна ланка бюджетної системи є самостійною. Влада штатів не звітує перед федерацією про стан фінансів і бюджету. Конституція США визначає повноваження федерації і розмежовує їх з повноваженнями суб'єктів федерації. Всі інші питання влаштування та діяльності штатів визначаються в конституціях штатів [2, с. 104].

Федеральна резервна система складається з 12 регіональних федеральних резервних банків. При здійсненні своєї політики Рада керуючих ФРС спирається на ці банки. Однак загальний напрямок політики по всій кредитно-банківській системі визначає саме Рада керуючих. Він здійснює регулярні перевірки резервних банків і їх відділень з метою контролю за проведенням політики в потрібному напрямку.

Найбільш важливим органом у ФРС є Рада керуючих, яка перебуває у Вашингтоні, федеральний округ Колумбія. До складу Ради входять сім членів, кожен з яких призначається на 14 річний термін Президентом США.

Рада очолюється головою, який призначається президентом зі складу керуючих. Голова Ради керуючих – це найпотужніша особа всієї резервної системи. Його думка зазвичай домінує як в Раді, так і в ФРС в цілому. Голова призначається на 4-х річний термін; у разі якщо після чотирьох років перебування на цій посаді він не отримує підтвердження повноважень на наступний цикл, то зазвичай подає у відставку. Його думка, як правило, домінує як в Раді, так і в ФРС в цілому До Ради керуючих ФРС входять чотири президенти федеральних резервних банків, на змінній та ротаційній основі, і президент Нью-Йоркського федерального резервного банку (постійно). З дев'яти директорів, що займаються питаннями регулювання і нагляду, шість обираються банками-членами (зі складу директорів більш ніж 5 тис. Банків), а три директора призначаються Радою керуючих.

Федеральні резервні банки здійснюють чеків-касові операції всередині ФРС, що забезпечує ефективне здійснення розрахунків між округами і всередині їх. Ці банки здійснюють нагляд за виконанням рішень і розпоряджень ФРС і вивчають економічну ситуацію в своїх округах. Вони надають Раді керуючих оперативні та аналітичні матеріали по кожному з 12 округів і тим самим забезпечують керівну ланку ФРС матеріалами про економічний стан в країні.

Нині Федеральна резервна система виконує наступні функції:

1) керує Національною монетарною політикою шляхом впливу на грошову і кредитну політику, з метою досягнення повної зайнятості і стабільних цін;

2) контролює банківські установи і регулює їх діяльність для забезпечення безпеки і міцності банківської сфери, надає фінансові послуги уряду США, відіграючи важливу роль в управлінні національною системою розрахунків.

На нашу думку, найбільш цікавою фінансовою системою, є система в Великобританії. Великобританія – одна з найстаріших у світі країн з ринковою економікою і парламентсько-конституційної політичної системою.

«Фінансова система Великобританії включає до свого складу сферу державних і місцевих фінансів, спеціальні позабюджетні фонди, фінанси організацій. Кожна сфера включає в себе ряд ланок, під якими розуміються особливі за характером діяльності суб'єкти фінансових відносин. Хоча фінансову систему Сполученого Королівства по типу відносять до «заснованих на ринку цінних паперів», по співвідношенню «активи банків / ВВП» вона перевершує Німеччину і Японію – країни з банківськими фінансовими системами. Залежно від напрямку діяльності англійські банки діляться на комерційні та інвестиційні. Втім, найбільші англійські банки можна назвати універсальними, оскільки вони утворюють групи, в складі яких є організації, що працюють у всіх сегментах» [3, с.57].

Найважливішою групою фінансових установ у Великобританії є страхові компанії, пенсійні фонди та інститути спільного інвестування. Страховий сектор Великобританії – найбільший в Європі і третій у світі після США і Японії.

Як і в США, великий розвиток в Великобританії отримали пенсійні фонди, більше 60% активів яких вкладено в акції.

Фінансова система Великобританії складається з державного бюджету, місцевих бюджетів, спеціальних позабюджетних фондів, фінансів державних підприємств і корпорацій.

Кожна ланка бюджетної системи є незалежною і функціонує автономно. Головну роль у фінансовій системі відіграє бюджет центрального уряду. Тепер перейдемо безпосередньо до органів.

Адміністративно країна розділена на графства та райони. Главою держави формально є монарх. Однак реальна влада знаходиться в

руках уряду і парламенту. Парламент складається з двох палат – палати громад і палати лордів. У центральному уряді головною фігурою в питаннях державних фінансів є міністр фінансів, так званий канцлер казначейства. Міністерство, яким він керує, займається одночасно: визначенням економічної і фінансової політики держави, питаннями формування доходів бюджету, здійсненням видаткової політики держави [4, с. 74].

Проект державного бюджету готує казначейство (міністерство фінансів). Для Великобританії характерний жорсткий контроль за здійсненням бюджетних видатків з метою їх раціональності та відповідності бюджетних призначень.

Основна мета уряду – контролювати зростання державних витрат, тому головний упор робиться на ефективність використання бюджетних коштів. Всі відомства самостійно, ретельно аналізують виконання конкретних завдань з точки зору результативності.

Більше 90% доходів державного бюджету Великобританії в кінці 70-х – початку 80-х рр., як, втім, і до нині, складають податки. При цьому, розглядаючи податки Великобританії, слід враховувати, що вони відрізняються крайньою нестабільністю і відсутністю узгодженості між різними статтями податкових надходжень. У Великобританії податкова система в основному сформувалася ще в XIX столітті. Однак і вона піддається змінам.

«Податки відіграють основну роль (близько 90%) у формуванні дохідної частини англійського державного бюджету. Податкове законодавство в Великобританії, як уже зазначалося, затверджується урядом. Організацію податкової служби покладено в основному на два урядових департаменту, підзвітних казначейству: Управління внутрішніх доходів та Управління мита і акцизів. У його функції входить безпосередній контроль за справлянням податків з юридичних і фізичних осіб (прибуткового податку, податків на капітал, гербового збору). В адміністративному відношенні цей контроль здійснює управління головного податкового інспектора, що знаходиться в Лондоні. Головному інспектору підпорядковане величезна кількість районних управлінь, за допомогою яких проводиться безпосередній збір податків з населення і організована інформаційна та консультаційна служби. У районних конторах працює значний штат податкових інспекторів, які вивчають рахунки промислових підприємств і особисті рахунки. Вони здійснюють оцінку суми

оподаткування, санкціонують перерахунок і повернення платежів і представляють інтереси УВС в спірних питаннях в суді. Друкованим органом УВС на відміну від ряду інших країн, наприклад США і Франції, які не видаються керівництва, що тлумачать податкове законодавство країни» [5, с. 86].

У віданні Управління мит і акцизів, знаходиться вся система непрямого оподаткування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стойко О.Я., Дема Д.І.Фінанси: навч. посіб. / О.Я. Стойко, Д.І. Дема; за ред. О.Я. Стойка. – 2-ге видання, стереотипне. – К.: Алерта, 2017. – 432 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://4vuz.com.ua/book_37_glava_6_1.4.%C2%A0%C2%A0%C2%A0%C2%A0&n.html (дата звернення: 8.03.2020).

2. Садков В. Г., Овчинникова О. П. Банковские системы развитых стран: история, современность, перспективы: Учебник. – М.: Право, 2011. – 162 с.

3. Дробозина Л. А. Финансовая система Англии. Учебник. – М.: Познание, 2000. – 170 с.

4. Гарнер Д. Великобритания: центральное и местное управление. Учебник. – М.: Прогресс, 1984. – 147 с.

5. Попова Л. В. Налоговые системы зарубежных стран; учебно-методическое пособие. – М.: Дело и сервис, 2008. – 137 с.

Сливка Богдан Миколайович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Грицюк Ігор Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики (ННІ права Університету ДФС України)

СПІВПРАЦЯ З ІНОЗЕМНИМИ ДЕРЖАВАМИ В СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ

Відомо що сфера контрабанди фактично знаходиться під контролем організованих злочинних угрупувань, які мають тісні міжнародні й міжрегіональні зв'язки. Це потребує внесення серйозних корективів у тактику і стратегію боротьби з контрабандою, підвищення антиконтрабандних заходів з особливим наголосом на посилення запобіжних, профілактичних заходів. Водночас висока організація злочинності в цій сфері практично унеможливлює ефективну протидію контрабанді зусиллями однієї держави та потребує міжнародного співробітництва між митними адміністраціями.

Злочинці, які спеціалізуються на протиправних зовнішньоекономічних операціях, сьогодні змінюють методи своєї діяльності. У перших чергу вони намагаються використовувати неіснуючі, фіктивні або створені на один день фірми, здійснюють незаконні операції з давальницькою сировиною, гуманітарною допомогою, декларують вантажі не своїм найменуванням, замінюють коди товарів, занижують їх митну вартість, будь-яким чином намагаються уникнути сплати податків, чим завдають державі значних витрат [1, с. 108].

Якщо аналізувати міжнародну практику, то на сьогодні контрабанда проявляється в багатьох видах:

- незаконне переміщення через митний кордон товарів та послуг, які дозволені до обігу. Такий злочин посягає лише на інтереси держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності, не завдаючи при цьому шкоди життю населення або державній безпеці;
- незаконне переміщення предметів та товарів, які завдають шкоди вже не державним інтересам, а життю та здоров'ю громадян.

Предмет такої контрабанди становлять товари, які заборонені до обороту (зброя, наркотики);

- перетинання предметів, які не впливають на інтереси держави, не завдають шкоди громадянам, проте які становлять культурну або історичну цінність;
- перетинання предметів і товарів поза митним контролем (недекларування, ухилення від контролю);
- найбільш злочинний вид контрабанди, який значний час не виявлявся і навіть зараз складає сукупність злочинів іншого роду, ніж контрабанда. Ця контрабанда, внаслідок характеру свого «предмета», не кваліфікується як контрабанда, а відноситься до інших злочинів. Мова йде про работоргівлю, транспортування іммігрантів, жінок, дітей, органів і тканин людини [2, с. 103].

Порушення митних правил і контрабанда завдають збитків економічним, податковим і громадським інтересам України та інших держав, тому дотримання законів і митних правил та боротьба із зазначеними вище злочинами можуть більш успішно здійснюватися за умови взаємодії і співробітництва митних служб України та інших держав. Загальною правовою основою для цього є Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства 1977 р. (Україна приєдналася до цієї конвенції у 2000 р.). На базі даної Конвенції та відповідних рекомендацій Всесвітньої митної організації укладені міжурядові Угоди України з Польщею, Фінляндією, усіма країнами Балтії, СНД ще на початку нашої державності, що свідчить про неймовірну значимість такого роду угод. Наприклад, між Урядом України та Урядом Естонської Республіки про співробітництво в боротьбі з порушеннями митного законодавства ще від 6 липня 1993 р., Угода між Державним комітетом України і ДМК Азербайджанської Республіки про співробітництво в боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил від 1 травня 1993 р., (у 2004 р. ДМСУ підписала з ДМК Азербайджанської Республіки Угоду про співробітництво в боротьбі з контрабандою і порушеннями митних правил, а також незаконним обігом зброї, боєприпасів, вибухових речовин, наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів), були підписані Угоди з Митним комітетом Республіки Грузія, Урядом Російської Федерації про співробітництво та взаємо-допомогу в митних справах тощо.

У даних угодах визначаються наступні спільні заходи, що спрямовані на запобігання, виявлення і припинення контрабанди й порушень митних правил: обмін інформацією між митними адміністраціями як за власного ініціативою, так і за запитом; проведення розслідування однією стороною за запитом іншої з метою отримання свідчень щодо порушення митного законодавства; сповіщення осіб митною адміністрацією однієї Договірної Сторони за письмовим запитом іншої про будь-які дії щодо них із боку запитуючої Сторони; участь представників митних адміністрацій під час розгляду справ у суді або трибуналі іншої Сторони тощо.

Серед міжнародних організацій, з якими митні органи України здійснюють взаємодію щодо питань, пов'язаних із провадженням у справах про порушення митних правил та контрабанду (дізнання), необхідно виділити Інтерпол, з яким ДМСУ взаємодіє на основі розпорядження ДМСУ «Про порядок надання запитів в Національне центральне бюро Інтерполу в Україні» від 25 квітня 1994 р. № 60. На сьогодні Україна сучасником багатьох заходів щодо протидії контрабанді наркотичних засобів та культурних цінностей. Державна митна служба України бере участь у заходах ООН із протидії наркобізнесу та інших порушень митного законодавства. У ході багатьох робочих зустрічей «на вищому рівні» підписані важливі Протоколи з питань протидії контрабанді та порушенням митних правил.

Особливо хотілося б звернути увагу на плідну взаємодію в цій сфері з нашими сусідами-поляками. У пункті пропуску «Краківець – Корчова» постійно відбуваються українсько-польські консультації з питань прикордонного руху між обома країнами. За їх підсумками сторони погодилися, що необхідно продовжити заходи щодо створення ефективного механізму запобігання нелегальному перетину кордону особами та контрабанді вантажів і товарів. Також домовлено про необхідність відпрацювання на експертному рівні спільних пропозицій для впровадження на українсько-польському кордоні додаткових сучасних систем запобігання нелегальній міграції та транскордонній злочинності.

Із часу утворення державного кордону з Республікою Білорусь питання співпраці з митною службою цієї держави було одним з основних завдань Волинської митниці в посиленні боротьби з митними правопорушеннями та міжнародним економічним шахрайством.

Адже щорічне зростання обсягів автомобільних і залізничних вантажних перевезень, ввезення автотранспорту та збільшення пасажиропотоку потребує активізації роботи митниці у плані оперативного виявлення і припинення спроб незаконного переміщення через митний кордон товарів, транспортних засобів, валюти, культурних цінностей, зброї, наркотичних засобів. Активний обмін інформацією є запорукою зростання ефективності роботи митниць обох держав. Якщо проаналізувати зміст Угод, то в ході взаємодії митні органи держав обмінюються інформацією про методи боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, а також даними, які сприятимуть розкриттю, припиненню чи запобіганню контрабанди, інформацією про види й маршрути контрабанди, інформацією про нові види й місця виробництва наркотиків та психотропних речовин, результати їх ідентифікації й лабораторного аналізу. Також здійснюється обмін досвідом використання технічних засобів контролю.

Отже, на сьогоднішній день угоди і протоколи в галузі боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил є найбільш дієвим засобом інтенсифікації взаємодії митних органів держав. Україна як країна транзиту надзвичайно активно співробітничає з державами щодо попередження і припинення контрабанди, проте в цій сфері необхідно постійно оновлювати не лише технічне обладнання, скероване на допомогу митникам у припиненні митних правопорушень, а й поступово створювати інформаційний простір обміну важливими даними, що є запорукою ефективного припинення митних правопорушень. Усе це повинне мати чітке правове підґрунтя.

Взаємодія між митними службами має досить тривалу історію, майже з моменту отримання незалежності нашої держави активно проходять процеси підписання відповідних угод, багато з яких потребують на сьогоднішній день оновлення й перегляду положень.

Найбільш дієвий механізм взаємодії між митними адміністраціями напрацьований в Європейському Союзі [3]. Серед форм взаємодії, окрім розглянутої нами як приклад контрольованої поставки, країни ЄС активно використовують допомогу за запитом, дослідження, спостереження, таємне розслідування і спільні спеціальні слідчі групи. Стандарти взаємодії необхідно переймати та імплементувати в національне законодавство України, адже це й буде запорукою ефективної протидії контрабанді та порушенню митних правил, оскільки, як пояснює Верховний суд України, порушенням

митних правил слід вважати як завершені дії, спрямовані на порушення митного законодавства, так і спробу їх вчинення [4, п. 14].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калугін В. Деякі проблеми взаємодії митних органів з правоохоронними органами при виявленні контрабанди II Економіко-правові аспекти розвитку транспортних систем : зб. наук, праць. Одеса. 2003 №. 5. С. 103-107.

2. Москвін М. Боротьба з контрабандою в умовах ринкової економіки. *Економіко-правові аспекти розвитку транспортних систем* : зб. наук, праць. – Одеса. 2003 №. 5. С. 103-107.

3. На даний час одним з основних документів, що визначає правила митного співробітництва в Європейському Союзі, є Конвенція від 18 грудня 1997 року «Про взаємну допомогу і співробітництво між митними адміністраціями» II URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_926.

4. Постанова Верховного Суду України «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» від 03.06.2005 р. № 811.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-05.

Тесляр Максим Валерійович,
аспірант
(ННІ права Університету ДФС України)

ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Європейська економічна інтеграція, яка відбувається одночасно з глобалізацією світової економіки, актуалізує дослідження податкової політики на рівні не тільки держави, яка, зокрема, прагне отримати вигоди від залучення в світові економічні зв’язки та участі в інтеграційних процесах, а й інтеграційного утворення. Причому ці два суб’єкти податкової політики розробляють її для досягнення позитивних зрушень у соціально-економічному розвитку, але ставлять перед собою різні цілі в залежності від того, які пріоритети їх функціонування і розвитку. Держава, яке формує свою податкову

політику, має на меті дотримання насамперед власних національних інтересів при конкретних внутрішніх і зовнішніх соціально-економічних та інституційних умовах (в тому числі в залежності від того, чи прагне вона поліпшити функціонування своєї економіки, входячи до складу світових лідерів за рівнем економічного розвитку, або налаштована на стрибок в економічному розвитку за рахунок зменшення відставання від світових лідерів і знаходиться на шляху ринкових перетворень). У той же час податкова політика інтеграційного утворення передбачає збалансування часто суперечливих національних інтересів для створення сприятливих умов розвитку інтеграційного утворення в цілому і його учасників зокрема. Іноді це вимагає згоди останніх на погіршення окремих національних умов господарювання для отримання інших вигод як найближчим часом, так і в майбутньому.

У науковій літературі податкова політика часто розглядається на рівні держави, що добре простежується у визначеннях даної дефініції. При чому існує два підходи (вузький і широкий) до трактування терміну «податкова політика держави». Вузький підхід характеризує податкову політику як систему заходів, здійснюваних державою у сфері податків і податкових платежів (зборів). Частина вчених під податковою політикою розуміють комплекс організаційних і правових заходів держави щодо формування, поліпшенню та розвитку податкової системи, підвищення ефективності податкового контролю та адміністрування в цілому [1, с. 123]. Широкий підхід базується на розгляді не тільки фіскальної, але і не менш значущою регулюючої ролі податків. Однак різні визначення податкової політики в рамках цього підходу характеризуються різним ступенем широти погляду на її сутність. На думку В.Г. Панскова і В.Г. Князєва, податкова політика – сукупність економічних, фінансових і правових заходів держави для забезпечення фінансових потреб держави, окремих соціальних груп суспільства, а також розвитку економіки країни за рахунок перерозподілу фінансових ресурсів [2, с. 117]. В інших визначеннях відсутній особливий акцент на фіскальній ролі податків. Зокрема, Д.Г. Черник і Л.П. Павлова розглядають податкову політику як складову економічної політики держави, спрямовану на формування податкової системи, яка буде забезпечувати економічне зростання, сприятиме гармонізації економічних інтересів держави та платників податків з урахуванням соціально-економічної ситуації в країні [3, с. 55].

Податкова політика ЄС формується відповідно до глави 2 «Податкові положення» розділу VII «Загальні правила конкуренції, оподаткування та зближення законодавств» частини III «Внутрішня політика і діяльність Союзу» Договору про функціонування ЄС і Повідомлення Єврокомісії. У них зазначено, що в ЄС немає необхідності в гармонізації податкових систем країн-учасниць. Вони вибирають прийнятні для них податкові механізми з дотриманням законодавства ЄС (в тому числі директив та інших законодавчих актів з питань оподаткування). Формування загальної законодавчої бази з питань оподаткування в ЄС має базуватися на принципах субсидіарності і пропорційності. У статі 113 Договору про функціонування ЄС йдеться про те, що Рада, приймаючи одноголосно рішення після консультацій з Європейським Парламентом, Економічним і Соціальним комітетами, видає законодавчі акти щодо гармонізації податків з обороту, акцизів та інших непрямих податків, якщо це потрібно для створення або функціонування єдиного внутрішнього ринку і запобігання спотворення конкуренції. При цьому Єврокомісія повинна наполягати на внесенні змін до податкового законодавства країн ЄС щодо норм, які не відповідають законодавству ЄС (його базовому законодавству і директивам, а також іншим законодавчими актами ЄС з оподаткування).

Протягом всієї історії формування загальної законодавчої бази з оподаткування було складним процес, узгодження положень відповідних директив та інших законодавчих актів ЄС часто тривало роками. В ЄС найбільш гармонізовані ПДВ та специфічні акцизи. Це обумовлено не тільки важливістю забезпечення вільного руху товарів і послуг в межах єдиного ринку, а й меншими відмінностями в обсягах споживання, ніж в рівні доходів населення і прибутку компаній в розрізі країн, які давно є членами ЄС і нових країн ЄС. Сьогодні прийнято лише кілька директив щодо гармонізації корпоративного податку, які відносяться переважно до уникнення подвійного оподаткування (вирішення проблем оподаткування транскордонної діяльності). Головними перешкодами для розвитку податкової гармонізації є небажання багатьох країн ЄС йти на обмеження свого суверенітету в прийнятті економічних рішень, а також не завжди ефективні дії країн, прийнятих в ЄС з політичних міркувань, щодо використання можливостей їх участі в інтеграції для подолання відставання в економічному розвитку від країн, які почали євроінтеграцію. Це створює суттєві обмеження для податкової

політики ЄС. Наднаціональні органи ЄС усувають тільки ті проблеми в оподаткуванні його членів, з якими вони самі не можуть впоратися. Рішення багатьох з них вимагає кращої координації національних податкових політик, регламентованої Повідомленням Єврокомісії. Єврокомісія повинна гарантувати сумісність податкової політики ЄС з пріоритетами його функціонування і розвитку: забезпечення зростання ВВП, підвищення рівня зайнятості, досягнення поставлених цілей з охорони навколишнього середовища та енергетики.

Єврокомісія активно використовує необов'язкові інструменти координації національних податкових політик (рекомендації) і регулярно публікує статистичні та аналітичні матеріали про оподаткування країн ЄС [4]. Це сприяє зближенню податкових механізмів на території ЄС.

Єврокомісія дає рекомендації з податкової політики країн ЄС. Це загальні рекомендації щодо прогресивних змін в оподаткуванні та пропозиції щодо коригування податкових механізмів окремих країн ЄС. Так, в 2014 р країнам ЄС рекомендувалося: розширювати податкову базу за рахунок скасування неефективних податкових пільг; спрощувати стягування ПДВ і підвищувати його ефективність; зменшувати податкове навантаження на працю і збільшувати на споживання, майно і забруднення навколишнього середовища; вживати заходів щодо запобігання ухилення від сплати податків і вдаватися до скоординованих дій для боротьби з агресивним податковим плануванням і податковими гаванями [5].

Отже, податкова політика ЄС передбачає як формування загальної законодавчої бази для «зближення» податкових механізмів учасників інтеграції, впровадження інших узгоджених заходів, перш за все, для боротьби з ухиленням від сплати податків і запобігання ерозії податкової бази, так і заохочення подібних змін в національних інструментах оподаткування для вирішення подібних проблем, досягнення перспективних цілей і виконання поточних завдань функціонування ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Паригіна В.А., Браун К., Масгрейв Дж., Тедеєв А.А. Податки і оподаткування в Росії: навч. – М.: Ексмо, 2006. – 639 с.

2. Пансков В.Г., Князєв В.Г. Податки і оподаткування: навч. для вузів. – М., 2003. – 336 с.

3. Податки і оподаткування: навч.; [Під ред. Д.Г. Чорниця, Л.П. Павлової]. -М.: 2001. – 508 с.

4. EU Tax Policy Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/en_info/tax_policy/index_en.htm.

5. European Semester. Towards more growth friendly tax systems. What are the tax priorities for the 2014 European Semester [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/gen_info/good_governance_matters/european_semester/index_en.htm.

Тітко Ельвіра Валентинівна,
доктор юридичних наук,
професор кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства,
Лученко Людмила Олегівна,
студентка групи ПБ-18-9к
(ННІ права Університету ДФС України)

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ПОДАТКОВИХ СПОРІВ

Питання захисту прав людині в аспекті податкового права є важливою складовою функціонування державної влади, адже надання особам гарантій такого є необхідною умовою демократичної держави. Тому, дотримання прав людини у сфері податкового законодавства займає важливе місце у правовій системі держави. Однак, особи можуть зіткнутись із порушенням відповідних їхніх прав з боку держави або її уповноважених органів, що зумовлює необхідність звернення до механізмів захисту своїх прав на державному та міжнародному рівні.

Важливим механізмом захисту прав людини, зокрема й у податкових питаннях, є звернення громадян держав-членів Ради Європи до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), який виступає одним із найбільш дієвих механізмів на території європейського регіону. Унікальність цього механізму зумовлено тим, що на відміну від правових систем з класичним прецедентним правом,

європейська система захисту прав людини постійно пристосовується до новел у суспільних відносинах, а сама Європейська конвенція з прав людини (далі – ЄКПЛ) є живим механізмом, що постійно розвивається, якому постійно доводиться долати напругу між правовою певністю, послідовністю тлумачення і новими обставинами.

Слід наголосити, що актуальне питання дослідження практики ЄСПЛ і для України, що обумовлено рядом причин. По-перше, українські громадяни активно подають скарги до ЄСПЛ і Україна входить в трійку держав, проти яких подається найбільша кількість позовів. Так, спираючись на офіційні статистичні дані, наведені ЄСПЛ за 2018 р. Україна займає третє місце за кількістю поданих проти неї позовів, поступаючись лише Росії та Румунії [7]. Аналіз статистичних даних за 2019 р. показує схожий стан речей: Україна так само займає третє місце, поступаючись лише Росії та Румунії [8]. По-друге, практика ЄСПЛ є джерелом права на території України, що показано у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ» від 2006 р. [2]. Таким чином, можна стверджувати, що захист прав людини в аспектах податкового права може бути ефективно реалізований у межах ЄСПЛ.

Підтвердженням цього виступає наявна практика суду з відповідного питання. Слід підкреслити, що найактуальнішими питаннями податкового права, із приводу яких звертаються заявники до ЄСПЛ, є наступні: податковий кредит, право на відшкодування податку на додану вартість (далі – ПДВ); податковий арешт, конфіскація активів; якість податкового законодавства; тривалість адміністративних податкових процедур та судового оскарження у податкових спорах, порушення права на справедливий судовий розгляд; пропорційність різноманітних податкових штрафів та обмежень суті правопорушення; компенсація збитків, завданих платнику податків безпідставним стягненням податків чи застосуванням штрафних санкцій; загальні положення податкового права; заборона дискримінації у податкових правовідносинах; рішення у податкових спорах, що мають значення для податкових відносин; порушення митного законодавства; обмін податковою інформацією; нарахування, обчислення та сплати страхових внесків тощо.

З урахуванням наведеної категорії питань, які розглядаються ЄСПЛ, розглянемо практику Суду у сфері податкового законодавства. Так, розглянемо справу Othymia Investments B.V. v Netherlands від

2010 р. Справу розглядали в контексті порушення ст. 8 ЄКПЛ, що встановлює право на повагу до особистого життя. Однак по суті мова йде про обмін податковою інформацією між уповноваженими органами Нідерландів та Іспанії, що стосується Othymia Investments, без її попереднього повідомлення про факт передачі даних іноземній юрисдикції [3].

Розглянувши всі обставини справи, ЄСПЛ дійшов висновку, що повідомлення особи про факт передачі інформації іноземній юрисдикції на направлений нею запит не є обов'язковим. Суд зазначив, що ст. 13 ЄКПЛ не може тлумачитися в тому контексті, що компанія-заявник мала право отримати попереднє сповіщення про передачу податкової інформації іспанським органам. Крім того, було вказано про відсутність факту порушення ст. 8 ЄКПЛ, оскільки передача таких відомостей мала легітимну мету [3].

Ще одним спором, що стосується розкриття податкової інформації, є справа Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v Finland від 2017 р. Заявник скаржився на порушення ст. 10 ЄКПЛ щодо права на свободу вираження поглядів та правомірного обмеження такої свободи, а також ст. 8 ЄКПЛ щодо поваги до приватного життя. Відповідно до обставин справи, одна з компаній заявниць здійснила публікацію інформації щодо доходів та активів платників податків у друкованому виданні, тоді як інша запропонувала послугу з надання податкових відомостей усім зацікавленим особам через смс-повідомлення, обґрунтовуючи це свободою журналістської діяльності. Однак ЄСПЛ не підтримав позицію заявників та прийняв рішення про неприйнятність заяви. Зокрема, Суд наголосив, що збалансування між зацікавленими приватними та громадськими інтересами було здійснено, коли це питання вже було вирішене Парламентом Фінляндії, відповідно, звідси не випливає, що поводження з такими податковими даними більше не підлягає жодним обмеженням щодо захисту даних, як стверджують заявник [5].

Окрім того, ЄСПЛ чітко сформулював позицію, що надання банківської та податкової інформації представникам іноземних юрисдикцій у межах виконання міжнародних угод не може спричиняти порушення ст. 8 ЄКПЛ [5].

Слід відзначити, що громадяни України також виступали сторонами у справах щодо податкових питань. Серед таких справ варто виокремити справу Intersplav against Ukraine від 2007 р. Скарга

стосувалась ст. 1 Протоколу 1 До ЄКПЛ стосовно права кожної особи за вільне володіння власним майном. У зазначеній справі ЄСПЛ визнав, що платника податку не може бути позбавлено права на бюджетне відшкодування ПДВ за відсутності доказів того, що його було залучено до протиправної діяльності, пов'язаної з незаконним отриманням бюджетного відшкодування. Зокрема у п. 38, 39, 40 Рішення ЄСПЛ у зазначеній справі, суд вказав на те, що держави мають широкі межі самостійної оцінки у визначенні того, у чому полягає публічний інтерес, оскільки національний законодавчий орган, реалізуючи соціальну та економічну політику, має широке коло повноважень. Однак такі межі оцінювання не є абсолютними, а їх застосування підлягає перегляду органами ЄКПЛ. На думку Суду, коли державні органи володіють будь-якою інформацією про зловживання у системі відшкодування ПДВ що здійснюються конкретною кампанією, вони можуть вжити відповідних заходів з метою запобігання або усунення таких зловживань. Суд далі зауважує, що з квітня 1998 р. відшкодування ПДВ заявникові систематично затримувалося. Такі затримки були спричинені ситуацією, у якій державні органи, не заперечуючи суми відшкодування ПДВ на користь заявника, як це видно з матеріалів справи, не надавали підтвердження цих сум. Суд констатував, що такі дії завадили заявникові повернути заявлені суми вчасно та створили ситуацію постійної невизначеності. Окрім того, заявник був вимушений постійно звертатися до суду з ідентичними скаргами. На думку ЄСПЛ, вимогу щодо оскарження таких відмов в одному або декількох випадках можна вважати доцільною [4].

Таким чином, суд підсумував, що використання заявником цього засобу не завадило органам податкової служби продовжити практику затримки виплати відшкодування ПДВ навіть після того, як рішення суду були винесені на користь заявника. Систематичний характер таких дій з боку державних органів призвів до надмірного тягаря, покладеного таким чином на заявника. Відповідно, за таких обставин суд прийшов до висновку, що втручання у право власності заявника було непропорційним. Фактично, постійні затримки відшкодування та компенсації, у поєднанні з відсутністю ефективних засобів запобігання або припинення такої адміністративної практики, так само як і стан невизначеності щодо часу повернення коштів заявника, порушує «справедливий баланс» між вимогами публічного інтересу та захистом права на мирне володіння майном [1]. На думку

ЄСПЛ, заявник перебував і продовжує перебувати під надмірним для нього тягарем [4].

Наступним рішенням, на яке варто звернути увагу, є справа Shchokin vs Ukraine від 2010 р. Відповідна справа також розглядалась у контексті порушення ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ. Рішення ЄСПЛ у відповідній справі забезпечує гарантування одного з найважливіших принципів податкового законодавства, а саме презумпцію правомірності рішень платника податку у разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу.

Зокрема, п. 57 Рішення у справі Shchokin vs Ukraine роз'яснено: «У разі, коли національне законодавство припускало неоднозначне або множинне тлумачення прав та обов'язків платників податків, національні органи були зобов'язані застосувати підхід, який був би найбільш сприятливим для платника податків. Однак у справі, що розглядається, органи державної влади віддали перевагу найменш сприятливому тлумаченню національного законодавства, що призвело до накладення на заявника додаткових зобов'язань зі сплати прибуткового податку» [6].

Підсумовуючи можна зробити висновок, що питання, віднесені до податкового права, займають важливе місце у практиці ЄСПЛ. Загалом, ЄКПЛ та рішення ЄСПЛ, які віднесені до джерела права, сприяють належному захисту прав та законних інтересів платників податків і забезпечують встановлення справедливого балансу між публічними та приватними інтересами. В цілому, для здійснення судочинства на засадах законності та верховенства права, слід враховувати у роботі представників органів податкових служб і всіх гілок влади рішення ЄСПЛ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Овдієнко А. Практика Європейського суду з прав людини, застосовна у податкових спорах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://radako.com.ua/news/praktika-ievropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini-zastosovna-u-podatkovih-sporah (дата звернення: 8.12.2019).

2. Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ: Закон України № 3477-IV від 23.02.2006[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15 (дата звернення: 8.12.2019).

3. Case 75292/10 Othymia Investments BV against the Netherlands, 10.11.2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://hudoc.echr.coe.int/ENG#{"itemid":["001-115076"]} (дата звернення: 8.12.2019).

4. Case 803/02 of Intersplav v. Ukraine, 09.01.2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{"itemid":["001-78872"]} (дата звернення: 8.12.2019).

5. Case 931/13 of Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland, 27.06.2017[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-175121"]} (дата звернення: 8.12.2019).

6. Cases 23759/03 and 37943/06 Shchokin against Ukraine, 8.11.2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjLzoTEprPmAhVDr4sKHd9CC5cQFjAAegQIBhAC&url=http%3A%2F%2Fhudoc. (дата звернення: 8.12.2019).

7. Pending Applications Allocated to a Judicial Formation, 31.12.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_pending_2019_BIL.pdf. (дата звернення: 8.12.2019).

8. Pending Applications Allocated to a Judicial Formation, 31.10.2019. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_pending_month_2019_BIL.pdf. (дата звернення: 8.12.2019).

Фрідман-Козаченко Марія Михайлівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики,
Пасюк Тетяна Василівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
(ННІ права Університету ДФС України)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ ТА ІНШИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Важливе значення для боротьби зі злочинністю в контексті надання взаємної правової допомоги має одержання доказів з інших країн таким чином, щоб їх можна було використовувати в національному кримінальному судочинстві запитуючої держави. Ця форма співробітництва певною мірою залежить від юридичних формальностей, пов'язаних з розбіжностями між національними правовими системами. Незнання відповідних розбіжностей і невміння скористатися законними методами адаптації процесуальної специфіки закордонних країн до вимог кримінального процесу призводить до виникнення плутанини, протиріч, а в остаточному підсумку – до одержання юридично незначних чи фактично марних доказів [1].

Міжнародним договором, який вперше детально врегулював взаємовідносини держав з приводу надання взаємної правової допомоги з використанням відеоконференції є Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу (2000), яка для країн, що підписали і ратифікували її, покликана розширити можливості Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах (1959) [2, с. 327] .

Однією із форм міжнародного співробітництва передбачено використання відео- або телефонної конференції. У 2011 році Україна ратифікувала другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 08 листопада 2001 р. [3], яким впроваджує у практику міжнародного

співробітництва нову форму взаємної правової допомоги – збирання доказів із використанням технології відеоконференцзв'язку. Вітчизняне законодавство, зокрема КПК України також регламентує використання відеоконференції як у національному кримінальному провадженні, так і в порядку міжнародної правової допомоги.

Застосування цієї технології у сфері міжнародної правової допомоги надає можливість його учасникам «бути присутніми» на процесі, брати участь у досудовому провадженні або судовому розгляді, не перебуваючи безпосередньо у приміщенні органу, який здійснює досудове розслідування або суду, використовуючи термінали, які розташовані в органах досудового розслідування, в суді та інших приміщеннях [4, с. 988].

Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції при наданні правової допомоги має деякі особливості, та має такі якості, як швидкість, ефективність, процесуальна економія. Під час здійснення міжнародної правової допомоги відеоконференція дає змогу значно прискорити виконання різних запитів.

Крім того, при традиційному виконанні запитуваних процесуальних дій суд, прокурор або слідчий запитуючої держави, як правило, змушені відступити від засади безпосередності дослідження доказів та використовувати в національному кримінальному провадженні докази, що отримують посадові особи компетентних органів запитуваної держави докази, які найчастіше страждають неповнотою, містять суперечності, викликають сумнів у своїй достовірності. Такі докази завжди опосередковані, їх використання в національному кримінальному провадженні підвищує ймовірність одержання неповної, перекрученої інформації про обставини вчиненого кримінального правопорушення [4, с. 989]. Без сумніву, даної ситуації можна уникнути, завдяки тому, що під час проведення запитуваних процесуальних дій у режимі відеоконференції сторони вступають у безпосередній контакт між собою, одержують реальну можливість брати активну участь у дослідженні доказів, отримувати з першоджерел обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні та використовувати їх при обґрунтуванні рішень, які приймаються у кримінальному провадженні.

Законним приводом до надання правової допомоги в режимі відеоконференції є передбачене міжнародними договорами та чинним кримінальним процесуальним законодавством України запит суду,

прокурора або слідчого, які здійснюють кримінальне провадження, до компетентного органу запитуваної держави про проведення процесуальних дій з використанням відеоконференції. Форма та зміст запиту про надання правової допомоги у режимі відеоконференції має відповідати вимогам, передбаченим у ст. 552 КПК України.

Критеріями, які визначають необхідність проведення допиту в режимі відеоконференції, може бути як неможливість для допитуваної особи внаслідок об'єктивних або суб'єктивних обставин безпосередньо прибути до суду чи слідчого, так і важливість показань для кримінального провадження. Тому в запиті про правову допомогу мають бути наведені обґрунтування, що підтверджують на необхідність одержання показань із застосуванням відеоконференції.

Підставами проведення допиту за запитом компетентного органу іноземної держави є: 1) неможливість прибуття певних осіб до компетентного органу іноземної держави; 2) необхідність забезпечення безпеки осіб; 3) інші підстави, визначені слідчим суддею (судом) [5].

Неможливість прибути певних осіб до компетентного органу іноземної держави може відбутись у випадку її хвороби чи іншої непереборної обставин, значними витратами, пов'язаними з явкою особи до місця проведення процесуальної дії, а також небажання прибути до правоохоронного органу або суд запитуючої держави для дачі показань. Необхідно пам'ятати, що особи, які не є громадянами запитуючої держави й перебувають на території іноземної держави вважаються недоступними.

До наступної підстави для проведення допиту у режимі відеоконференції відноситься забезпечення безпеки осіб. Насамперед, з метою забезпечення безпеки осіб під час проведення допиту необхідно вжити заходів щодо зміни зовнішності й голосу для неможливості її впізнання. Дана процесуальна дія у режимі відеоконференції повинна проводитись за таких умов:

– рішення про проведення допиту в режимі відеоконференції із зміною зовнішності та голосу учасників процесу, має бути обґрунтованим;

– необхідно забезпечити право підозрюваного (обвинуваченого) на захист;

– можливість ознайомлення працівників, які здійснюють провадження із дійсними даними особи, щодо якої здійснюється захист;

– забезпечення дії засад безпосередності дослідження доказів та змагальності.

Кримінальне процесуальне законодавство передбачає, що допит за запитом компетентного органу іноземної держави проводиться у присутності слідчого судді за місцем знаходження особи (ч. 1 ст. 567) [5]. На слідчого суддю покладається обов'язок по встановленню особи, що підлягає допиту у режимі відеоконференції, за дотриманням засад кримінального процесуального законодавства України, загальновизнаних стандартів забезпечення прав людини і основоположних свобод.

У ст. 336 КПК України зазначено, що судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі: 1) неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; 2) необхідності забезпечення безпеки осіб; 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження; 5) наявності інших підстав, визначених судом достатніми.

Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження у зв'язку із міжнародним співробітництвом виступає гарантією дотримання прав осіб, які беруть у них участь. Даний порядок законодавчо визначений, вимагає від сторін кримінального провадження сумлінного додержання послідовності процесуальних дій та визначених законом особливостей їх виконання.

Отже, провівши аналіз підстав та процесуального порядку проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження, доходимо висновку, що національне кримінальне процесуальне законодавство має певні недоліки які необхідно усунути для покращення роботи судових органів під час дистанційного судового провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Милинчук В.В. Институт взаимной правовой помощи по уголовным делам. Действующая практика и перспективы развития. М.: Юрлитинформ, 2001. с. 5.

2. Юхно О.О., Абламський С.Є. Методичні рекомендації щодо особливостей проведення допиту, впізнання в режимі відеоконференції під час досудового розслідування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.univd.edu.ua/scienceissue/issue/2326.

3. Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах: Закон України від 01 черв. 2011 № 3449-VI. Голос України, 2011. 30 черв. № 116.

4. Кримінальний-процесуальний кодекс Естонії від 12 лютого 2003 року № RT I 2003, 27, 166. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://jus.ee/download-files/1/10/46/-/. (Дата звернення 03.08.2017).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. Голос України. 2012. 19 трав. (№ 90–91).

Яцишин Марта Юріївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства,
Берестень Олена Олександрівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти, група ПМЄ-19-1
(ННІ права Університету ДФС України)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Стрімке розповсюдження інформаційних технологій призвело до виникнення нового виду правопорушень – кіберзлочинів, кількість та масштаби яких з кожним роком зростають. За даними Allianz та WEF, кібер-ризики посідають друге місце серед усіх бізнес-загроз та входять в ТОП-10 ризиків людства. Відповідно до даних FBI's Internet Crime Complaint Center, збитки завдані кіберзлочинністю у світі за останні 5 років склали 12 трлн. доларів, а до списку ТОП-3 країн за кількістю кіберзлочинів входить США, Китай та Німеччина [1]. Таким чином, з розвитком новітніх засобів комунікації утворилася

серйозна міжнародна проблема, а пошук шляхів протидії кібезлочинності знаходиться у сфері уваги як державних органів, так і світової спільноти.

Кіберзлочинність – це міжнародне явище, рівень якого прямо залежить від рівня розвитку та впровадження сучасних комп'ютерних технологій, мереж загального користування та доступу до них. Кіберзлочинність за своєю сутністю є економічним злочином, який вчиняється за допомогою обчислювальної техніки та мережі Інтернет [2, с. 35].

Фінансова система найбільш вразлива до несанкціонованих дій з використанням сучасних інформаційних технологій та мережі Інтернет. Сприятливим фактором розповсюдженням кіберзлочинності у фінансовому секторі є технічне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для реалізації фінансових операцій. Провідну роль у поширенні таких злочинів є доступність та варіації комп'ютерної техніки, а також широкі можливості використання мережі Інтернет. Кіберзлочинність може скоюватися, фактично, з будь-якої точки планети, її досить складно контролювати та фіксувати.

Кібернетична злочинність об'єднує широке коло протиправних діянь, до яких у фінансовій сфері, насамперед, відноситься: несанкціоноване списання коштів з банківських рахунків, шахрайство з платіжними картками, втручання в роботу Інтернет-банкінгу, розповсюдження комп'ютерних вірусів, протиправні атаки на Інтернет-ресурси, «відмивання» грошей, заволодіння конфіденційною комп'ютерною інформацією про клієнтів тощо. На відміну від інших злочинів, кіберзлочинність удосконалюється разом з технологіями, що ускладнює її виявлення та протидію, а також унеможливлює створення єдиної методики і тактики розслідування [3, с. 86].

Усвідомлення загрози використання інформаційно-комунікаційних технологій в протиправних цілях призвело до розгляду питання протидії кіберзлочинності на універсальному рівні. Так, Організація Об'єднаних Націй неодноразово наголошувала на транснаціональному характері кіберзлочинів та необхідності координації заходів щодо запобігання таким злочинам та їх розслідування у світовому масштабі [4, с. 168]. Вперше можливість використання новітніх технологій у протиправних цілях була засуджена Декларацією про використання науково-технічного прогресу в інтересах миру та на благо людства в ході пленарного засідання Генеральної

Асамблеї ООН у 1975 р. Віденською декларацією про злочинність і правосуддя: відповіді на виклики XXI століття, прийнятою у 2000 році на Десятому Конгресі ООН з попередження злочинності і поводженню з правопорушниками, вперше на універсальному рівні було проголошено рішення розробити програмні рекомендації щодо попередження злочинів, пов'язаних з використанням комп'ютерів, та боротьби з ними [5, с. 395].

Наступним етапом міжнародно-правового співробітництва у сфері протидії кіберзлочинності стало прийняття міжнародних договорів на рівні окремих регіональних організацій: РЄ, ЛАД, ШОС, АС, СНД та ін. Більше 125 держав сьогодні підписали та/або ратифікували різного роду міжнародні угоди щодо протидії кіберзлочинності. Найбільш фундаментальним серед них визнається Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність від 23 листпопада 2001 року. На сьогодні сфера дії цієї конвенції поширилась далеко за межі Європейського регіону і включає держави, практично, з усього світу (наприклад, США, Японія, Канада). Основні положення Конвенції вимагають від держав: криміналізувати посягання на комп'ютерні дані і системи, вдосконалити законодавчу базу щодо розслідування кіберзлочинів, розширювати міжнародне співробітництво з іншими країнами-учасницями Конвенції [6]. Однак, варто зазначити, що єдиного загальновизнаного міжнародного акту в сфері протидії кіберзлочинності сьогодні не існує, а це часто призводить до фактичного зведення співпраці до рівня неофіційних каналів при розслідуванні конкретних кібернетичних атак [5, с. 397].

Серед чинників, що ускладнюють узгодження позицій держав щодо боротьби з кіберзлочинністю можна виділити: невизначеність правового режиму кіберпростору, зокрема Всесвітньої мережі Інтернет; невирішеність проблеми поширення державного суверенітету на кіберпростір та відповідне розмежування юрисдикцій; різнорідність понять, що використовуються в національних законодавствах; різні підходи до криміналізації та кваліфікації протиправних діянь у кіберпросторі; протилежні підходи щодо визначення процедурних питань розслідування вчинених злочинів тощо [5, с. 398].

Одним із провідних органів у боротьбі з кіберзлочинністю можна назвати Європейське поліцейське управління (Європол), яке безпосередньо координує розслідування шахрайства через онлайн-мережі, зокрема у електронних банківських системах та інших видах

фінансової діяльності, а також розслідування інших злочинів, що посягають на безпеку важливої інфраструктури та інформаційних систем Європейського Союзу. Важливе значення має міжнародна співпраця за участю цього органу, а саме, вдосконалення законодавства, навчання співробітників правоохоронних органів, органів прокуратури і суддівського корпусу, зміцнення співпраці між державним і приватним сектором, вироблення заходів для захисту персональних даних.

Важливою проблемою у визначеній сфері є також легалізація доходів, отриманих внаслідок кіберзлочинності в банківській сфері. Кібер-шахраї використовують різні види операцій та фінансових послуг для «відмивання» коштів, серед яких банківські перекази, використання електронних грошей та «грошових мулів» чи «дропів» [7, с. 173]. Розробкою стандартів та заходів у сфері відмивання «брудних» грошей займається Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ). Даний орган також відслідковує впровадження таких заходів, вивчає способи і техніку відмивання грошей, розробляє превентивні та запобіжні заходи, сприяє загальносвітовій імплементації стандартів боротьби з відмиванням грошей. На сьогодні з метою запобігання відмиванню коштів у багатьох країнах світу створено адміністративно-правовий механізм фінансового моніторингу, від діяльності якого залежить результативність протидії правопорушенням та злочинам у сфері легалізації доходів, одержаних протиправним шляхом [8, с. 34]

Отже, підсумовуючи слід зазначити, що протидія кібернетичним злочинам залишається одним із пріоритетів в діяльності міжнародної спільноти, а кіберзлочинність являє собою небезпечний виклик для безпеки фінансової системи. Серед основних тенденцій протидії кіберзлочинності у фінансовій сфері слід визначити: активізація співпраці держав в рамках міжнародних організацій; розширення сфери дії чинних міжнародних угод у сфері боротьби з кіберзлочинністю та уніфікація національного законодавства; посилення взаємодії публічного і приватного сектору. Ефективність протидії явищу кіберзлочинності вбачається, насамперед, у спільних діях державних (зокрема, міжнародних) та приватних акторів, а також подальшій універсалізації механізму протидії кібернетичній злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лугановська Є. Протидія кіберзлочинам: правила корпоративного захисту. Економічна правда. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.epravda.com.ua/columns/2019/05/15/647756/

2. Бойченко О. В. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів держав у галузі забезпечення інформаційної безпеки. Форум права. 2009. № 2. 62 с.

3. Голубєв В. О. Розслідування комп'ютерних злочинів: монографія. В. О. Голубєв. Запоріжжя: Гуманітарний університет «ЗІДМУ». 2003. 296 с.

4. Кравцова М. А. Понятие киберпреступности и ее признаки. М. А. Кравцова. Часопис Київського університету права. 2015. 324 с.

5. Яцишин М. Ю. Проблеми та перспективи розвитку міжнародно-правового співробітництва у боротьбі з кіберзлочинністю. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 5. С. 395–398

6. Конвенція про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575

7. Яцишин М. Ю. Кіберзлочинність у банківській сфері: міжнародно-правова протидія. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Розвиток науки і практики міжнародного права» та Міжнародно-правові читання, присвячені пам'яті Олександра Задорожнього], (м. Київ, 22.06.2018 р.). Київ: Українська асоціація міжнародного права, 2018. С. 170–175.

8. Баранов Р. О. Світова емпірика впровадження політики протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2015. № 3. С. 33–40.

Наукове видання

СЕРІЯ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ»

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Збірник матеріалів
ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(25 березня 2020 року)

У двох частинах
Частина 2

Тези подано в авторській редакції.

Відповідальні за випуск: Топчій В. В., Шакірова О. В.

Форматування та комп'ютерна верстка *Лисенко О. В.*

Здано до друку 24.03.2020. Формат 60×84/16.
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman».
Друк. арк. 18,8.
Тираж 300 примірників. Замовлення № 881.

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
Університету ДФС України
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ
АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

У СЕРІЇ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ»
ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2018:

«Електронний аудит – сучасна форма
електронного контролю»
«Розвиток податкового аудиту в Україні»
«Податки на доходи фізичних осіб та єдиний соціальний
внесок: новації реформ та їх наслідки»
«Підприємницька діяльність»
«Основи аудитування»
«Інформаційно-аналітичні технології в аудиторській»
«Основи законодавчоекономічної діяльності»
«Актуальні питання запобігання і протидії
незаконному обігу тютюнових виробів»

2020:

«Митна статистика України»
«Управлінські інформаційні системи
в обліку та аудиторській»
«Митне право»
«Модернізація податкової і митної політики
в інституціональному забезпеченні
розвитку економіки України»
«Фінансова політика: теоретичні та практичні
аспекти юридичної науки»

Серію «Митна справа в Україні» засновано в 2001 р.
З продовженням в серії
«Податкова та митна справа в Україні»,
яку започатковано в 2015 р.

9 789663 375724

ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА-ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ Ч. 1

ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ

До 100-річчя створення навчального закладу

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(25 БЕРЕЗНЯ 2020 РОКУ)

ЧАСТИНА 2

